

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 1700–1791

Inntektskapitler: 4700–4799

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 1700–1791

Inntektskapitler: 4700–4799

Innledning

Russlands angrepskrig mot Ukraina er og forblir Norges største sikkerhetspolitiske utfordring. Ingen andre pågående kriser eller konflikter har potensial til å påvirke Norges og Europas sikkerhet i samme grad. Utfallet vil påvirke Europa i lang tid fremover. Hvordan og når krigen vil ende er fortsatt uvisst. Samtidig ser vi at forbindelsene mellom Russland og andre autoritære stater forsterkes.

Regjeringens svar på den alvorlige sikkerhets-situasjonen er en styrking av vår nasjonale politikk for sikkerhet, forsvar og beredskap, et stadig tettere og mer integrert alliansesamarbeid, og vår støtte til Ukrainas forsvarskamp. For første gang står alle partiene på Stortinget samlet om en ny langtidsplan for Forsvaret. Skal vi lykkes med å gjennomføre planene, er enighet, langsiktighet og forutsigbarhet om rammevilkårene en forutsetning.

Norge må ta et større ansvar for egen og alliert sikkerhet, nasjonalt og internasjonalt, og bidra til stabilitet og forutsigbarhet i våre nærområder. Dette ligger til grunn for langtidsplanen. Forsvaret skal styrkes for å øke norsk handlefrihet og innflytelse i våre nærområder, slik at våre strategiske interesser blir ivaretatt. Evne til å ta selvstendige beslutninger og å kunne motstå press, håndtere episoder og hendelser, stå støtt i kriser, unngå angrep og hindre krig er helt sentralt i den videre innretningen av sikkerhets- og forsvarspolitikken.

Langtidsplanen ble vedtatt av et enstemmig Storting. Den brede politiske enigheten er historisk og innebærer en langsiktig politisk og økonomisk forpliktelse til å styrke forsvarsevnen. Med dette budsjettforslaget følger regjeringen opp langtidsplanen med å foreslå et betydelig og varig løft i forsvarsbevilgningene. Målet er økt nasjonal egeevne med kapasitet, volum, fleksibilitet og evne til å forsvare landet sammen med våre allierte, støttet av sivilsamfunnet. Regjeringen foreslår å styrke evnen til innflytelse og skape handlingsrom i Norge og norske nærområder, evnen til å motta forsterkninger til det nordiske området, og økt evne til å operere sammen med allierte styrker.

I lys av den sikkerhetspolitiske situasjonen og trusselbildet mot Norge ser regjeringen behov for at planlegging for å møte et væpnet angrep mot

Norge gis fornyet oppmerksomhet, gjennom at alle sektorer vektlegger hvordan støtte til militær innsats for forsvaret av landet skal innrettes innenfor rammen av totalforsvarskonseptet. Samfunnets samlede ressurser skal om nødvendig kunne mobiliseres til forsvaret av statens og samfunnets eksistens. Dette er like relevant for Norges sikkerhet i dag som da konseptet ble utviklet etter andre verdenskrig. For å forsterke forsvarsevnen, utholdenheten og motstandsdyktigheten, må bruken av virkemidler fra ulike deler av samfunnet koordineres godt.

Kriser og konflikter opptrer ofte sammen og kan ikke ses i isolasjon. De forsterker effektene av hverandre, og geopolitikk spiller stadig sterkere inn. Geografisk avstand gir ikke nødvendigvis politisk, økonomisk eller militær avstand. Konsekvensene av kriger, klimaendringer og politisk uro treffer oss og våre interesser raskere og tydeligere enn før. Spenningen vil sannsynligvis vare i lang tid og utfordre institusjoner og samarbeidsmekanismer som norsk sikkerhet og forsvar er basert på, og påvirke Norge på stadig nye områder. Samtidig må vi bidra til at dette ikke kommer i veien for globale løsninger på felles utfordringer som klimaendringer og spredning av masseødeleggelsesvåpen.

For et land som Norge, med vår utadvendte økonomi og store utenrikshandel, er det særlig viktig at folkeretten respekteres. Det forpliktende internasjonale samarbeidet er under press. Det forsterker verdien av alliansene og samarbeidene vi har, og innebærer at vi må investere mer i dem. I en verden preget av uforutsigbarhet og økt risiko for konflikt, er det viktig for Norge å støtte opp om et internasjonalt system som fortsatt tar hensyn til mindre staters interesser, verdier og sikkerhet.

NATO er vårt sikkerhetspolitiske ankerfeste. Etter flere tiår med operasjoner utenfor alliansens ansvarsområde, er det euroatlantiske området igjen i sentrum. NATO har evnet å omstille og styrke seg, og har revitalisert det kollektive forsvaret av medlemslandene, som igjen er alliansens hovedoppgave. NATO har blitt enda viktigere for norsk sikkerhet, og norsk situasjonsforståelse i nordområdene enda viktigere for NATO.

For USA er Kina den dimensjonerende utfordringen. Utviklingen i Indo-Stillehavsområdet står helt sentralt i internasjonal sammenheng. Kinas fremvekst endrer ikke USAs grunnleggende interesse av et stabilt Europa og sterkt transatlantisk alliansefellesskap. Bidragene til Ukrainas forsvarskamp er et tydelig eksempel på amerikansk vilje til å bidra til europeisk sikkerhet. Vi er fortsatt avhengige av amerikansk lederskap i NATO. Kinas økende makt og tyngde gjør USA mer avhengig av samspill med allierte og partnerland. Samtidig må Europa være forberedt på å ta større ansvar for europeisk sikkerhet. For Norge betyr det at vi må samarbeide tettere med våre nordiske og europeiske allierte og partnere. Dette arbeidet har regjeringen lagt ned betydelig innsats på, blant annet ved å styrke og videreutvikle eksisterende regionale samarbeidsformater som NORDEFECO, Nordisk-Baltisk, Northern Group og JEF innenfor rammen av NATO.

Amerikansk politikk har stor betydning for vår egen utenriks- og sikkerhetspolitikk, for norsk økonomi og for evnen til å løse globale utfordringer i felleskap. Våre transatlantiske bånd er tuftet på felles historie, langsiktige fellesinteresser og et nært sikkerhetspolitisk, etterretningsmessig, operativt og industrielt samarbeid. Regjeringen har gjort tydelige prioriteringer av viktige saksområder i det bilaterale samarbeidet med USA.

For Norge er det av særlig interesse at Arktis og nordområdene får stadig større oppmerksomhet i amerikansk strategisk tenkning, samtidig som også Kina og Russland ser denne regionen som viktig i økonomisk, militær og sikkerhetspolitisk sammenheng. Nordområdene er Norges viktigste interesseområde, og det er derfor nødvendig at vi videreutvikler forsvarssamarbeidet med USA, inkludert gjennom økt vektlegging av evnen til integrert samvirke, konseptutvikling og utnyttelse av ny teknologi for å kunne ivareta våre felles og allierte sikkerhetsinteresser i Arktis og i nordområdene.

Av hensyn til grunnleggende norske sikkerhetsinteresser er det avgjørende å støtte Ukrainas forsvarskamp. Norges mål er å bidra til at Russland ikke vinner frem med sin aggresjon, og at Ukraina kan legge premissene for en fremtidig fredsløsning. Ukraina må styrkes militært for å hindre Russland i å nå sine mål.

Europa er vårt verdifellesskap, vårt viktigste marked og den delen av utenriks- og sikkerhetspolitikken som i det daglige virker mest inn på innenrikspolitikken. Norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk henger uløselig sammen med det som skjer i vår region. Regjeringen har høye

ambisjoner for å utvikle samarbeidet med Europa, på en måte som er i tråd med norske interesser.

Finsk og svensk NATO-medlemskap har stor betydning for forsvaret av Norge og Norden. Som allierte blir mulighetene for sikkerhets- og forsvarspolitisk integrasjon i Norden enda større, hvilket er positivt for NATOs samlede forsvarsevne. Dette styrker Norge og norsk sikkerhet. Samtidig blir Storbritannia en stadig viktigere samarbeidspartner, både for ivaretagelse av våre nasjonale sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser og i arbeidet med å støtte Ukrainas forsvarskamp. Tyskland er også et av Norges viktigste samarbeidsland i Europa. Forholdet til Tyskland hviler på et viktig forsvarsindustrielt samarbeid, samt kapabilitetsutvikling og er samtidig i stadig utvikling. De tette båndene til Nederland bygger på felles interesser og utsyn, blant annet i NATO og i videreutviklingen av alliansen. Sammen med USA og Storbritannia har de nederlandske marineinfanteristyrkene vintertrening i Norge hvert år. Norge har et tett forsvarssamarbeid med Polen, blant annet innenfor materiellsamarbeid. Det sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidet med Polen vil bli en prioritet for Norge i årene fremover. Innenfor sikkerhet og forsvar er samarbeidet med EU intensivert for å hjelpe Ukraina militært, og for å utvide produksjonskapasiteten i den europeiske forsvarsindustrien. I tillegg har vi intensivert vår varebistand og evne til medisinsk evakueringsring av ukrainske pasienter gjennom EUs sivile beredskapsmekanisme (UCPM).

Regjeringen legger frem forslag til forsvarsbudsjett for 2025 på bakgrunn av to forlik et samlet Storting har stilt seg bak; Nansen-programmet for Ukraina og langtidsplanen for forsvarssektoren. Regjeringen foreslår et forsvarsbudsjett på om lag 112 mrd. kroner. Dette innebærer en økning på 21,2 mrd. kroner fra saldert budsjett 2024, og er en full realisering av det første store økonomiske løftet i langtidsplanen på 15 mrd. 2024-kroner. Med dette forslaget vil forsvarsutgiftene ligge over to prosent av brutto nasjonalprodukt også i 2025. I tråd med langtidsplanen prioriterer regjeringen å hente inn etterslepet, få dagens struktur til å virke og øke investeringene i materiell og eiendom, bygg og anlegg. Regjeringens forslag vil stanse tæringen og øke beholdningen på ammunisjonslagrene, øke tilgjengeligheten til materiellet og styrke driften av Forsvarets IKT-systemer. Vedlikeholdet av sektorens eiendom, bygg og anlegg trappes opp til et nivå der verdiene bevares, og tildelingen økes til fornying der bygningene er modne for det. Ubåtprogrammet fortsetter, flere investeringsprosjek-

ter foreslås økt og investeringskapasiteten trappes opp. Heimevernet settes i stand til å trene og øve mer, og skal øke med 500 soldater og befal i områdestrukturen.

Vi fortsetter å stille opp for Ukraina. Norge vil også i 2025 yte militær og sivil støtte til Ukraina gjennom Nansen-programmet. Regjeringen foreslår en utvidelse av Nansen-programmet som

innebærer at det settes et gulv for den årlige støtten på 15 mrd. kroner. Det foreslås samtidig å forlenge programmet til 2030. For den militære støtten foreslår regjeringen å legge til grunn donasjoner på om lag 2,0 mrd. kroner og viderefører en samlet bevilgning på 5,5 mrd. kroner i 2025-budsjettet.

Innhold

Innledning	3	Kap. 1720 Forsvaret	84
		Kap. 4720 Forsvaret	90
Del I Innledende del	13	Kap. 1730 Forsvarshistorisk museum	90
		Kap. 4730 Forsvarshistorisk museum	92
1 Mål og ansvarsområder for forsvarssektoren	15	Kap. 1735 Etterretningstjenesten	92
1.1 Strategisk innretning	15	Kap. 1740 Statens graderte plattformtjenester	93
1.2 Sikkerhets- og forsvarspolitiske mål	16	Kap. 4740 Statens graderte plattformtjenester	94
1.3 Om forsvarssektoren	17	Kap. 1760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	94
		Kap. 4760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	116
2 Tryggingpolitisk situasjon	21	Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten	117
2.1 Nokre sentrale utviklingstrekk	21	Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten	118
2.2 Drivarar av endring	23	Kap. 4799 Militære bøter	118
2.3 Aktørar	25		
2.4 Sentrale tema	31		
3 Status i sektoren	35	Del III Omtale av særlige tema	119
3.1 Nasjonal evne.....	36	7 Informasjonssaker	121
3.2 Det kollektive forsvaret i NATO	44	7.1 Forebyggende sikkerhet	121
3.3 Støtte og forsterking frå nære allierte	45	7.2 Endring av fullmaktsgrense for materieell og eiendoms-, bygg- og anleggsprosjekter	122
		7.3 NATOs vurdering av Norge	122
4 Hovedprioriteringer og økonomiske rammer 2025	48	8 Personell og kompetanse	127
4.1 Ny langtidspan	48	8.1 Forsvarets utdanningssystem	127
4.2 Realisering av forsvarsløftet i 2025	49	8.2 Rekruttere og beholde	127
4.3 Den militære støtten til Ukraina – Nansen-programmet i 2025	49	8.3 Verneplikt	128
4.4 Økonomiske rammer og hoved- prioriteringer i 2025	50	8.4 Særskilte kompetansebehov	129
		8.5 Legitimitet og tillit	129
5 Anmodningsvedtak	53	8.6 Veteraner	130
5.1 Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak	53	9 Oppfølging av §§24 og 26a i likestillings- og diskrimine- ringsloven – Aktivitets- og redegjørelsesplikten (ARP) for Forsvarssektoren	132
Del II Nærmere om budsjettforslaget	59	9.1 Forsvarsdepartementets og underliggende virksomheters likestillingsarbeid som offentlig myndighet	132
6 Nærmere omtale av bevilgningsforslagene mv.	61	9.2 Underliggende virksomheters likestillingsarbeid som offentlig myndighet	132
Programområde 04 Militært forsvar	61	9.3 Forsvarsdepartementets og underliggende virksomheters likestillingsarbeid som arbeidsgivere	133
<i>Programkategori 04.10 Militært forsvar mv. ..</i>	61	9.4 Underliggende virksomheters likestillingsarbeid som arbeidsgiver	134
Kap. 1700 Forsvarsdepartementet	62		
Kap. 4700 Forsvarsdepartementet	74		
Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	74		
Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	82		
Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt	83		

10	Oppfølging av FNs bærekraftsmål	138	2	Oversikt over Forsvarsdepartementets enkeltstående tilskudd ...	156
11	Heleide foretak under Forsvarsdepartementet	146	3	Standardiserte nøkkeltall for forvaltningsorganer med særskilte fullmakter – Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)	157
Forslag	.....	148	4	Budsjettstatistikk for perioden 2022–2025	162
Vedlegg			5	Nøkkeltall for perioden 2022–2025	165
1	Ordninger i tilknytning til verneplikten	154	6	Forsvarets fremtidige styrkestruktur (strukturtabellen)	166

Tabelloversikt

Tabell 4.1	Regjeringens budsjettforslag for 2025 sammenliknet med saldert budsjett for 2024	50	Tabell 6.14	Kategori 1-prosjekter i kampflyanskaffelsen	111
Tabell 4.2	Økte bevilgninger til LTP-formål i 2025–2036	51	Tabell 6.15	Oversikt over felles materiell- og eiendom, bygg og anlegg-prosjekter	113
Tabell 4.3	Økte bevilgninger til LTP-formål i 2025	51	Tabell 6.16	Endringer fra 2024	118
Tabell 5.1	Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer	53	Tabell 9.1	Tilstand for kjønnslikestilling i forsvarssektoren i 2023 (tall for 2022 i parentes)	134
Tabell 6.1	Endringer fra 2024 til 2025	63	Tabell 9.2	Kvinneandel i Forsvaret for 2023 i prosent	135
Tabell 6.2	Oppdatert forslag om kostnads- og styringsramme for endrings-trinn 1 (E1), 2 (E2) og 3 (E3)	66	Vedlegg		
Tabell 6.3	Endringer fra 2024 til 2025	75	Tabell 2.1	Oversikt over enkeltstående tilskudd	156
Tabell 6.4	Endringer fra 2024 til 2025	76	Tabell 3.1	Virksomhetens brutto utgifter og inntekter fordelt etter art	157
Tabell 6.5	Eiendom, bygg- og anleggs-prosjekter med kostnadsramme over 200 mill. kroner (kostnads-nivå pr. 1. juli 2025)	77	Tabell 3.2	Virksomhetens inntekter spesifisert etter inntektskilde	159
Tabell 6.6	Endringer fra 2024 til 2025	86	Tabell 3.3	Forholdet mellom virksomhetens kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember	160
Tabell 6.7	Styrkinger av Forsvarets driftsrammer	86	Tabell 4.1	Budsjett og regnskap	162
Tabell 6.8	Forsvarssjefens planlagte tildeling innenfor kap. 1720, post 01	89	Tabell 5.1	Utviklingen i forsvarsbudsjettet 2022–2025	165
Tabell 6.9	Endringer fra 2024 til 2025	95	Tabell 5.2	Fordeling av saldert budsjett 2022–2024 og forslag for 2025 ...	165
Tabell 6.10	Endringer fra 2024 til 2025	96	Tabell 6.1	Forsvarets fremtidige styrke- struktur (strukturtabellen)	166
Tabell 6.11	Kategori 1-prosjekter innenfor materiell	98			
Tabell 6.12	Kampflyanskaffelsen	110			
Tabell 6.13	Kostnadsbilde kampflyanskaffelsen	110			

Figuroversikt

Figur 1.1	Det norske forsvarskonseptet	16	Figur 6.1	Foreløpig fordeling av den militære støtten til Ukraina i 2025.	72
Figur 1.2	Aktører i forsvarssektoren	18			
Figur 3.1	Fordeling av militær støtte til Ukraina i 2023	37			

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 1700–1791

Inntektskapitler: 4700–4799

*Tilråding fra Forsvarsdepartementet 20. september 2024,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

Del I
Innledning del

1 Mål og ansvarsområder for forsvarssektoren

1.1 Strategisk innretning

Norges sikkerhetspolitiske omgivelser er varig endret. Krig i Europa og i Midtøsten, og tilspisset global konkurranse om militær, politisk, økonomisk og teknologisk makt preger landet vårt. Den sikkerhetspolitiske utviklingen gjør ivaretagelse av Norges sikkerhet mer krevende enn på flere tiår. Alvoret i sikkerhetssituasjonen understreker betydningen av nasjonal kapasitet for kontinuerlig tilstedeværelse og innsats for å bidra til stabilitet i våre nærområder. Vår evne til å forebygge, avverge og håndtere en krise eller krig må derfor styrkes betydelig.

Det er nødvendig å prioritere mer ressurser til forsvar, sikkerhet og beredskap. *Forsvarsløftet – for Norges trygghet. Langtidsplanen for forsvarssektoren 2025–2036*. Prop. 87 S (2023–2024), jf. Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024), slår fast at Norge skal ta et større ansvar for egen og alliert sikkerhet, nasjonalt og internasjonalt, herunder for å bidra til stabilitet og forutsigbarhet i våre nærområder.

Den strategiske innretningen av Forsvaret baseres på at Norge i første rekke må innrette forsvarsinnsatsen mot å forebygge konflikt, i kontinuerlig og tett samvirke med allierte. Sivilt-militært samarbeid skal understøtte dette. Videre må Forsvaret være forberedt på at konflikt likevel kan inntreffe, og kunne respondere rettidig og med relevante maktmidler, sammen med allierte.

Norske myndigheter må hele tiden kunne beskytte og ivareta innflytelse og handlefrihet, og kontinuerlig kunne forfølge og fremme våre strategiske interesser. Norsk sikkerhet må forsvares hver dag, på og utenfor norsk territorium. Dette først og fremst for å forebygge og hindre at andre, direkte eller indirekte, påtvinger Norge sin vilje med makt, og om nødvendig ved å handle og svare med makt dersom det skjer likevel. Evne til å ta selvstendige beslutninger og å kunne motstå press, håndtere episoder og hendelser, stå støtt i kriser, unngå angrep og hindre krig er helt sentralt i innretning av sikkerhets- og forsvarspolitikken.

Forsvaret av Norge handler om hvordan Forsvaret innrettes for å kontinuerlig kunne beskytte

verdier, fremme interesser og bidra til kollektiv avskrekking og beroligelse, i tett og kontinuerlig samvirke med allierte. Dette omfatter også evne til å respondere raskt og kontant på utfordringer der og når disse oppstår, beredskap for rask styrkeoppbygging og evne til forsvar av landet sammen med allierte i tilfelle væpnet konflikt.

En slik innretning krever for det første styrket evne til innflytelse og økt handlingsrom for å ivareta stabilitet i våre nærområder, og for det andre å innrette Forsvaret for kontinuerlig anvendelse og innsats, hjemme og ute, i tett samvirke med allierte styrker. Forsvaret må ha en høy grad av tilgjengelighet på styrker for å understøtte evne til rettidig tilstedeværelse i prioriterte områder, og tilfredsstillende beredskap for kort reaksjonstid.

Norges suverenitet og territorielle integritet forsvares sammen med andre. En styrking og anvendelse av nasjonal evne skal derfor samtidig innrettes for å understøtte tett og integrert alliert samvirke i hele konfliktspekteret, ikke minst for å understøtte NATO som en effektiv garantist for norsk og alliert sikkerhet. Som en politisk og militær allianse utgjør NATO og den kollektive sikkerhetsgarantien rammeverket for norsk sikkerhet, med gjensidige forpliktelser som sikrer friheten og selvstendigheten for landet.

Følgende strategiske prioriteringer er lagt til grunn for innretningen av Forsvaret:

- Å vektlegge evne til å forebygge og avskrekke konflikt i tett samvirke med allierte
- Å videreutvikle Forsvaret for økt nasjonal innflytelse og handlingsrom
- Å innrette Forsvaret for kontinuerlig innsats i samvirke med våre allierte
- Å bidra med relevant kampkraft for forsvar av norsk og alliert sikkerhet
- Å understøtte NATO som troverdig og effektiv garantist for alliert sikkerhet
- Å tilpasse Forsvaret for å bidra til operativ og teknologisk relevans

Samlet sett danner innretningen og disse prioriteringene rammene for de sikkerhets- og forsvarspolitiske målene, forsvarskonseptet, og Forsvarets oppgaver med tilhørende ambisjon.

1.2 Sikkerhets- og forsvarspolitiske mål

De sikkerhets- og forsvarspolitiske målene uttrykker hva regjeringen vil oppnå med sikkerhets- og forsvarspolitikken, og utgjør i sum forsvarssektorens samfunns mål. Målene tydeliggjør *hva* Norge skal forsvare, forklarer overordnet *hvordan* dette forsvares, og er retningsgivende for videreutviklingen av forsvarssektoren. De er siktemålet for all forsvarsinnsats, og styrende for forsvarssektorens oppdragsforståelse.

Norsk sikkerhets- og forsvarspolitikk har som mål å forsvare Norges suverenitet, territorielle integritet, befolkning, demokratiske styresett og handlefrihet mot politisk, militært og annet press ved å bidra til å:

- Forhindre væpnet konflikt og fremveksten av trusler mot norsk og alliert sikkerhet
- Forsvare Norge og allierte mot trusler, anslag og angrep i en alliert ramme
- Fremme norske sikkerhetsinteresser, herunder fred, stabilitet og internasjonal rettsorden

Norge skal i første rekke innrette forsvarsinnsatsen mot å forebygge og motvirke konflikt. Norsk innflytelse og handlingsrom er størst i den lavere delen av konfliktspekteret. Det er derfor avgjørende for Norge å bidra til å forebygge og avskrekke bruk av maktmidler mot norske strategiske interesser. På den måten kan norske myndigheter hindre videre eskalering til nivåer der vår nasjonale handlefrihet og innflytelse reduseres markant.

Gjennom troverdig militær evne og daglige operasjoner skal norsk militær innsats bidra til å forebygge og avskrekke press, trusler og angrep slik at situasjoner ikke utvikler seg til konflikt. Dersom Norge likevel blir involvert i en konflikt, skal Forsvaret som del av en integrert alliert forsvarsinnsats fortsette å ivareta norske interesser og kunne bidra til å forsvare Norge eller allierte mot fiendtlige anslag og angrep.

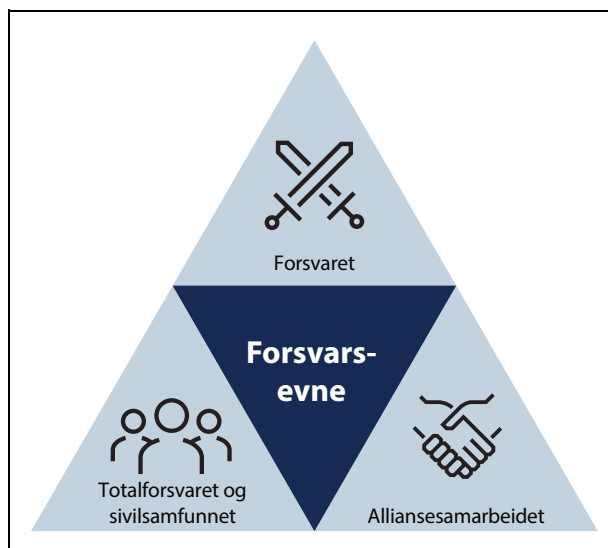
Forsvaret av Norge omfatter således bredden av nasjonal og alliert sikkerhet og vern om våre nasjonale sikkerhetsinteresser. Militærmakt er et sikkerhetspolitisk virkemiddel og ett av flere virkemidler en suveren stat har for å verne om sine interesser, ivareta nasjonal selvstendighet og politisk handlefrihet, i hele konfliktspekteret. Forsvaret er i denne sammenheng et avgjørende virkemiddel for å ivareta norsk og alliert sikkerhet, verne om norske interesser og verdier, tilrettelegge for samarbeid og integrert samvirke med

allierte, og for å yte troverdige bidrag til vår kollektive sikkerhet i rammen av NATO.

Forsvarskonseptet

Det norske forsvarskonseptet utgjør en helhetlig tilnærming til forsvar av norsk sikkerhet, i tråd med de sikkerhets- og forsvarspolitiske målene. Forsvarskonseptet og vår samlede forsvarsevne består grunnleggende av tre gjensidig avhengige hovedelementer: Forsvarets egne evne, forsvarsevnen gjennom alliert og regionalt samarbeid og kollektiv avskrekkings- og forsvarsevne i rammen av NATO, og den støtten som kan mønstres fra det sivile samfunn, også i rammen av totalforsvaret. Et bredt omfang av sivile totalforsvarsaktører og mekanismer understøtter både nasjonale og allierte militære styrker som opererer i Norge og norske nærområder.

Forsvarskonseptet beskriver sammenhengen mellom de sikkerhets- og forsvarspolitiske målene og Forsvarets oppgaver med ambisjon. Forsvaret av Norge skal innrettes slik at nasjonal og alliert innsats gir samtidig og gjensidig forsterkende effekt for norsk sikkerhet i hele konfliktspekteret, støttet av totalforsvaret. Investering i forsvarsevne skal understøtte de sikkerhets- og forsvarspolitiske målene, forsvarskonseptet og Forsvarets oppgaver med ambisjon.

Figur 1.1 Det norske forsvarskonseptet

Forsvarets oppgaver

Forsvarets oppgaver er Stortingets og regjeringens overordnede oppdrag til Forsvaret. De uttrykker hvilke oppgaver Forsvaret skal løse for å oppfylle sitt samfunnsoppdrag, og med hvilken

ambisjon disse skal løses. Oppgavene er utledet av de sikkerhets- og forsvarspolitiske målene og ambisjonen er satt i rammen av forsvarskonseptet. Forsvarets planverk, struktur og operative kapasiteter skal utvikles for å kunne løse de dimensjonerende oppgavene.

Forsvaret skal løse oppgavene fastsatt av Stortinget innenfor et beskrevet ambisjonsnivå og fastlagte ressursrammer. Det overordnede ambisjonsnivået for Forsvarets oppgaver stadfestes gjennom beskrivelsen av de enkelte oppgavene, herunder hvilke sentrale evner eller kapabiliteter Forsvaret trenger for å løse oppgavene.

Jf. Stortingets behandling av Innst. nr. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) er Forsvarets oppgaver å:

1. Forebygge og avskrekke press, trusler og anslag mot norsk og alliert sikkerhet med basis i NATOs kollektive forsvar
2. Overvåke norske interesseområder og rettidig varsle relevante myndigheter om forhold av betydning for nasjonal og alliert sikkerhet
3. Forsvare Norge og allierte mot trusler, anslag og angrep
4. Hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter
5. Ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder
6. Bidra militært til internasjonal innsats
7. Bidra med militær støtte til sentrale samfunnsoppgaver

Opgavene 1–5 er dimensjonerende for Forsvaret. Det vil si at Forsvaret primært skal organiseres, utrustes, bemannes, ledes, utdannes og øves for å løse disse oppgavene.

1.3 Om forsvarssektoren

Sammenhengen mellom virksomhetene i forsvarssektoren

Forsvarsdepartementet har ansvar for utforming og iverksetting av sikkerhets- og forsvarspolitikken. Dette innebærer ansvar for gjennomføring av vedtatte forsvarspolitiske ambisjoner som Stortinget har vedtatt eller sluttet seg til. Det inkluderer også betydelig internasjonal myndighetskontakt og oppfølging av sikkerhets- og forsvarspolitiske forhold overfor allierte og partnere. Forsvarsdepartementet har ansvar for strategisk langtidsplanlegging for forsvarssektoren. I tillegg har departementet det overordnede ansvaret for investeringer i forsvarssektoren. Videre har departementet ansvaret for forsvarsindustrielt

samarbeid og materiellsamarbeid. Forsvarsdepartementet ivaretar sektorens rolle i utviklingen av totalforsvaret og sivilt-militært samarbeid, samt ansvar for personellpolitikken i forsvarssektoren og har felles juridiske tjenester på forvaltningsområdet for både departementet og Forsvaret.

De fleste ressursene i sektoren bidrar til måloppnåelse som tas ut i Forsvaret. For å gi Forsvaret de beste forutsetningene for å lykkes med sitt oppdrag, er oppgavene i forsvarssektoren delt opp i ulike virksomheter. Disse er organisert som en gjennomgående verdikjede med fire etater, der hovedtyngden av resultater og effekter realiseres i form av militær evne i Forsvaret. Hovedargumentene for denne organiseringen er at den legger til rette for spesialiserings- og kompetanseeffekter innenfor ulike forvaltningsområder, samtidig som ansvaret for sluttresultat og effekter entydig kan plasseres. Forsvarsdepartementet har det overordnede ansvaret for sektorens samlede resultater. En vurdering av status i sektoren blir gitt i del I, kapittel 3.

Forsvarsdepartementet har ansvar for etatsstyring av Forsvaret, Forsvarsmateriell, Forsvarsbygg og Forsvarets forskningsinstitutt. Styringen av Forsvaret er basert på nærmere fastsatte resultatmål, og de andre etatene i sektoren skal understøtte og bidra til Forsvarets resultatmål. Det er foretatt styringsendringer som betyr at Forsvaret skal ha en lederrolle i å bidra til helhetlig utvikling av forsvarssektoren, i nært samarbeid med øvrige etater. Forsvarets forsterkede rolle i planlegging og gjennomføring vil medføre bedre samsvar i utviklingen av ulike innsatsfaktorer. Forsvaret utvikler nå en gjennomføringsplan for realisering av langtidsplanen for forsvarssektoren, i nært samarbeid med øvrige etater.

Forsvarssjefen er etatssjef for Forsvaret. Dette innebærer at forsvarssjefen har ansvar for helhetlig styring, planlegging og daglig drift av Forsvarets virksomhet.

Forsvarsmateriell har ansvar for å anskaffe, levere og avhende materiell til Forsvaret i tråd med vedtatte planer, på en kostnadseffektiv, bærekraftig og sikker måte. Forsvarsbygg har ansvar for å fremskaffe og forvalte kostnadseffektiv og funksjonell eiendom, bygg og anlegg (EBA) i forsvarssektoren. Forsvarets forskningsinstitutt skal gi den politiske og militære ledelsen forskningsbaserte og uavhengige råd til utvikling av forsvarssektoren.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er et tverrsektorielt direktorat med fag- og tilsynsmyndighet for forebyggende sikkerhet. Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for den admi-

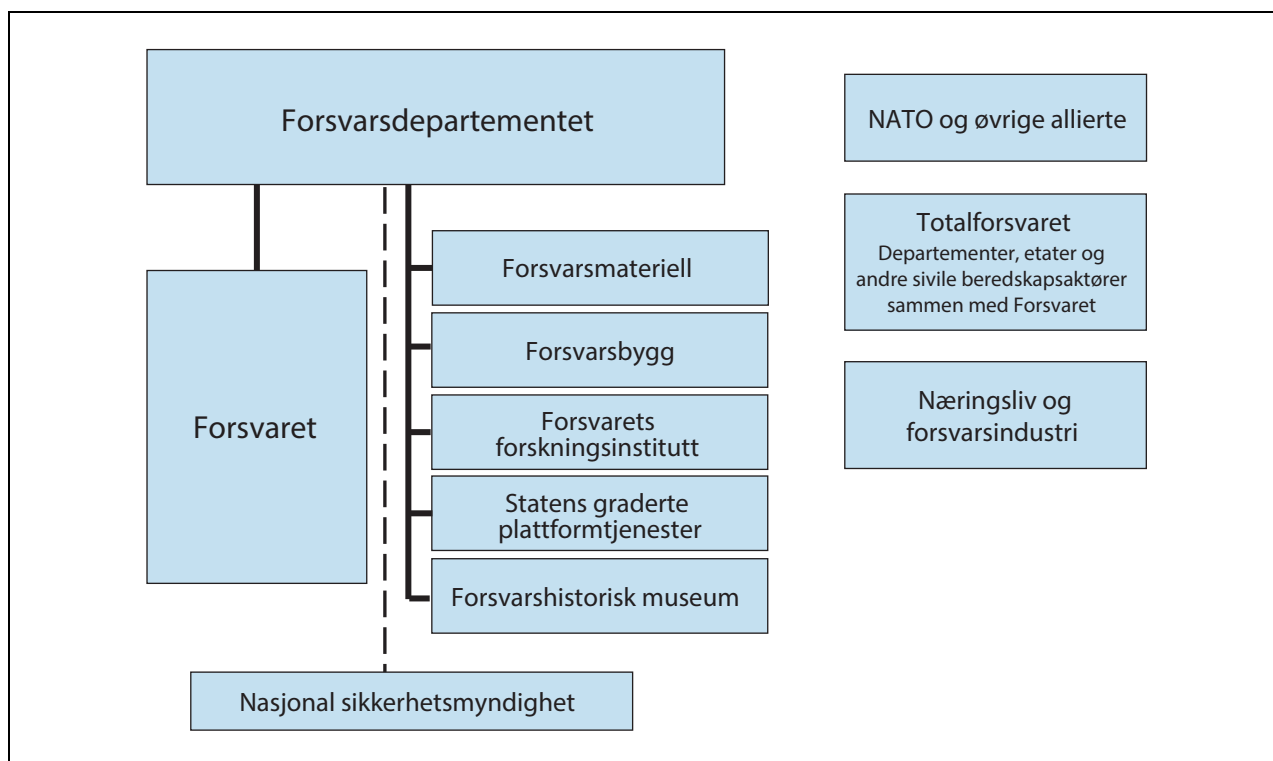
nistrative etatsstyringen av NSM. FD har instruksjonsmyndighet over NSM i saker innenfor FDs ansvarsområde, og direktoratet er derfor også innenfor enkelte områder faglig underlagt FD.

Forsvarsdepartementets interne IKT-organisasjon har de siste årene vært en sentral leverandør av nasjonale graderte IKT-tjenester til offentlige og private virksomheter underlagt sikkerhetsloven. Regjeringen har besluttet at FDs IKT-organisasjon skal etableres som et ordinært forvalt-

ningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet fra 1. januar 2025.

Regjeringen har besluttet å etablere Forsvarshistorisk museum som en ny etat under Forsvarsdepartementet fra 1. januar 2025. Regjeringens målsetting er å videreutvikle Forsvarshistorisk museum som en moderne, profesjonell og fremtidsrettet museumsvirksomhet. Forsvarshistorisk museum skal være attraktivt og relevant for hele befolkningen, belyse norske veteraners innsats og bidra til å bygge forsvarsvilje.

Figur 1.2 viser aktørene i forsvarssektoren:

Figur 1.2 Aktører i forsvarssektoren

Forsvaret

Forsvarets egne evne omfatter de samlede ressurser forsvarssektoren kan mønstre i egen organisasjon. Et sterkt nasjonalt forsvar med troverdig evne til å utnytte, legge til rette for og samvirke med alle elementene i forsvarskonseptet i fred, krise og krig er en grunnleggende forutsetning for å bygge nødvendig forsvarsevne.

Forsvaret skal kunne gi Norge et sett med handlingsalternativer i rammen av alliert og internasjonalt samarbeid og samvirke. Som et sikkerhetspolitisk instrument er derfor Forsvarets viktigste bidrag til vår sikkerhet å øve norsk innflytelse og gi økt sikkerhetspolitisk handlingsrom, i fred, krise og krig. I møte med kombinasjoner av

militær og ikke-militær maktbruk bidrar Forsvaret til forsvaret av Norge gjennom kontinuerlige operasjoner, integrert med andre, og gjennom å være tilstede i prioriterte geografiske områder for å bidra til at norske interesser blir ivaretatt. Slik løser Forsvaret sitt oppdrag i tråd med norske sikkerhetsinteresser.

Forsvaret må kontinuerlig evne å forstå Norges militærstrategiske omgivelser, og bidra aktivt til å forme omgivelsene og aktører på en slik måte at norske sikkerhetsinteresser kan forfølges og fremmes. Forsvaret må kontinuerlig motvirke at aktørers press, trusler, anslag og angrep mot norsk og alliert sikkerhet materialiserer seg. På den måten skal Forsvaret bidra til at forsøk på å ramme nasjonale og allierte sikker-

hetsinteresser ikke oppstår, og at væpnet konflikt som involverer Norge og allierte unngås. Dette inkluderer bidrag til å unngå utilsiktet og ukontrollert eskalering og tap av innflytelse og handlingsrom. Forsvaret må samtidig kunne bidra til å forsvare Norge eller allierte mot fiendtlige anslag og angrep, og evne å være integrert i alliert innsats.

Forsvarets viktigste innsatsområde er Norge og Norges nærområder. Forsvarets innsats skal prioriteres mot nord, og særlig prioritere det maritime. Norske strategiske hensyn og nærheten til russiske base- og patruljeområder, gjør Finnmark og tilstøtende hav- og luftområder særlig viktige.

Forsvarets struktur må ha en størrelse og en sammensetning som gjør det i stand til å utdanne, øve, trene, delta i nasjonale operasjoner, motta og integrere med allierte styrker, og bidra i operasjoner utenfor Norge samtidig. Videre vil det være viktig at Forsvaret er tilgjengelig til å bidra i samfunnets håndtering av hendelser og ulykker ved behov. Forsvarets struktur må inneha nødvendig ildkraft, rekkevidde, mobilitet og utholdenhet for å gi tilstrekkelig reaksjonsevne, fleksibilitet og evne til å møte dagens og fremtidens sikkerhetsutfordringer.

Forsvarets rolle i forsvaret av Norge er ikke avgrenset til et spørsmål om å fungere i krig og holde ut lengst mulig i påvente av alliert støtte. Forsvaret av Norge og norske interesser skjer allerede i fredstid, og det er i denne fasen at norsk påvirkning er størst. Det er derfor avgjørende å utvikle et forsvar som kan agere i alle deler av konfliktspekteret.

Alliansesamarbeidet

Det kollektive forsvaret i rammen av NATO er en hjørnesten i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik og for forsvaret av Norge. Betydningen av en robust og effektiv kollektiv forsvarsevne har økt i takt med den negative sikkerhetspolitiske utviklingen i Europa. Dette innebærer økt vektlegging av troverdig og effektiv avskrekking i alliansen, samtidig som det foreligger økt risiko for konflikt, og bruk for den allierte forsvarsevnen. Nasjonale forsvarsplaner er tett integrert i NATOs planverk og konsepter, og Forsvarets egne kapasiteter gir sammen med NATOs samlede kapasiteter militær styrke og troverdighet.

Vårt NATO-medlemskap muliggjør troverdig avskrekking og forsvar mot aktører som kan ramme norsk sikkerhet. En aktiv alliansepolitikk både innenfor NATO og gjennom bilaterale og flernasjonale rammer er derfor svært viktig.

NATOs reaksjons- og forsterkningsstyrker og styrker fra nære allierte, samt norske styrkebidrag utenlands, er integrerte komponenter i forsvaret av Norge. Som del av dette er en demonstrert evne til samvirke og mottak av allierte forsterkningsstyrker en forutsetning for effektiv avskrekking og beroligelse.

Som en del av alliansesolidariteten må Norge videre kunne bidra substansielt til kollektiv avskrekking og forsvar også av andre allierte. Forsvaret må kunne delta i et bredt spekter av operasjoner utenlands, i en alliert ramme. I en spent situasjon eller væpnet konflikt, kan det være i norsk og alliert interesse at avgitte styrker fortsetter operasjoner utenfor Norge.

Tosidigheten i alliansesamarbeidet vil bli mer fremtredende i årene som kommer. Forventningene til at Norge stiller med substansielle bidrag til allierte operasjoner vil øke, særlig til forsvar av Finland og Sverige, men også til NATOs østgrense mer generelt. Norsk innflytelse og handlingsrom er nært knyttet til vår evne og vilje til å stille styrkebidrag til byrde- og risikodeling.

Samarbeid med allierte land, både i en bilateral og en multilateral ramme, understøtter NATO og bidrar til økt forsvarsevne. Evnen til samvirke, og samarbeid med sikte på forsterkning fra nære allierte, er en viktig del av den allierte dimensjonen i forsvaret av Norge. Økt samtrening og felles konseptutvikling mellom norske og allierte styrker bidrar til å styrke Forsvarets operative evne og vår nasjonale forsvarsevne, og bidrar substansielt til norsk sikkerhet. For å legge til rette for allierte forsterkninger er det avgjørende å videreutvikle og styrke det operative samarbeidet med nære allierte i Norge og våre nærområder, også i fredstid.

I denne sammenheng må regionalt samarbeid i en alliert ramme videreutvikles og få en tydeligere rolle. Som en del av dette skal Norge være en pådriver for styrket nordisk samarbeid og integrasjon i rammen av NATO. En slik utvikling vil være i samsvar med forventningene fra NATO, om at de nordiske landene både samlet og hver for seg yter mer for å ivareta europeisk sikkerhet.

Forsvaret er det fremste instrumentet for å integrere Norge og allierte i fredstid. Hvem Norge samarbeider med påvirker evnen til å forebygge konflikt, og det påvirker norsk evne til å øve innflytelse over allierte veivalg når det gjelder balansen mellom avskrekking og beroligelse, forutsigbarhet og langsiktighet, og dermed stabiliteten i våre nærområder. På samme måte bør samarbeid med aktører som Norge skal operere med i fred, krise og krig påvirke de konsepter som leg-

ges til grunn for norske styrker. Både utviklingen i NATO, nordisk samling i alliansen, og øvrig alliert samarbeid forsterker en tydeligere regional dimensjon i forsvaret av Norge.

Totalforsvaret og det sivile samfunn

Norges forsvarsevne utgjøres ikke av Forsvaret og alliansesamarbeidet alene. Forsvarsevnen er også avhengig av forsvarsviljen i befolkningen, motstandsdyktigheten i samfunnet, og sivilt-militært samarbeid. Totalforsvaret omfatter gjensidig støtte og samarbeid mellom forsvarssektoren og det sivile samfunn knyttet til hendelser og kriser i fred, krise og krig. Totalforsvaret skal bidra til utnyttelse av landets samlede ressurser innenfor forebygging, beredskapsplanlegging, krisehåndtering og konsekvenshåndtering, og er en ramme for bruk av militære og sivile ressurser til å ivareta både stats- og samfunnssikkerheten.

Den sikkerhetspolitiske situasjonen innebærer at aktørene i totalforsvaret må være mer aktive i det daglige for i felleskap å bidra til å avverge og håndtere trusler i hele krisespekteret. Totalforsvarets viktigste oppgave er å fungere i krig. For å fungere i krig, er det avgjørende at mekanismene forberedes i fred, gjennom planlegging, trening og øving.

Et totalforsvar forberedt på krig innebærer at det sivile samfunn må kunne yte omfattende støtte til nasjonal og alliert militær innsats for forsvaret av Norge, samtidig som samfunnets grunnleggende funksjonalitet og befolkningens grunnleggende sikkerhet blir opprettholdt. Motstandsdyktighet i befolkning og lokalsamfunn er en avgjørende forutsetning for totalforsvarets evne til å fungere. Samtidig vil Forsvaret ikke kunne bistå sivile myndigheter som i fredstid, da Forsvarets ressurser må påregnes å være bundet opp i håndteringen av fiendtlige militære styrker.

I de første tiårene etter den kalde krigens slutt fikk sivil støtte til militære styrker i rammen av

totalforsvaret gradvis mindre oppmerksomhet. Samtidig ble det over tid i større grad enn tidligere vektlagt at Forsvaret skulle kunne bistå det sivile samfunn ved hendelser og kriser i fredstid. Forsvaret er en betydelig og svært viktig beredskapsaktør for det sivile samfunnet i fredstid, og det er derfor gjort grep for å forenkle og tydeliggjøre hvordan sivile aktører kan anmode om og få bistand fra Forsvaret under uønskede hendelser. Forsvaret løser også flere faste sivile oppgaver i det daglige.

I lys av den sikkerhetspolitiske situasjonen og trusselbildet mot Norge, ser regjeringen behov for at krigsplanlegging gis fornyet oppmerksomhet gjennom at alle sektorer vektlegger hvordan støtte til militær innsats for forsvaret av landet skal innrettes innenfor rammen av totalforsvars-konseptet. Samfunnets samlede ressurser skal om nødvendig kunne mobiliseres til forsvaret av statens og samfunnets eksistens. Dette er like relevant for Norges sikkerhet i dag som da konseptet ble utviklet etter andre verdenskrig. For å forsterke forsvarsevnen, utholdenheten og motstandsdyktigheten, må bruken av virkemidler fra ulike deler av samfunnet koordineres godt.

Forsvarssektoren har ansvar for den militære delen av totalforsvaret. Forsvaret og de øvrige etatene i forsvarssektoren skal bidra til ivaretagelse og utvikling av totalforsvaret ved å være en pådriver for samarbeid med sivile aktører. Forsvaret bidrar også til dette gjennom operasjoner i det daglige der samvirke med disse aktørene finner sted.

Forsvarsdepartementet bidrar til ivaretagelse og utvikling av sivilt-militært samarbeid og totalforsvar gjennom overordnet politikktutvikling, styring av forsvarssektoren, tilrettelegging gjennom instruksjer, lov- og forskriftsarbeid og direkte samarbeid med øvrige departementer med sektoransvar i totalforsvaret. Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for å koordinere sivile bidrag i totalforsvaret.

2 Tryggingsspolitisk situasjon

2.1 Nokre sentrale utviklingstrekk

Verda vi kjende før Russland sitt åtak på Ukraina kjem ikkje attende så langt vi kan sjå framover. Tidsskiljet representerer samstundes sluttpunktet på ei tryggingsspolitisk utvikling som har vore varsla i fleire år. Den auka rivaliseringa mellom Kina og USA, mellom autoritære og demokratiske statar, og nye konstellasjonar av samarbeidspartnarar og støttespelarar globalt og regionalt gjer at regjeringa sitt arbeid for fred, tryggleik, verdiar og ein verdssorden tufta på folkeretten er uløysleg knytt til eit sterkare og meir integrert vestleg samarbeid.

Rivalisering om verdssyn og verdiar truar den internasjonale rettsordenen der rett rår framfor makt. Tilhøvet mellom NATO og Russland er prega av konfrontasjon og grip inn i alle domene og geografiske område der russiske og allierte interesser møtast. Krigen i Ukraina forsterkar behovet og ambisjonane Russland har til strategisk dominans i Arktis, medrekna evna til global maktprojeksjon. Krigen har vorte ein katalysator for nærmare samarbeid og samordning mellom Russland og Kina, samstundes med at støtte frå Kina er avgjerande for at Russland skal kunna halda fram si øydeleggande krigføring. Tryggleik har vorte global. Utviklinga i ein region påverkar såleis i aukande grad utviklinga i andre regionar. Situasjonen i Indo-Stillehavsområdet, men også i Midtausten, påverkar tryggleik og forsvar i det euro-atlantiske området.

Russland nyttar omfattande og folkerettsstridig militær makt for å nå sine mål. Utfallet av krigen i Ukraina er langt frå avgjort. Situasjonen er uoversiktleig og kan endra seg raskt. Regjeringa er budd på at konflikten vert langvarig. Dei menneskelege lidningane og materielle kostnadene er enorme. Forsvarskampen til Ukraina vil krevja langsiktig politisk, sivil, økonomisk og militær støtte frå norske og andre vestlege styresmakter.

Russland har over tid og i aukande grad utfordra den internasjonale rettsordenen. Dette er ei utvikling som truleg vil halda fram, også basert på eit tettare russisk samarbeid med Kina. Utfordringa frå Kina er stadig større. Kina har framleis

ikkje tatt avstand frå åtakskrigen til Russland, og bidrar i staden til at russisk våpenindustri kan halda fram med produksjon i stort omfang, inkludert av moderne våpen. NATO er også meir oppteken av samspelet mellom Kina og Russland, og Kina si rolle for kva trugsmål Russland representerer i høve til alliert og norsk tryggleik og forsvar.

I dette lyset er den russiske militærmakta den dimensjonerande utfordringa mot norsk og alliert tryggleik i Europa. Russland ter seg som ein uføreseieleg aktør med få teikn til politisk kursendring. Uvissa om russiske intensjonar og vilje til å bruka makt for å oppnå sine strategiske målsettingar har auka. Det inneber at Noreg må vera betre førebudd på eit farlegare og meir uføreseieleg Russland. Norske styresmakter må vidare leggja til grunn at allierte, som ein del av avskrekkinga overfor Russland, vil vera meir til stades i norske nærrområde, særleg i nord.

Som lagt til grunn i langtidsplanen for forsvarssektoren, jf. Stortingets behandling av Innst. nr. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) står Noreg og våre allierte i ei vedvarande utfordring prega av ei meir uføreseieleg, ustabil og uviss verd. Åtaket på Ukraina, krigen i Midtausten og auka spenning i Asia viser korleis tryggingssituasjonen kan endra seg radikalt på kort tid, og korleis langtidsperspektivet er prega av ustabile høve og uvisse.

Ei betydeleg større geopolitisk uvisse medfører auka risiko for militær konflikt også i våre nærrområde, anten ved eskalering av spenning til norske nærrområde eller ved at ein konflikt spreier seg. Eit tryggingsspolitisk klima prega av gjensidig mistru og reduserte kontaktflater aukar risikoen for strategiske misforståingar og utilsikta eskalering i takt med meir militær aktivitet.

Finsk og svensk NATO-medlemskap er også ein del av det tidsskiljet vi står i. Det er ei stor endring i dei tryggingsspolitiske omgjevnadene til Noreg. At landa så tydeleg har valt side styrker vår tryggleik. Norden får ein heilt annan posisjon og merksemd i NATO. Grensa til NATO mot Russland er no fordobla og russiske styresmakter har signalisert at dei vil auka sitt militære nærvær i grenseområda. Dei har allereie skipa om på mili-

tærdistrikta, og Leningrad militærdistrikt frå den kalde krigen er attende.

Utviklinga inneber både utfordringar og moglegheiter for norsk tryggleik. Vi må forventa eit større russisk militært nærvær i våre nærområde. Vi må vera budd på at Russland revurderer sine planar og kor dei plasserer sine styrkar som eit svar på finsk og svensk NATO-medlemskap. Forsyningslinene til Kola går langs finskegrensa, og vi må følge nøye med på korleis Russland handsamer den nye situasjonen.

Den militærstrategiske betydninga av nordområda aukar, samstundes som samanhengen mellom nordområda og Austersjøregionen er forsterka. Med Austersjøen som nærast eit alliert «innhav», kan vi heller ikkje sjå bort frå at Russland framover vil leggja større vekt på Kola-halvøya, samstundes som spenningsnivået i Austersjøen kan verta høgare. Det som skjer i eit område kan få overslag til det andre.

Finland og Sverige i NATO gjer det mogleg å koordinera og planlegga forsvar saman på ein helt annan måte enn før. Til dømes utgjer den samla nordiske kampflyflåten ein formidabel forsvarskapitet. NATO vil også forvente at Norden tar eit større ansvar for eigen tryggleik og at dei nordiske landa samla og kvar for seg yter meir til europeisk tryggleik.

Regjeringa ønsker at Norden skal verta den mest integrerte regionen i Europa også innanfor forsvarsområdet. Det opnar seg no helt nye moglegheiter, også innanfor trygging- og forsvarspolitikken. For Noreg representerer finsk og svensk medlemskap noko nytt, som vi må ta inn over oss i vår eiga planlegging og innretting til våre styrkar. Vi skal ikkje berre forsvare Noreg i nord, allierte i Baltikum eller andre allierte i sør og sør-aust. Vi skal også bidra med styrkar til å forsvare Finland og Sverige i aust. Vi skal ikkje berre ta imot forsterkingar og forsyningar til eget forsvar. Vi skal også ta imot forsterkingar og forsyningar til Finland og Sverige.

Vi skal dessutan forsvare forsyningslinene inn mot Noreg, beskytta mottaksområda og medverka til at forsterkingane og forsyningane faktisk kjem fram. Vi går frå rolla frå å i stor grad vera eit mottaksland, til å vera eit land som også skal sørga for transitt og bidra med militær kapasitet til å forsvare vår region saman med våre naboar. Vi må utvide perspektiva til å omfatte heile Norden, særleg Nordkalotten. Desse utviklingstrekka gjer noko med korleis vi tenker struktur, kapasitet, volum, fleksibilitet og utthald.

Betydinga av at allierte styrkar trener og øver i Noreg har auka. Det dreiar seg ikkje berre om å

kjenne til norsk terreng og norsk klima. Det er ein del av vår strategi for å hindra og førebygga konflikt. Samstundes skal det ikkje herska nokon tvil om at norske og allierte styrkar kan operera saman i ein krigssituasjon, om det skulle krevjast.

Ei truverdig evne til integrert samvirke føreset trening og øving, at vi nyttar dei same systema, har eins konsept og kunnskap om styrkar og svakheiter hjå kvarandre. Det tar tid, og krev kontinuerleg merksemd og prioritet.

Den tryggingpolitiske situasjonen gjer alliert nærvær og regionalt samarbeid til ein integrert del av forsvarsinnsatsen. Det er mot eit slikt bakteppe regjeringa legg så stor vekt på det bilaterale samarbeidet med USA, Storbritannia og andre. Det er også bakgrunnen for vektlegginga av regionalt samarbeid. Difor har regjeringa lagt vekt på å styrka tilrettelegginga for alliert trening, øving og forsterking i Noreg.

Alliert nærvær er meir enn trening og øving. Det er også operasjonar i Noreg og i norske nærområde. Vi har dei seinare åra sett eit auka aktivitetsnivå på både russisk og vestleg side i våre nærområde. Mens regjeringa ser positivt på den auka allierte aktiviteten, er vi samstundes opptekne av å påverka han, slik at han underbygger ønsket om stabilitet og føreseielegheit i våre nærområde. Vi har god dialog med våre allierte om denne aktiviteten, og vert lytta til.

Norsk evne til å påverka våre omgjevnader er ein funksjon av kapasitet og volum. For regjeringa er det viktig at norsk evne til innverknad og handlingsrom vert styrka gjennom dei vegvala vi gjer. Dette var viktige omsyn for regjeringa sine vurderingar av den strategiske innrettinga av Forsvaret i ny langtidsplan.

Forsvarssektoren er avhengig av å tilpassa seg ei verd under rask utvikling. Noreg må vera betre førebudd på eit farlegare og meir uføreseieleg Russland. Og på eit Kina som ønsker å endre internasjonale køyrereglar og verdiar som samhandel mellom statar skal bygga på. Eit Kina som også støttar Russland sin krig i Ukraina, er avgjerande for at Putin kan halda fram med sine åtak. Samstundes vil teknologisk utvikling, eit meir samansett trusselbilette og klimaendringar føra til endringar i kva som skal til for å forsvare Noreg, og kven som må samarbeida for å gjera det. Dette stiller store krav til vår nasjonale eigen evne til å forsvare landet, saman med våre allierte. Det stiller også større krav til sektoren si evne til å sjå framover, vera fleksibel og raskt tilpassa seg nye utfordringar. Gjennom ny langtidsplan er det brei semje om eit monaleg forsvarsløft.

Regjeringa vil også medverka til ein meir framtidretta og tilpassingsdyktig forsvarssektor ved å styrka satsinga på forskning og utvikling, i større grad vektlegga innovasjon og styrka arbeidet med klimaomstilling. Ein fellesnemnar for å lukkast er å bygga ned barrierar mellom militær og sivil sektor, slik at aktørane finn saman og drar nytte av kvarandre. I tillegg må det i større grad satsast på forskning og utvikling med relevans for nordområda.

Den raske samfunnsutviklinga gjer at ei vellykka satsing på forskning, utvikling, innovasjon og klimatilpassing har mykje å seia for ei vellykka utvikling av forsvarsevna på både kort og lengre sikt.

2.2 Drivarar av endring

2.2.1 Teknologi

Ei rekke nye teknologiar vil prega forsvarssektoren dei neste åra, og bidra til å styrka både allierte og trusselaktørar sine forsvarsevner. Teknologi kan bidra til å forsterka forsvarsevna dersom vi utviklar evna vår til å nytta han, samstundes som teknologi kan utgjera ein trussel dersom vi ikkje er førebudde på motstandarane sin bruk av han. Teknologiar har potensial til å endra karakteren til krigen, og er ein nøkkelarena for global konkurranse.

Nye teknologiske gjennombrøt kan gi auka rekkevidde, større øydeleggingspotensial og betre presisjon for våpensystem. Den raske utviklinga av brytningsteknologiar som stordata, kunstig intelligens, autonomi, romteknologi, hypersonisk teknologi, bioteknologi og kvanteteknologi, vil få aukande betydning for norsk tryggleik og forsvarsevne i åra som kjem. Det vil vera avgjerande for norsk og alliert tryggleik at dei vestlege landa held oppe eit teknologisk forsprang.

Norsk og alliert evne til å adoptera og omsetta ny teknologi til forsvarsevne medfører auka betydning av teknologibasert samarbeid med sivil industri, forsvarsindustri og allierte. Sivil industri er ofte leiande i teknologiutviklinga og dette krev nye strategiske partnerskap, hurtigare avgjerder og meir fleksible innkjøpsprosessar for å nå mål om tid, kostnad og yting.

Romteknologi med satellittar har breie område for bruk innanfor overvaking, kommunikasjon, etterretning og navigasjon. Det er behov for å auka vektlegginga av romteknologi for militære føremål og for å styrka forsvarsevna, og som del av dette redusera teknologiske bindingar til trusselaktørar og styrka vern mot truslar. Den unike geografiske plasseringa til Noreg, vår kompetanse og kapasitet innan utvikling og oppsky-

ting av satellittar, samt nedlasting av satellittdata, gir Noreg komparative fortrinn i samarbeidet med USA, EU og andre allierte.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi har aukande nytteverdi for militær etterretning og legg til rette for ei betre situasjonsforståing i alle militære domene. Informasjons- og kommunikasjonsteknologi, kunstig intelligens og stordata vert ein stadig større del av avgjerdsstøtte, militær etterretning, overvaking, logistikk og del- og heilautonome farkostar.

Bruk av kunstig intelligens til å oppdaga, å fastslå identiteten til åtakarar og mottiltak vil få avgjerande betydning for evna til Forsvaret til å halda oppe handlefridom i cyberdomenet i tida framover. Bruk av kunstig intelligens i kombinasjon med andre teknologiar, som bioteknologi, materialteknologi og laservåpen, kan medverke til å auka den operative evna.

Kvanteteknologi er ein teknologi i utvikling som kan ha betydelege implikasjonar for framtida til kryptering, radarar, sensorar, navigasjon og analyse. Autonome system gjer mogleg operasjonar utan, eller med redusert, menneskeleg innblanding. Dette vil saman med robotikk vera gjensstand for omfattande utvikling dei kommande åra.

Kina og Russland utviklar nye hypersoniske missil med ein fart på over fem gangar farta til ljoden. Evne til å oppdaga, følgjing og å setja i verk tiltak mot slike mål vil vera avgjerande for vern mot hypersoniske missil og hypersoniske glidefarkostar. Nasjonal militær evne kan berre etablerast gjennom bilateralt og alliert samarbeid med sensorar på satellittkonstellasjonar med global dekning.

Utnytting av nye teknologiar må integrerast i styrkinga av forsvarsevna i heile breidda av forsvarskonseptet. Nasjonal evne må utviklast i ein kollektiv og bilateral kontekst for å understøtta felles konseptutvikling med evne til integrert samvirke med allierte i sentrum.

Saman med allierte, og i ei NATO-ramme, må norske styresmakter vera i stand til å etablere og halda oppe eit teknologisk militært fortrinn. Noreg er langt framme på ei rekke teknologiområde som er etterspurde nasjonalt og internasjonalt. Alliert konseptutvikling og bruk av ny teknologi står sentralt hjå våre viktigaste allierte òg i EU.

2.2.2 Samansette truslar

Tradisjonelt er fred, krise og krig betrakta som steg langs ein alvorsskala. Slike steg er enkle å forstå, men kan gi ei upresis framstilling av den nye tryggingssituasjonen. Norsk tryggleik vert kontinuerleg utfordra, både direkte og indirekte,

av fleire aktørar, på fleire arenaer, og med ei rekke verkemiddel. Sjølv om det er eit skilje mellom fred, krise og krig, så har overgangane vorte mindre tydelege og meir dynamiske.

Dagens tryggingssituasjon vert prega av stormaktsrivalisering der aktørane engasjerer kvarandre i grader av konkurranse, konfrontasjon og konflikt. Dette er situasjonstypar som i varierende grad kan henda samstundes i fleire domene og under terskelen for væpna konflikt. Dette vil først og fremst materialisera seg som samansette truslar som både direkte og indirekte vil påverka Forsvaret og forsvarssektoren.

Samansette truslar er ei nemning på strategiar for konkurranse og konfrontasjon under terskelen for direkte væpna konflikt. Slike truslar kan kombinera diplomatiske, informasjonsmessige, militære, økonomiske og finansielle, etterretningsmessige og juridiske verkemiddel for å nå strategiske målsettingar. Bruken av verkemiddel er gjerne distribuert breitt, har ei langsiktig tilnærming og kombinerer opne, fordekte og skjulte metodar.

Å nytta slike verkemiddel for å skapa eit fortrinn eller verta overlegen i tilhøvet mellom statar er ikkje eit nytt fenomen. I ei globalisert verd med auka konkurranse om makt og innverknad, kombinert med hurtig og banebrytande teknologiutvikling, har verkemiddelbruken vorte vanlegare. EOS-tenestene peikar alle på at fleire statar, særleg Russland og Kina, nyttar eit breitt spekter av ulike verkemiddel som direkte og indirekte utfordrar våre nasjonale tryggingssinteresser og utgjer ein tryggingsspolitisk risiko.

Fenomenet samansette truslar er generert av hendingar som tilsynelatande kan vera isolerte eller tilfeldige, men der opphavet viser seg å vera tryggingstruande verksemd frå ein statleg aktør. Aktivitetar i form av spionasje, sabotasje og påverking i det fysiske-, kognitive- og cyberdomenet, er verkemiddel statlege og ikkje-statlege aktørar nyttar for å utnytta potensielle sårbarheiter.

Trusselvurderingar frå Politiets tryggingsteneste har i ei årrekke vist til at framande statar har etterretningsoffiserar utplasserte i Noreg med føremål å henta informasjon og rekruttera kjelder og kontaktar. Tryggingssorgan rådgjev frå Nasjonalt tryggingssorgan peikar på at nytteverdien av ein innsidar aukar, samstundes som kunnskap om innsiderisiko og evne til å avdekka innsidarar er både låg og mangelfull hjå norske verksemdar.

Forsvaret og resten av etatane i forsvarssektoren er svært ettertrakta mål for samansette truslar uavhengig av konfliktnivået i landet. Nasjonal militær eigenevne og evne til alliert mottak og nærvær

er særleg utsett. Spionasje, innsideproblematikk, cybertruslar samt tilgang til og eigarskap i verdikjeder er dimensjonerande truslar i og mot Forsvaret.

For å møte endringane i utfordringsbiletet som treff Forsvaret direkte og indirekte, vil ei robust tryggingsteneste vera naudsynt for å halda oppe og verna evna og funksjonen til Forsvaret i møte med samansette truslar.

2.2.3 Klima og tryggleik

Klimaendringane vil skapa nye utfordringar, også frå eit tryggingssperspektiv. Norsk tryggleik avheng av ei rekke faktorar som ikkje er isolerte frå globale utviklingstrekk som klimaendringar. Klimaendringane har potensiale til å forsterka eksisterande eller bidra til å skapa nye konfliktlinjer og vert difor omtalt som ein trusselmultiplikator. Det vil seia at klima ikkje nødvendigvis må vera ein sjølvstendig trussel for å kunna bidra til utfordringar og truslar. Samstundes vert klimaendringane vurderte i aukande grad som ei sjølvstendig tryggingssutfordring. Dette er fordi dei meir dramatiske konsekvensane av klimaendringane, som auka ekstremvær og tørke, er ein direkte trussel i seg sjølv. Noreg må vera førebudd på at klimaendringane får samansette og veksande konsekvensar.

Framover vil klimaendringane verta ein vedvarande trussel mot nasjonal, regional og global stabilitet. Klimaendringane vil få store konsekvensar for område som er sør for Europa og konsekvensane vil treffa statar som er dårleg budde til å handsama desse utfordringane. Allereie sårbare statar vil slita uforholdsmessig med konsekvensane av global oppvarming. Dette aukar risikoen for politisk uro, humanitære katastrofar og valdeleg konflikt, både i og mellom statar. Denne typen risiko vil også råka norsk politikk fordi det kan skapa migrasjonsstraumar og bistandsbehov. Konsekvensane av klimaendringar er mangfaldige ettersom klimaendringar vil ha innverknad på vêrsystem, havnivå, biologisk mangfald, globale temperaturar, tørke, mattryggleik, global helse og dessutan talet på sårbare og fordrivne personar. Det kan ikkje sjåast bort frå at klimaendringane over tid vil påverka geopolitiske tilhøve etter kvart som endringane bidrar til å utløysa kriser og påverkar ressurstilgang. Klimaendringane utgjer ei global krise som må handsamast solidarisk.

Klimaendringane skjer raskare og meir drastisk i nordområda samanlikna med globale gjennomsnitt. Det er fleire grunnar til at nordområda opplever raskare og høgare temperaturendringar. Ein av grunnane er at svinlande havisareal i Ark-

tis gir plass til større overflater av mørkt hav, som bidrar til stigande temperaturar i hav og atmosfæren. Svinnande havisareal og stigande havtemperaturar i Arktis gjer dei nordlege nærømråda våre meir tilgjengelege i lengre periodar av året. Klimaendringane vil endra føresetnadene for aktivitet i Arktis. Eit meir tilgjengeleg Arktis kan mellom anna bidra til å gjera ressursutvinning meir lukrativt. Issmeltinga gjer at Forsvaret truleg må dekkja eit større operasjonsområde og auka aktivitet kan skapa behov for kontinuerleg nærvær med fleire fartøy og andre ressursar.

Andre arktiske statar vil truleg også tilpassa sin militære aktivitet i Arktis som følge av dei drastiske klimaendringane i regionen. Kvar og korleis militærmakt vert nytta i Arktis kan slik verta påverka av klimaendringane. Dette kan skapa nye utfordringar og moglegheiter for Noreg og våre allierte, og dessutan for Russland. Samstundes er det eit viktig poeng at det ikkje er nokon store, pågåande grensedisputtar i Arktis. Klimaendringar vil likevel kunna påverka militære installasjonar, kapasitetar og operasjonar. Infrastrukturen, materiellet og logistikken til Forsvaret vil verta påverka av og må tilpassast konsekvensane av klimaendringar. Den militære planlegginga til Noreg må ta høgd for at ekstremvær vil førekomma hyppigare, høgare havnivå og svinnande havisareal. Noreg vil tilpassa kapasitetar, infrastruktur, planverk og aktivitet til eit klima i endring.

Klimaendringane og det grøne skiftet vil føra til at nye energiformer i framtida i stor grad vil overta for tradisjonelt drivstoff. For Forsvaret og NATO er forsyningstryggleik av energi avgjerande. Dei vala forsvarssektoren tek i dag, vil binda sektoren i lang tid framover. Det er difor viktig å planlegga med energiteknologi som både møter dei operative behova og nye krav til redusert klimaavtrykk.

2.3 Aktørar

Det gir lita mening å sjå tryggleiken og den militære krafta til Noreg isolert. Den militære krafta må vurderast og vegast opp mot slagkrafta til ein motstandar, og mot kva vi kan forventast av militær støtte frå våre allierte. Den rådande tryggingssituasjonen er ei alvorleg påminning om det. Dagens konflikthar kan ikkje handsamast uavhengig av kvarandre. Globale forsyningskjedar, samt politiske og økonomiske relasjonar inneber auka potensial for eskalering av konfliktnivå. I dagens situasjon er det i interessa til Noreg å vektlegga evne til avskrekking og alliert samhald. Samstun-

des må tilnærminga vera pårekeleg og legga til rette for stabilitet i nordømråda. Vellukka avskrekking gjer væpna konflikt mindre sannsynleg.

2.3.1 Russland

Russland utgjer i dag den fremste trusselen mot Europa, Noreg og norske interesser, og held fram med å verta den dimensjonerande faktoren for utforming av norsk trygging- og forsvarspolitik. Det russiske regimet har vist evne og vilje til omfattande militær maktbruk for å nå dei politiske målsettingane sine. Tilhøvet mellom NATO og Russland er prega av konfrontasjon. Russland styrker samarbeidet sitt med ikkje-vestlege land og søker å bygga ein internasjonal orden som i større grad varettek russiske interesser.

Russland har klare totalitære trekk, bryt regelmessig internasjonale forpliktingar, handlar i strid med grunnleggande menneskerettar og anerkjenner ikkje suverene statars sjølvråderett. Det russiske samfunnet vert stadig meir militarisert, brutalisert og gjennomsyra av propagandaen til Putinregimet mot regimekritikarar og «fiendtlege» statar. Trass i noko uvisse om stabiliteten til regimet, er det lite som tyder på ei snarleg politisk kursendring i Russland. Uavhengig av korleis krigen i Ukraina endar, må Noreg og Vesten vera førebudd på eit farlegare og meir uføreseieleg Russland i lang tid framover.

Arktis er strategisk viktig for Russland og etter åtaket på Ukraina har landet halde oppe evna til global og regional maktprosjeksjon. Det russiske forsvarskonseptet inneber at Noreg og norske nærømråde kan verta liggande heilt eller delvis bak russiske forsvarsliner dersom ein konflikt skulle oppstå i området. Nordkalottens strategiske betydning aukar som følge av finsk og svensk NATO-medlemskap, ikkje minst fordi Noreg vert eit viktig mottaksområde for allierte styrkar og forsyningar til Finland og Sverige. Endringane i nord påverkar også den russiske trusseloppfatninga. Russland har annonsert ei vesentleg styrking av det militære nærværet sitt langs den nye grensa til NATO, og har også sett i gang ei større omstrukturering av militærdistrikta sine. Samanhengen mellom Austersjøregionen og nordømråda vert stadig meir framtrèdande.

Krigen i Ukraina har medført store kostnader for Russland. Invasjonen avdekte uventa svakheiter ved den russiske militærmakta. Russisk militær evne i nærømråda våre er i dag betydeleg redusert, særleg innanfor konvensjonelle landstyrkar og luftvern. Eit svekka Russland er likevel ikkje nødvendigvis eit mindre farleg Russland.

Russland får stor kamperfaring i Ukraina og kan testa ut konsept, kapasitetar og teknologi. Russisk sjø- og luftmakt i nord er framleis intakt, og eit politisk og økonomisk svekka Russland kan verta meir uføreseieleg og risikovillig. Russland har dessutan vist evne til å utvikla militære kapabilitetar raskare enn forventta, omstilt til krigsøkonomi og auka produksjonen av militært materiell og ammunisjon betrakteleg.

Russland nyttar i 2024 om lag ein tredel av statsbudsjettet på forsvar og tryggleik. Russisk brutto nasjonalprodukt har halde seg relativt stabil, sjølv om utsiktene til framleis økonomisk vekst er usikre. Kor raskt Russland bygger opp att si militære evne avheng av utviklinga i den russiske økonomien og effekten av internasjonale sanksjonar. Støtte frå Kina er ein sentral faktor i dette bilete. Gjenoppbygginga er såleis også avhengig av kva støtte Russland får, primært frå Kina, men også frå Iran og Nord-Korea. Kinesiske leveransar av militært materiell og komponentar, under dette både maskiner, elektronikk og delar til våpenindustrien, gjer at Russland kan omgå vestlege sanksjonar og produsera oppdaterte våpen og ammunisjon, og er såleis avgjerande for krigføringa til Russland i Ukraina.

Den mellombelse svekkinga av russiske konvensjonelle kapasitetar aukar Russland si vektlegging av kjernevåpen og bruken av samansette verkemiddel. Russland vil framleis prioritera strategiske avskrekkingstyrkar, især strategiske og multirolleubåtar og avanserte langtrekkande presisjonsvåpen. Russland sine truslar om bruk av kjernevåpen kan bidra til at terskelen for kjernefysisk eskalering vert lågare, også i nærområda våre. I dei næraste åra må me også forventta framleis testing og utvikling av høgt prioriterte våpensystem som nye langtrekkande presisjonsvåpen, ballistiske og hypersoniske missil og antisatellittvåpen.

Russland har vist stor vilje og evne til å ta i bruk verkemiddel under terskelen for væpna konflikt, også i fredstid. Dette gjeld særleg aktivitet knytt til påverknads- og informasjonsoperasjonar, sabotasje og etterretning i og utanfor det digitale rommet, og i form av til dømes elektronisk krigføring. Russland sin samansette verkemiddelbruk mot vestlege verdiar, kritisk infrastruktur og samfunnskritiske ressursar siktar mot å redusera viljen til å støtta Ukraina, spreia uro og frykt i befolkninga i Europa og skapa splitting i, og mellom, vestlege land.

Den djupe splittinga mellom Putin-regimet og Vesten kan auka omfanget og frekvensen på denne forma for maktbruk også etter at krigen er over. På sikt må Vesten også ta høgde for at Russland vil vidareutvikla den militærteknologiske

kompetansen sin, og i aukande grad ta i bruk KI-teknologi, hypersoniske missil, autonome system og droneteknologi. Russland satsar allereie på kapasitetar i det ytre rommet, og utviklinga av anti-satellittvåpen har hatt prioritet.

Norske styresmakter har svært avgrensa bilateral kontakt med Russland. På det trygging- og forsvarspolitiske området er det halde oppe enkelte kontaktflater for å sørga for eit naudsynt minimum av risikoreduksjon. Saman med openheit om eigen militær aktivitet og politiske intensjonar, er slike kontaktflater spesielt viktige i periodar med høg spenning, men også for å støtta opp under den langsiktige målsettinga om stabilitet og føreseielegheit i nærområda våre.

2.3.2 Kina

I aukande grad påverkar Kina sin raske framvekst og stadig meir sjølvhevdande framferd norsk og alliert tryggleik. Kina sin aukande makt, breie knippe av verkemiddel, og vilje til å bruka dei, har konsekvensar globalt, regionalt, og i høve til norsk nasjonal tryggleik. NATO har dei siste åra retta søkelys både mot Kina og samarbeidet mellom Moskva og Beijing. Dette ser ein tydeleg reflektert i NATO sitt strategiske konsept frå 2022 og oppfølginga seinare.

Trusselen og utfordringa som Russland representerer for NATO, Europa og Noreg vil verta meir påverka av Kina og korleis den kinesiske leiinga vel å støtta Russland.

Kina har valt å støtta evna til Russland til å halda fram krigen i Ukraina, mellom anna gjennom auka handel, import av russisk olje og gass, og ved å forsyna Russland med produkt og teknologi som Russland kan bruka for krigsinnsatsen sin, og som gjer det mogeleg for Kreml å halda fram krigen på noverande nivå over lang tid. Ved å støtta Russland si krigføring, bidrar Kina til å oppretthalda den russiske trusselen mot europeisk tryggleik, ein vedvarande trussel mot det Europa vi kjenner. Kina har vorte ein sentral faktor for norsk tryggleik.

Til dette kjem også Kina sin omfattande bruk av samansette verkemiddel, og evne til å tileigna seg sivil teknologi som systematisk og i størst mogeleg grad også vert brukt for militære føremål.

Kina ser seg truleg best tent med å ha ei føreseieleg, Kina-venleg leiing i Kreml, og kalibrerer støtta si til Russland også ut frå dette. Eit russisk tap i Ukraina vil kunna trua ein slik hjørnestein for kinesisk tryggleik.

Samspelet mellom Kina og Russland vil i dette lyset ha aukande implikasjonar i høve til

kva trugsmål Noreg og NATO kan møta, men vil også påverka korleis vi vel å møta og handsama slike utfordringar. Dette har auka betydninga av Noreg sitt forpliktande samarbeid og samvirke med allierte.

Kina og Russland har ikkje alltid samanfalande interesser og mål. Det som likevel sameinar dei er ikkje minst ønske om å svekka den internasjonale leiarsstillinga til USA samt definera om kjerneverdier som demokrati, menneskerettar og rettsstat. Russland støttar Kina sitt ønske om ein alternativ verdsorden, basert på verdier og med køyrereglar som vil gjera småstatar meir utsette og sårbare. Kina, Russland, Nord-Korea og Iran finn nærare saman, med konsekvensar også for Ukraina-krigen.

For USA er Kina den avgjerande og dimensjonerande utfordringa. Politikken og framferda til USA i Europa og andre regionar reflekterer amerikanske mål og interesser i høve til Kina. USA sine europeiske allierte må medverka til at NATO vert verande relevant i amerikanske auge. Difor må ein også legge til grunn at utfordringar frå Kina, i form av aukande militære kapasitetar, utstrekt samansett verkemiddelbruk og aukande kinesisk samvirke med Russland, vil verta gitt endå større merksemd i NATO. Dette vert styrka av at utviklinga i Indo-Stillehavsområdet står sentralt strategisk i internasjonal samanheng, og denne utviklinga og tilsvarande utvikling i det euro-atlantiske området påverkar kvarandre i aukande grad.

Kina-politikken til Noreg og andre allierte land i Europa vil såleis påverka korleis USA ser på alliansen og sitt samarbeid med europeiske land. Norsk Kina-politikk vert dermed viktigare også for å ta hand om grunnleggande norske tryggleiksinteresser i høve til USA og NATO. Kina vert ein medverkande faktor når vi frå norsk side skal ta hand om og sikra at NATO og USA opprettheld tryggingssgarantien overfor Noreg i ei verd i rask endring.

EOS-tenestene våre har utpeikt Kina og Russland som dei sentrale tryggleiksutfordringane for norsk samfunnstryggleik. Ukraina-krigen har illustrert korleis samfunns- og statstryggleik høyrer tett saman og overlappar, og korleis eit utvida tryggingssomgrep har skapt etterspurnad etter nærare samarbeid og samordning mellom NATO og EU. Økonomiske faktorar, handel og sanksjonar har vorte stadig meir sentrale tryggingsspolitiske verkemiddel. Måten Kina opererer på overfor andre land fører med seg behov for ei breiare tilnærming til tryggleiksarbeidet. NATO sitt strategiske konsept legg vekt på dette.

Norsk politikk overfor Kina skal følga ei nordisk og europeisk line. Frå norsk side vert det lagt auka vekt på å ta hand om nasjonal tryggleik ved all samhandel med Kina og kinesiske aktørar. Dette er i tråd med det nordiske naboar og dei andre europeiske allierte gjer. Målet er å redusera risikoen ved norsk tilknytning til Kina og kinesiske forsyningsledd i verdikjeder som har stor verdi for norsk og alliert tryggleik og forsvar.

Stillinga til USA som supermakt og den leiande internasjonale rolla til USA er basert på at landet både er ei atlanterhavs- og stillehavsmakt. Den omfattande veksten og moderniseringa til Kina sivilt og militært inneber at USA vert meir avhengig av samspel med allierte og partnerland. USA sine allierte og partnerar ønsker å motverka at Indo-Stillehavet vert ein Kina-sentrert region, og engasjerer seg på ulike vis i etableringa av ein regional tryggleiksarkitektur, som i stor grad siktar mot at USA skal kunna halda fram som ei sentral makt i regionen. USA sine næraste allierte i Asia, Japan, Australia, Sør-Korea og Filippinane, støttar opp om ein slik prosess.

I pakt med at Kina står fram som ein stadig tyngre tryggingsspolitisk og militær aktør, aukar NATO si interesse for innsikt og forståing for korleis Kina, direkte og indirekte, påverkar alliert tryggleik og forsvar. I denne samanhengen utviklar NATO også sitt høve til dei fire partnerlanda i Indo-Stillehavsområdet, Japan, Sør-Korea, Australia og New Zealand, ikkje minst for auka kunnskap om Kina og kinesisk åtferd. Noreg følger denne utviklinga, både i eigen og i alliert samanheng.

Kina har utvikla evna si til å operera i gråsoner, så ein unngår å tre over terskelen for å utløysa direkte militær strid. Faren for mistydingar og feiltolkningar er samstundes aukande.

Konfliktpotensialet er såleis også aukande. Skulle militær konflikt oppstå om Taiwan, i Korea eller i Sør-Kinahavet, vil dette kunna få uføresielege konsekvensar for omverda, for NATO og Noreg, for verdshandelen og for nordmenn sin økonomiske kvardag.

2.3.3 USA

USA er den sterkaste militærmakta i verda og er ein global tryggingsspolitisk aktør. Samstundes er USA ein pådrivar for styrking og vidareutvikling av NATO og søker utstrekt samarbeid med allierte og partnerar i eit globalt perspektiv. Den nåverande administrasjonen legg betydeleg vekt på utvikling av leirolla til USA i internasjonale institusjonar og korleis samarbeid med allierte og

partnerar kan verne om demokratiske verdiar og eit ope internasjonalt system.

Det transatlantiske samarbeidet og tryggingssfellesskapet, institusjonalisert gjennom NATO, er avgjerande for norsk, europeisk og global tryggleik og stabilitet. I ei omskifteleg verd er denne relasjonen viktigare enn nokon gang. Dette har vorte tydeleg stadfesta etter Russland sitt åtak på Ukraina februar 2022, der det transatlantiske samholdet har vorte styrka og USA tidleg tok ei leiarrolle for å etablere eit fleirnasjonalt samarbeid for støtte til Ukraina sin forsvarskamp.

USA har tunge tryggingsspolitiske interesser i Europa og i norske nærområde. Den transatlantiske dimensjonen er av særskilt betydning for Noreg og Europa, særleg i møte med eit stadig meir aggressivt og uføreseieleg Russland. USA spelar ei heilt avgjerande rolle i europeisk tryggleik og er den viktigaste premissleverandøren for avskrekking i det euroatlantiske området. Dei siste åra har USA trappa opp sine investeringar i Europa. Dette har i realiteten vore pågåande sidan Russland si ulovlege annektering av Krim i 2014, og har snudd ein trend frå tidlegare, der det amerikanske fotavtrykket vart redusert som følge av mellom anna operasjonane i Irak og Afghanistan.

Meir rivalisering mellom stormaktene set også sitt preg på USA sine prioriteringar, og dei retter i stadig aukande grad si merksemd austover, mot Indo-Stillehavet. Dette er forståeleg i lys av at USA ser på Kina som den mest dimensjonerande og langsiktige utfordringa i eit strategisk perspektiv. Utfordringane i den delen av verda har påverknad på global tryggleik, også for Europa. Det kan få konsekvensar også for Noreg og for NATO, og setter temaet byrdefordeling i ein breiare, meir global samanheng.

På kortare sikt vurderer USA at Russland er ein trussel mot internasjonal fred og tryggleik som må handsamast. I USA sin gjeldande tryggingssstrategi vert det lagt vekt på at handsaminga av Russland skal gjerast i tett samarbeid med deira europeiske allierte, både i ei NATO-ramme og bilateralt. Dette bidrar til å understreka at dersom eit robust transatlantisk tryggingsspolitisk samarbeid skal vera berekraftig over tid, må Europa nytta meir av sine ressursar på forsvar. Byrdefordelinga mellom USA og Europa må verta langt jamnare. Dette har vore eit gjennomgangstema frå ulike amerikanske administrasjonar over mange år. Det vil vidare verta eit hovudbodskap frå amerikanske styresmakter i åra framover også, uavhengig av kven som vinn presidentvalet i november 2024. Et meir polarisert USA og eventuelt auka uvissle om kor djupt amerikanarane over

tid vil engasjera seg i tryggleiken til deira europeiske allierte, vil likevel kunna vera opphav til bekymring. Samstundes vil USA fortsette å vera ein global tryggingsspolitisk aktør, som har interesse av at samarbeidet med deira europeiske allierte bidrar til tryggleik i ein breiare og meir global kontekst. I denne samanhengen er alliert byrdefordeling relevant, også ut over eit reint transatlantisk perspektiv.

Dette bidrar til å forsterke betydninga av at Noreg, saman med andre nære NATO-allierte og partnerland som Australia, deltar på felles aktivitetar i Indo-Stillehavet. Det er i interessa til Noreg å delta i utviklinga av interoperabilitet med andre allierte og partnerar, også under tilhøve som dei i Indo-Stillehavet. Dette er viktig også i lys av at NATO har Kina og Indo-Stillehavet på sin dagsorden. Det handlar grunnleggande sett om tryggleiken til NATO, men er på same tid ei viktig og god investering i det transatlantiske tryggingssfellesskapet, som er grunnleggande sett tufta på at medlemslanda stillar opp for kvarandre.

For Noreg er det også av særskilt interesse at Arktis og nordområda får stadig større merksemd i amerikansk strategisk tenking, samstundes som også Kina og Russland ser denne regionen som viktig i økonomisk, militær og tryggingsspolitisk samanheng. Nordområda er Noreg sitt viktigaste interesseområde, og det er difor naudsynt at vi held fram utviklinga av forsvarssamarbeidet med USA, inkludert vektlegging av evna til integrert samvirke, konseptutvikling og utnytting av ny teknologi for å kunna vareta våre felles og allierte tryggleiksinteressar i Arktis og i nordområda.

2.3.4 NATO

NATO-medlemskapet står som kjernen i evna til Noreg til truverdig avskrekking og forsvar. NATO er tryggingsspolitisk garantist for alle medlemslanda, og alliansen utgjør samla sett verdas sterkaste militærmakt. Difor er det også at den største avskrekkingseffekten og kampkrafta ligg i den allierte dimensjonen av forsvaret av Noreg. Like fullt krev NATO-medlemskapet samstundes at kvart enkelt medlemsland også er i stand til å forsvare seg sjølv, noko artikkel tre i NATO-traktaten legg særleg vekt på. Korleis Noreg knyter seg til alliansesamarbeidet er avgjerande for den samla forsvarsevna, og må sjåast i samanheng med evna til konsept- og teknologiutvikling og innovasjon for å utlikna asymmetrien overfor Russland og Kina. NATO er både ein politisk og militær tryggingssallianse, der medlemslanda solidarisk er klare til å verna felles territorium, ver-

diar og interesser. NATO er ein unik tryggingssorganisasjon med eit integrert kommandoapparat, felles forsvarsplanar og ein permanent tilgjengeleg mekanisme for å ta politiske avgjerder.

Verdifelleskapet mellom medlemslanda er eit viktig grunnlag for evna til planlegging, konsultasjonar og gjennomføring av vedtak. NATO held fram med å tilpassa seg ein varig endra tryggingsspolitisk situasjon, og tempoet er høgna betydeleg berre det siste året. Russland sin pågåande åtakskrig mot Ukraina underbygger og styrker behovet for at denne utviklinga held fram og vert intensivert. NATO har respondert på ein klar måte og med samhold etter invasjonen, styrka militært nærvær langs grensa mot Russland og tydeleg vist relevansen til alliansen i den noverande tryggingssituasjonen. At Finland og Sverige no er med i NATO er ei stadfesting av verdien av tryggingssgarantiane som eit slikt medlemskap inneber.

NATO sitt toppmøte i Vilnius i juli 2023 stadfesta samholdet i alliansen og tok fleire historiske avgjerder. Viktige vedtak for Noreg inkluderer ei omfattande omlegging av NATO sitt kollektive forsvar, medrekna dei nye byrdefordelingsmåla for alliansen. Byrdefordeling var ei toppsak også på årets toppmøte i Washington, D.C. i juli. Som eit resultat av den tryggingsspolitiske situasjonen i verda og byrdefordelingsprinsippet i NATO, har Noreg og heile 22 andre allierte no oppfylt to-prosentmålet. Vidare vart det også fatta viktige vedtak om tettare samarbeid med Ukraina og om vidare militær støtte. Landa vart også samde om å auka motstandskrafta i form av auka vern av undersjøisk infrastruktur og risikoreduserande tiltak med eit blikk på Kina. Årets toppmøtet markerte 75-års feiringa av alliansen og toppmøteerklæringa frå Washington peikte ut den vidare politiske retninga for alliansen. Med krig i Europa, var det viktig at erklæringa var tydeleg på forpliktinga i artikkel 5 i Atlanterhavspakten om at eit åtak på ein er eit åtak på alle.

NATO-samarbeidet er tufta på transatlantisk solidaritet og samarbeid, der aktiv amerikansk deltaking er avgjerande både for avskrekking og forsvar av alliansen. For alliansen er det avgjerande at amerikanske styresmakter held fram sitt engasjement og støttar NATO-samarbeidet. Gjennom sitt svar på den russiske aggresjonen har USA demonstrert si avgjerande leiarrolle i det transatlantiske tryggingssfellesskapet. USA står for ein stor del av dei totale forsvarsutgiftene i NATO, og har over tid signalisert auka forventningar om at dei europeiske allierte må bidra meir. Det er positivt at dei allierte på toppmøte i Washington bekrefta forpliktinga frå fjorårets topp-

møte om at to prosent av medlemslanda sitt bruttonasjonalprodukt som eit minimum skal brukast på forsvar. Den foreslegne handlingsplanen frå toppmøtet i Vilnius i fjor og vedtaket av NATO *Industrial Capacity Expansion Pledge* på toppmøtet i Washington i år er ei positiv utvikling som viser forpliktingar om å auka kapasitet og samverke i alliert forsvarsindustri. Den militærstrategiske utviklinga på russisk side, og den strategiske verdien til nordområda har fått mykje merksemd. Den endra kommandostrukturen og arbeidet med nye forsvarsplanar reflekterer utviklinga i regionen vår. NATO-hovudkvarteret i Norfolk i USA, som mellom anna har ansvar for Nord-Atlanteren og forsterkingar over Atlanterhavet, er eit særskilt viktig element i dette arbeidet. Eit samla NATO held fram med den militære omstillinga for å møta trusselen frå Russland og internasjonal terrorisme i tråd med det heilskaplege konseptet til NATO for avskrekking og forsvar.

2.3.5 Eit samla Norden i NATO

Eit samla Norden i NATO er no ein realitet og vi går inn i ein ny epoke i nordisk og europeisk tryggingsspolitikk. Føreseielegheita som kjem med å vera allierte gjer det mogleg å setja eit nytt ambisjonsnivå for det nordiske forsvarssamarbeidet. NATO forventar at Norden skal ta eit større ansvar for eigen tryggleik og at dei nordiske landa samla og kvar for seg yter meir til europeisk tryggleik. Dei nordiske landa har eit tett eksisterande samarbeid som vil setja dei i stand å bidra meir til tryggleik i NATO som allierte.

Dei nordiske forsvarsministrane har underskreve ein ny visjon for *Nordic Defence Cooperation* (NORDEFECO) som tar høgde for utviklinga. NORDEFECO vil framleis vera den fremste strukturen for tryggingsspolitisk dialog mellom dei nordiske landa, medan samarbeidet skal rettast meir inn mot NATO. Norden kan no betraktast som eit militært-operativt område i alliansen sitt konsept og planverk. I denne samanhengen representerer finsk og svensk NATO-medlemskap noko heilt nytt for Noreg som vi må ta inn over oss i vår eigen forsvarsplanlegging og innrettinga til våre styrkar, i vårt tilhøve til andre allierte og den tryggingsspolitiske situasjonen i våre nærrområde.

Eit samla Norden i NATO styrker evna til NATO til å forsvare Noreg samstundes som vi også har fått ei heilt ny rolle. Noreg har gått frå å i stor grad vera fremste linje som einaste allierte i nord til å ha to allierte aust for oss. Vi skal ikkje lenger berre planlegge for forsvaret av Noreg, men også bidra til å forsvare Finland og Sverige.

Vi skal heller ikkje berre ta imot allierte styrkar og forsyningar til Noreg som skal bevega seg frå sør til nord, no skal desse også bevega seg frå vest til aust.

Samstundes skal vi halda fram med å trygga forsyningslinene inn mot Nord-Europa, verna mottaksområda og medverka til at allierte styrkar faktisk kjem fram. Dette skal vi gjera samla i Norden, med andre allierte og kvar for oss – for tryggleiken i Europa.

Desse utviklingstrekka gjer noko med korleis vi tenker om nasjonal struktur, kapasitet, volum, fleksibilitet og uthald, med alle landsdelar og med store konsekvensar for planverk, konsept, militær mobilitet, samt for andre nasjonale sektorar. Den nye rolla krev meir av Noreg og våre nordiske allierte, men samstundes er eit samla Norden i NATO godt posisjonert til å bygga vidare på det eksisterande samarbeidet. Regjeringa ønsker at Norden skal verta den mest integrerte regionen i Europa innanfor forsvarsområdet.

Eit styrka nordisk forsvarssamarbeid handlar om å bidra til norsk, nordisk og alliert tryggleik. Det handlar om at vi gjennom systematisk samarbeid kan auka effekten av våre respektive militære ressursar, samt verta betre førebudd til samvirke i ei alliert ramme. Dette bidrar også til å gjera dei nordiske landa meir relevante og gir dei ei større tyngd inn i NATO og andre regionale konstellasjonar.

Nordisk samarbeid er også ei vidareutvikling i tråd med alliansens *Framework Nations Concept*: ein større alliert tar eit leiaransvar regionalt for å utvikla den totale evna dei respektive allierte har. Dei nordiske landa står sterkare samla og gir meirverdi i samarbeidet med andre allierte gjennom nordisk-baltisk format, Northern Group og det britisk leia *Joint Expeditionary Force* (JEF).

Alle landa i desse fleirnasjonale konstellasjonane består no av allierte. Eit styrka samarbeid vil bidra til å styrka NATO. Spesielt er dette tilfellet for tilhøvet til Storbritannia og JEF-samarbeidet, kor det no ligg betre til rette for å kunna gjennomføra ein saumlaus overgang frå ein JEF- til ein NATO-operasjon.

Også samarbeidet med USA har fått auka betydning med eit samla Norden i NATO. Sverige, Finland og Danmark har underteikna bilaterale forsvarssamarbeidsavtaler (*Defence Cooperation Agreements* – DCA) med USA, med same utgangspunkt som tilleggsavtalen mellom Noreg og USA om forsvarssamarbeid (*Supplementary Defence Cooperation Agreement*). Dette opnar for eit styrka nordisk, transatlantisk samarbeid.

Gjennom bilateralt samarbeid er USA og Storbritannia allereie tett kopla på Noreg og våre nær-område. Dette bidrar no også til å styrka nordisk tryggleik og har difor fått ein auka betydning. Sjølv med Finland og Sverige i NATO vil Noreg vera det nordlegaste NATO-landet med betydelege arktiske havområde og eksponering mot Nord-Atlanteren og Barentshavet.

Det trilaterale samarbeidet er basert på felles interesser i det som vert oppfatta som eit felles strategisk interesseområde, og forsterka av moderne femtegenerasjonskapabilitetar, der F-35, P-8, dronar og missil gjer det mogleg å møte framtidige truslar mot norsk, nordisk og alliert tryggleik med eit djupare og breiare samarbeid på politisk og militært nivå.

Innanfor ramma av forsvarskonseptet vil regjeringa framleis bidra aktivt til ei vidare styrking og utvikling av regionale samarbeidsformer for å vareta norsk og alliert tryggleik, med ei særskilt vektlegging av nordisk samarbeid innanfor ramma av felles forankring i NATO.

2.3.6 EU

USA er den fremste garantisten for europeisk tryggleik, og med NATO som hovudramme. I lys av den geopolitiske utviklinga har også EU tatt ei større tryggingpolitisk rolle. I tilhøvet til Russland tok EU etter invasjonen av Ukraina ei aktivistisk rolle, inkludert harde økonomiske sanksjonar og våpenleveransar til eit partnerland i krig. EU er Ukraina sin nest største militære bidragsytar i form av våpendonasjonar og opplæring, og vil gjennom nye program auke produksjonskapasiteten i europeisk våpenindustri.

Den militære rolla til EU er i første hand innanfor krisehandsamingsoperasjonar på lågare nivå. Utviklinga på det forsvarsindustrielle området er samstundes prega av dynamikk, innfatta det europeiske forsvarsfondet (EDF), kor EU kanaliserer midlar til fleirnasjonalt samarbeid om forskning og utvikling av forsvarskapasitetar. Som følge av Russland sitt åtak på Ukraina har EU etablert nye instrument for å auka produksjonskapasiteten for ammunisjon (ASAP), og fellesanskaffingar av forsvarskapasitetar (EDIRPA), og desse vert tatt vidare i eit felles program (EDIP).

Permanent strukturert samarbeid (PESCO)-prosjekt vert tatt framover, og EU har også heva ambisjonane i romdomenet gjennom *Secure Connectivity* som er eit europeisk satellittbasert kommunikasjonssystem med sivil-militær nytte. Arbeidet er samanfatta i ein forsvarsindustriell strategi (EDIS) som vart presentert våren 2024.

Dagens utfordringar krev nært samarbeid mellom NATO og EU. Det er ei felles forståing av at ansvaret for kollektivt forsvar ligg i NATO, og den vidare utviklinga av EU si tryggingspolitiske rolle dreier seg i hovudsak om styrking av den europeiske pilaren i NATO.

Forsvarssamarbeidet mellom Noreg og EU har utvikla seg pragmatisk. Det har fått ei ramme gjennom årlege tryggingspolitiske samtalar på politisk nivå. Den største dynamikken har vore på det forsvarsindustrielle området, og med EDF som lokomotivet. I kjølvatnet av Russland sitt åtak på Ukraina deltek Noreg via *European Peace Facility* (EPF) finansielt og med personell til EUs treningsmisjon av ukrainsk personell (EU MAM), samt og til EDA-prosjektet for felles anskaffing av ammunisjon, og ASAP og EDIRPA. Noreg er med i EU sitt PESCO-prosjekt om militær mobilitet. Vi deltek i krisehandsamingsøvingane til EU som vert gjennomførte i samarbeid med NATO. Samla er vi på ein god stad i det bilaterale forsvarssamarbeidet. Våren 2024 vart EU og Noreg samde om å etablere eit strategisk partnerskap om tryggleik og forsvar, som er ei god ramme for å ta samarbeidet vidare.

2.3.7 FN

FN held fram med å vera den viktigaste arenaen for å søkja mellomstatlege løysingar på truslar mot internasjonal fred og tryggleik. Utanom maktbruk legitimert av folkeretten er FN den einaste globale instansen som kan legitimere valdsbruk. Den aukande stormaktrivaliseringa kan gjera det meir krevjande å oppnå semje i Tryggingrådet. Legitimiteten og effektiviteten til Tryggingrådet er svekka av at medlemmane ikkje kjem fram til semje om å stansa vald og trugsmål mot internasjonal tryggleik.

Det er i Noreg, FN og verdssamfunnet sine interesser at folkeretten vert forsvart. Åtaket til Russland på Ukraina viser at Tryggingrådet er makteslaust i møte med den største tryggingspolitiske krisa i vår tid. Då er det andre organ som viser handlekraft, og står i front for å verna om folkeretten.

Talet på fredsbevarande operasjonar viser ein nedgåande trend. Det er i dag likevel framleis tolv fredsoperasjonar, med innsats av om lag 60 000 personell frå over 100 medlemsland. I dei fleste av konfliktane er det mange krigførande parter, dei er interne og prega av ein vanskeleg tryggingssituasjon og vald mot sivilbefolkninga. Vern av sivile er difor ei hovudoppgåve for fredsoperasjonane til FN. Stadig fleire FN-leia operasjonar har dei sei-

nare åra fått meir robuste mandat, der styrkane har vorte autoriserte til å nytta militærmakt for å verna sivile. Det er avgjerande at FN's fredsoperasjonar vert gitt tydelege mandat frå Tryggingrådet i FN, og at FN har vilje og evne til å gjennomføra desse.

2.4 Sentrale tema

2.4.1 Nordområda

Stadig fleire statar viser interesse for nordområda. Klimaendringane skjer raskt i regionen, og smeltande havis kan gi auka kommersiell aktivitet og interesse for naturressursar, seglingsruter og forskning. Det kan vidare bidra til endra militære handlingsmønster og nærvær, og påverka seglingsmønster til dei strategiske ubåtane. Alt dette stiller auka krav til beredskapen, reaksjonsevna og nærværet til Noreg. Målet til Noreg er å bidra til føreseielegheit og stabilitet i nordområda. Det krev at vi evnar å forstå, påverka og forma utviklinga i tråd med norske interesser. Norske styresmakter må vera tydelege på kva som er norske interesser, under dette at alle statar støttar opp under internasjonal rett.

Nordområda har stor strategisk betydning for Russland fordi landet har plassert store delar av si kjernefysiske gjengjeldingsevne på Kola-halvøya, og for russisk tilgang til Atlanterhavet. For Russland er det avgjerande å verna den kjernefysiske kapasiteten og operasjonsområdet for dei strategiske ubåtane. Det er vedvarande høg russisk militær aktivitet i nordområda, og regionen held fram med å verta viktig for testing av nye russiske våpensystem.

Med Finland og Sverige sine inntog i NATO vert grensa til Nato mot Russland dobla, og Austersjøområdet vert knytt tettare til nordområda. Dette påverkar russiske trusseloppfatningar i regionen. Russland har ambisjonar om å etablere fleire nye militære einingar langs den nye NATO-grensa, og har formidla ei omorganisering av militær distrikta i nord og vest. At Austersjøen no er dominert av NATO-land gjer nordområda desto viktigare for å tryggja Russland tilgang til ope hav.

Kina viser auka interesse for Arktis og er særleg opptekne av seglingsruter, naturressursar, forskning og rombaserte kapasitetar. Aktiviteten er inntil vidare avgrensa, men Kina søker innverknad gjennom investeringar og vert anteken å villa posisjonera seg for framtidige moglegheiter. Kina vert ein stadig viktigare samarbeidspartnar for Russland, og kva utfordringar Noreg og allierte vil møta på i nordområda på lengre sikt kan

avhenga av kva tilnærming Kina vel i Arktis. Det kan ikkje sjåast bort frå at Kina si veksande globale maktposisjonering på sikt kan medføra militært nærvær i Arktis.

Allierte land er meir til stades i nordområda for å trygga situasjonsforståing og driva strategisk signalering overfor Russland. Allierte er særleg interesserte i utvikling i regionen som kan utfordra norsk og alliert tryggleik. Russland har fleire kapasitetar som kan ramme norske og allierte mål både på land og til havs over store avstandar og med kort varslings tid.

Russland har også mellom anna demonstrert evne til å forstyrre allierte forsyningar over Atlanterhavet, noko som utgjer ei strategisk utfordring for både Noreg og allierte land. For Noreg er det positivt at allierte er meir til stades i nordområda. Samstundes er det viktig å trygga at den allierte aktiviteten totalt sett er på eit nivå som bidrar til føreseielegheit og stabilitet, og det er ønskeleg frå norsk side å auka eigen innverknad og påverknad på den allierte aktiviteten.

Rombaserte kapabilitetar vert stadig viktigare for å halda oppe Noreg og NATO sin handlegfriheit i nordområda, og Noreg si geografiske plassering gir oss her viktige fortrinn i samarbeidet med allierte.

2.4.2 Byrdefordeling i NATO

USA står for ein stor del av dei totale forsvarsutgiftene i NATO, og har over tid signalisert auka forventningar om at europeiske allierte må bidra meir til eiga tryggleik. Søkelyset på fordeling av byrdene mellom allierte vil halda fram også i åra som kjem. På toppmøtet i Wales i 2014 vart allierte einige om ei utvikling mot å bruka to prosent av sine bruttonasjonalprodukt (BNP) på forvar innan ti år. I tillegg skal minst 20 prosent av forsvarsutgiftene brukast på materiellinvesteringar, og forskning og utvikling. På toppmøtet i Vilnius i 2023 vedtok NATO sine leiarar ein ny lovnad frå 2024 om at to prosent av BNP til forsvarsutgifter no må vera eit minimum og golv, og ikkje eit tak.

Dette golvet skal leggja til rette for at allierte oppfyller sine forpliktingar i alliansesamarbeidet, inkludert oppfylling av styrkemål, modernisering av nasjonale kapabilitetar, ressurssetting av planverk og styrkemodel, samt leggja til rette for å kunna bidra i NATO sine operasjonar og misjoner. Det vert framheva også at etter år med underinvestering i forsvarsevne, kan det vera naudsynt å setja av vesentleg meir enn to prosent for å møte den forverra tryggingssituasjonen.

Målet om 20 prosent til materiellinvesteringar består, men setjast i tett samanheng om at to prosentmålsettinga er oppfylt. Noreg når NATO si to prosent målsetting i 2024, og regjeringa vil gjennom langtidsplanen for forsvarssektoren halda det nye målet om å bruka minimum to prosent av BNP på forsvar i åra som kjem. Budsjettframlegget viser at regjeringa følger opp denne målsettinga.

Det skal også leggjast opp til ei betydeleg aukning av fellesfinansiering i NATO i dei komande åra som eit strategisk verkemiddel for å støtta NATO sitt mål om å styrka evna til kollektivt forsvar. Noreg støttar denne tilnærminga, da det er naudsynt å ressurssetja dei politiske avgjerdene alliansen tar. Noreg er historisk blant dei landa som har mottatt mest midlar frå NATO sitt investeringsprogram, og det vert arbeidd aktivt for at dette skal halda fram i åra som kjem. Fellesfinansiering er viktig for Noreg, då det både bidrar til infrastruktur for å ta imot allierte ved krise og krig, og i tillegg gir finansielle bidrag til investeringar som kjem til nytte nasjonalt.

Auka resursbruk på forsvar heng også saman med eit behov for å styrka forsvarsindustrien. Dette er viktig for å sikra auka evne til produksjon, robuste forsyningskjedar og for å støtta utvikling av nye kapasitetar.

Noreg står fram som ein truverdig og påliteleg alliert, som bidrar aktivt til alle aktivitetar og forsvarsplanar i alliansen. Noreg må vera førebudd på auka krav om ressursbruk på forsvar i åra som kjem. Dette vert forsterka av det faktum at Noreg, som grenseland til Russland, forventar å vera mottakar av alliert tryggleik til heile det nordiske området, og dermed også må bidra betydeleg til å leggja til rette for alliert mottak.

2.4.3 Rustingskontroll

Som eit lite land er det spesielt viktig for Noreg å arbeida for avtaleregulerte ordningar som gir openheit og føreseielegheit. Dei grunnleggjande geopolitiske endringane vi no er vitne til set den noverande europeiske tryggingssarkitekturen under press. Dette gir både utfordringar og moglegheiter, og temaet er på dagsordenen i ulike europeiske fora.

I den europeiske tryggingssarkitekturen inngår eit sett av rustingskontroll, ikkjepreiring og nedrustingsavtalar, som alle er inngåtte med sikte på auka tryggleik og stabilitet i og rundt Europa. Dagens rustingskontrollarkitektur både på kjernevåpenområdet (INF, *New Start*, CTBT) og konvensjonelt (CFE, *Open Skies*, Wien-dokumentet) er i dag under sterkt press. Mellom anna vart CFE-avtalen om reduksjon av konvensjonelle styr-

kar i Europa suspendert av Russland i 2007, med endeleg utmelding i 2023. Utmeldinga førte til at NATO-landa, inkludert Noreg, valde å suspendera avtalen same år. Det inneber at det i dag ikkje finst avtaleregulerte avgrensingar på utplassering av konvensjonelle stridsmidlar i Europa, og at ein sentral mekanisme for stabilitet og føreseielegheit mellom NATO og Russland er ute av funksjon.

Verda står no utan fungerande rustingskontrollavtaler for atomvåpen. Arbeidet for kjernefysisk nedrusting og ikkjespriing har langt på veg stansa opp. INF-avtalen stansa i 2019, slik at det i dag heller ikkje finst nokon avtaleregulerte avgrensingar på utvikling, produksjon og utplassering av konvensjonelle og kjernefysiske mellomdistanssemissil i Europa. Russland har også trekt ratifiseringa av Forbodet mot prøvesprengingar med kjernevåpen (*Comprehensive Test Ban Treaty* (CTBT)). I februar 2023 kunngjorde Russland dessutan at russisk implementering av *New START*-avtalen mellom USA og Russland er suspendert, sjølv om Russland erklærte at ein vil overhalda avgrensingane i talet deployerte strids hovud. Også andre avtalar vert påverka av den tryggingspolitiske spenninga. Det er difor avgjerande at vi makter å halda på dei avtalene vi faktisk har. Ikkjespriingsavtalen for atomvåpen, NPT, er framleis sentral. Noreg leier prosessar i FN for å støtta opp om nedrustingsforpliktingane under NPT.

Samla inneber dette at sentrale komponentar i den eksisterande europeiske tryggingsarkitekturen for ein stor del har falle bort. Dette er ei urovekkande utvikling. Det er i norsk interesse å arbeida for tiltak som fremjar rustingskontroll, også i dagens situasjon der dette er svært krevjande. Med omsyn til avtaleverket knytt til rustingskontroll, ikkjespriing og nedrusting, er det ønskeleg å prøva å halda oppe ein dialog om risikoreduserande og tillitsskapande tiltak. Dette medfører at det også er viktig å bevare kompetanse på området. For Noreg vil det vera viktig at framtidige tiltak og reguleringar vert baserte på nokre grunnprinsipp, slik som størst mogleg grad av gjensidig påverknad, eit truverdige regime for verifikasjon, ei heilskapleg tilnærming i alliansen så langt det lèt seg gjera, og transparens og føreseielegheit.

2.4.4 Det globale sør

Regjeringa ser konturane av ei verd der landa i det globale sør gjer seg meir gjeldande. Omgrepet «det globale sør» vert brukt om ei bred og variert gruppe statar i fleire verdsdeler, med ulike

interesser og perspektiv. Det utviklar seg stadig nye samarbeid mellom raskt veksande økonomiar i det globale sør. Fleire av desse statane støttar opp under Kina sin alternative internasjonale orden. Kina har lansert tre globale initiativ, om utvikling, tryggleik og samfunnstilhøve (*Global Development Initiative* (GDI 2021), *Global Security Initiative* (GSI 2022) og *Global Civilization Initiative* (GCI 2023)), i tillegg til BRI (*Belt and Road Initiative*). Dette er basis for korleis Kina arbeider for ein ny verdsorden, ein modell dei promoterer i høve til landa i det globale sør.

Tilgang på kritiske mineral og metall er ein viktig del av dette. Kinesiske investeringar i infrastruktur, fabrikkar og gruvedrift vil halda fram med å verta viktig for å bygga økonomiske og politiske alliansar. Samarbeidsforumet BRICS som vart etablert i 2009 og utvida i 2024, har som føremål å styrka vilkåra for utviklingsland i internasjonal politikk og økonomi. BRICS består av Brasil, Russland, India, Kina, Sør-Afrika, Egypt, Etiopia, Iran, Saudi-Arabia og Dei foreinte arabiske emirat. BRICS representerer 45 prosent av befolkninga i verda og er ei svært samansett gruppe land, der det også finst sterke interesse- og verdimotsetningar. Fleire av medlemslanda ser på forumet både som eit middel for å styrka eigen innverknad internasjonalt, og som eit alternativ til G7 og andre internasjonale institusjonar og samarbeid basert på demokratiske verdiar. Mange av landa i det globale sør er blant dei som vil kjenne konsekvensane av klimaendringane først, og som er dårlegast rusta til å møte dei. Om sårbare land opplever store negative følger av klimaendringar, aukar risikoen for politisk ustabilitet, humanitære katastrofar og valdelege konflikter.

Internasjonal terror er framleis ei stor utfordring i delar av det globale sør. Både IS og al-Qaida prioriterer område med konflikt og svake styresmakter. Organisasjonane nyttar seg av sine globale nettverk for å overføra kapasitet mellom ulike område. I Afrika sør for Sahara er det forventat at både IS og al-Qaida vil få eit sterkare fotavtrykk. Dei allierer seg med lokale grupper for å vinna terreng og for å stå fram som ideologiske samlingspunkt som tilbyr tryggleik, tenester og ein konkurrerande visjon.

Ein fellesnemnar for utfordringane i Midtausten er Iran si sentrale rolle. Iran prøver å auka sin innverknad i regionen ved å spela på ulike militsgrupper, statar og aktørar. Ei eskalering av konflikten i Jemen, der Iran og Golfstatane står på kvar si side, kan få alvorlege regionale konsekvensar. Israel sin krig mot Hamas i Gaza har konsekvensar for regionen, for vestleg støtte til Ukraina,

og for evna til dei vestlege landa til å vinna støtte blant land i det globale sør. Striden mellom Iran og USA vert kjempa gjennom bruk av andre aktørar som tener deira interesser, då Iran synes å ville unngå direkte konflikt med USA. Ei russisk nedtrapping i Syria vil gjera Assad-regimet meir avhengig av Iran. Irak er økonomisk og tryggingsspolitisk avhengig av både USA og Iran, og tryggingssituasjonen i Irak vert påverka direkte av tilhøvet mellom dei to landa.

2.4.5 Terrorisme

Det siste året har terrortrusselen frå militante islamistar mot Europa auka. IS har prøvd å gjennomføra fleire åtak. Hendingar som vert oppfatta som krenking av islam har eit mobiliseringspotensial som har skjerpa trusselbiletet. Konflikten mellom Israel og Hamas forsterkar denne utviklinga.

Ekstrem islamisme og høgreekstremisme kan føra til ein auke i terrortrusselen også mot Noreg. Blant høgreekstremistar har ikkje tilsvarende hendingar skjedd. Krigen mellom Israel og Hamas har mindre innverknad på trusselen frå høgreekstreme.

Enkelte militante islamistiske nettverk i Europa har kopling til IS-filialar med vedvarande intensjon om å ramma europeiske mål. IS har det siste året prøvd å gjennomføra fleire åtak mot europeiske mål, både i og utanfor Europa. Åtak i Europa er likevel ikkje høgt prioritert, verken av leiinga til IS eller al-Qaida. Samstundes held spesielt IS fram med å oppmuntra til terroråtak i Vesten.

Forsøk på terrorhandlingar vil sannsynlegvis komma frå Europa-baserte sympatisørar av IS og al-Qaida. Slike åtak har som regel mindre skadepotensial, men fordi dei har éin eller få involverte og vert utførte med enkle midlar, kan dei vera vanskelegare å oppdaga og hindra enn åtak leidde av

organisasjonane sjølv. Hendingar andre steder i verda kan auka terrortrusselen mot Noreg.

Krigen mellom Israel og Hamas har stort radikaliseringspotensial og bidrar til å auka terrortrusselen i Europa. Både IS og al-Qaida har oppmoda til åtak på israelske og amerikanske mål, og vil prøva å ramma slike mål i kjerneområda sine. Det er også mogleg krigen kan føra til ei omprioritering av ressursar til åtaksplanlegging mot Vesten, og at IS vil prøva å nytta eksisterande nettverk i Europa for å gjennomføra åtak. Krigen kan også motivera enkeltaktørar til å prøva å utføra valds handlingar på eiga hand. Skiljet mellom hatkriminalitet og terror kan i slike tilfelle vera diffus. Med krigen har også antisemittisk propaganda frå høgreekstreme miljø auka markant, og det er mogleg jødiske mål vert ytterlegare aktualisert i fiendebiletet til høgreekstremistar.

Krigen i Ukraina har ingen tydeleg ideologisk dimensjon, verken for høgreekstremistar eller militante islamistar. Gruppene som opererer i krigen er i lita grad pådrivarar for ideologisk indoktrinering, og ingen av dei har terroråtak utanfor Ukraina som strategi.

Brorparten av deltakarane i høgreekstreme nettsamfunn utgjer ikkje ein terrortrussel, men høg grad av anonymitet fører til eit uklart skilje mellom valdsoppmodande utsegn og reelle hensikter om åtak. Terroraktørar kan difor vera krevjande å oppdaga.

Fråvær av etablerte høgreekstreme terrororganisasjonar avgrensar høgreekstremistar sin evne til å planlegga og koordinera meir komplekse åtak. Dårleg økonomi, dyrtid og aukande polarisering i vestlege samfunn kan skapa grobotn for auka rekruttering til høgreekstreme organisasjonar og bidra til auka trussel på sikt – også i Noreg.

3 Status i sektoren

Fleire viktige milestolpar for utviklinga av Forsvaret er nådd. F-35 kampfly har overtatt kampflyberedskapen til NATO, og P-8 Poseidon har erstatta P-3C Orion som maritime patruljefly. Kystvakta er tilført nye helikopterbærande fartøy som erstatning for Nordkapp-klassen, og det skal skaffast nye ubåtar. Moderniseringa av Hæren held fram gjennom å fasa inn nytt artilleri, kampluftvern, fleire kampvogner og nye stridsvogner. Etableringa av Finnmark landforsvar har kome langt, og regjeringa har styrkt Heimevernet.

På fleire område er det samstundes utfordringar med å nå dei fastsette måla. Det har tidlegare vore planlagd med for lite ressursar til eigedom, bygg og anlegg, og ikkje tilstrekkelege midlar til vedlikehald. Materiell og beholdningar av ammunisjon har vore planlagd på eit lågt nivå og må styrkast for å verta meir uthaldande. Personellsituasjonen er utfordrande med små og sårbare kompetansmiljø innanfor fleire område. Dette er eit resultat av utviklinga fleire tiår tilbake i tid, men styrkinga av utdanning av befal og offiserar skulle òg ha starta tidlegare. Gjennomføringa av satsing på moderne IKT i forsvarssektoren ligg bak planane.

Nye materiellssystem som ein fasar inn og oppgraderar vil gradvis auka den operative evna, og investeringar som ligg inne i ny langtidsplan er framskynda gjennom Stortinget sitt vedtak i revidert nasjonalbudsjett for 2024. Mykje er realisert i samsvar med plan og ambisjon i langtidsplanen for perioden 2021–2024. Sjølv om det framleis er utfordringar, går utviklinga av Forsvaret i riktig retning. Noreg står i dag betre rusta til å vareta våre tryggleiksinteresser samanlikna med for nokon år sidan.

Forsvaret er styrkt gjennom tilføring av personell, materiell og eigedom, bygg og anlegg, og gjennom forskings- og utviklingsarbeid. Forsvaret har mottatt tre kystvaktfartøy i Jan Mayen-klassen, tre F-35 kampfly og eit P-8 Poseidon maritimt patruljefly i 2023. I tillegg har Forsvarsmateriell levert ingeniør-, bergings- og bruleggingspanservogner, handvåpen, nærforsvarsvåpen, hjelmsystem og kampvestar. Den endra tryggingpolitiske situasjonen har gitt auka global etterspurnad etter

forsvarsmateriell. Dette fører mellom anna til auka priser og lengre leveringstider. Innan IKT-området har Forsvarsmateriell levert nye løysingar for samband og kommunikasjon for ulike føremål i Forsvaret. I 2024 er det ytterlegare styrking og produksjon av materiell til Forsvaret, med betydeleg auke av tildelte midlar i revidert nasjonalbudsjett, og førebuing av igangsetting av investeringar i ny langtidsplan.

Forsvarsbygg har i 2023 overlevert 22 byggeprosjekt til forsvarssektoren. Desse har gitt auka kapasitet for alliert øving og trening, betre forsyningsløysingar og betre tilhøve for soldatopplæring. Vidare har Forsvarsbygg prioritert verdibevaring av eksisterande eigedom, bygg og anlegg som er eit sentralt moment i ny langtidsplan. Etablering jobbar no med å auka både eiga og gjennomføringsevna til marknaden for å kunne handsama auka ambisjon som følger av langtidsplanen. Dette gjeld både varetaking av dagens eigedom, men også med tanke på etablering av ny eigedom, bygg og anlegg. Det har i 2023 og 2024 vore ein områdegjennomgang av forsvarssektorens eigedom, bygg og anlegg. Denne vil følgast opp vidare i 2025 med mål om å betra ressursbruken og modellen for eigedom, bygg og anlegg i sektoren.

Forsvaret følger planlagd oppbemanning. I tråd med regjeringa sin ambisjon om ei hurtigare oppbemanning enn langtidsplanen for 2021–2024 la til grunn, vart personellopptrappinga i Forsvaret forsert i 2023. Den planlagde styrkinga av talet på vernepliktige inne til førstegangsteneste går også etter planen.

Det er enkelte utfordringar med forseinkingar i leveransar frå industrien, press i marknaden med stor etterspørsel, manglande tilgjenge og høg prisstigning på materiell og delar, noko som påverkar gjennomføringa av investeringar.

Det er over tid identifisert utfordringar knytt til strategisk styring og gjennomføring av planlagd strukturutvikling i forsvarssektoren, som saman med endra tryggingpolitiske rammeføresetnader, stiller Noreg overfor særskilte utfordringar. Ei sentral utfordring er uklare grensesnitt i og på tvers av aktørane i sektoren. Det skjer no omfattande utviklingsarbeid på tvers av sektoren, der

tiltak for å betra samhandling skal legga til rette for betre styring og samhandling. Det er mellom anna sett i gang arbeid med gjennomgang av roller, ansvar og myndigheit innanfor områda anskaffingar, vedlikehald av materiell, IKT og personell og kompetanse.

3.1 Nasjonal evne

Dei siste åra har auka satsing på Forsvaret resultert i betra reaksjonsevne og betre evne til å gjennomføra nasjonale operasjonar, også i samvirke med allierte. Forsvaret løyser daglege operasjonar på ein god måte, men har samstundes utfordringar som set grenser for kva oppdrag og oppgåver Forsvaret er i stand til å løysa med noverande struktur. Det er framleis omfattande utfordringar og operative svakheiter som krev prioriteringar og vidare målretta innsats, mellom anna knytt til personell, materiellberedskap, ammunisjon, IKT og eigedom, bygg og anlegg. Forsvaret si uthald og moglegheit til å operera over tid er svært avgrensa.

3.1.1 Målretta daglege operasjonar

Forsvaret skal operera kontinuerleg for å vera til stades med relevante kapasitetar i prioriterte område og vera integrert i alle domene. Daglege operasjonar omfattar mellom anna nasjonalt og internasjonalt nærvær og oppdragsløysing, internt og eksternt samvirke, og støtte til sivilsamfunnet. Nærvær og aktivitet i nord er høgt prioritert. Trening og øving er ein sentral del av kontinuerlege operasjonar, og bidrar til nærvær, integrasjon med allierte, oppbygging av relevant beredskap, samt vedlikehald og utvikling av Forsvaret si operative evne.

Desse aktivitetane bidrar til norsk og alliert tryggleik, alliert samhald og internasjonal stabilitet. Forsvaret si gjennomføring av daglege operasjonar er i store trekk i samsvar med gjeldande oppdrag og ressursar, og oppfyller både nasjonale og allierte krav og forpliktingar på ein tilfredsstillande måte.

3.1.2 Nasjonale operasjonar

Samla sett vert evna til å gjennomføra daglege nasjonale operasjonar vurdert som tilfredsstillande. Samstundes er det ei rekke utfordringar som avgrensar kva oppdrag og oppgåver Forsvaret er i stand til å løysa med eksisterande struktur. Nasjonalt har Forsvaret oppretthalde nærvær i

prioriterte område gjennom oppdragsløysing som dekker overvaking, suverenitetshevdning, styrkeproduksjon og bidrag til fellesoperativ situasjonsforståing. Auka alliert nærvær i nærområda våre har bidratt positivt, og har eit stykke på veg kompensert for varierende tilgjenge på norske kapasitetar, særleg innanfor Sjøforsvaret og Luftforsvaret.

Høg operativ aktivitet på einsskilte kapasitetar har likevel ført til ei byrde på delar av den nasjonale strukturen. Kombinert med noko redusert tilgjenge på grunn av ein tilårskomen struktur og eit generasjonsskifte innanfor fleire materiellsystem, utfordrar dette til tider Forsvaret si evne til å gjennomføra den planlagde aktiviteten. Auka løyvingar til Forsvaret dei siste åra har betra situasjonen noko, og har også styrkt Forsvaret si evne til å handsama hendingar i det digitale rommet.

I åra framover kan det forventast framleis redusert tilgjenge gitt naudsynte oppgraderings- og moderniseringsbehov for delar av strukturen. Samstundes fører ein meir spent tryggleikssituasjon til auka behov for nasjonal overvaking, situasjonsforståing og militært nærvær i nærområda våre. Situasjonen og forventa utvikling innanfor det maritime domenet krev særskild merksemd, gitt bemanningssituasjonen og den tekniske tilstanden på noverande kapasitetar.

Med bakgrunn i Russland sitt åtak på Ukraina har Forsvaret sett i verk skjerpa aktsemd og beredskap i tråd med nasjonalt og alliert planverk. Som del av dette vart det mellom anna gjennomført målretta prioritering av Forsvaret sin operative innsats for å verna norsk energiproduksjon i tett samvirke med allierte og nasjonale sivile aktørar.

3.1.3 Norske styrkar i utlandet

Det er ei tryggingpolitisk prioritering for Noreg å bidra til internasjonal tryggleik og stabilitet. Noreg har difor historisk deltatt i operasjonar og andre typar oppdrag utanlands.

Det største enkeltbidraget utanlands er til NATO-oppdraget *Enhanced Forward Presence* (eFP) i Litauen, der Hæren har om lag 150 personell som inngår i den tyskleia bataljonsstridsgruppa. Dette bidraget skjer innanfor ramma av kollektivt forsvar og er med på å demonstrera alliert samhald og avskrekking. Det er vedtatt at det norske bidraget vert vidareført i 2025. Noreg har stor deltaking i opplæring av ukrainsk personell i ramma av den britisk-leia operasjonen INTER-FLEX i Storbritannia og den EU-leia operasjonen EUMAM i Tyskland. Vi tek også del i anna opplæ-

ring innanfor særskilde saksfelt i tredjeland og i Noreg.

Vidare har Noreg eit bidrag til *Operation Inherent Resolve* (OIR) i Irak, for å halda fram kampen mot terrororganisasjonen IS. Dei norske styrkane bidrar med rådgiving og styrkebeskyttelse. Det norske bidraget vil i 2025 verta noko redusert, som eit resultat av justeringar i OIR. Denne utviklinga er forventta å halda fram, noko vi frå norsk side vil følge nøye med på. I samråd med koalisjonspartnarar, samt irakiske styresmakter, kan det koma ytterlegare endringar for det norske styrkebidraget.

Noreg bidrar med inntil ti stabsoffiserar i operasjonen *Prosperity Guardian* som har hovudkvarter i Bahrain, kor føremålet er å tryggja skipstrafikken gjennom Raudehavet etter at Houthi-bevegelsen trappa opp angrepa mot sivile fartøy. I tillegg har Noreg stabsoffiserar og observatørar i ulike misjonar i Midtausten og i Sør-Sudan, hovudsakleg i ei FN-ramme.

Noreg vil i 2025 stilla ein fregatt som del av ei britisk flåtegruppe som vil segla til Indo-Stillehavsområdet. Dette er ein region som i aukande grad har betydning for internasjonal tryggleik.

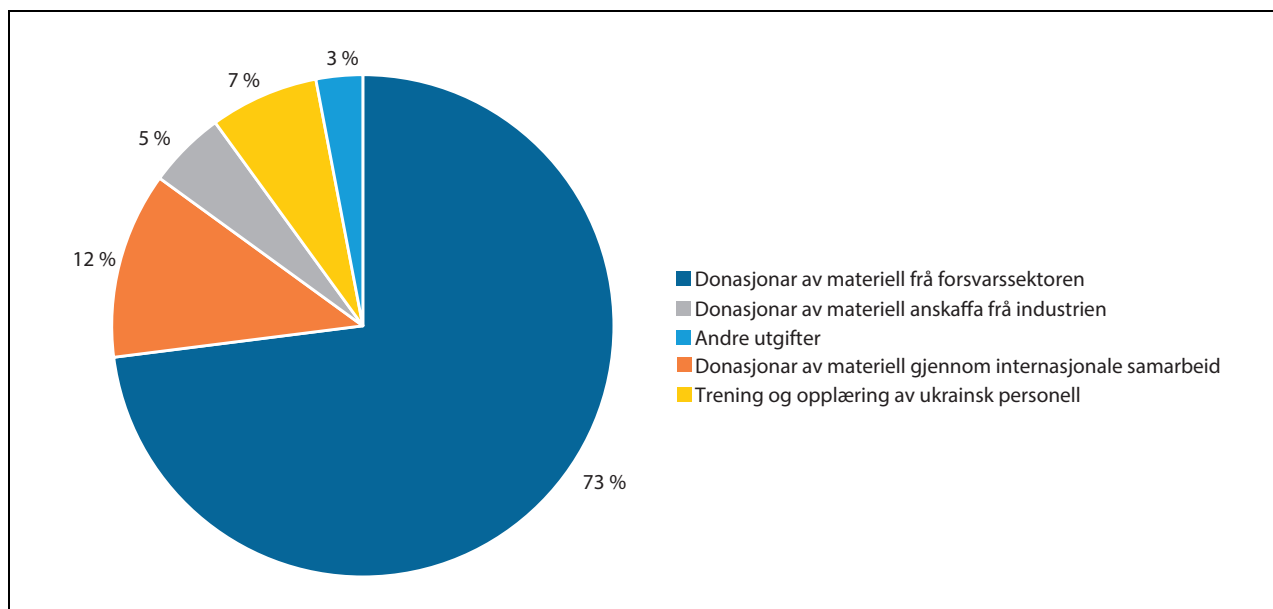
3.1.4 Militær støtte til Ukraina

Heilt sidan fullskalainvasjonen av Ukraina 24. februar 2022, har den norske forsvarssektoren ytt

støtte til Ukraina. Sidan 2023 har den militære støtta til Ukraina vore ein del av det norske Nansen-programmet, eit femårig sivil og militært støtteprogram til ein samla verdi på 75 mrd. kroner. Noreg har ytt militær støtte til ein samla verdi på 14,9 mrd. kroner i 2022 og 2023, fordelt på om lag 4,7 mrd. kroner i 2022 og 10,2 mrd. kroner i 2023.

Regjeringa har i 2023 lagt vekt på at den militære støtta frå Noreg til Ukraina skal dekkja dei høgast prioriterte ukrainske behova: luftvern, artilleri og artilleriammunisjon, og meir mekanisk materiell som mineryddemateriell og stridsvogner.

Støtta i 2023 vart fordelt med 4,1 mrd. kroner til luftvern, 2,5 mrd. kroner til artilleri inkludert ammunisjon og 1,9 mrd. kroner til mekanisk materiell. Beløpa nytta til desse høgast prioriterte behova svarar til om lag 83 prosent av den samla militære støtta i 2023. Det vart samstundes ytt støtte for om lag 800 mill. kroner, om lag åtte prosent av totalbeløpet til trening og øving av ukrainsk personell. Dersom ein i staden fordeler beløpa inn i kategoriar for korleis støtta har vorte gitt, ser ein av figuren nedanfor at det vart donert materiell frå Forsvaret si eiga behaldning for til saman 7,5 mrd. kroner 2023, tilsvarande om lag 73 prosent av den samla verdien på den norske militære støtta.

Figur 3.1 Fordeling av militær støtte til Ukraina i 2023

Bredda i støtta til forsvarssektoren kan illustrerast gjennom dei følgjande døma: Hæren, Forsvaret sin

logistikkorganisasjon og Forsvarsmateriell samarbeider om å donera landmateriell frå Forsvaret,

Luftforsvaret og Forsvarsmateriell deltek i utdanning av pilotar og førebuing av F-16-donasjonar, Sjøforsvaret og Heimevernet sørger for soldatutdanning av ukrainarar både i Noreg og i utlandet, medan Forsvarsbygg legg til rette for tilgang til eigna lokalar og opphaldsstader, Forsvaret sitt forskingsinstitutt bidrar mellom anna med innovasjon og læring og vidareutvikling av støtta.

Dei ukrainske militære behova er med på å forma prioriteringane for den norske støtta. Eit døme er deltaking i fleirnasjonale kapabilitetskoalisjonar for støtte til Ukraina. Kapabilitetskoalisjonane vart utvikla i siste halvdel av 2023, og Noreg leiar den maritime koalisjonen saman med Storbritannia. Noreg sitt ansvar i den maritime koalisjonen inneber koordinering mellom deltakande nasjonar, slik at kortsiktige maritime ukrainske behov vert dekt på ein god måte, og samstundes bidrar til at Ukraina sin framtidige marine og kystvakt vert utvikla i tråd med ambisjonane og krava som vert satt i den maritime koalisjonen. Noreg har også ytt relevant støtte i ramma av mellom anna luftvern- og kampflykoalisjonane.

Eit anna viktig innsatsområde for støtta til Ukraina er målretta trening av ukrainske styrkar, som norsk personell gjer i samarbeid med allierte. Forsvaret har bidratt til trening av 6 480 ukrainarar i 2023, fordelt på om lag 30 ulike fagområde med totalt 84 kurs. Hovudvekta av treninga vert gjennomført i utlandet, men ukrainarar får også opplæring i Noreg.

Ukraina har også eit stort behov for auka tilgang på nytt militært materiell. Ein del av løysinga er å dekkja behovet ukrainsk forsvarsindustri har for oppbygging av kapasitet i form av ny kunnskap og kompetanse. Overføring av lisensen på produksjon av 155 mm artilleriammunisjon frå Nammo til ein ukrainsk produsent er eit godt døme på dette. Ukraina treng også hjelp til vedlikehald og reparasjon av materiell dei allereie har. Ei styrkt evne til å produsera forsvarsmateriell i norsk og anna vestleg forsvarsindustri er ein føresetnad for vidare støtte til Ukraina, etterfylling av eigne lager, auka beredskap og styrkt forsvarsevne blant allierte og partnarar. Arbeidet med å auka produksjonskapasiteten i norsk forsvarsindustri er godt i gang og vil vera avgjerande framover for å halda oppe den militære støtta til Ukraina når det vert stadig mindre vi kan bidra med frå materiellet til Forsvaret.

Medisinsk evakuering av ukrainske pasientar og pårørende vert gjennomført på ein svært tilfredsstillande måte saman med norske beredskaps- og helsestyringsmakter gjennom EU sin ordning for sivil beredskap (UCPM). Forsvaret sin beredskapsavtale med SAS gir tilgang på eit fly

som er utrusta som ein ambulanse og Forsvaret sitt personell gjennomfører evakueringane. Totalt er det evakuert 1 930 pasientar til Noreg og andre europeiske land per 11. september 2024. I tillegg har også pårørende vorte evakuert saman med pasientar. Den medisinske evakueringa av ukrainske pasientar er ein del av den sivile støtta i Nansen-programmet.

Forsvarsdepartement har ved *Centre for Integrity in the Defence Sector* (CIDS) vore engasjert i forvaltingsreformer i forsvarssektoren i Ukraina sidan 2014. Dette arbeidet er no innlemma i Nansen-programmet. Den pågåande krigen og det store omfanget av internasjonal støtte kan bidra til auka risiko for korrupsjon. Noreg støttar den ukrainske forsvarssektoren i arbeidet med å betra styresettet og redusera risikoen for korrupsjon.

3.1.5 Evne til samvirke med NATO og allierte

Alliert nærvær i norske nærområde har i 2023 vore vedvarande høgt, med ein auke i nærvær av allierte ressursar, deriblant samtrening med strategiske amerikanske bombefly samt amerikanske og britiske hangarskipsgrupper. Det har vidare vore fleire hamneopphald med allierte ubåtar. Alliert verksemd i norsk territorium og norske nærområde er koordinert av Forsvaret, og inkluderer samvirke med norske styrkar så langt det lar seg gjere.

Alliert trening der norske og utanlandske styrkar trener og øver saman er viktige arenaer som har bidratt til å utvikle evna til integrert samvirke i positiv retning i 2023. Det same gjeld dei fellesoperative prosessane som fører til samarbeid og integrasjon på tvers av forsvarsgreiner og landegrensar. Høg russisk aktivitet kombinert med låg tilgjenge på eigen maritim struktur var ei utfordring for Forsvaret i siste del av året, men vart i nokon grad kompensert for ved hjelp av godt alliert samvirke og nærvær i norske nærområde.

Den endra tryggingssituasjonen i Europa har styrkt NATO-alliansen. Meir samarbeid og auka merksemd om tryggleik og beredskap har vore gjennomgåande i alle NATO-land. Forsvaret av norsk territorium mot alvorlege truslar, anslag og åtak skal kunna gjennomførast som integrerte allierte fellesoperasjonar leia av NATO. Nasjonal handsaming av kriser må difor saumlaust kunne gli over til alliert og kollektivt forsvar. Interoperabilitet og evne til integrert samvirke med NATO sin kommandostruktur og allierte styrkebidrag er avgjerande. Forsvaret må leggja til rette for mottak og støtte av allierte forsterkingar og forsyningar, også i fredstid.

Planverk for mottak og integrering av allierte forsterkingar på norsk territorium må haldast oppdatert, og må trenast og øvast. Den kollektive forsvarsforpliktinga er gjensidig, og Noreg må kunne stille norske styrkar til kollektivt forsvar av andre allierte, og bidra til annan internasjonal innsats i ei bi- og multilateral ramme for å understøtta norsk og alliert tryggleik. Dette inkluderer å stilla norske styrkar til beredskap for dei hurtige reaksjonsstyrkane til NATO, fleirnasjonale øvingar, kapasitetsbygging, preventive stabiliseringsoperasjonar, meir tradisjonelle fredstryggjande operasjonar og fredsopprettande operasjonar.

For å leggja til rette for alliert forsterking er det avgjerande å styrka det operative samarbeidet med nære allierte i Noreg og norske nærområde i fredstid. Trening og øving er difor viktig for at Forsvaret skal vera best mogeleg førebudd på å handsama krise og krig saman med allierte. Den allierte aktiviteten i Noreg og i nærområda våre i 2023 og så langt i 2024 har gitt mange høve til samvirke. Trass i kapasitetsutfordringar har Forsvaret generelt evna å styrka og prioritera operativt samvirke med allierte. Dette inkluderer deltaking i svært verdifulle integrerte samvirkeoperasjonar som etterretningsflygingar, amerikanske strategiske flygingar, hangarskipsoperasjonar, øvingar og segling i Barentshavet, samt anna trening og øving med einingar i alle forsvarsgreiner og i fellesoperative øvingar.

Spesielt har *Nordic Response 2024*, som del av NATO si øving *Steadfast Defender*, hjelpt til å demonstrera alliert samhald og utvikla evne til å operera saman på tvers av domene. Øvingane underbygger også avskrekking meir direkte, ved å demonstrera alliert evne og vilje til samvirke i nærområda våre. Øvinga *Nordic Response 2024* har også gitt eit viktig grunnlag for integrering av Finland og Sverige i NATO sitt planverk, og bidratt til det vidare arbeidet med felles nordisk forsvarsplanlegging. Samarbeidet med *Joint Force Command Norfolk* (JFCNF) har utvikla seg i positiv retning gjennom Forsvaret sitt bidrag til arbeidet med den regionale planen for nordvest-regionen, og gjennom felles øvingsplanlegging for øvingane *Steadfast Defender* og *Nordic Response 2024*.

3.1.6 Evne til samvirke og utvikling i totalforsvaret

Totalforsvaret omfattar gjensidig støtte og samarbeid mellom forsvarssektoren og det sivile samfunn knytt til hendingar og kriser i heile krisespekteret, frå fred til tryggingpolitisk krise og krig. I fredstid går støtta til handsaming av kriser i

ramma av totalforsvaret, som oftast frå Forsvaret til det sivile samfunnet. I krig og når krig truar, vil støtte i ramma av totalforsvaret primært gå motsett veg, frå det sivile samfunnet til norsk og alliert militær innsats.

Samvirke i totalforsvaret på myndighetsnivå er vurdert som god. Det er etablert eit omfattande system med utveksling av liaisonar mellom dei viktigaste myndighetsaktørane og Forsvaret sitt operative hovudkvarter. Forsvaret har også etablert samarbeid med sivile etatar og næringsaktørar for å betra informasjonsdeling og styrka samarbeid knytt til beskyttelse av kritisk infrastruktur til sjøs.

Gjennom 2023 har Forsvaret løyst 599 bistandsførespurnader for politiet, samt fire frå Utanriksdepartementet. Til døme hjelpte Forsvaret politiet og andre sivile styresmakter ved ekstremværet Hans. Forsvaret har hjelpt Utanriksdepartementet med evakuering av norske tenestepersonar i Sudan, samt påfølgjande støtte med assistert utreise av norske borgarar. Hurtig respons frå Forsvaret var eit viktig bidrag. Etter jordskjelvet i Tyrkia i februar 2023 bidrog Forsvaret med eit transportfly sett opp for medisinsk evakuering og med medisinsk personell.

I forbindelse med Hamas sitt åtak på Israel støtta Forsvaret Utanriksdepartementet med assistert utreise frå Israel. Forsvaret var førebudd på å støtta ved ei eventuell evakuering av norske borgarar frå Israel og Libanon, og støtta ambassaden i Beirut med tryggleiksrådgiving, med personell til utrykkingseininga (URE) til Utanriksdepartementet i Kairo, samt støtte til URE-team på Kypros.

Evne til å støtta militære styrkar i krig og når krig truer, føreset planlegging og tilpassing alle-reie i fredstid i alle sektorar med ansvar i totalforsvaret. Eit stadig høgare operasjonstempo i fredstid inneber at forsvarssektoren og allierte treng hyppigare sivil støtte også i tilknytning til daglege operasjonar. Samstundes må Forsvaret evna å halda fram støtta til det sivile samfunnet i møte med utilsikta og tilsikta hendingar.

Regjeringa har vedtatt å vidareutvikla totalforsvaret med tilnærminga om eit totalforsvar som er meir aktivt i det daglege og førebudd på krig. Arbeidet med støtte til militær forsvarskamp må prioriterast og ressurssettast i fredstid av alle sektorar med ansvar i totalforsvaret. Regjeringa vil frå og med 2025 årleg fastsetta felles prioriteringar for dette arbeidet på tvers av sektorane.

Regjeringa ser det naudsynt at alle sektorar med ansvar i totalforsvaret har planar for støtte til militære styrkar i krig og når krig truer, og at sek-

torane tek omsyn også til militære behov i sin samla beredskapsplanlegging. Regjeringa har difor mellom anna vedtatt å etablere faste rutinar som gjer at militære behov for sivil støtte vert formidla så konkret som mogleg til departementet med sektoransvar i totalforsvaret, i tillegg til på etatsnivå.

Regjeringa ser vidare behov for å forsterke eksisterande ordningar som legg til rette for at næringslivet i krise og væpna konflikt kan yta støtte til militær innsats. Forsvarssektoren sitt samarbeid med næringslivet skal styrkast ytterlegare.

Regjeringa har begynt arbeidet med å leggja til rette for at nasjonalt regelverk og ordningar som varetek NATO sitt behov for lettare å kunna flytta militære styrkar over grensa frå Noreg til Finland og Sverige i heile krisespekteret. Regjeringa vil leggja til rette for at alle vedkomne sektorar prioriterer vidare arbeid med dette.

Støtte og samarbeid i det daglege er verdifullt og ein føresetnad for totalforsvaret si evne til å fungera også i øvre delar av krisespekteret. Både det sivile samfunnet si støtte til daglege operasjonar i fredstid og Forsvaret sin bistand til sivil krisehandtering bidrar til auka samvirke og skapar tettare relasjonar mellom totalforsvarsaktørar, og betre gjensidig kjennskap til kvarandre sine behov. Dette støttar opp om dei same aktørane sine evner til å finna kvarandre og fungera saman også i krig.

3.1.7 Beredskap og evne til operasjonar i krise og væpna konflikt

Forsvaret av norsk territorium vil truleg i dei aller fleste tilfella involvera NATO allereie i den innleiande fasen, og skal kunna gjennomførast som integrerte allierte fellesoperasjonar leia av NATO. Forsvarsforpliktinga er gjensidig, og Noreg må også kunne stille styrkar til kollektivt forsvar av allierte. Alliert planverk og evne til samvirke med NATO sin kommandostruktur og styrkar til kollektivt forsvar av Noreg og allierte er difor avgjerande for forsvaret av norske tryggingssinteresser.

Tryggingssituasjonen understrekar viktigheta av å styrka evna til samvirke med allierte styrkar, medrekna evna til å ta imot og støtta våre allierte, også i fredstid. Mottak av og støtte til allierte er også avhengig av sivil støtte i ramma av totalforsvaret. Bilateralt samarbeid med nære allierte er også ein naudsynt del av den allierte dimensjonen i forsvaret av Noreg. I denne samanhengen er evna til samvirke med relevante styrkar frå USA og Storbritannia særleg viktige. Med eit

samla Norden i NATO vil også eit forsterka nordisk samarbeid få auka aktualitet.

Ei gradvis auka satsing på Forsvaret dei seinare åra har resultert i betra reaksjonsevne og betra evne til å gjennomføra operasjonar. Auka samvirke med allierte, internasjonale bidrag og deltaking i fleirnasjonale øvingar har også hjelpt positivt. Samla er det difor tatt viktige steg i riktig retning for å auka den operative evna. Det er likevel framleis monalege utfordringar og operative svakheiter som krev prioriteringar og vidare målretta innsats, mellom anna knytte til personell, materiellberedskap, ammunisjon, IKT og eigedom, bygg og anlegg.

Eit grunnleggjande problem er det omfattande etterslepet når det gjeld beredskapsbeholdningar som har bygt seg gradvis opp over fleire tiår. Strukturen er for lite robust og har manglar for å kunna løysa pålagde oppgåver i ein krigssituasjon. Til døme vert Forsvaret si evne til operasjonar i luftdomenet vurdert som mindre tilfredsstillande som følge av manglar knytta til luftverndekning og låg personelltilgjenge, spesielt på teknikarsida for F-35 kampfly.

Uthaldet til Forsvaret er avgrensa grunna mangelfulle beredskapslager av ammunisjon til kampplattformer, reservedelar og andre forsyningsklasser. Utfordringane vert forsterka av ein marginalt bemanna struktur og tilårskommen materiell på fleire område. Situasjonen i marknaden gjer at framskaffingar er dyrare og tek lengre tid enn tidlegare. Samstundes vil utskifting av eldre, delvis utdatert materiell med nytt materiell, føre til auka militær evne og ei styrking av beredskapen på nokre område.

Beredskapen i Forsvaret vert også til ein viss grad påverka av donasjonane frå sektoren og anna militær støtte til Ukraina. Dette er eit medvite val med ein akseptert risiko som vil vara til det donerte materialet er gjenskaffa.

3.1.8 Langsiktig kapabilitetsbygging

Gjennom ny langtidsplan for forsvarssektoren har Stortinget vedtatt ei vesentleg styrking av Forsvaret sin struktur, kapasitet, volum, fleksibilitet og uthald. Forsvaret skal difor fasa inn ei rekke med nye strukturelement og gjennomføra fleire oppgraderingar av eksisterande kapasitetar dei næraste åra.

Hæren

Oppbygginga av Brigade Nord som ein tung infanteribrigade med fire mekaniserte bataljonar med

støtteeininger held fram, saman med oppbygginga av Finnmark landforsvar. Som ein del av forsvarsløftet skal Hæren auka frå ein brigade i dag (Brigade nord) til tre brigadar (Brigade nord, Finnmarksbrigaden og Brigade sør). Nye stridsvogner, CV-90 kampvogner, kampluftvern og anna materiell skal tilførast einingane. Tilførsel av materiell skal prioriterast først til Brigade Nord og til Finnmark landforsvar. Trenregimentet skal styrkast og etableringa av ein kadrebasert militærpolitibataljon for vertslandsstøtte og understøtte av fellesoperasjonar, ein kadrebasert tung ingeniørbataljon og eit kadrebasert CBRN-kompani held fram. Etterretningsbataljonen skal vidareutviklast til eit etterretningsregiment og skal tilførast elektronisk krigføring, overvåkings- og etterretningssystem og taktisk ubemanna dronekapasitet. Hærens våpenskule skal styrkast, og felles rekruttskole for Forsvaret får auka kapasitet. Leiinga i Hæren skal tilførast personell for å styrka evna til å kunna planlegga, gjennomføra og leia landoperasjonar i ei nasjonal og alliert ramme.

Sjøforsvaret

Sjøforsvaret skal fornyast gjennom flåteplanen av 2024, som vil erstatte og forsterke dagens fartøystruktur, for å vareta Noreg sine omfattande maritime interesser. Fornyinga av Noreg sin sjømilitære kapasitet vil verta utvikla langs tre linjer: nye fregattar, nye ubåtar og nye standardiserte fartøy. Flåteplanen vil tilføre Sjøforsvaret minimum fem nye fregattar, inntil ti nye havgåande og 18 kystnære standardfartøy, og seks ubåtar. Som ein del av fregattkjøpet vil regjeringa også kjøpe maritime helikopter med anti-ubåtkapasitet som kan operera saman med fregattane.

Fornyinga av Sjøforsvaret er allereie i gang, mellom anna gjennom å fasa inn tre fartøy av Jan Mayen klassen til Kystvakta, kjøp av nye Seahawk helikoptre, nye autonome minemottiltaksystem til Marinen og oppgradering av Kystjegerkommandoen. For å sikra tilstrekkeleg kapasitet i Sjøforsvaret i overgangen mellom eksisterande og nye system vert det iverksett naudsynt levetidsforlenging av delar av strukturen. Nansen-klassen fregattar vil verta oppdaterte for å bevare evna til anti-ubåtkrigføring fram til erstatning kan innfasast. Fire Skjold-klassen korvettar skal oppgradert i løpet av 2025 for å bevare nasjonal maritim overflatekapasitet. I tillegg vert Marinens logistikkfartøy, KNM Maud, vidareført.

Luftforsvaret

Luftforsvaret er i ferd med å slutføra å fasa inn fleire nye system. F-35 skal vera fullført innfasa i 2025. Kampflya vil først kunna oppfylla alle sine rollar når integrasjonen av *Joint Strike Missile* (JSM) på flya er slutført. Basert på den gjeldande tryggleiks- og ressursituasjonen, samt eit samla Norden i NATO, vil regjeringa revurdere den operative ambisjonen til kampflyvåpenet innanfor ramma av den nye langtidsplanen.

Innfasinga av det maritime patruljeflyet P-8 skal vera fullført i 2026.

Regjeringa har kjøpt seks MH-60R Seahawk for operasjonar på Kystvaktas helikopterbærande fartøy. Det er planlagt med innfasing i perioden 2026–2030.

Luftvern er ei viktig strategisk satsing for Noreg. Luftforsvaret har i dag tre luftvern batteri, i tillegg til eit luftvern batteri i Hæren. Alle batteria har utgangspunkt i NASAMS III. I ny langtidsplan er det lagt opp til å kjøpa tre fleire luftvern batteri til Luftforsvaret og eit ekstra til Hæren. I tillegg skal det skaffast langtrekkande luftvern for å kunna beskytta to geografiske område mot kortholds ballistiske missil.

Luftvarslingsradarane er i ferd med å verta bytta ut med nye. Utviklinga av det nasjonale luftoperasjonssenteret held fram og må sjåast i samheng med utviklinga av ei felles nordisk evne til å leia luftoperasjonar i ramma av NATO. Regjeringa planlegg å skaffa eit ekstra C-130 Super Hercules transportfly for å auka kapasiteten til taktisk transport, medisinsk luftevakuering og støtte til spesialstyrkane.

Regjeringa planlegg å auka helikopterkapasiteten betrakteleg til støtte for Hæren og Forsvarets spesialstyrkar. Dagens struktur med Bell 412 skal oppdaterast og vil understøtta både Hæren frå Bardufoss og spesialstyrkane frå Rygge inntil dei nye helikoptera er leverte. Kjøp av helikopter med anti-ubåtkapasitet må sjåast i samheng med de nye overflatefartøya.

Det skal også kjøpast inn dronar med base på Andøya. Desse skal styrka Forsvaret si evne til situasjonsforståing med vekt på maritime interesseområde i nord.

Heimevernet

Heimevernet (HV) har bidratt med utdanning og trening av ukrainske soldatar. Områdestrukturen er styrkt i 2023 frå 37 000 til 37 500 soldatar, og skal byggast vidare med nye 500 soldatar i løpet av 2025, opp mot totalt 45 000 soldatar i langtids-

planperioden. Kwart område skal få ei ekstra deltidstilling tilsvarende områdesjefen, altså ti prosent, for å understøtta aktivitetssauken. I 2025 skal det satt av midlar til å fasa inn om lag halvparten av desse stillingane. Vidare skal Heimevernet tilførast nye og moderne uniformer til erstatning for det som skal donerast til Ukraina. Talet på heimevernsdistrikt skal aukast til tolv gjennom etablering av HV-07 i Agder, og tre nye innsatsstyrkar i HV-09, HV-12 og HV-16 skal etablerast, til totalt 16. Vidare skal Heimevernet si evne til å løysa oppdrag styrkast gjennom auka trening for heile områdestrukturen, og ei forvalta logistikk- og forsyningsløysing skal reetablerast. Heimevernet sin landsdekkande områdestruktur skal ha ei rolle i organiseringa av frivillige som ønsker å gjera ein innsats under krise og krig. Det skal vidare etablerast eit tilbod til fleire Heimevernsungdom, og det er satt av ein eingongssum på ti millionar kroner i 2025 til dette føremålet.

Forsvarets spesialstyrkar

Ein ny maritim innsatsskvadron (SOTG) med utgangspunkt i Ramsund orlogsstasjon skal etablerast innan utgangen av 2026. Det skal skaffast tre fartøy av typen *Combatant Craft Medium* (CCM), som vil verta fasa inn i Marinejegerkommandoen frå 2025. Evna til å vidareutvikla eigne kapasitetar og eige utstyr skal styrkast, og tilførselen av nye helikopter, drifta av Luftforsvaret, gir på sikt auka kapasitet for spesialoperasjonar. Leiinga i Forsvarets spesialstyrkar skal styrkast med personell, og skal samlast til eit fullverdig leiingselement. Den operative evna vil auka gradvis i tida etter 2026, når alle innsatsfaktorane kjem på plass og eininga får øvd og trent tilstrekkeleg saman.

Felles

Etableringa av ei rekke felleseiningar for å auka evna til å understøtta alliert mottak og deployering av eigne styrkar, medrekna ein militærpolitibataljon, ein ingeniørbataljon, Mottaks- og Transportbataljon og eit CBRN-kompani er pågåande. I tillegg vert Forsvarets sanitet styrkt med personell i dei operative einingane. Det er identifisert utfordringar innanfor personell, eigedom, bygg og anlegg og materiell som er følgt opp i ny langtidsplan for sektoren.

Behovet for personell framover er aukande, og veksten i talet på studieplassar på Forsvarets høgskole sine nivådannande utdanningar held fram. Tiltak er satt i verk på Stabsskolen, krigsskulane og ved at Forsvarets befalsskole vert flytta til Kjevik.

Nasjonalt logistikkoperasjonssenter (NLOGS) er etablert som leiingselement for å vareta operativ leiing av logistikk på taktisk nivå, og kunna utgjera rammeverket for eit NATO *Joint Logistics Support Group* hovudkvarter (JLSG HQ). Eininga er i dag etablert på Kjeller, og vert flytt til ein annan lokasjon i 2025.

3.1.9 Betre styring av forsvarssektoren

Ein viktig føresetnad for å vidareutvikle forsvarsevna er å styre sektoren godt. Regjeringa sine tiltak for betre styring av forsvarssektoren vert gjennomført som ein del av regjeringa si tillitsreform. Målet med styringsendringane er å oppnå høgast mogleg forsvarsevne, og å få meir ut av midlane som vert løyvde til sektoren. Det prinsipielle utgangspunktet for endringane er klargjering av roller, ansvar og myndigheit mellom etatar og departement, og mellom etatane. Slik vil det i større grad vera mogleg å plassera eit tydeleg og heilskapleg mål- og resultatansvar hjå den enkelte etatsleiar. Utgangspunktet for styringa vil vera tydelege resultatmål som det er semje om på tvers av forsvarssektoren, basert på målsettingane i langtidsplanen. Det kan vera naudsynt å gjere justeringar i gjennomføringa. Regjeringa legg opp til at dei årlege budsjettprosessane skal brukast på ein meir aktiv måte i handsaminga av utfordringar og ved behov for justeringar i gjennomføringa av langtidsplanen. Regjeringa vil systematisk oppdatere status i gjennomføringa av planen, medrekna måloppnåing og årsaker til eventuelle avvik, ny vurdering av risiko i gjennomføringa og eventuelle behov for endringar.

Det er naudsynt å forbetra samhandlinga i sektoren. Forsvarssektoren handsamar komplekse problemstillingar som krev tverrfagleg problemløysing. Det krev gode arbeidsformer, kultur for samhandling og tillit mellom etatane. Ein føresetnad er at leiarar i etatane i forsvarssektoren innrettar verksemda mot felles mål, og at leiarar vert haldne ansvarlege for dei delmåla dei kan påverka. Regjeringa sette i 2022 i gang ein omfattande, sekvensiell gjennomgang av ulike område i forsvarssektoren, for å gjennomgå og vurdere korleis sektoren arbeider med viktige prosessar. Dette omfattar mellom anna gjennomgang av områda anskaffingar, vedlikehald, IKT, forvaltning av bygg og eigedom, investeringar, personell og kompetanse, forskning og utvikling (FoU) og operasjonar. Gjennomgangen har også omfatta Forsvarsdepartementet sine styringsprosessar. I arbeidet med gjennomgangen av dei ulike områda er det lagt vekt på tett dialog med arbeidstakaror-

ganisasjonane. Gjennomgangen av alle områda skal fullførast i 2024. Tiltak for betre styring av dei ulike områda er implementert fortløpande og vil helda fram i 2025. Styringsendringane i forsvarssektoren vil kunna føra til endringsbehov også internt i Forsvarsdepartementet.

IKT er ein avgjerande faktor for gjennomføringsevne og å nå måla på dei fleste områda i forsvarssektoren. På IKT-området har forsvarssektoren hatt utfordringar knytt til for låg gjennomføringsevne, uklare roller og ansvar og svak styring. Forsvaret sin styring av IKT, inkludert styring av Forsvaret sine sikre plattformer, skal samlast i éin funksjon i Forsvaret. Målet er at dette gir eit betre grunnlag for å velja dei rette IKT-løysingane for Forsvaret, og for å implementera dei raskare. Tiltak for å vurdere styring av andre delar av Forsvaret sin IKT vil halda fram i 2025.

3.1.10 Forbetring og effektivisering

Effektiviseringskravet i langtidsplanperioden 2021–2024 var at forsvarssektoren skulle frigjere 1,9 mrd. 2020-kroner, i tillegg til eit etterslep på 400 mill. kroner frå sist fireårsperiode. Forbetring og effektiviseringsarbeidet har i hovudsak vore koordinert gjennom Forsvaret sitt moderniserings- og effektiviseringsprogram. Programmet består av elleve tiltak og inkluderer mellom anna økonomi- og HR-funksjonen i Forsvaret, vedlikehald av materiellsystem, anskaffingar og investeringar.

Fleire av tiltaka omfattar komplekse område der oppgåve- og ansvarsfordelinga er delt mellom fleire etatar. Tre av tiltaka vart i 2023 løfta til departementet for utgreiing og prinsippavgjersler knytt til roller, ansvar og myndigheit og vidare organisering.

Effektane av forbetnings- og effektiviseringsarbeidet er forseinka, og forsvarssektoren vil ikkje levera i samsvar med det økonomiske kravet for langtidsplanperioden 2021–2024. Forsvaret si rapportering og prognoser syner ei total vinstrealisering i perioden 2021–2024 på 1,4 mrd. kroner. Resterande krav for inneverande periode er 900 mill. 2020-kroner. Regjeringa legg vekt på å følgja opp den forventade vinstrealiseringa frå førre langtidsplan, og ventar å ha realisert attståande effektiviseringsvinstar innan utgangen av 2026.

Utover dei økonomiske vinstane er det viktige kvalitetsvinstar knytt til dei elleve tiltaka i Forsvaret sitt moderniserings- og effektiviseringsprogram. Fleire av tiltaka legg til rette for å nå måla i styringsreforma. Hovudprosessar skal standardiserast og kompetansmiljø skal styrkast for å oppnå betre leveransar. Eit godt døme på dette er

meir heilskapleg styring og betre økonomikontroll i Forsvaret gjennom samling av økonomifunksjonen. Forsvarsstaben har fått på plass ny organisasjon for å styrka evna til styring og utvikling av verksemda. HR-funksjonen er profesjonalisert og effektivisert.

Manglande vinstrealisering påverkar handlingsrommet og måloppnåinga til Forsvaret og sektoren. I gjeldande periode har forventade vinstar inngått i dei årlege økonomiske planbanene. Vinstar vart forutsett å inngå som finansiering av opptrappinga i langtidsplanen. Forseinking i frigjeringsmidlar har såleis vorte finansiert ved å enten kutta i drift- eller investeringsutgifter. I ei tid med forverra tryggleikssituasjon har det vore behov for å oppretthalda aktivitetsnivået i Forsvaret. Manglande vinstrealisering i høve til dei økonomiske føresetnadane har difor ført til at det er vorte omprioritert midlar frå investeringsbudsjettet til Forsvaret sitt driftsbudsjett, og dermed bidratt til redusert finansieringa av materiellanskaffingar i langtidsplanen.

Det har i 2023 vorte gjennomført ei evaluering av forbetnings- og effektiviseringsarbeidet i sektoren. Det er identifisert eit sett med hovudutfordringar.

For det første er det meldt det at det ikkje er tilstrekkeleg samsvar mellom Forsvaret sine overordna mål og måla med forbetnings- og effektiviseringsarbeidet. Innsparings- og kuttprogram gir ikkje tilstrekkelege insentiv til forbetningar knytt til Forsvaret sine overordna mål. Det har vært ein-sidig merksemd på varig reduksjon av driftskostnader som gjer at fleire vinstar ikkje vert kvalifisert eller rapportert. For det andre skaper manglande tilgang på data og analysekapasitet utfordringar med dokumentasjon og synleggjering av resultat. For det tredje har det vist seg å vera utfordrande å drive forbetnings- og effektiviseringsarbeid på tvers av etatar. For det fjerde er det stor variasjon i den organisatoriske mogenskapen på gjennomføringa av endringsprosjekt og kontinuerleg forbetring.

I ei tid som krev auka ambisjonar og løyvingar er det viktig at samfunnet har tillit til at midlane vert brukt riktig. Vurderinga frå evalueringa er at det vil vera meir føremålstenleg å planlegga for at vinstane skal disponerast når dei er oppnådd for å unngå økonomisk ubalanse. Dei bør også i større grad disponerast nærare der dei oppstår for å sikre insentiv til auka innsats og gjennomføring av tiltak. I ein periode der vi skal rusta opp Forsvaret er det desto viktigare å redusera risiko i gjennomføringa, noko som i større grad bør vera fokus i nye forbetringstiltak.

Innretninga på forbetring og effektiviseringsarbeidet vert difor endra. Det vert lagt til grunn ein breiare definisjon av vinstar der vinstar skal planleggast og styrast med utgangspunkt i målbare økonomiske, operative og samfunnsmessige effektar. Arbeidet med vinstrealisering vert integrert i verksemdstyring og -utvikling og vert knytte tettare til å nå strategiske mål og Stortinget sin vedtekne ambisjon. I etatane vert arbeidet integrert i verksemdutvikling og -styring ved at nye tiltak vert identifiserte, gjennomførte og dokumenterte som ein del av etatanes ordinære plan- og gjennomføringsprosessar. Ansvar for gjennomføringa av tiltak vert plassert tydeleg i etatane gjennom tildelingsbrev.

3.2 Det kollektive forsvaret i NATO

NATO-medlemskapet er heilt avgjerande for Noreg si evne til truverdig avskrekking og forsvar. Den største avskrekkingseffekten og kampkrafta ligg i den allierte dimensjonen av forsvaret av Noreg. Kollektivt forsvar er ei av tre kjerneoppgåver i NATO og omhandlar prinsippet om at eit åtak på ein av medlemsstatane skal reknast som eit åtak på alle. Kollektivt forsvar er ofte omtala, og kjent som, artikkel fem i NATO-traktaten. Kollektivt forsvar er dei siste åra operasjonalisert i NATO gjennom eit sett av militære konsept og planar.

Desse planane stiller ei rekke krav til medlemmane. For Noreg inneber det auka krav innanfor ei rekke område på militær og sivil side i ein totalforsvarstankegang. Noreg bidrar til og påverkar det kollektive forsvaret i NATO gjennom vår nasjonale forsvarsevne og utvikling av etterspurde kapasitetar, bemanning i NATO sin kommandostruktur, styrkebidrag, trening og øving, økonomiske tilskott og bidrag i investeringsprogram.

NATO har revitalisert det kollektive forsvaret. Dette har også medført auka alliert interesse for situasjonsforståing og nærvær i våre nærrområde. Det heilskaplege konseptet for avskrekking og forsvar av alliansen, vedtatt i 2020, identifiserte Russland og terrorisme som hovudtrugsel mot alliert tryggleik. Dette vert følgt opp gjennom NATO sitt operative planverk, NATO sin felles kommandostruktur og gjennom koplinga til dei militære styrkane til medlemslanda. Endringane inneber ei ny tilnærming til alliansen sitt kollektive forsvar. Behovet for koordinering av aktivitet i fredstid har auka, og større deler av dei militære styrkane til statane er knytt direkte til planverket.

Dette gir auka forventingar til beredskap, uthald og tilgjenge. For Noreg fører dette til auka

forventingar til kapasitet, volum, fleksibilitet, beredskap, tilgjenge, infrastruktur og vertslandsstøtte. Det stillar også andre krav til bemanning av stillingar i NATO, interoperabilitet og ei tettare kopling mellom nasjonal og alliert kommandostruktur. På toppmøtet i 2022 vedtok NATO eit nytt strategisk konsept. Konseptet stadfester NATO sine prioritatar i styrkinga av det kollektive forsvaret, og set kursen for dei neste ti åra. Tryggingsskapskapet er vurdert som prega av strategisk konkurranse mellom stormaktene, ustabile tilhøve og auka fare for strategiske sjokk. Russland, og ustabile tilhøve i det globale sør og ein tilhøyrande terrortrussel, framhevast som konkrete, dimensjonerande trugsmål for NATO. For første gang vert utfordringane som følge av framveksten til Kina omtala.

Implementeringa av konseptet for avskrekking og forsvar er godt i gang internt i alliansen. NATO skal kunna handsama både statlege og ikkje-statlege aktørar, med evne til å gjere dette i eit 360°-perspektiv innanfor heile NATO sitt ansvarsområde. Ein heilskapleg strategisk plan er det øvste dokumentet i det nye planhierarkiet til NATO, og vart vedtatt på forsvarsministermøtet i oktober 2021. Dei underliggende planane er kalla regionale planar, som skal leiast frå kvart sitt fellesoperative NATO-hovudkvarter. For Noreg er dette hovudkvarteret lokalisert på den amerikanske austkysten og heiter *Joint Force Command Norfolk*. Det er difor også avgjerande for Noreg at dette nye hovudkvarteret så raskt som mogleg kjem til operativ status så det kan leia militære operasjonar i sitt ansvarsområde. I tida framover vil tilgang på tilsette, ny eigedom, bygg og anlegg, samt etablering av informasjons- og kommunikasjonsteknologi vera faktorar som spelar inn på kor raskt hovudkvarteret kan byggast opp.

For å vera truverdige må planane ressurssetast med militære styrkar på ein truverdig måte. Dei må samstundes trenast på og øvast regelmessig for å sikra at dei kan gjennomførast. Difor er det iverksett fleire tiltak for å auka beredskapen og styrka evna til kollektivt forsvar av NATO sitt territorium, mellom anna ei inndeling av styrkar etter realistisk responstid. Inndelinga ser også på å nytta styrkar som allereie er til stades i det operasjonsområdet dei er tiltenkt nytta, som for Noreg typisk vil vera det norske Forsvaret.

Ei slik inndeling tener fleire føremål. For det første vert det sikra at alliansen kan respondera hurtig og effektivt i krise og konflikt, og for det andre kan NATO dra nytte av styrkar med regional ekspertise og lokalkunne. Det er med på å sikra ei tettare kopling mellom tilgjengelege styr-

kar og planverk, noko som totalt sett bidrar til å avhjelpa både militær og sivil kapabilitetsplanlegging i alle NATO-land.

Militær dugleikstrening i dei geografiske områda einingar er tiltenkt å operera er naudsynt. Det same er øving av militære planar. Difor vil Noreg i størst mogleg grad legge til rette for alliert trening og øving i våre nærområde. Trening og øving er ein sentral del av Forsvaret sine kontinuerlege operasjonar. Det er også ein viktig føresetnad for at den norske forsterkningsmodellen er truverdig, og krev utstrekkt evne til å understøtta alliert trening og øving. Det siste året har Forsvaret gjennomført regelmessig trening og øving nasjonalt og i ei alliert ramme, i Noreg og norske nærområde, i tråd med eigne planar.

3.3 Støtte og forsterking frå nære allierte

Eit sentralt element i konseptet for forsvaret av Noreg er støtte og forsterking frå nære allierte. Dette skjer i ramma av det kollektive forsvarssamarbeidet i NATO. Dei seinare åra har den allierte dimensjonen vorte enda viktigare, jamfør ei forverring i våre tryggingsspolitiske omgjevnader.

Dei seinare åra har soleis Noreg prioritert tettare band og samarbeid med nære allierte, som ein sentral tryggingsspolitisk målsetting. Dette gjeld mellom anna planverk, trening og øving, integrasjon av styrkar og kommando og kontroll. Slikt samarbeid med allierte skal utviklast tett koordinert med og i ramma av NATO. Noreg prioriterer slikt fordjupa samarbeid med fleire allierte. Vi har ei særskild høg grad av gjensidig forpliktande samarbeid med USA og Storbritannia. Desse to landa er på same tid heilt sentrale premissleverandørar for konvensjonell avskrekking i Nord-Europa og i Nord-Atlanteren.

Grunnlaget for støtte i tilfelle krise eller væpna konflikt vert lagt i fredstid. Difor har Noreg lagt vekt på tilrettelegging for nærvær frå allierte i Noreg og i våre nærområde. Regelmessig allierte nærvær i fredstid signaliserer alliert vilje og evne til å forsvara og forsterka Noreg. Vidare har vi ei målsetting om å operera saman med allierte styrkar som er i våre nærområde, noko som er med på å bygga kollektiv forsvarsevne. Vidare kan vi slik dela vår kompetanse og erfaring frå operasjonar i nordområda, noko allierte sett pris på.

Dei omfatta til dømes investeringar infrastruktur for allierte styrkar for trening og øving på ulike stader i Noreg, mellom anna også fasilitetar for mottak av allierte forsterkingsstyrkar. I tillegg

vert det lagt det stor vekt på vidare utvikling av samarbeid innanfor førehandslagring.

I denne samanhengen er det viktig at samarbeidet er gjensidig. Vi må gjera vår del for å leggja til rette for at allierte kjem til Noreg. Deriblant må vi gjera nasjonale investeringar for alliert mottak. For å sikra at nære allierte kjem med styrkar når Noreg treng det, må vi også bidra der desse allierte har tryggingsspolitiske interesser. Dette kan gjerast på ulike vis, både gjennom politisk støtte og ved bidrag med styrkar til aktivitet utanfor norske kjerneområde.

3.3.1 Forsvarssamarbeid med USA

I møte med ei stadig meir krevjande tryggingsspolitisk verkelegheit, vert tette band til sentrale allierte stadig viktigare. USA er Noreg sin viktigaste og største allierte.

Amerikansk nærvær og engasjement i Noreg og i våre nærområde har ein viktig stabiliserande effekt. Dei siste åra har amerikanske overflatefartøy, hangarskip, fly, ubåtar og landstyrker vitja Noreg. Dette sendar eit signal om vilje og evne til å operera saman med norske styrkar i Noreg og i våre nærområde. Dei seinaste åra har Noreg investert i det bilaterale tilhøvet til USA. Vi har eit langvarig og djupt samarbeid innanfor forsterking og forsvar av Noreg. Med finsk og svensk NATO-medlemskap vert dette samarbeidet berre viktigare. For å kunna vareta naudsynt avskrekking og forsvar, må det gjerast førebuingar i fredstid. Det er difor positivt at forsvarssamarbeidet med USA vart styrkt i 2023.

Dialogen med USA om tilrettelegging for gjennomføring av tilleggsavtalen om forsvarssamarbeid vart utvida i 2024. USA har også starta opp meir konkrete førebuingar av deira infrastrukturinvesteringar på Rygge flystasjon. Dialogen mellom Forsvaret og USA sin Europakommando om den praktiske innrettinga av det styrkte forsvarssamarbeidet har utvikla seg positivt på dei andre områda som er omfatta av avtalen. Dette er med på å leggja til rette for at den ønskje vidareutviklinga av forsvarssamarbeidet med USA også kan gå føre seg i ramma av eksisterande samarbeidsformer på militærstrategisk og operativt nivå.

Dei andre avtalene med USA om førehandslagring og forsterking vart følgt opp i 2023. Dette omfatta avtalen med *US Marine Corps* (USMC) om førehandslagring og forsterking, samt avtalen med det amerikanske luftforsvaret om *Co-located Operating Bases* (COB). Sistnemnte er aktualisert som følge av nye operasjonskonsept for allierte flystyrkar samt den fornya merksemda om behovet

for å kunna vareta allierte forsterkingar. I den vidare dialogen og samarbeidet med USA er det av same årsak naudsynt å leggja vekt på utvikling av førehandslagring i eit breitt perspektiv, inkludert det maritime domenet. Mellom anna legg opprettinga av fleire foreina område under tilleggsavtalen om forsvarssamarbeid med USA godt til rette for dette, jf. Stortinget si behandling av Innst. 325 S (2023–2024) til Prop. 73 S (2023–2024).

Vidareutviklinga av spesialstyrkesamarbeidet med USA utvikla seg positivt i 2023. Mellom anna blei vart gjennomført strategiske samtalar og felles øvingsverksemd både i USA og i Noreg. Ei særskild positiv side av utviklinga har vore at Storbritannia i større grad vart involvert i samarbeidet. I tillegg lukkast dette trilaterale samarbeidet med å integrera ressursar frå fleire domene i ein multidomenekontekst, mellom anna integrasjon av femtegenerasjonskapabilitetar.

Dette trilaterale samarbeidet er ein viktig del av arbeidet med å syna norsk evne og relevans for amerikanske militære aktørar på norske spesialistområde, noko som bidrar til å oppretthalde USA si interesse for å halda fram å utvikle si evne til å kunna operera med styrkar i Noreg og norske nærområde. Dialogen med USA om å styrka samarbeidet i romdomenet utvikla seg positivt i 2023, noko som mellom anna førte til samarbeid om utvikling av romsamarbeid knytt til Andøya.

Samarbeidet med USA famnar stadig breiare og omfattar alle våpengreiner og alle domene. Historisk har vi hatt eit tett og nært tilhøve i det maritime domenet, og Sjøforsvaret og U.S. Navy opererer mykje og tett saman både i norske nærområde og i andre deler av verda. Maritim overvaking og situasjonsforståing i Nord-Atlanteren er ein viktig bestanddel i dette. Dei foreinte områda under tilleggsavtalen om forsvarssamarbeid med USA på Andøya, Ørland, Evenes og Ramsund legg til rette for vidareutvikling av dette samarbeidet.

Innanfor luftmakt har Luftforsvaret lange og tette historiske band til USA. Noreg og USA opererer same flytypar. Dette styrkar samhandlingshøvet og vår felles tryggleik. Særleg F-35 og P-8 spelar ei stor rolle i utviklinga av luftmakt i Nord-Europa. I den samanheng er dei foreinte områda på Andøya, Ørland, Evenes og Ramsund også viktige. Samstundes vert bruk av ubemanna system viktigare, også for utvikling av evna til situasjonsforståing, spesielt i dei store norske havområda og våre nærområde. I lys av dette vil eit framtidig samarbeid med USA knytt til mellom anna maritime dronar med lang rekkevidde verta vurdert.

Noreg og USA deler syn på utviklinga i NATO, og dei grunnleggande prioriteringane i alliansen.

USA har vore ein viktig partner i omstillinga av alliansen i møte med ei ny og meir alvorleg tryggingsspolitisk verkelegheit. Amerikansk engasjement og aktiv deltaking i NATO er heilt avgjerande for alliansen sin framtidige relevans. Verdien av amerikanske leiarskap har vorte klart under Ukraina-krigen. God koordinering av støtta til Ukraina er viktig, og her har USA tatt ei viktig koordinerande rolle. Vidare har USA leia an i omfanget av den militære støtta til Ukraina, noko som har vore avgjerande for Ukraina og for europeiske tryggleik.

Den tryggingsspolitiske relasjonen Noreg har til USA og vårt forsvarssamarbeid har lange historiske band. Det er tufta på felles tryggingsspolitiske interesser, til gjensidig nytte for begge parter. Dette har vore ein bestanddel i vår relasjon gjennom ulike norske regjeringar og amerikanske administrasjonar, på tvers av ulike politiske parti over fleire tiår. Det finst såleis eit solid fundament å bygga vidare på i framtida. Men tilhøvet til USA kan ikkje verta tatt for gitt. Det transatlantiske tilhøvet er i stadig endring. Krav og forventingar endrar seg også, og Noreg må saman med dei andre europeiske allierte kunna tilpasse seg slike endringar.

3.3.2 Europeiske allierte

Storbritannia er Noreg sin viktigaste europeiske allierte. Tilhøvet til Storbritannia er tufta på historiske band, ei høg grad av tillit og felles verdiar og fokus på nordområda. Landet er ein leiarnasjon i europeisk tryggingsspolitikk, noko som har vorte illustrert i Ukraina. Storbritannia har heile vegen vore tidleg ute med støtte, samt spela ei viktig rolle i å koordinera støtte på vegne av andre land. Dette har til dømes vore viktig for Noreg si støtte til Ukraina.

Storbritannia er den fremste premissleverandøren for konvensjonell avskrekking i Nord-Atlanteren, noko som spelar ei stor rolle i Noreg sin tryggleik. Dei seinare åra har forsvarssamarbeidet med britane utvikla seg ytterlegare i positiv retning. Storbritannia har retta meir merksemd mot nordområda og Nord-Atlanteren, både i tryggingsspolitikken og gjennom konkret reorientering av aktivitet mot nord. Av den grunn er Storbritannia ved sida av USA den allierte som er mest til stade i Noreg og i våre nærområde, noko som har lagt grunnlaget for styrkt forsvarssamarbeid og partnerskap.

Dette skjer på ulike vis. Eit døme er gjennom årlege deployeringar til Noreg for vintertrening. Vidare er vekst i det luftmilitære samarbeidet

basert på at Noreg og Storbritannia no opererer felles luftplattformer. Særleg relevant i den samanheng er samarbeid om maritime patruljefly P-8 og ikkje minst F-35.

Det maritime samarbeidet har tradisjonelt vore ein grunnpilar, og har no vorte ein enda viktigare bestanddel. Dette inkluderer regelmessige felles operasjonar i Nord-Atlanteren, mellom anna med britiske hangarfartøy, samt auka samarbeid om maritim overvaking. Samarbeidet med Storbritannia omfattar planverk for forsvar og forsterking av Noreg, noko som gjer landet til ein særskild viktig alliert i europeisk samanheng.

Dei siste åra har det vore ei betydeleg utvikling innanfor det trilaterale samarbeidet mellom USA, Storbritannia og Noreg. Dette gjeld særleg innanfor strategiske og høgteknologiske område. Som døme kan nemnast spesialstyrkar (SOF), maritim overvaking, maritime operasjonar samt innføring og bruk av femtegenerasjonsplattformer som F-35.

Det trilaterale samarbeidet utgjer eit særskild prioritert område i norsk tryggingsspolitikk. Gjennom tett samarbeid innanfor strategiske og høgteknologiske område i ei trilateral ramme, er det etablert forpliktande nye samarbeidsområde som bidrar til større tryggleik for Noreg. Innanfor desse områda, mellom anna SOF, F-35 og P-8, er den trilaterale ramma det prioriterte rammeverket i den vidare utviklinga samt bruk av desse kapabilitetane.

Frankrike har stadig større merksemd mot nordområda, og er meir til stades i Noreg og i våre nærrområde enn tidlegare. Dette gjeld særleg innanfor maritime operasjonar. Den franske marinen er regelmessig og seglar i Nordsjøen og Nord-Atlanteren. Dette gir gode moglegheiter for samarbeid for Sjøforsvaret, og det maritime samarbeidet er i positiv utvikling.

Vidare er franske styrkar tungt til stades under øvingar i Noreg, som til dømes Nordic Response 2024. Vidare er det eit aukande samarbeid med Frankrike om kontraterror samt stabiliseringsoperasjonar utanfor det Euro-Atlantiske område. Dette gjeld mellom anna i Vest-Afrika. I Elfenbenskysten samarbeider Noreg med Frankrike og ivorianske styresmakter om opplæring og trening av styrkar frå afrikanske land innanfor kontraterror. Dette skjer i ramma av treningssenteret *Académie internationale de lutte contre le terrorisme* (AILCT).

Tyskland er også eit av Noreg sine viktigaste samarbeidsland i Europa. Tilhøvet til Tyskland kvilar på eit viktig forsvarsindustrielt samarbeid, samt kapabilitetsutvikling. Det norsk-tyske ubåtsamar-

beidet er eit viktig døme på dette. Dette er nybrottsarbeid, der vi i realiteten utviklar ein felles ubåt for begge land og der vi spelar på ulike teknologiske kompetansefortrinn i dei to landa. Dette gir store vinstar for både Tyskland og Noreg.

Vidare har Hæren eit tett og langvarig samarbeid med den tyske hæren. Noreg er ein del av det tysk-nederlandske korps og har personell ved hovudkvarteret i Tyskland. Vidare er bidraget til NATO sitt framskote nærvær i Litauen (*Enhanced Forward Presence* – eFP) ein del av den tyskleia multinasjonale bataljonsstridsgruppa der. Tyskland er også ein stor deltakarnasjon under øvingar i Noreg, som til dømes Nordic Response 2024.

Dei tette banda til Nederland er tufta på felles interesser og utsyn, mellom anna i NATO og i vidareutviklinga av alliansen. Saman med USA og Storbritannia har dei nederlandske marineinfanteristyrkane vintertrening i Noreg kvart år. Graden av forpliktande samarbeid med Hæren og andre delar av landstyrkane våre er unikt og viktig for norsk tryggleik.

Polen investerer kraftig i forsvaret. Modernisering og utbygging av forsvarsevne skjer på brei front, med eit særleg fokus på landmakta. Når desse investeringane etter kvart vert realiserte, vil Polen verta ei av, om ikkje den største, landmakta i Europa. Den tryggingsspolitiske rolla til Polen i Europa og i NATO er i endring, der landet er i ferd med få ei større leiarrolle. Dette har vore tydeleg i handteringa av Ukraina, der Polen har lege i front. Noreg har eit tett forsvarssamarbeid med Polen, mellom anna innanfor materiellsamarbeid. Det tryggingss- og forsvarspolitiske samarbeidet med Polen vil verta ein prioritet for Noreg i åra framover.

Noreg har også fått to nye europeiske allierte. Med Finland og Sverige i NATO held vi fram å styrka og vidareutvikla det nordiske samarbeidet til det beste for NATO og våre andre europeiske allierte. Dette gjer vi gjennom bilateralt, trilateralt og regionalt nordisk samarbeid. Finland si landegrense har dobla den allierte landegrensa til Russland. Allierte forsterkingsstyrkar og forsyningar som vert tatt imot i Noreg, skal no også bevega seg frå vest til aust. Vi samarbeider tett med våre nye allierte om korleis vi kan forbetra logistikkunderstøtting og forflytting av allierte styrkar på tvers av landegrenser. Danmark har samstundes styrkt si merksemd mot Nord-Atlanteren og Arktis. Dette er eit viktig område for å sikra allierte forsyningslinjer til forsvaret av vår region. Både Noreg, Danmark og Island har eit særskilt ansvar i dette havområdet, som vi samarbeider tett om med andre nære allierte.

4 Hovedprioriteringer og økonomiske rammer 2025

4.1 Ny langtidsplan

Forsvarsløftet – for Norges trygghet. Langtidsplanen for forsvarssektoren 2025–2036. Prop. 87 S (2023–2024) innebærer en betydelig satsing på Forsvaret, og ble enstemmig vedtatt av Stortinget 11. juni 2024 ved behandlingen av Innst. 426 S (2023–2024). Den nasjonale forsvarsevnen skal styrkes i alle domener og det Forsvaret vi har skal virke, samtidig som nye satsinger skal gjennomføres. Planen legger til grunn en betydelig økonomisk opptrapping med 611 mrd. 2024-kroner, tilsvarende 632 mrd. 2025-kroner, økning fra dagens budsjettnivå over tolv år, til 2036, og startet allerede i revidert nasjonalbudsjett 2024.

Med langtidsplanen prioriterer regjeringen trygghet for landet i en mer usikker tid, og presenterer en tydelig strategisk innretning for forsvaret av Norge. Den strategiske innretningen innebærer at Norge først og fremst må innrette forsvarsinnsatsen for å forebygge konflikt, i tett samarbeid med allierte, men også være mer forberedt på at konflikt kan inntreffe. Dette betyr at vi skal ta større ansvar for vår egen sikkerhet og for alliansen vi er en del av. Når verden er urolig må vi bruke mer av samfunnets ressurser på nasjonal beredskap og sikkerhet. Regjeringens viktigste oppgave er å sikre trygghet for Norge og det norske samfunnet. For å oppnå dette vil regjeringen satse bredt på Forsvaret i alle grener og i hele landet.

4.1.1 Hovedsatsinger i forsvarsløftet

For å lykkes med forsvarsløftet skal flere tiltak gjennomføres samtidig. En forutsetning for videre vekst er å ta tak i kritiske mangler i dagens forsvaret. Dette innebærer at materiell- og ammunisjonsbeholdninger opprettholdes og økes, at investeringer følges opp med nødvendige driftsmidler og at strukturen på utvalgte områder må gjøres mer robust med mer personell. Sektorens bygninger og infrastruktur må tilfredsstillende nød-

vendige krav og forbedring av Forsvarets IKT-infrastruktur må følges opp tett.

Samtidig prioriteres satsing innenfor fire hovedområder: økt evne til situasjonsforståelse, fornyelse av Sjøforsvaret, styrking av luftvernet og økt volum og kampkraft i Hæren og Heimevernet. Disse satsingene vil gjennomføres parallelt.

Norge skal være fremst blant allierte på situasjonsforståelse i nord, og dette skal realiseres blant annet gjennom å utnytte det potensial som det ytre rom gir gjennom utvikling og anskaffelse av satellitter for overvåkning og kommunikasjon, samt anskaffelse av langtrekkende droner for maritim overvåkning, i tillegg til en helhetlig satsing på etterretning og informasjonsinfrastruktur.

Norge har betydelige maritime interesser, og regjeringen vil investere i et nytt og moderne sjøforsvar. Vi skal anskaffe minimum fem nye fregatter med helikoptre, utvikle en standardisert fartøysklasse og anskaffe seks nye ubåter i samarbeid med Tyskland.

Regjeringen vil styrke evnen til beskyttelse mot lufttrusler gjennom å øke kapasiteten på det eksisterende luftvernet betydelig. Regjeringen dobler kapasiteten til eksisterende luftvern, som også oppgraderes. Videre prioriteres det å anskaffe langtrekkende luftvern, som skal kunne beskytte to geografiske områder.

Hæren videreutvikles fra én til tre brigader, med utvikling av Finnmark landforsvar til Finnmarksbrigaden, og etablering av en ny Brigade Sør. Hæren tilføres også langtrekkende presisjonsvåpen og helikoptre til støtte for Hærens operasjoner. Det anskaffes helikoptre til spesialstyrkene. Heimevernet tilføres mer utstyr, hele strukturen skal øve mer hvert år og får større volum.

I tillegg til de fire hovedsatsingene er evnen til mottak av allierte forsterkninger til hele det nordiske området, og evne til å operere sammen med allierte styrker, inkludert Sverige og Finland, svært viktig for regjeringen. Gjennom satsingene i ny langtidsplan legger regjeringen opp til å møte sentrale NATO-krav.

4.1.2 Forutsetninger for å realisere forsvarsløftet

Forsvarsløftet innebærer en betydelig økonomisk opptrapping på i alt 611 mrd. 2024-kroner over en periode på tolv år. Dette skal realiseres i tre markante løft i hhv. 2024/2025, 2028 og 2031, på om lag 15 mrd. kroner hver, med en jevnest mulig opptrapping i mellom årene. Målt i faste priser vil dette innebære et budsjettnivå som i 2036 er mer enn 80 prosent høyere enn saldert budsjett 2024.

Regjeringen styrket forsvarsbudsjettet med 13,4 mrd. kroner allerede i revidert nasjonalbudsjett i 2024, hvorav 5 mrd. kroner er en forsering av ambisjonene i langtidsplanen. Styrkingen i revidert nasjonalbudsjett innebærer at vi når NATOs to-prosentmålsetting i 2024. Den kraftfulle økonomiske satsingen som langtidsplanen legger opp til, vil løfte forsvarsutgiftenes andel av brutto nasjonalprodukt videre i langtidsplanperioden fram mot 2036.

For å realisere forsvarsløftet skal det gjennomføres et personell- og kompetanseløft. Frem mot 2036 skal Forsvaret vokse med om lag 4 600 flere vernepliktige, om lag 13 700 flere reservister og om lag 4 600 flere ansatte. Regjeringen vil ta flere grep for å gjøre personell- og kompetanseløftet mulig. Det skal utdannes flere offiserer og befal, innsatsen for å beholde personell skal styrkes, flere vernepliktige skal gjennomføre førstegangstjeneste og vi skal øke bruken av reservister, som har sitt daglige virke utenfor Forsvaret.

Det skal gjennomføres en kraftfull satsing på eiendom, bygg og anlegg som understøtter styrkingen av Forsvarets operative evne og sikrer at Forsvaret kan tilby gode bo- og arbeidsforhold til våre vernepliktige, ansatte og for våre allierte. Det vil prioriteres økt verdibevaring, eiendomsfornyelse og investeringer i nybygg. For å realisere satsingene skal også anskaffelser gjennomføres raskere og mer fleksibelt.

Langtidsplanen innebærer også et særskilt løft innen forskning, utvikling, innovasjon og klimatilpasning, for å muliggjøre en fremtidsrettet og tilpassningsdyktig forsvarssektor i en teknologisk brytningstid.

4.2 Realisering av forsvarsløftet i 2025

Regjeringens budsjettforslag følger opp langtidsplanen med det første store løftet på 15 mrd. kroner. Dette løftet skal hente inn etterslepet, få dagens struktur til å virke og øke investeringene.

Ammunisjonslagrene skal bygges opp ved at det settes av nok midler til å dekke det faktiske

forbruket, og at det settes av enda mer for å bygge opp lagrene igjen. Sektorens eiendommer skal settes i stand. Dette oppnås ved å øke bevilningene til vedlikehold opp til det nivået som trengs, og ved at det settes av midler til nødvendig fornyelse. Materielldriften i Forsvaret får et betydelig løft, slik at både tilgjengelighet og beredskap bedres. Det samme gjelder driften av IKT-systemene. I tillegg settes det av midler for å styrke øvrige deler av forsvarssektoren blant annet ved at tilskuddene til NATO og internasjonale driftsbudsjetter økes, forsvarshistorisk museum etableres og tiltaksplanen for veteraner finansieres.

Forsvaret skal fortsette veksten i antall ansatte og soldater i 2025, og legge til rette for enda større vekst i senere år. Oppfølging og implementering av tiltakene fra lønns- og insentivprosjektet skal fortsette i 2025. Tiltakene vil blant annet bidra til en mer forutsigbar arbeidshverdag, bedre balanse mellom arbeid og fritid og styrkede insentiver til å få folk til å tjenestegjøre ute i distriktene. Ny godtgjøringsmodell innføres for å redusere den økonomiske belastningen reservister har i sin tjeneste. For å sette etaten i bedre stand til å øke investeringstakten utover i perioden vil deler av økningen i antall ansatte være i Forsvarsmateriell. Forsvaret vil øke kapasiteten på befalsutdanning og iverksette tiltak for å øke kapasiteten på offisersutdanning ytterligere fra 2026. Heimevernstrukturen økes og skal trene mer.

Materiellinvesteringene økes, og det vil i 2025 prioriteres å følge opp allerede vedtatte investeringer og øke mengden ammunisjon i bestilling. Etterretningstjenesten styrkes i 2025 og bedret situasjonsforståelse prioriteres fra start. Forskning og utvikling er et annet satsingsområde i langtidsplanen som foreslås styrket i 2025.

Regjeringen legger frem et budsjettforslag i tråd med økonomien og innretningen i langtidsplanen.

4.3 Den militære støtten til Ukraina – Nansen-programmet i 2025

Russlands folkerettsstridige angrepskrig mot Ukraina har først og fremst dramatiske konsekvenser for Ukraina, men er også en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet og forrykker europeisk sikkerhetspolitikk. Støtte til Ukrainas frihetskamp er nødvendig for at Ukraina kan forsvare seg, men også for å trygge Europas og Norges sikkerhet. Norge må derfor bruke en større andel av våre samlede ressurser på vår egen

trygghet, på å støtte Ukraina og på å håndtere direkte og indirekte konsekvenser av krigen.

Vi fortsetter å stille opp for Ukraina. Norge vil også i 2025 yte militær og sivil støtte til Ukraina gjennom Nansen-programmet, og budsjettet er innrettet for at vi fortsatt skal ta imot og integrere et høyt antall fordrevne. Regjeringen foreslår å utvide Nansen-programmet gjennom tre grep. For det første settes det et gulv for den årlige støtten på 15 mrd. kroner. Videre økes rammen, ved at tidligere års forseringer av støtte, på henholdsvis 2,5 og 7 mrd. kroner i 2023 og 2024, ikke skal trekkes fra fremtidige års støtte. I tillegg vil eventuelle bevilgninger til initiativer ut over rammen på 15 mrd. kroner i det enkelte år, heller ikke komme til fratrukk fra fremtidige års ramme. Samtidig foreslår regjeringen å forlenge Nansen-programmets varighet med tre år. Selv hvis krigen

skulle ta slutt, vil Ukraina ha behov for støtte i lang tid fremover.

Regjeringen tar også sikte på å foreslå ytterligere tiltak i størrelsesordenen 5 mrd. kroner i 2024 i forbindelse med nysaldert budsjett. I sum innebærer regjeringens forslag at den samlede rammen for Nansen-programmet utvides fra 75 til 134,5 mrd. kroner i perioden 2023–2030. Støtten på 15 mrd. kroner i 2025 foreslås fordelt likt mellom sivil og militær støtte.

4.4 Økonomiske rammer og hovedprioriteringer i 2025

Budsjettforslaget innebærer et forsvarsbudsjett med en utgiftsramme på 110 069,5 mill. kroner og en inntektsramme på 10 386,7 mill. kroner.

Tabell 4.1 Regjeringens budsjettforslag for 2025 sammenliknet med saldert budsjett for 2024

	(i 1000 kr)	
	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
Total forsvarsramme	90 849 402	110 069 526
Drift	60 586 952	68 445 743
Investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA)	5 449 878	7 147 570
Materiellinvesteringer	24 812 572	34 476 213

Den nominelle økningen av forsvarsbudsjettet er på 19 220,1 mill. kroner (om lag 21,2 pst.) sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Regjeringens forslag til bevilgningsramme for forsvarssektoren er, korrigert for pris- og lønnskompensasjon og tekniske endringer, økt med 15 329,7 mill. kroner (om lag 16,9 pst.). Valutajustering av store investeringer gir en reduksjon på 1 153,9 mill. kroner, noe som innebærer at den reelle økningen korrigert for kompensasjon, tekniske endringer og valutajustering er på 16 483,6 mill. kroner (om lag 18,1 pst.).

Budsjettforslaget innebærer at forsvarsutgiftenes andel av brutto nasjonalprodukt (BNP) vil utgjøre anslagsvis 2,16 prosent i 2025, og dermed ligge over NATOs målsetting om å bruke minimum to prosent av BNP på forsvarsformål. Der-

som midlene til Nansen-programmet, inklusive gjenanskaffelser i 2025, holdes utenom (6,8 mrd. kroner) vil andelen bli 2,03 prosent.

De foreslåtte utgiftsøkningene er i tråd med de økonomiske forutsetningene Stortinget har sluttet seg til gjennom behandlingen av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024). Opptrappingen i langtidsplanen (LTP) innebærer et løft i 2025 på 15,0 mrd. 2024-kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Omregnet til 2025-kroner utgjør dette om lag 15,5 mrd. kroner.

Tabell 4.2 viser de økonomiske forutsetningene frem mot 2036, slik det fremgår av langtidsplanen etter Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024).

Tabell 4.2 Økte bevilgninger til LTP-formål i 2025–2036

Bevilgningsmessig styrking (mill. 2025-kroner) sammenliknet med saldert budsjett for 2024	2025	2028	2031	2036
Økning til LTP-formål fra 2024-nivået	15,5	39,2	63,0	83,3

Omregnet til 2025-kroneverdi gir de økonomiske forutsetningene som ligger til grunn i langtidsplanen, jf. Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024), et bevilgningsnivå i 2036 som er om lag 83,3 mrd. 2025-kroner høyere enn saldert budsjett for 2024 (enkelte forhold holdt utenfor).

Den foreslåtte økningen i 2025 som er knyttet til formål i langtidsplanen fordeler seg på de ulike

budsjettkapitlene som vist i tabell 4.3. Utover økningen til LTP-formål finansieres utgifter til sikker teknisk infrastruktur for nytt regjeringskvarter, graderte beredskapslokaler, nytt hovedbygg Jan Mayen, program for felles IKT-tjenester i departementsfellesskapet og utgifter til Nasjonalt HEMMELIG nett over forsvarsbudsjettet.

Tabell 4.3 Økte bevilgninger til LTP-formål i 2025

Kap.	Økning til LTP-formål (i mill. kr)
1700 Forsvarsdepartementet	195
1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	1 820
1716 Forsvarets forskningsinstitutt	41
1720 Forsvaret	4 642
1730 Forsvarshistorisk museum	32
1735 Etterretningstjenesten	495
1740 Statens graderte plattformtjenester	136
1760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	8 148
Sum	15 510

Regjeringens budsjettforslag legger til rette for å særlig prioritere følgende områder i 2025:

- Styrke drift av Forsvarets materiell med 1 000 mill. kroner for å bedre tilgjengeligheten på materiellet og beredskapen i Forsvaret i takt med realiseringen av den nye strukturen, herunder planlagt strukturutvikling i Hæren, vedlikehold av F-35 kampfly, videreutvikling av maritim luftovervåking og utvikling av ny maritim minemottiltakskapasitet.
- Øke forsyningsberedskapen med 880 mill. kroner for å understøtte tilgjengelige stridsklare avdelinger med økt utholdenhet. Satsingen inkluderer økte driftsmidler for økte anskaffelser av tilstrekkelig og riktig personlig bekledning og utrustning. Regjeringen vil prioritere å stanse lagertæring av ammunisjon og anskaf-

felser for å øke lagerbeholdningen av ammunisjon.

- Styrke driften av Forsvaret med 490 mill. kroner for å opprettholde aktivitet og operativ evne.
- En kraftfull satsing på eiendom, bygg og anlegg som understøtter styrkingen av Forsvarets operative evne med en økning på om lag 570 mill. kroner til økt verdibevaring, 465 mill. kroner til eiendomsfornyelse og 600 mill. kroner i økte investeringer i eiendom, bygg og anlegg.
- Øke bemanningen i Forsvaret med om lag 295 årsverk, om lag 400 vernepliktige og 655 reserverister hvorav en økning på om lag 500 reserverister i Heimevernet. Videre prioriteres økt bemanning i Forsvarsmateriell og Forsvarsbygg for å forberede veksten i investeringer.

- Styrke Heimevernet med 277 mill. kroner for å legge til rette for at hele Heimevernet skal kunne trene fem dager for menige og syv dager for befal årlig, øke områdestrukturen med om lag 500 soldater og befal i 2025 og tilføre flere deltidslønnede verv i områdene.
- Videreutvikle Etterretningstjenesten og bedre situasjonsforståelsen med en økt bevilgning på 495 mill. kroner.
- Styrke forskning og utvikling (FoU) med 618 mill. kroner. FoU er sektorens mest langsiktige virkemiddel og langtidsplanen legger til grunn et betydelig FoU-løft for å møte et mer sammensatt utfordringsbilde.
- Økt aktivitetsnivå i Forsvaret kan få miljømessige konsekvenser, som økning av klimagassutslipp og økt belastning på øvingsarealer. Regjeringen setter av 120 mill. kroner til klima- og miljøtiltak innen eiendom, bygg og anlegg, forvaltning og anskaffelser i 2025.
- 330 mill. kroner til deltakelse i NATO-operasjonen og øvelsen Operasjon *Highmast* og *Talisman Sabre* i Indo-Stillehavsområdet i 2025. Deltakelsen vil styrke evnen til alliert samvirke og vil bidra til å understreke regionens økende betydning for NATO. Innsatsen vil bidra til styrket interoperabilitet og forsvarsevne også i et transatlantisk allianseperspektiv.
- Bred norsk sivil og militær tilstedeværelse og aktivitet er viktig for å markere norsk suverenitet og hevde norske interesser på Jan Mayen.

Den eksisterende bygningsmassen er i dårlig stand, og Stortinget vedtok i revidert nasjonalbudsjett for 2024 en startbevilgning for bygging av nytt hovedbygg på Jan Mayen. I 2025 settes det av 568 mill. kroner til prosjektet, som finansieres utover den økonomiske opptrappingen i langtidsplanen. Bred norsk sivil og militær tilstedeværelse og aktivitet er viktig for å markere norsk suverenitet og hevde norske interesser på Jan Mayen.

- Etablere Statens graderte plattformtjenester som et ordinært forvaltningsorgan underlagt departementet, som skal bidra til bedre informasjonsflyt og raskere prosesser i og mellom statsforvaltningen, forsvarssektoren og totalforsvaret for øvrig.
- 473 mill. kroner i 2025, utover den økonomiske opptrappingen i langtidsplanen, til gjennomføring av program for felles IKT-løsning for departementsfellesskapet, som er under felles styring av Forsvarsdepartementet og Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet.
- Etablere Forsvarshistorisk museum som egen etat med styrket drift på 32 mill. kroner.
- Ivareta festningsverkene bedre og øke vedlikeholdstakten med 31 mill. kroner.
- Styrke Forsvarets musikk med 10 mill. kroner.

For nærmere omtale vises det til egne tabeller og omtaler under respektive budsjettkapitler i del II, 6 Nærmere omtale av bevilgningsforslagene mv.

5 Anmodningsvedtak

5.1 Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak

Nedenfor gis en oversikt over oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak under Forsvarsdepartementet. Oversikten inkluderer alle vedtak fra stortingssesjonen 2023–2024, samt de vedtakene fra tidligere stortingssesjoner som kon-

troll- og konstitusjonskomiteen i Innst. 239 S (2023–2024) mente ikke var kvittert ut. I tabellen nedenfor angis det også hvorvidt Forsvarsdepartementet planlegger at rapporteringen knyttet til anmodningsvedtaket nå avsluttes eller om departementet vil rapportere konkret på vedtaket også i neste års budsjettproposisjon.

Tabell 5.1 Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes
2023–2024	740	Nye fregatter – valg av strategisk partner	Nei
2023–2024	741	Anskaffelse av nye ubåter	Nei
2023–2024	742	Langtrekkende luftvern – østlandsområdet	Nei
2023–2024	743	Langtrekkende luftvern – anskaffelsesprosess	Nei
2023–2024	744	Overordnet dronestrategi for forsvarssektoren	Nei
2023–2024	745	Ubemannede luftfartøyer og droner – bestemmelser	Nei
2023–2024	746	Militær utdanningskapasitet i Nord-Norge	Nei
2023–2024	747	Lokale og regionale tilbydere	Ja
2023–2024	748	Pensjonsgivende inntekter	Nei
2023–2024	574	Nansen-programmet – forsering i RNB 2024	Ja
2022–2023	154	Forsvarsloven – kontrakt om tjenesteplikt	Nei
2020–2021	124	Vurderinger om standardisert fartøyklasse	Ja
2020–2021	128	Nye helikoptre til dedikert helikopterstøtte for Hæren	Ja
2020–2021	131	Utrede å benytte Haslemoen og Drevjamoen	Ja
2020–2021	133	Utredning om bruk av ikke-militært ansatte	Ja
2020–2021	1099	Ivaretagelse av de nasjonale kulturhistoriske verdiene på Kjeller	Nei
2019–2020	676	Evaluering av ny etterretningstjenestelov	Nei
2016–2017	576	Lovhjemmel for å ivareta rettighetene for fanger	Nei

Stortingssesjon 2023–2024

Nye fregatter – valg av strategisk partner

Vedtak nr. 740, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen komme snarlig tilbake til Stortinget med en sak om valg av strategisk partner for anskaffelse av fem nye havgående fregatter, med opsjon på ytterligere én fregatt. Fregattene skal utrustes med maritime helikoptre med anti-ubåtkapasitet.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Forsvarsdepartementet følger opp vedtaket, og vil innlede samtaler med et antall nære allierte. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med status i saken i den årlige rapporteringen til Stortinget om oppfølgingen av Prop. 87 S (2023–2024).

Anskaffelse av nye ubåter

Vedtak nr. 741, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen utløse opsjonen på den sjette ubåten, slik at det anskaffes totalt seks nye ubåter.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Regjeringen vil utløse opsjonen på den sjette ubåten i tråd med Stortingets vedtak, og vil komme tilbake til fremdriften for ubåtanskaffelsen i den årlige rapporteringen til Stortinget om oppfølgingen av Prop. 87 S (2023–2024).

Langtrekkende luftvern – østlandsområdet

Vedtak nr. 742, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen anskaffe langtrekkende luftvern med evne til å permanent beskytte ytterligere ett geografisk område mot ballistiske missiler for å kunne legge til rette for beskyttelse av det sentrale østlandsområdet, inkludert hovedstaden.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Vedtaket følges opp av Forsvarsdepartementet. Regjeringen vil fremme en anbefaling for Stortinget om langtrekkende luftvern, og vil deretter komme tilbake til fremdriften i den årlige rapporteringen til Stortinget om oppfølgingen av Prop. 87 S (2023–2024).

Langtrekkende luftvern – anskaffelsesprosess

Vedtak nr. 743, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en anbefaling for den videre anskaffelsesprosessen for langtrekkende luftvern.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Vedtaket følges opp av Forsvarsdepartementet. Regjeringen vil fremme en anbefaling for Stortinget for den videre anskaffelsesprosessen for langtrekkende luftvern, og vil komme tilbake til fremdriften i den årlige rapporteringen til Stortinget om oppfølgingen av Prop. 87 S (2023–2024).

Overordnet dronestrategi for forsvarssektoren

Vedtak nr. 744, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen utarbeide og iverksette en overordnet dronestrategi for forsvarssektoren, med konkrete forslag til hvordan forsvarssektoren og de ulike forsvarsgrenene kan ta i bruk droneteknologi i takt med den teknologiske utviklingen på feltet. Strategien skal også omhandle hvordan både sivilsamfunnet og Forsvarets avdelinger bedre kan beskyttes mot den samme teknologien.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Forsvarsdepartementet følger opp vedtaket og vil utarbeide og iverksette en overordnet dronestrategi for forsvarssektoren. Arbeidet ses i sammenheng med den sektorovergripende strategien som er under utarbeidelse i Samferdselsdepartementet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med status i saken i den årlige rapporteringen til Stortinget om oppfølgingen av Prop. 87 S (2023–2024).

Ubemannede luftfartøyer og droner – bestemmelser
Vedtak nr. 745, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen revidere bestemmelsene om ubemannede luftfartøyer og droner i Forskrift om militær luftfartsmyndighet.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Vedtaket følges opp av Forsvarsdepartementet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en egen sak vedrørende fremdrift for arbeidet.

Militær utdanningskapasitet i Nord-Norge
Vedtak nr. 746, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen utrede hvordan økt militær utdanningskapasitet skal etableres i Nord-Norge og komme snarlig tilbake til Stortinget med et forslag til gjennomføring.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget i løpet av 2025 med et forslag til etablering av økt militær utdanningskapasitet i Nord-Norge, basert på en fagmilitær vurdering av saken. Det er sendt oppdrag til Forsvaret om en fagmilitær utredning og anbefaling om etablering av økt militær utdanningskapasitet i Nord-Norge.

Lokale og regionale tilbydere
Vedtak nr. 747, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen sikre at Forsvaret utnytter handlingsrommet, lover og reglement åpner for, slik at Forsvaret i større grad benytter lokale og regionale tilbydere.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Regjeringen har fulgt opp vedtaket. Forsvaret har i 2024 gitt lokale avdelinger økte fullmakter til å handle direkte med bedrifter lokalt der avdelingene er lokalisert. Forsvaret skal øke sin invol-

vering med små og mellomstore leverandører der det støtter opp om forsvarssektorens mål og behov, for i større grad å benytte lokale og regionale tilbydere etter et nærhets- og beredskapsprinsipp. Dette skal bidra til å legge til rette for økt beredskap, raske og kosteffektive leveranser til forsvarssektoren, samtidig som det søkes å oppnå positive ringvirkninger mellom næringslivet og Forsvarets tilstedeværelse i distriktene med særlig vekt på Nord-Norge. Det er et bærende prinsipp at slike næringspolitiske virkemidler skal bidra til å understøtte regjeringens forsvars- og sikkerhetspolitiske behov.

Pensjonsgivende inntekter
Vedtak nr. 748, 11. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for at partene kan fremforhandle konkrete løsninger som gjør at en større del av personellens inntekter blir pensjonsgivende.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*.

Regjeringen vil legge Stortingets vedtak til grunn når de konkrete løsningene skal fremforhandles for å sikre at en større del av personellens inntekter blir pensjonsgivende.

Nansen-programmet – forsering i RNB 2024
Vedtak nr. 574, 23. april 2024

«Stortinget ber regjeringen forsere den militære støtten i Nansen-programmet i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2024.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 255 S (2023–2024) til Meld. St. 8 (2023–2024) *Nansen-programmet for Ukraina*.

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Innst. 447 S (2023–2024) til Prop. 104 S (2023–2024) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2024*. Regjeringen la frem en betydelig økning av støtten til Ukraina, gjennom forsering av midler i Nansen-programmet, i forslaget til revidert nasjonalbudsjett 2024 fremmet i statsråd 14. mai 2024. Den foreslåtte økningen er 1 mrd. kroner til den sivile delen og 6 mrd. kroner til den militære delen av Nansen-programmet. Stortinget vedtok den foreslåtte forseringen 21. juni 2024.

Stortingssesjon 2022–2023

Forsvarsloven – kontrakt om tjenesteplikt

Vedtak nr. 154, 8. desember 2022

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget og på egnet vis innen utgangen av 2023 og innen utgangen av 2024, eksempelvis i budsjettproposisjonene for 2024 og 2025, og redegjøre om erfaringer med og konsekvensene av endringene i forsvarsloven, som vedtas ved behandlingen av Innst. 74 L (2022–2023), for personell i Forsvaret, herunder omfanget av bruk av kontrakt om tjenesteplikt og hvilket personell i hvilke funksjoner som får kontrakt om tjenesteplikt.»

Vedtaket ble truffet under behandlingen av Innst. 74 L (2022–2023) til Prop. 134 L (2022–2023) *Endringer i forsvarsloven (utvidet adgang til å inngå kontrakt om tjenesteplikt mv.) og lovvedtak 20 (2022–2023)*.

Endringene i forsvarsloven, som ble vedtatt gjennom behandlingen av Innst. 74 L (2022–2023), trådte i kraft 1. januar 2024. Det er derfor fremdeles tidlig å redegjøre for erfaringer og konsekvenser av endringene i forsvarsloven.

Forsvaret benytter i dag den utvidede adgangen til å inngå kontrakt om tjenesteplikt med personer uten verneplikt og om utvidet tjenesteplikt for vernepliktige innenfor følgende områder:

1. Kontrakt om tjenesteplikt for personer uten verneplikt
2. Kontrakt om utvidet førstegangstjeneste og utvidet tjenesteplikt
3. Kontrakt om utvidet tjenesteplikt for vernepliktige og personer med kontrakt om tjenesteplikt.

I tillegg vil Forsvaret benytte den utvidede adgangen etter forsvarsloven § 25 a til å inngå kontrakt om tjenesteplikt for sivilt tilsatte i Forsvaret. Kontrakten skal nyttes for å klargjøre tjenesteplikten til sivilt tilsatte i stillinger som inngår i Forsvarets styrkestruktur. Kontrakten vil innebære tjenesteplikt i Forsvaret etter forsvarsloven § 2.

Det fremtidige omfanget av kontrakter om tjenesteplikt vil avhenge av videre utvikling av Forsvaret, herunder styrkestrukturens fremtidige størrelse samt Forsvarets kompetansebehov.

Forsvarsdepartementet har på nåværende tidspunkt ikke erfaring med hvor mye omfanget av kontrakt om tjenesteplikt vil øke. Forsvarsdepartementet vil kunne redegjøre for erfaringer og konsekvenser av endringene i forsvarsloven når endringene har hatt noe lengre virketid.

Vurderinger om standardisert fartøyklasse

Vedtak nr. 124, 1. desember 2020

«Stortinget ber regjeringen på egnet vis fremme en sak om erstatning av dagens kystvakt- og støt-tefartøy, herunder en vurdering av en fremtidig standardisert fartøyklasse, og komme tilbake med mulige forseringer i Prop. 1 S (2021–2022).»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 87 S (2020–2021) til Prop. 14 S (2020–2021) *Evne til forsvar – vilje til beredskap. Langtidsplan for forsvarssektoren*.

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*, hvor en ambisjon om å anskaffe inntil 28 standardiserte fartøy til Sjøforsvaret ble vedtatt.

Nye helikoptre til dedikert helikopterstøtte for Hæren

Vedtak nr. 128, 1. desember 2020

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med den planlagte anskaffelsen av nye helikoptre til spesialstyrkene fra 2024, også anskaffe nye helikoptre til dedikert helikopterstøtte for Hæren. De nye helikoptrene skal organiseres i en skvadron på Rygge, og en skvadron på Bardufoss for å understøtte og samvirke med Hæren. Det henstilles til regjeringen å komme tilbake til Stortinget med en egen sak om anskaffelsen av helikoptrene, herunder antall.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 87 S (2020–2021) til Prop. 14 S (2020–2021) *Evne til forsvar – vilje til beredskap – Langtidsplan for forsvarssektoren*.

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*, hvor en anskaffelse av nye helikoptre til støtte for Forsvarets spesialstyrker og Hæren ble vedtatt. Anskaffelsen vil utredes gjennom et eget forprosjekt, og prosjektet for anskaffelse av nye helikoptre vil fremmes for Stortinget for endelig godkjenning. Det gjennomføres nå en oppgradering av Forsvarets Bell 412 for å forlenge helikoptrenes levetid frem til nye helikoptre er

anskaffet og implementert. Forsvaret har også etablert en skvadronsledelse og to vedlikeholdsdokker for Bell 412 på Bardufoss. Tiltakene tilrettelegger for økt helikopteraktivitet i nord, og økt flytimeproduksjon.

Utrede å benytte Haslemoen og Drevjamoen

Vedtak nr. 131, 1. desember 2020

«Stortinget ber regjeringen utrede å benytte Haslemoen og Drevjamoen som supplement til rekruttskolen som lokaliseres på Terningmoen, og på egnet måte komme tilbake til dette i forbindelse med Prop. 1 S (2021–2022).»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 87 S (2020–2021) til Prop. 14 S (2020–2021) *Evne til forsvar – vilje til beredskap – Langtidsplan for forsvarssektoren.*

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsloftet – for Norges trygghet – Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036*, hvor det ble vedtatt at Terningmoen videreutvikles til en felles rekruttskole. Rekruttutdanningen på Terningmoen etableres i tråd med Stortingets vedtak gjennom modernisering og nyetablering av kapasiteter i leirområdet, og skal i tillegg dimensjoneres for å kunne utdanne om lag 1 800 rekrutter fire ganger i året. Inntil Terningmoen er fullt utbygd, etter planen før 2036, vil midlertidig innleie av sivil infrastruktur utenfor leirområdet brukes som supplement for raskt å øke utdanningskapasiteten.

Utredning om bruk av ikke-militært ansatte

Vedtak nr. 133, 1. desember 2020

«Stortinget ber regjeringen innen 2022 legge fram en utredning om bruk av ikke-militært ansatte og forhold knyttet til krigens folkerett og ikke-militært personell som legitime militære mål.»

Vedtaket ble truffet under behandling av Innst. 87 S (2020–2021) til Prop. 14 S (2020–2021) *Evne til forsvar – vilje til beredskap – Langtidsplan for forsvarssektoren.*

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Innst. 425 S (2023–2024) til Prop. 59 S (2023–2024) *Investeringer i Forsvaret og andre saker.* Utredningsarbeidet er nå ferdigstilt. Sivilt ansatte som utfører arbeid for

Forsvaret kan deles inn i tre grupper: forsvarssektorens egne sivilt ansatte, sivile i totalforsvaret og sivile kontraktører og leverandører knyttet til privat næringsliv. Hovedpunktene i utredningen vil gi veiledning for hvordan etatene i forsvarssektoren bør innrette seg for å sikre Norges folkerettslige forpliktelser ved bruk av sivile.

Ivaretakelse av de nasjonale kulturhistoriske verdiene på Kjeller

Vedtak nr. 1099, 2. juni 2021

«Stortinget ber regjeringen legge frem en sak for Stortinget med en plan for hvordan staten kan bidra til at de nasjonale kulturhistoriske verdiene på Kjeller blir ivaretatt.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Innst. 543 S (2020–2021) til Dokument 8:241 S (2020–2021) *Representantforslag om en permanent løsning for småflyaktiviteten i Oslo-området og luftfartøyvern-senter på Kjeller.*

Stortinget vedtok ved Innst. 62 S (2016–2017) til Prop. 151 S (2015–2016) *Kampkraft og bærekraft. Langtidsplan for forsvarssektoren* å legge ned Forsvarets leir på Kjeller. Leiren inneholder nasjonale, kulturhistoriske verdier som må håndteres i sammenheng med avhendingen. For å legge til rette for at de kulturhistoriske verdiene blir ivaretatt, er Riksantikvaren involvert i Lillestrøm kommunes planprosess. Forsvarsdepartementet vil koordinere arbeidet med utflytting og avhending av basen, opp mot dette. Fremdriften i Lillestrøm kommunes planprosess tilsier at planen som skal danne grunnlag for etterbruk av Kjeller ikke blir ferdig behandlet før nærmere 2026–2027. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget om oppfølging av vedtaket i forbindelse med informasjon om avhendingen av leiren, når denne prosessen er slutført.

Stortingssesjon 2019–2020

Evaluering av ny etterretningstjenestelov

Vedtak nr. 676, 11. juni 2020

«Stortinget ber regjeringen sørge for en uavhengig evaluering av den nye etterretningstjenesteloven fra full ikrafttredelse. Evalueringen skal være offentlig og foreligge senest fire år etter at loven er satt i kraft. Evalueringen skal gjelde lovens virke og mulighet for kontroll av dens bestemmelser, inkludert ressurs-situasjonen, kompetanse og virkemidler hos EOS-utvalget og domstolene.»

Vedtaket ble truffet ved behandling av Innst. 357 L (2019–2020) til Prop. 80 L (2019–2020) *Lov om Etterretningstjenesten (etterretningstjenesteloven)* og Lovvedtak 134 (2019–2020).

Regjeringen vil sørge for en uavhengig evaluering av etterretningstjenestelovens virke i tråd med anmodningsvedtaket fra full ikrafttredelse slik Stortinget ber om. Etterretningstjenesteloven har trådt i kraft trinnvis. Den siste bestemmelsen, paragraf 7-3, ble satt i kraft 2. september 2022, slik at systemet for tilrettelagt innhenting kunne testes og utvikles på trygt juridisk grunnlag. Ikrafttredelsen av bestemmelsen 2. september 2022 innebærer at hele etterretningstjenesteloven er ikraftsatt, og at evalueringen vil foreligge senest 2. september 2026.

Stortingssesjon 2016–2017

Lovhjemmel for å ivareta rettighetene for fanger

Vedtak nr. 576, 18. april 2017:

*«Stortinget ber regjeringen utrede en egen lov-
hjemmel for å sikre at fanger som holdes av nor-
ske styrker i forbindelse med væpnet konflikt får*

*ivaretatt sine rettigheter, samt hvordan rettighe-
tene til personer som holdes fanget av norske sol-
dater kan ivaretas i våre internasjonale opera-
sjoner.»*

Vedtaket ble truffet ved behandling av Innst. 248 S (2016–2017) om *Redegjørelse av utenriksministeren og forsvarsministeren om Afghanistan, inkludert rapporten fra det regjeringsoppnevnte utvalget som har evaluert og trukket lærdommer av Norges sivile og militære innsats i Afghanistan for perioden 2001–2014*. Forslaget ble fremmet av Miljøpartiet De Grønne etter at innstillingen var fremmet for Stortinget.

Forsvaret har på oppdrag fra Forsvarsdepartementet utført en utredning av temaet frihetsberøvelse i militære operasjoner, som et grunnlag for det videre arbeidet med problemstillingen. Saken har vist seg noe mer kompleks enn hva først var antatt. Det pågår nå et arbeid i Forsvarsdepartementet med å utrede behovet for lovforankring, i dialog med Utenriksdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Forsvarsdepartementet tar sikte på å ferdigstille denne utredningen innen utgangen av 2024 og deretter informere Stortinget.

Del III
Nærmere om budsjettforslaget

6 Nærmere omtale av bevilgningsforslagene mv.

Programområde 04 Militært forsvar Programkategori 04.10 Militært forsvar mv.

Kapitlene i budsjettet

For en del av budsjettpostene er det satt inn en tabell som viser en mer detaljert nedbrytning av endringene på posten fra 2024 til 2025. I tabellene fremgår kompensasjoner som er lagt til posten. I tillegg fremgår tekniske endringer, som blant

annet er flytting av oppgaver og organisatoriske endringer, med tilhørende ressurser, som endrer bevilgningen uten at det har økonomisk betydning for virksomheten. Deretter fremkommer de budsjettmessige endringene som er direkte knyttet til oppfølging av langtidsplanen og øvrige reelle endringer i 2025.

Utgifter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Pst. endr. 24/25
1700	Forsvarsdepartementet	3 598 765	7 567 346	5 860 768	-23
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	10 232 322	10 972 978	13 292 615	21
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	290 854	273 357	352 701	29
1720	Forsvaret	40 943 078	40 212 857	46 588 725	16
1730	Forsvarshistorisk museum	-	-	178 688	-
1735	Etterretningstjenesten	3 127 522	3 345 180	4 299 296	29
1740	Etat for gradert samhandling	-	-	608 387	-
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	26 627 061	27 834 533	38 280 917	38
1791	Redningshelikoptertjenesten	799 378	643 151	607 429	-6
	Sum kategori 04.10	85 618 980	90 849 402	110 069 526	21

Inntekter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Pst. endr. 24/25
4700	Forsvarsdepartementet	469 947	129 572	13 245	-90
4710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	5 682 677	5 203 506	6 343 703	22
4720	Forsvaret	1 815 842	894 680	1 042 384	17
4730	Forsvarshistorisk museum	-	-	12 500	-
4740	Etat for gradert samhandling	-	-	212 776	-
4760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	1 466 738	1 965 457	2 279 163	16
4791	Redningshelikoptertjenesten	686 103	529 797	482 425	-9
4799	Militære bøter	475	500	500	-
	Sum kategori 04.10	10 121 782	8 723 512	10 386 696	19

Kap. 1700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	750 195	719 231	903 556
21	Spesielle driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	114 447	154 550	160 423
22	IKT-virksomhet, <i>kan overføres</i>	504 518	881 024	472 879
43	Til disposisjon for Forsvarsdepartementet, <i>kan overføres</i>	3 810	6 402	6 620
52	Overføringer til statlige forvaltningsorganer	19 300	25 585	6 008
53	Risikokapital, NATO innovasjonsfond	14 669	14 995	13 590
60	Overføringer til kommuner og fylkeskommuner	16 500	1 906	2 980
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	83 561	91 517	94 995
72	Overføringer til forskningsrådet, <i>kan overføres</i>	-	-	64 994
73	Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	148 221	125 958	160 744
78	Norges tilskudd til NATOs og internasjonale driftsbudsjetter, <i>kan overføres</i>	646 302	1 068 330	1 943 649
79	Militær støtte til Ukraina, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1710, post 01 og 47, kap. 1720, post 01 og kap. 1760, post 01 og 45</i>	1 270 000	4 450 000	2 006 150
90	Kapitalinnskudd, NATO innovasjonsfond	27 243	27 848	24 180
	Sum kap. 1700	3 598 765	7 567 346	5 860 768

Budsjettkapitlet dekker bevilgning til drift av Forsvarsdepartementet og felles IKT-løsninger som Forsvarsdepartementet har ansvar for på vegne av departementsfellesskapet. I tillegg dekker bevilgningen den særskilte kompensasjonsordningen for veteraner, tilskudd til frivillige organisasjoner, implementering av regjeringens nye tiltaksplan for veteraner, forskning og utvikling, Norges tilskudd til NATOs ulike driftsbudsjetter, norsk deltagelse i NATOs innovasjonsfond og militær støtte til Ukraina. Se nærmere omtale av forslagene under postene.

Fortløpende krise- og hendelseshåndtering, samt strategi- og politikktutvikling relatert til den alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen vil være en hovedprioritet også i 2025. Norsk og internasjonal håndtering av Ukrainakonflikten krever betyde-

lig ressursinnsats. Videre prioriterer departementet styringsreformen i sektoren og implementeringen av langtidsplanen for forsvarssektoren.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker Forsvarsdepartementets ordinære driftsutgifter som lønn og godtgjørelser, reiser i inn- og utland, representasjon, kompetanseoppbygging, utgifter til husleie samt vedlikehold og drift av bygningsmassen. I tillegg dekker posten blant annet utgifter til Forsvarsdepartementets internrevisjon, utgifter til Norges faste delegasjon til NATO og forsvarsråder, forsvarsattachéer og militærrådgivere ved norske utenriksstasjoner. Bevilgningen på posten foreslås økt med 184,4 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Nedenfor følger endringer fra 2024 til 2025.

Tabell 6.1 Endringer fra 2024 til 2025

	(i mill. kr)
Saldert budsjett 2024	719,2
Pris- og lønnskompensasjon	21,7
Tekniske endringer	83,6
Øvrige endringer	79,0
Forslag 2025	903,6

De foreslåtte tekniske endringene øker posten med 83,6 mill. kroner. Det omdisponeres 73,9 mill. kroner fra post 22 for oppgaver og tjenester som beholdes i departementet etter opprettelsen av ny IKT-etat. Videre foreslås bevilgningen økt med 16,2 mill. kroner, tilsvarende økt inntekter på kap. 4710, post 01, som følge av økt verdibevaring av eiendom, bygg og anlegg. Og 6,4 mill. kroner flyttes til kap. 1720, post 01 som følge av at fem stillinger er overført fra kommunikasjonsenheten i Forsvarsdepartementet til Forsvaret og 0,1 mill. kroner til Departementenes digitaliseringsorganisasjon for sentralisert kjøp av sosiale medier-tjenester.

Øvrige endringer øker bevilgningen på kap. 1700, post 01 med 79,0 mill. kroner. 25,3 mill. kroner gjelder utgiftøkninger knyttet til Forsvarsdepartementets arbeid med støtte til Ukraina, herunder økt tilstedeværelse ved ambassaden, styrke styrings- og kontrollarbeidet og videreføring av reformprosjekter for å bedre styresettet i Ukraina. Regjeringen foreslår en styrking på 1,2 mill. kroner til utredning av en etablering av en teknologi- og kunnskapsintensiv satsing i Nord-Norge av

Forsvarets forskningsinstitutt, 1,8 mill. kroner til departementets oppfølging av tiltaksplanen for veteraner, og 7,8 mill. kroner til opprettelsen av et nytt Afghanistanutvalg. Videre foreslår regjeringen å styrke driften av departementet med 53,2 mill. kroner, som følge av blant annet økte utgifter til attachéer og militærrådgivere, styrket styring og internkontroll av IKT og nye etater i sektoren og evaluering av etterretningstjenesteloven.

Som følge av skifte av generalsekretær i NATO foreslås bevilgningen på posten redusert med 10,3 mill. kroner knyttet til avvikling av Jens Stoltenbergs personlige stab.

Samlet foreslås det bevilget 903,6 mill. kroner på kap. 1700, post 01.

FNs fredsoperative virksomhet

Fredsoperasjoner er et av FNs mest sentrale og etterspurte virkemidler for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet. Norge er opptatt av å bidra til at arbeidet med å reformere FNs fredsbevarende og politiske operasjoner styrkes. Regje-

ringen vil i 2025 fortsette å støtte ulike prosjekter som bidrar til reform og modernisering av FNs fredsoperative virksomhet. Regjeringen vil vurdere bidrag i FNs fredsbevarende operasjoner når det er nødvendig, ønskelig og gjennomførbart, fortrinnsvis i samarbeid med nære partnere.

Forsvarsattachéer, forsvarsråder og militærrådgivere

Forsvarsattachéene og militærrådgiverne er Forsvarsdepartementets militære representanter, mens forsvarsrådene er Forsvarsdepartementets sivile representanter ved norske utenriksstasjoner. Representantene har ansvar for koordinering og oppfølging av forsvarssamarbeid, forsvarsmateriellsamarbeid samt oppfølging av sikkerhets- og forsvarspolitiske forhold i de land eller organisasjoner de er akkreditert og sideakkreditert til. Den norske NATO-delegasjonen ivaretar Norges interesser i NATO-hovedkvarterets stående komiteer og arbeidsprosesser, og tilsvarende for Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), FN og EU.

Attachéordningen vurderes kontinuerlig, og personellens lokalisering endres etter behov. Behovet knyttes blant annet til sikkerhetspolitisk viktighet, forholdet til nære allierte og prioriterte samarbeidspartnere samt omfang av bilateralt forsvarsrelatert samarbeid. Norge har innenfor denne ordningen i dag representasjon ved 13 ambassader og ved fire organisasjoner (NATO, FN, OSSE og EU).

Virksomheten for forsvarsråder, forsvarsattachéer og militærrådgivere fortsetter uten store endringer. Departementet vil i 2025 øke representasjonen i Asia for å tettere følge opp behovet for sikkerhetspolitiske relasjoner og understøttelse av forsvarsindustrielt samarbeid. Det er besluttet å etablere en sivil forsvarsråd i Canberra, Australia med planlagt oppstart høsten 2025. Videre vil det legges opp til økt tilstedeværelse ved ambassaden i Kyiv.

Reformprosjekter for å bedre styresettet på Vest-Balkan og i Ukraina

På vegne av Utenriksdepartementet gjennomfører Forsvarsdepartementet reformprosjekter på Vest-Balkan. Prosjektene har som mål å bedre styresettet og redusere risikoen for korrupsjon i samarbeidslandene. Samarbeidslandene er Montenegro, Bosnia-Herzegovina og Nord-Makedonia på Vest-Balkan. Frem til 31. mars 2024 var også Albania og Kosovo samarbeidsland. I Nord-Makedonia og Montenegro er det samarbeid med både for-

svars- og innenriksdepartementene. I Bosnia-Herzegovina er det samarbeid med forsvarsdepartementet.

De land som etterspør støtte til reformer søker ofte å tilpasse seg internasjonale standarder og nærme seg medlemskap i for eksempel EU og NATO. Flere av landene har blitt medlemmer av NATO og ser på reformer som et middel for ytterligere integrering i alliansen.

Prosjektene skal bedre integritet og profesjonalitet i de ulike departementene gjennom reformer av spesielt personalforvaltning og offentlige anskaffelser. Prosjektene gjennomføres av *Centre for Integrity in the Defence Sector* (CIDS), som er en del av Forsvarsdepartementet. CIDS har lokale kontorer i de ulike hovedstedene med lokale eksperter som fungerer som faglige bindeledd mellom de lokale samarbeidspartnere og CIDS. CIDS har videre engasjert internasjonale fageksperter som jobber med å støtte reformarbeidet.

Utgifter til prosjektet på Vest-Balkan belastes kap. 1700, post 01, men refunderes av Utenriksdepartementet og føres på kap. 4700, post 01. I tillegg støtter Forsvaret med tiltak som belastes på kap. 1720, post 01.

CIDS gjennomførte i perioden 2015–2023 et integritetsbyggende prosjekt i Ukraina på vegne av Utenriksdepartementet. Korrupsjon er et grunnleggende samfunnsproblem i landet som blir forsterket av krigen. Det er viktig å videreføre kampen mot korrupsjon til tross for den krevende krigssituasjonen. Fra 2024 har Forsvarsdepartementet videreført og forsterket det integritetsbyggende arbeidet mot korrupsjon og for godt styresett gjennom et prosjekt som inngår blant risikoreduserende tiltak i Nansen-programmet.

Etisk råd for forsvarssektoren

Etisk råd for forsvarssektoren (ERF) ble oppnevnt av Forsvarsdepartementet i 2011 som et uavhengig råd. ERF har til formål å styrke etisk bevissthet og etisk refleksjon blant alle ansatte i forsvarssektoren. Arbeidet skal bidra til etisk forsvarlig forvaltning av sektorens menneskelige og materielle verdier samt bidra til at tilliten i, og støtten fra samfunnet, opprettholdes. Digital etikk er et viktig område fremover.

Implementering av regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner

Regjeringen lanserte 5. mars 2024 *Regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner*. Tiltaksplanen består av 31 tiltak,

der flertallet av tiltak iverksettes av Forsvaret. Mange av tiltakene vil dekket innenfor gjeldende ramme, der det i en årrekke har vært øremerket 10 mill. kroner pr. år til veteranspesifikke tiltak, som har vært disponert av Forsvarets veteran tjeneste. I årene som kommer skal disse midlene prioriteres til oppfølging og implementering av tiltaksplanen i tråd med innspill fra Forsvaret. I tillegg vil 15,5 mill. kroner fra og med 2025 prioriteres til implementering av nye tiltak, herunder etableringen av en digital kompetanseressurs om veteraner og internasjonale operasjoner/innsats, styrking av kapasiteten ved Forsvarets veteran senter Bæreia, økte rammer for tilskudd til veteranorganisasjoner og styrket forskning på kvinnelige veteraners helse.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, overslagsbevilgning

Statens pensjonskasse forvalter den særskilte kompensasjonsordningen for personell som har pådratt seg psykiske belastningsskader i utenlandsoperasjoner mellom 1978 og 2010. Statens pensjonskasse utarbeider også prognoser for utbetalinger under ordningen. Prognosene gjelder for utbetalinger etter 35G- og 65G-ordningene samlet. Det er knyttet stor usikkerhet til utgiftene etter den særskilte kompensasjonsordningen. Statens pensjonskasse opplyser at anslagene i prognosene er usikre og sensitive for endringer i de underliggende driverne. Usikkerheten beror i stor grad på antall erstatningskrav som blir innvilget, ventetid for spesialisterklæringer og gjennomsnittlig utbetalingsbeløp.

Statens pensjonskasse forvalter også utbetalinger etter forsvarsloven § 55, som gjelder erstatning for skade pådratt i internasjonale operasjoner fra og med 2010. Disse sakene budsjetteres sammen med de eldre sakene på post 21. Det samme gjelder for krav om billighetserstatning etter forsvarstilsatteforskriften kapittel 10. Dette er også i samsvar med Meld. St. 15 (2019–2020) om å innføre «intopserstatning» som fellesbetegnelse på den særskilte kompensasjonsordningen, billighetserstatning etter forsvarstilsatteforskriften og erstatning etter forsvarsloven § 55.

Posten dekker både forvaltning og utbetaling knyttet til intopserstatning.

Klager over vedtak om særskilt kompensasjon, billighetserstatning og krav om erstatning som følge av psykiske belastningsskader etter forsvarsloven § 55 behandles av en særskilt klagenemnd underlagt Forsvarsdepartementet. Statens sivilrettsforvaltning ivaretar sekretariatsfunk-

sjonen for klagenemnda. Statens sivilrettsforvaltnings utgifter i forbindelse med drift av sekretariatet belastes post 21.

FN har en egen erstatningsordning for veteraner skadet i FN-ledede operasjoner. Posten dekker også utgifter knyttet til forvaltning av et system for fremsendelse av erstatningskrav til FN på vegne av norske veteraner.

Regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner gir dem som mottar erstatning etter tjeneste i internasjonale operasjoner på mer enn 1 mill. kroner, anledning til å søke støtte hos sin advokat til økonomisk rådgivning, samt at klager og dennes advokat ved fremmøte i klagenemnda nevnt over, kan gis noe ekstra tid til å legge frem sin sak i enkelte tilfeller. Utgiftene til disse to tiltakene anslås å kunne utgjøre om lag 0,25 mill. kroner i 2025.

Bevilgningen på posten foreslås videreført på om lag samme nivå som saldert budsjett for 2024.

Post 22 Program Felles IKT, kan overføres

Program felles IKT-tjenester i departementsfellesskapet (Programmet) skal gi Statsministerens kontor, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Departementenes digitaliseringsorganisasjon og departementene inkludert utenriksstasjonene en felles sikker, funksjonell, kostnadseffektiv og moderne IKT-løsning for behandling og deling av informasjon. Programmets gjennomføringsperiode løper ut september 2027. Programmet styres av Forsvarsdepartementet og Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet i fellesskap.

Fra 1. januar 2025 vil Departementenes digitaliseringsorganisasjon være formelt etablert og i drift. Virksomheten vil være underlagt Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet, og vil ha ansvar for å levere IKT-tjenester til departementsfellesskapet. Virksomheten vil levere plattformtjenester og applikasjoner for forvaltning av ugradert skjermingsverdig og ugradert informasjon. I en periode vil Programmet og virksomheten sameksistere. Mens virksomheten leverer drift og forvaltning til brukerne, vil Programmet gradvis levere nye tekniske løsninger. Hovedformålet med etableringen er å samle fagkompetansen på IKT, og gjennom dette legge til rette for sikker og effektiv drift og forvaltning av IKT-tjenester med god kvalitet og høy grad av god brukervennlighet i henhold til beste praksis. Det ble også vurdert om det i steden for en gradvis overgang mot ny løsning, var mulig å forsere arbeidet med en midlertidig basisløsning. Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet og Forsvarsdepartementet

vrderer at dette vil være en omvei, som vil føre til større risiko for at ny felles IKT-plattform blir enda dyrere, mer kompleks, mer ressurskrevende og ta lengre tid, enn hvis man starter arbeidet med en «permanent» løsning med en gang.

Programmet ble vedtatt iverksatt av Stortinget gjennom behandling av Innst. 110 S (2022–2023) til Prop. 18 S (2022–2023) med en kostnadsramme på 1 392 mill. 2023-kroner inkl. mva. for endringsstrinn 1 og 2.

Etter dataangrepet mot plattformen til DSS sommeren 2023, har Programmet måttet gjennomføre en re-planlegging av gjenstående aktiviteter og gjøre justeringer i målbildet. Programmet har videre inkludert system for brukerdialo og administrasjon (ITSM) og endringstrinn 3. I endringstrinn 3 er det planlagt stabilisering av ny teknisk løsning og avsluttende arbeid med sanering av plattformene til Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Justis- og beredskapsdepartementet og Utenriksdepartementet. Det vil være ytterligere konsolidering av tjenester og applikasjoner, standardisering og tilretteleg-

ging for effektivisering og gevinstrealisering, samt overføring av dokumentasjon og kunnskap til Departementenes digitaliseringsorganisasjon.

Programmets oppdaterte estimater har vært gjenstand for ekstern kvalitetssikring (kontrollpunkt). Ekstern kvalitetssikrer støtter Programets oppdaterte grunnkalkyle og mener at Programmet er lønnsomt og bør videreføres. Løsningsforslaget vurderes som fornuftig, samtidig som det pekes på usikkerheter i den videre gjennomføringen. Først og fremst er dette usikkerheter Programmet ikke eier selv og som Forsvarsdepartementet og Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet aktivt vurderer tiltak for å redusere. Usikkerheten er inkludert i ekstern kvalitetssikrers anbefaling til en oppdatert kostnadsramme for Programmet.

Oppdatert forslag til kostnads- og styringsramme for endringstrinn 1, 2 og 3 etter dataangrepet mot plattformen til DSS er skissert nedenfor. Anbefalinger fra ekstern kvalitetssikrer er lagt til grunn i de oppdaterte rammene.

Tabell 6.2 Oppdatert forslag om kostnads- og styringsramme for endringstrinn 1 (E1), 2 (E2) og 3 (E3)

Tall i mill. kr.	Ekskl. mva.			Inkl. mva.		
	E1+E2	E3	Totalt	E1+E2	E3	Totalt
Styringsramme	1 394	116	1 510	1 710	142	1 852
Kostnadsramme	1 676	149	1 825	2 059	183	2 242

Samlet foreslås det bevilget 472,9 mill. kroner på kap. 1700, post 22. Det blir også foreslått en kostnadsramme for endringstrinn 1, 2 og 3 på 2 242 mill. kroner (inkl. mva.), jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet, kan overføres

Posten vil bli benyttet til dekning av uforutsette utgifter som trenger rask avklaring. Deler av midlene på posten er benyttet andre steder i forsvarsbudsjettet for å støtte pågående prosjekter. Bevilgningen på posten foreslås videreført på om lag samme nivå som saldert budsjett 2024.

Post 52 Overføringer til statlige forvaltningsorganer

Forsvarsdepartementet har to stillinger som forsvarsindustriråd i utlandet, én ved den norske EU-delegasjonen i Brussel og én ved den norske

ambassaden i Washington, D.C. Hensikten med forsvarsindustrirådstillingen i EU-kommisjonen er å styrke samarbeidet mellom på den ene side norske myndigheter og industri og på den andre side EU og andre lands myndigheter og industri med tilstedeværelse i Brussel. Et særlig fokusområde er oppfølgingen av den norske deltakelsen i det europeiske forsvarsfondet (EDF). Utgiftene til stillingen fordeles likt med en tredjedel fra hhv. Forsvarsdepartementet, Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening og Innovasjon Norge. Regjeringen foreslår derfor at det bevilges 1,5 mill. kroner til Forsvarsdepartementet andel av stillingen. Innovasjon Norge er arbeidsgiver. Hensikten med forsvarsindustrirådstillingen i Washington, D.C., er å styrke samarbeidet mellom norske og amerikanske myndigheter og industri innenfor forsvarssektoren. Norge har store forsvarsleveranser til USA, og er en betydelig kjøper av amerikansk forsvarsmateriell. Utgiftene til stillingen fordeles likt med en tredjedel til hhv. Forsvarsdepartementet,

Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening, og Innovasjon Norge. Regjeringen foreslår derfor at 1,9 mill. kroner tildeles Innovasjon Norge til Forsvarsdepartementets andel av stillingen.

Australia skal foreta store forsvarsanskaffelser og dette kan gi betydelige kontrakter for norsk forsvarsindustri. Det skal opprettes en ny stilling som forsvarsindustriråd i Australia i samarbeid med Innovasjon Norge. Stillingen opprettes som en prøveordning i fire år og skal ha kontor i Sydney. Utgiftene til stillingen fordeles likt mellom Forsvarsdepartementet og Innovasjon Norge som blir arbeidsgiver. Bevilgningen på posten foreslås økt med 2,6 mill. kroner for Forsvarsdepartementets andel av stillingen.

Samlet foreslås det bevilget 6,0 mill. kroner på kap. 1700, post 52.

Post 53 Risikokapital, NATO innovasjonsfond

NATO innovasjonsfond ble lansert i 2022. Målsettingene for fondet er at allierte anskaffer teknologier som fondet har investert i, at det etableres økosystemer innrettet mot banebrytende teknologier som styrkes på tvers av alliansen, og at fondet har kommersiell suksess. Fondet skal investere i oppstartsbedrifter innenfor brytningsteknologier som primært retter seg mot kommersielle markeder, men med vesentlig potensial for militær anvendelse (såkalt flerbruksteknologi). Norsk deltakelse i fondet gir norske bedrifter muligheter for kapitaltilgang i tidlig fase, og har videre som formål å styrke sivil-militært teknologisamarbeid.

Innovasjonsfondet er lansert med en total størrelse på 1 mrd. euro over 15 år fra 2023. Norges andel av fondet er totalt 35,76 mill. euro (3,576 prosent eier i fondet). Investeringsstrategien består av å benytte 10-20 prosent av kapitalen til indirekte investeringer, det vil si fondsinvesteringer, og 80-90 prosent til investeringer direkte i selskap. Ved utgangen av 2023 hadde ikke fondet gjennomført investeringer i selskaper, men hadde investert i fire ulike fond. De første selskapsinvesteringer foretas i 2024.

Oppfølgingen av fondet ivaretas av det statlige investeringsselskapet Investinor på vegne av Forsvarsdepartementet.

I 2025 foreslår regjeringen å redusere bevilgningen med 2,0 mill. kroner grunnet gunstigere valutakurs enn det som ble lagt til grunn for saldert budsjett 2024. Videre vises det til omtale av forvaltningsutgifter under post 71.

Samlet foreslås det bevilget 13,6 mill. kroner på kap. 1700, post 53.

Post 60 Overføring til kommuner og fylkeskommuner

Forsvarsdepartementet foreslår å tildele et enkeltstående tilskudd i 2025 til Troms fylkeskommune, for drift av Karriere Troms – Midt og Sør-Troms. Formålet med tilskuddet er å tilby sivil karriereveiledning til militært personell og førstegangstjenestegjørende som har sitt tjenestested i Nordland, Troms og Finnmark. Det fylkeskommunale karriereveiledningstilbudet er ikke dimensjonert til å ivareta militært personell i tillegg til den øvrige befolkningen. Tilskuddet skal bidra til at Troms fylkeskommune kan tilby karriereveiledning ved tjenestestedet, tilsvarende det den tjenestegjørende ville fått i sin hjemkommune.

I regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner er et av tiltakene at Forsvarsdepartementet skal utvide samarbeidsavtalen med Karriere Troms, Midt- og Sør-Troms til også å omfatte et opplegg knyttet til veteraners kompetanse, herunder skadde veteraners kompetanse. Regjeringen foreslår derfor å øke tilskuddet til karrieresenteret med 1,1 mill. kroner i 2025.

Samlet foreslås det bevilget 3,0 mill. kroner på kap. 1700, post 60.

Post 71 Overføringer til andre, kan overføres Sikkerhetspolitiske tilskudd

Forsvarsdepartementet videreutvikler den sikkerhetspolitiske dialogen med USA. Økt tilgang til amerikansk ekspertise, nettverk og fasiliteter bidrar til å sette lys på norske sikkerhetsutfordringer og -interesser. Forsvarsdepartementet har siden 2014 hatt et samarbeid med *The Atlantic Council of the US* (ACUS) og deres *Scowcroft Center for Strategy and Security*. Samarbeidet bidrar til at et voksende bilateralt nettverk av fagpersonell fra både sivil og militær administrasjon får dypere forståelse for transatlantiske sikkerhetsinteresser med fokus på nordområdene. Samarbeidet består i tilrettelegging av konferanser, møter, studiereiser, analyser og rapporter. I tillegg forvalter Forsvarsdepartementet tilskudd til to amerikanske tankesmier, henholdsvis *Center for a New American Security* (CNAS) og *Center for Strategic and International Studies* (CSIS). CNAS tilrettelegger for europeisk-amerikansk forskerkontakt med fokus på Russland, der Norge inngår med ekspertise. Støtten til CSIS representerer et mangeårig norsk-amerikansk forskningssamarbeid om sentrale sikkerhetspolitiske spørsmål. I tillegg er CSIS, som del av det bilaterale samarbeidet, en til-

rettelegger for faglige seminarer og møter mellom norske og amerikanske myndigheter på ulike nivå. Alle sikkerhetspolitiske tilskudd går til utenlandske institusjoner. Tilskuddene er til dels avtalt i utenlandsk valuta, og avvik i de angitte kronebeløpene vil derfor forekomme.

Tilskuddene foreslås videreført med om lag 4,45 mill. kroner. Dette omfatter om lag 3,8 mill. kroner til ACUS, 0,27 mill. kroner til CNAS, og om lag 0,38 mill. kroner til CSIS.

Støtte til frivillige organisasjoner på forsvarsområdet

Forsvarsdepartementet tildeler tilskudd til frivillige organisasjoner med det formål å stimulere til at samfunnet bidrar til og støtter opp om Forsvarets mål og virksomhet, samt bidrar til økt kunnskap om, og forståelse for, norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Organisasjoner og virksomheter som bidrar til dette kan søke om midler fra denne tilskuddsordningen. Tilskuddsmottakere må være registrert i Frivillighetsregisteret. Øvrige bestemmelser for tildeling fremgår av forskrift om tilskudd til frivillig aktivitet på forsvars- og sikkerhetsområdet.

For tilskuddsåret 2023 tildelte Forsvarsdepartementet om lag 66,44 mill. kroner i tilskuddsmidler til 16 frivillige organisasjoner over denne tilskuddsordningen. Forsvarsdepartementet vurderer at de tildelte midlene ble anvendt etter tilskuddsordningens formål og bidrar til å understøtte frivillig aktivitet for forsvarssektoren.

Bevilgningen til tilskuddsordningen foreslås videreført på om lag samme nivå som i saldert budsjett for 2024.

Nasjonalt opplysningsbyrå i tilfelle krig og annen væpnet konflikt

I tråd med Genèvekonvensjonene III og IV av 12. august 1949, om henholdsvis behandling av krigsfanger og beskyttelse av sivile i krigstid, samt Tilleggsprotokoll I av 1977 til Genèvekonvensjonene, har statspartene en plikt til å etablere og drifte et nasjonalt opplysningsbyrå. Dette skal opprettes straks etter fiendtlighetenes åpning eller okkupasjon, og skal motta og videresende opplysninger om krigsfanger og beskyttede personer som befinner seg i statens makt. Norges Røde Kors påtok seg i 2007 dette ansvaret på vegne av Norge, etter avtale med Forsvarsdepartementet. Det årlige tilskuddet inkluderer utgifter til å delta på møter, trening og øvelser på dette området.

Tildelingen til Nasjonalt opplysningsbyrå foreslås videreført på om lag samme nivå som i saldert budsjett for 2024.

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur (SAKK) ble etablert av Forsvarsdepartementet i 1989. Stiftelsens formål er å styrke, organisere og koordinere kulturell virksomhet på Akershus festning, med de særskilte begrensninger festningen har som et verneverdig, historisk og militært område i sentrum av Oslo. Samarbeidet med andre kulturinstitusjoner står sentralt. Videre har stiftelsen en målsetting om å styrke kunnskapen om Norges historie og å åpne festningsområdet ytterligere for kunst- og kulturutfoldelse. Festningen er en viktig del av Oslo sentrum og må holdes levende som byrom, også etter kontortid og når forsvarssektorens aktiviteter er innstilt. Stiftelsen skal i sin aktivitet balansere forholdet mellom sivil kulturformidling på festningen og de særlige kravene som stilles for å ivareta Akershus festning som et kulturhistorisk, politisk og militært område.

På bakgrunn av arbeidet SAKK gjør som kultur- og historieformidler og ønsket om å utvide virksomheten til også å foregå på høst- og vintertid i 2025, foreslår regjeringen å videreføre det enkeltstående tilskuddet til SAKK i 2025.

Stiftelsen KNM Narvik

Stiftelsen KNM Narvik ble opprettet i 2005, og mottok fregatten KNM Narvik i 2007. Siden den gang har stiftelsen driftet fartøyet som et museumsskip. Fregatten ligger fortøyd på militært område på Karljohansvern i Horten. Fregatten vedlikeholdes og driftes av stiftelsen, ved hjelp av Venneforeningen KNM Narvik. Stiftelsen har laget en mulighetsstudie og utviklet et konsept der planen er at flere fartøyer skal inngå i gjenstandssamlingen.

I 2024 ble Stiftelsen KNM Narvik tildelt 2,5 mill. kroner i et enkeltstående tilskudd for å realisere konseptet for å utvide stiftelsen til å omfatte flere fartøyer.

Regjeringen foreslår et enkeltstående tilskudd til Stiftelsen KNM Narvik i 2025 på 2,5 mill. kroner for å videreføre arbeidet med å opprette en utvidet organisasjon for å ta vare på flere fartøyer knyttet til Marinen.

FN-relatert virksomhet

Forsvarsdepartementet avsetter årlig midler til arrangementer, tiltak og prosjekter som understøtter FNs reformprosess, saker som er av viktighet for Norge og andre formål som gir Norge synlighet i FN.

Det ble i 2024 tildelt 3,5 mill. kroner til prosjekter som støtter opp under FNs reformprosess, og det tas sikte på å videreføre støtten på om lag samme nivå for 2025. Videre tas det sikte på at en tilsvarende innretning av støtten som tidligere år. Norge har prioritert støtte til å bedre personellsikkerheten, effektivisere FNs styrkegenereringsprosess, fremme bruk av ny teknologi samt løfte gendarbeidet herunder styrke innsatsen mot konfliktrelatert seksualisert vold. Samtidig er det viktig at det også settes av noe midler som gir fleksibilitet til å dekke støtte til relevante arrangementer og tiltak av viktighet for Norge, herunder å styrke det nordiske samarbeidet om fredsbevaring.

Støtte til opplærings- og treningstiltak

Forsvarsdepartementet avsetter årlig midler til opplærings- og treningstiltak i utlandet. Midlene kanaliseres primært gjennom ulike støttefond forvaltet av NATO. I 2025 tas det sikte på å videreføre prioriteringen av NATOs kapasitetsbyggingsfond (DCB) og integritetsfond *Building Integrity* (BI). Midlene vil primært anvendes i Georgia (DCB) og blant land på Vest-Balkan (BI).

Tildelingen til opplærings- og treningstiltak foreslås videreført på om lag samme nivå som i saldert budsjett for 2024.

Forvaltningsutgifter Investinor

Regjeringen foreslår 1,6 mill. kroner til Investinor for ivaretagelse av forvaltningsansvaret for Norges deltakelse i NATO innovasjonsfond. Det vises videre til den overordnede omtalen av innovasjonsfondet, samt omtale av risikokapital på post 53 og omtale av kapitalinnskudd på post 90.

Post 72 Tilskudd til Norges Forskningsråd, kan overføres

Forsvarsdepartementets tilskudd til Norges forskningsråd foreslås omdisponert fra post 52 og samlet på egen post 72. Endringen følger av omleggingen av budsjetteringsmodellen for Norges forskningsråd fra netto- til bruttobudsjettet, og samler tilskuddene til virksomheten på én post.

Regjeringen foreslår å videreføre tilskudd til Norges forskningsråd innen fagområdene Samfunnsikkerhet og risikoforskning (SAMRISK) på 1,0 mill. kroner og for forskning på muliggjørende teknologier som er spesielt sentrale for forsvarssektoren på 15,0 mill. kroner. Sistnevnte angår spesifikt teknologiene kunstig intelligens (KI), autonomi og kvanteteknologi. Midlene til støtte for norske bedrifters søknader til det europeiske forsvarsfondet (EDF), som administreres gjennom forskningsrådet, foreslås videreført i 2025 med 6,7 mill. kroner. Samlet utgjør den foreslåtte bevilgningen som foreslås tekniske omdisponert fra post 52, og videreført på post 72, 22,7 mill. kroner. Regjeringen foreslår også tilsagnsfullmakter på 97,4 mill. kroner knyttet til videreføringen av tilskuddsordningene.

Videre foreslår regjeringen å øke tilskuddet til Norges forskningsråd med 41,4 mill. kroner, for å forsterke eksisterende aktiviteter innenfor kvanteteknologi. Satsingen er en del den tematiske FoU-satsingen på banebrytende teknologier i langtidsplanen for forsvarssektoren. Fra 2026 vil det økte tilskuddet inngå i en felles satsing med Kunnskapsdepartementet som i alt vil styrke forskningen på kvanteteknologi med 70 mill. kroner i året. Av dette skal 30 mill. kroner bevilges over Kunnskapsdepartementets budsjett. Satsingen skal innrettes slik at det blir bygd opp solide nasjonale fagmiljøer av høy internasjonal kvalitet som vil kunne konkurrere og lykkes på andre arenaer. Tilskudd til forskningsinfrastruktur kan inngå i rammen for satsingen. Regjeringen foreslår å øke tilsagnsfullmakten med 140,6 mill. kroner for å etablere denne satsingen i løpet av 2025.

Kvanteteknologi vil kunne få sikkerhetsmessige konsekvenser ettersom beregninger utført på kvantedatamaskiner kan komme til å knekke dagens systemer for kryptering av sikker kommunikasjon. Satsingen har derfor stor betydning for nasjonal sikkerhet. Som for alle nye forskningssatsinger tar det tid å trappe opp aktiviteten. Se også omtalen i kapittel 285, post 71 i Prop. 1 S fra Kunnskapsdepartementet.

Samlet foreslås det bevilget 65,0 mill. kroner på kap. 1700, post 72, og etablert en tilsagnsfullmakt på 238 mill. kroner.

Post 73 Forskning og utvikling, kan overføres

Støtte til utvikling av norsk forsvarsteknologi

Den gjensidige relevansen mellom sivil forskning og forsvarsforskning øker. Norske bedrifter kan søke Forsvarsdepartementet om midler til samar-

beidsprosjekter mellom forsvarssektoren og industrien. Samarbeidsordningen er et sentralt tiltak i den forsvarsindustrielle strategien og er et viktig bidrag til nyskaping og arbeidsplasser. Strategien inneholder blant annet åtte teknologiske kompetanseområder som Forsvarsdepartementet prioriterer når søknadene vurderes.

Søknader som blir godkjent blir fulgt opp av Forsvarets forskningsinstitutt, som ivaretar det faglige og merkantile ansvaret for slike samarbeidsprosjekter. Prosjektene varer normalt fra ett til fire år, og vil i de fleste tilfeller innebære utvikling av prototyper.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til tilskuddsordningen med 30 mill. kroner til om lag 135 mill. kroner i 2025. Dette vil bidra til å holde trykket oppe på innovasjon og utvikling, herunder å legge bedre til rette for at norsk industri kan konkurrere om midler og oppdrag på det internasjonale forsknings- og utviklingsmarkedet.

Støtte til sikkerhets- og forsvarspolitisk forskning

I lys av den alvorlige sikkerhetspolitiske og militære situasjonen, med stor politisk og militær endringstakt, er behovet for tilgang på kunnskapsgrunnlag gjennom kompetente sikkerhetspolitiske fagmiljøer økende. De siste års utvikling i Norges sikkerhetspolitiske omgivelser har allerede ført til en nysatsing på sikkerhets- og forsvarspolitisk forskning. Satsingen er forankret i gjeldende langtidsplan for forsvarssektoren, og reflekterer et pågående arbeid for å bygge opp og fornye det forskningsbaserte kompetansemiljøet for sikkerhetspolitikk i Norge, i tillegg til å søke mer kunnskap om relevante forhold innenfor totalforsvaret, samfunnssikkerhet og beredskap. Satsingen inkluderer mer langsiktig grunnforskning gjennom tildeling av doktorgrad- og postdoktorgradstipendier, enkeltprosjekter (ett- og/eller treårige) med fokus på relevante sikkerhets- og forsvarspolitiske problemstillinger, et sikkerhetspolitisk program med vektlegging av nasjonal sikkerhetspolitikk og et program for sikkerhetspolitisk forskning på Kina og Asia. Ordningen omfatter tre delmål:

1. Stimulere faglige kompetansemiljøer på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området.
2. Gjennom forskningsbasert formidling bidra til styrket kunnskap og innsikt i offentligheten.
3. Bidra til kunnskapsgrunnlag for policyutforming og planarbeid i forsvarssektoren.

Herunder er det fastsatt følgende åtte overordnede faglige tildelingskriterier for ordningen:

1. Utvikle kunnskap om norsk sikkerhets- og forsvarspolitikk, inkludert evne til å gi kunnskap om og innsikt i problemstillinger som Norge står overfor.
2. Utvikle kunnskap om internasjonale rammebetingelser og hvordan disse påvirker Norges internasjonale stilling og sikkerhet.
3. Kompetansebygging og styrking av det norske fagmiljøet om statlige og ikke-statlige aktører og endrede geopolitiske konstallasjoner.
4. Utvikle kunnskap om utviklingen av krigens folkerett og andre aktuelle rettslige spørsmål knyttet til militære operasjoner.
5. Økt kunnskap om og innsikt i endringer i sikkerhetssituasjonen og konsekvensene for Forsvaret
6. Utvikle kunnskap om bakgrunnsfaktorer, dynamikk og skillelinjer i norsk politikk på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området.
7. Bidra til et opplyst sikkerhets- og forsvarspolitisk ordskifte i Norge.
8. Bidra til doktrine- og kunnskapsutvikling og det sikkerhetspolitiske grunnlaget for langtidsplanlegging i Forsvaret.

Ordningen foreslås videreført på om lag samme nivå som i saldert budsjett 2024.

Samlet foreslås det bevilget 160,7 mill. kroner på kap. 1700, post 73.

Post 78 Norges tilskudd til NATOs og internasjonale driftsbudsjetter, kan overføres

Bevilgningene på posten foreslås økt med 875,3 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024.

Innenfor Nansen-programmet foreslås det disponert 400 mill. kroner til medfinansiering av *Act in Support of Ammunition Production* (ASAP)-prosjekter for utvidet produksjonskapasitet i Norge, kontingent til *European Defence Industry Reinforcement through Common Procurement Act* (EDIRPA) med 16 mill. kroner og tillegg foreslås det av 310 mill. kroner til ytterligere styrking av produksjon av forsvarsmateriell i Norge.

31,0 mill. kroner følger av at NATO har besluttet å øke landenes tilskudd til NATO. Videre økes kontingenten for deltakelsen i det europeiske forsvarsfondet (EDF) med 16,0 mill. kroner. Virkemiddelapparatet for EDF, tidligere budsjettert på post 73, foreslås økt med 56,9 mill. kroner. Det foreslås i den forbindelse å etablere en tilsagnsfullmakt på 120 mill. kroner på posten, mot en tilsvarende reduksjon av tilsagnsfullmakten på post

73. Posten foreslås videre prisjustert med 45,5 mill. kroner.

I posten inngår Norges bidrag til driftsbudsjettene i NATO, inkludert drift av kommandostrukturen og overvåkings- og kommunikasjons-systemer. Dette inkluderer blant annet driftsutgiftene knyttet til samarbeidet innenfor *NATO Airborne Early Warning and Control* (NAEW&C), *NATO Alliance Ground Surveillance* (AGS), *NATO Communications and Information Agency* (NCIA) og *NATO Support and Procurement Agency* (NSPA) med tilhørende programmer. Posten dekker også øving av NATO-styrker, pensjonsutbetalinger og den fellesfinansierte delen av NATO-ledede operasjoner. Videre dekker posten Forsvarsdepartementets utgifter forbundet med Norges tilknytning til materiellsamarbeidet innenfor rammen av det forsvarspolitiske samarbeidet i EU, herunder EDF, samt til flernasjonalt samarbeid innenfor områdene strategisk lufttransport (SAC) og MRTT.

Norsk deltakelse i EDF er en del av regjeringens forsvarsindustrielle strategi. EDF er et flerårig EU-fond som skal stimulere til standardisering og felles utvikling av militære kapasiteter. EDF dekker både forskning, utvikling og i noen tilfeller produksjon av forsvarsmateriell. Deltakelse gir tidligfase-tilgang på felles kapabilitetsutvikling i EU og strategisk plassering av norsk industri i verdikjeden til den europeiske forsvarsindustribasen. Dette er viktig for å bidra til at EDF-prosjekter også er relevante for norske kapabilitetsbehov. Norges årlige bidrag til EDF er i overkant av 300 mill. kroner. EDFs tredje årlige tildeling ble offentliggjort i juni 2024, hvor 16 prosjekter med norsk deltakelse vant frem. Om lag 4 mrd. euro går nå til 157 ulike prosjekter, hvorav 51 har norsk deltakelse. Norske aktører mottar om lag 1.3 mrd. kroner av denne tildelingen.

Som en del av NATOs 2030-agenda for å øke innovasjonstakten i alliansen, vedtok de alliertes stats- og regjeringssjefer på NATO-toppmøtet i 2021 å opprette *The Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic* (DIANA). Gjennom dette har Norge forpliktet seg til etableringen og finansieringen av DIANA. Den norske andelen i 2025 utgjør 8 mill. kroner.

Samlet foreslås det bevilget 1 943,6 mill. kroner på kap. 1700, post 78.

Post 79 Militær støtte til Ukraina, kan overføres, kan nyttes under kap. 1710, post 01 og 47, kap. 1720, post 01 og kap. 1760, post 01 og 45

Ukrainerne kjemper for sin overlevelse og sin frihet. Konsekvensene av Russlands krigføring er så omfattende at det vil ta mange år å gjenoppbygge Ukraina. Norge må være forberedt på en langvarig krig, og dette krever at vi også har et langsiktig perspektiv på vår støtte.

Alle partiene på Stortinget var i 2023 enige om det flerårige *Nansen-programmet for Ukraina* på 75 mrd. kroner over fem år. I statsbudsjettet for 2025 foreslår regjeringen en utvidelse av Nansen-programmet gjennom tre grep.

For det første settes det et gulv for den årlige støtten på 15 mrd. kroner. Videre økes rammen, ved at tidligere års forseringer av støtte, på henholdsvis 2,5 og 7 mrd. kroner i 2023 og 2024, ikke skal trekkes fra fremtidige års støtte. I tillegg vil eventuelle bevilgninger til initiativer ut over rammen på 15 mrd. kroner i det enkelte år, heller ikke komme til fratrukk fra fremtidige års ramme. Samtidig foreslår regjeringen å forlenge Nansen-programmets varighet med tre år.

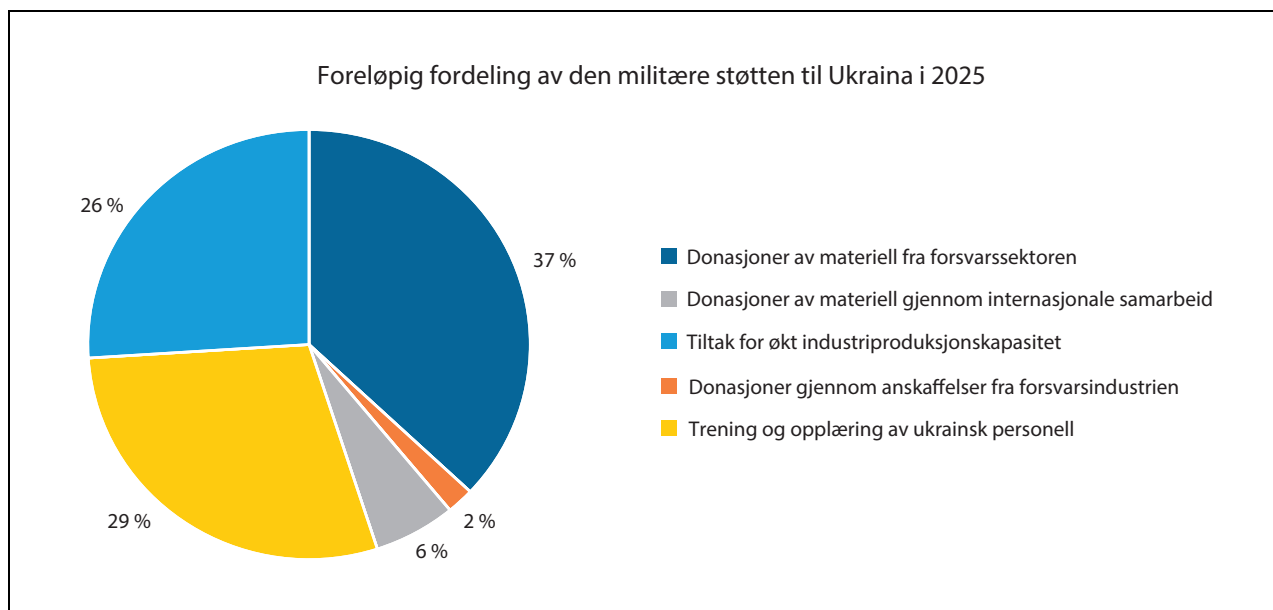
Den samlede rammen for militær støtte til Ukraina er i saldert budsjett 2025 foreslått til 7,5 mrd. kroner. Den norske militære støtten har så langt vært innrettet mot fire hovedområder: 1) donasjoner av materiell fra forsvarssektoren, 2) donasjoner av materiell gjennom internasjonalt samarbeid og mekanismer, 3) donasjoner av materiell anskaffet direkte fra industrien og 4) trening og opplæring av ukrainske styrker. Støtten vil konkretiseres basert på prioriteringer og behov som meldt inn av Ukraina og bekreftet gjennom internasjonale koordineringsmekanismer.

I tillegg har regjeringen fra 2024 støttet tiltak for økt produksjonskapasitet i forsvarsindustrien som en del av Nansen-programmet. Forsvarsindustriens produksjonskapasitet er avgjørende for Ukrainas forsvarskamp og en forutsetning for videre norsk og internasjonal støtte til Ukraina. Derfor er det et behov for å oppskalere vestlig og ukrainsk forsvarsindustriens produksjonskapasitet. Et bredt stortingsflertall fremmet en forventning om oppskalering i forbindelse med behandlingen av Prop. 44 S (2022–2023), jf. Innst. 218 S (2022–2023), og påpekte behovet for å se den militære støtten gjennom Nansen-programmet i sammenheng med samarbeidet mellom forsvarssektoren og norsk forsvarsindustri for øvrig.

Som følge av regjeringens prioriteringer for den militære støtten i 2025 er deler av midlene i

Nansen-programmet foreslått bevilget på andre budsjettkapittel og poster i forsvarsbudsjettet. Bevilgningen på kap. 1700, post 79 foreslås derfor til 2 006,2 mill. kroner. Se tabellen under for for-

slag til fordelingen av bevilgningen for den militære delen av Nansen-programmet i 2025-budsjettet. Bevilgningsforslagene på de enkelte postene er omtalt under tabellen:

Figur 6.1 Foreløpig fordeling av den militære støtten til Ukraina i 2025.

I 2025 foreslår regjeringen å bevilge 25,3 mill. kroner av rammen i Nansen-programmet på kap. 1700, post 01 for utgifter i forbindelse med Forsvarsdepartementets arbeid med støtte til Ukraina. Utgiftene gjelder økt tilstedeværelse ved ambassaden i Kyiv, styrking av styrings- og kontrollarbeidet og andre utgifter i forbindelse med den militære støtten til Ukraina og videreføring av reformprosjekter for antikorrupsjon og godt styresett i den ukrainske forsvarssektoren.

Regjeringen foreslår videre å bevilge 726,0 mill. kroner av rammen i Nansen-programmet på kap. 1700, post 78 til tiltak for økt produksjonskapasitet i forsvarsindustrien, herunder utbetalinger til medfinansiering av *Act in Support of Ammunition Production* (ASAP)-prosjekter for utvidet produksjonskapasitet i Norge, ytterligere styrking av produksjon av forsvarsmateriell i Norge og kontingent til *European Defence Industry Reinforcement through Common Procurement Act* (EDIRPA). EDIRPA er et program for å bidra til å redusere ledetidene på materiellanskaffelser i EU og Norge. Medfinansieringen av prosjekter gjennom ASAP bidrar til å styrke produksjonskapasiteten av missiler, militære eksplosiver, rakettmotorer og artilleriammunisjon i Norge. Bedriftene som mottar norsk medfinansiering er Chemring Nobel AS,

Kongsberg Defence & Aerospace, (KDA) og Nammo AS.

Norges bidrag til trening og opplæring av ukrainske styrker vil også i 2025 være rettet mot internasjonale treningsinitiativ som det britiskledede treningsinitiativet *Interflex* og EUs treningsmisjon (EU MAM), opplæring og trening på systemer som doneres av Norge (bl.a. F-16 og NASAMS) og spesialisttrening innenfor nisjer og kategorier hvor Norge har særskilt kompetanse. Ambisjonsnivået innenfor trening vil økes i 2025 fra nivået i saldert budsjett 2024. Forsvaret vil blant annet bidra med personell til *Interflex*, EUs treningsmisjon, eksplosivryddingstrening i Litauen, spesialisttrening i Norge og rådgivning innenfor sanitet. Norges bidrag som medleder i den maritime koalisjonen for Ukraina er et betydelig bidrag og innebærer personellressurser i forbindelse med stabsarbeid, trening, og gjennomføring av donasjoner innenfor det maritime domenet. Forsvaret foreslås også bevilget midler til utgifter i forbindelse med donasjon av materiell og oppfølging av den militære støtten i Nansen-programmet. Til sammen foreslås det å bevilge 1 627,7 mill. kroner av rammen i Nansen-programmet til Forsvaret på kap. 1720, post 01.

Donasjoner av materiell anskaffet fra industrien forventes å øke i 2025. Anskaffelser som

dekker ukrainske behov og som raskt gir effekt prioriteres. Flerårige kontrakter knyttet til leveranse av materiell på midlere og lengre sikt vil i økende grad bli aktuelt. Gjennom kontrakter med norsk forsvarsindustri vil produksjonskapasiteten også kunne økes og Norge kan bidra med moderne teknologi. Norge bidrar også med økonomisk støtte for å øke produksjonskapasiteten i ukrainsk og norsk forsvarsindustri. Støtten går til produksjon av forsvarsmateriell som har stor militærstrategisk effekt for Norge, allierte og Ukraina. Av den militære støtten i 2025 foreslås det å bevilge 20,0 mill. kroner på kap. 1760, post 01 til Forsvarsmateriells utgifter i forbindelse med gjennomføring og oppfølging av donasjoner og anskaffelser til Ukraina. Det foreslås videre å bevilge 1 094,9 mill. kroner til kap. 1760, post 45 for å øke produksjonskapasiteten ved Nammo AS, økte utgifter for å håndtere prisutvikling i anskaffelsesprosjekter for donert materiell samt utgifter til materiell- og teknologidonasjoner i samarbeid mellom forsvarsindustrien og forsvarssektoren og utgifter i forbindelse med understøttelse av donasjoner. Støtten til Nammo AS gjør det mulig å tildoble produksjonen av artilleriammunisjon, samtidig som bedriften dobler sin kapasitet til å produsere rakettmotorer. Nammo har forpliktet seg til å opprettholde kapasiteten i 15 år. Den nye produksjonslinjen skal etter planen være operativ senest innen utgangen av 2026.

Donasjoner av materiell gjennom internasjonalt samarbeid og mekanismer forventes også i 2025 utgjøre en vesentlig andel av norsk støtte til Ukraina. Det legges opp til et enkelttilskudd på 300 mill. kroner til NATO *Comprehensive Assistance Package for Ukraine* (CAP). Det vil videre vurderes tilskudd til andre initiativer og mekanismer og gjennom året.

I 2025 vil ytterligere donasjoner fra forsvarssektoren vurderes fortløpende basert på ukrainske

behov. Regjeringen viderefører ambisjonen fra 2024 om å donere materiell fra forsvarssektoren for en verdi av minimum 2,0 mrd. kroner også i 2025. Helhetlige vurderinger av konsekvensene for Forsvarets operative evne og nasjonalt beredskap ligger til grunn for regjeringens beslutninger om slike donasjoner. Gjennom behandling av Innst. 218 S (2022–2023) til Prop. 44 S (2022–2023) samtykket Stortinget til at Forsvarsdepartementet i 2023 innenfor rammen av Nansen-programmet kunne foreta donasjoner av materiell fra forsvarssektoren som anses som særlig viktig for å bidra til Ukrainas forsvarskamp. Samtykket ble videreført etter Stortingets behandling av saldert budsjett for 2024. Innenfor gjeldende samtykke skal beslutninger om donasjoner fra forsvarssektoren ikke gå utover en tilstrekkelig nasjonal responsevne. Regjeringen foreslår at Stortinget viderefører samtykket for 2025 i romertallsvedtak XII, i tråd med innretningen av Nansen-programmet.

Post 90 Kapitalinnskudd, NATO innovasjonsfond

Staten har flere ordninger hvor næringslivet kan få tilgang på egenkapital, lån og garantier. Som følge av lavere avkastning enn forventet i de første rundene med såkornfond og direkteinvesteringer, har man de senere årene lagt til grunn en fordeling av nye bevilgninger med 65 prosent som lånefinansiering og 35 prosent som ordinær utgift for denne typen virkemidler. Regjeringen foreslår at NATO innovasjonsfond delfinansieres med 24,2 mill. kroner som lånefinansiering. I likhet med risikokapital under post 53 foreslås denne overført til Investinor. Det vises videre til den overordnede omtalen av innovasjonsfondet på post 53 og forvaltningsutgifter på post 71.

Samlet foreslås det bevilget 24,2 mill. kroner på kap. 1700, post 90.

Kap. 4700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsinntekter	28 004	10 352	13 245
02	IKT-virksomhet	109 783	119 220	-
78	Tilbakeføring av ubrukte midler ANA Trust Fund	332 160	-	-
	Sum kap. 4700	469 947	129 572	13 245

Post 01 Driftsinntekter

Posten omfatter i all hovedsak inntekter vedrørende viderefakturering av husleie og andre driftsutgifter knyttet til Forsvarsdepartementet lokaler på Akershus festning, samt refusjoner av utgifter som dekkes av andre etater.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 2,5 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024 som følge av salg av internrevisjonstjenester fra Forsvarsdepartementets internrevisjon til de to nye etatene i sektoren. Inntektskravet knyttet til IKT-virksomheten foreslås overført til kap. 4740, post 01, knyttet til opprettelsen av den nye IKT-etaten.

Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	6 565 858	6 236 577	7 400 174
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	3 666 464	4 736 401	5 892 441
	Sum kap. 1710	10 232 322	10 972 978	13 292 615

Budsjettkapitlet dekker blant annet bevilgning til forvaltning, drift, vedlikehold, utskiftninger og utvikling av forsvarssektorens eiendommer, bygg og anlegg, samt investeringer i fornyelse av eksisterende bygg og anlegg i tillegg til nybygg.

Det har over lengre tid vært brukt for lite resurser til vedlikehold og videreutvikling av Forsvarets eiendom, bygg og anlegg. Dette har ført til et vedlikeholdsetterslep som påvirker operativ evne negativt ved at både kvalitet og kvantitet av eiendom, bygg og anlegg er for lav. I langtidsplanen er det derfor lagt opp til en kraftfull satsing på eiendom, bygg og anlegg som understøtter styrkingen av Forsvarets operative evne, både for at dagens struktur skal gi økt operativ effekt, og for å tilrettelegge for fremtidig vekst. Det er behov for oppgradering av eiendom, bygg og anlegg på flere av Forsvarets baser for å gjennomføre for-

svarsloftet. Regjeringen vil i 2025 videreføre prioriteringen av personellrelatert eiendom, herunder etablering av et tilstrekkelig antall boliger, kvarter og kaserner av god nok kvalitet. I tillegg vil eiendom, bygg og anlegg som understøtter alliert mottak, trening og øving vektlegges. Videre vil regjeringen prioritere tiltak som samlet gir en betydelig reduksjon av vedlikeholdsetterslepet i eiendomsporteføljen og verdibevarende tiltak som er avgjørende for Forsvarets operative evne. I tillegg vil regjeringen prioritere klima-, miljø- og bærekraftstiltak, samt styrke ivaretagelsen av festningsverkene.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på kap. 1710 med om lag 2 320 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Se nærmere omtale av forslagene under postene.

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter utgifter knyttet til forvaltning, drift, vedlikehold, utskiftinger og utvikling av forsvarssektorens eiendom, bygg og anlegg, inkludert bygninger og festningsmurer ved de nasjonale festningsverkene. Videre omfatter posten

blant annet utgifter til miljøtiltak, beredskapsarbeid, tilrettelegging for allmenn verneplikt og oppdrag som gjennomføres for andre virksomheter.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 1 163,6 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Nedenfor følger endringene fra 2024 til 2025:

Tabell 6.3 Endringer fra 2024 til 2025

	(i mill. kr)
Saldert budsjett 2024	6 236,6
Pris- og lønnskompensasjon	190,0
Tekniske endringer	680,9
Øvrige endringer	292,7
Forslag 2025	7 400,2

For å bevare dagens eiendomsmasse kreves det betydelige midler. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 568,7 mill. kroner til tiltak som henter inn vedlikeholdsetterslep av dagens eiendomsmasse, i tråd med langtidsplanen.

Forsvarsbygg forvalter en stor portefølje av vernede bygg og anlegg over hele landet. De gir historisk dybde til dagens norske forsvar og ønskes derfor brukt i størst mulig grad av sektoren. Langtidsplanen legger til grunn en helhetlig tilnærming til forvaltningen av sektorens kulturhistoriske eiendommer for å oppnå bedret tilstand, bruk og kulturformidling. Som ledd i dette styrker regjeringen ivaretagelsen av festningsverkene. Det er et stort fornyelse- og vedlikeholdsbehov på forsvarssektorens 14 festningsverk og øvrig kulturhistorisk bygningsmasse. Regjeringen ønsker å redusere dette gjennom en helhetlig plan for denne bygningsmassen. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 31,0 mill. kroner til nødvendig sikring, rehabilitering og utbedringer for å hindre ytterligere tap av verdi og at eiendommer må stenges for publikum.

Det foreslås videre å øke bevilgningen med 81,9 mill. kroner til klima-, miljø- og bærekraftstiltak. Midlene skal blant annet gå til miljø- og oppryddingsprosjekter, tiltak som bidrar til energiefektivisering og lokal fornybar energiproduksjon, samt tiltak for bevaring av naturmangfold og klimatilpasning.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 60,4 mill. kroner for å dekke omstillingskostnader i forbindelse med tilbakeføring av renholds-

tjenester til forsvarssektoren. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 30,1 mill. kroner for etter-skuddsvis indeksjustering av husleie i sektoren.

Styrkingen av forvaltning og investeringer i eiendom, bygg og anlegg gir behov for oppbemanning i Forsvarsbygg. Regjeringen foreslår at bevilgningen øker med 13,3 mill. kroner til dette.

Regjeringen foreslår å redusere bevilgningen med 501,0 mill. kroner knyttet til fremdriften til prosjektet sikker teknisk infrastruktur. Videre foreslår regjeringen å redusere bevilgningen med 128,2 mill. kroner for ettårige omstillingstiltak.

De foreslåtte tekniske endringene på posten består blant annet av endringer i utgifter som finansieres av inntekter. Dette gjelder NATO-prosjekter, samt husleie og betaling for ulike tjenester fra etater i sektoren til Forsvarsbygg.

Post 47 Nybygg og nyanlegg

Posten omfatter investeringer i eiendom, bygg og anlegg som følger av prioriteringer i langtidsplanen, herunder eiendom, bygg og anlegg knyttet til nytt materiell. Det prioriteres også å gjennomføre tiltak som er nødvendige for å ivareta arbeidsmiljø, helse, miljø og sikkerhet og andre tiltak for å oppfylle krav i lover og forskrifter, samt fornyelse av bygningsmassen.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 1 156,0 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Nedenfor følger endringene fra 2024 til 2025:

Tabell 6.4 Endringer fra 2024 til 2025

	(i mill. kr)
Saldert budsjett 2024	4 736,4
Priskompensasjon	142,9
Tekniske endringer	-54,5
Øvrige endringer	1 067,7
Forslag 2025	5 892,4

Regjeringen foreslår en økning i bevilgningen til investeringer i eiendoms-, bygg- og anleggsprosjekter på 599,7 mill. kroner, i tråd med langtidsplanen. Økningen skal legge til rette for at gjennomføringen av bygnings- og infrastrukturprosjekter er harmonisert med øvrige tiltak for materiell og personell. Eiendoms-, bygg- og anleggs tiltakene er således avgjørende for å understøtte utviklingen av operativ evne for Forsvaret. I tillegg er det behov for å ivareta den eiendomsmassen forsvarssektoren besitter gjennom større fornyelsestiltak. Regjeringen foreslår en økning av bevilgningen på posten med 465,3 mill. kroner knyttet til fornyelsestiltak. Satsingen er en oppfølging av langtidsplanen, der tiltak til å bedre til-

stand på personellrelatert eiendom, bygg og anlegg skal prioriteres. Den endelige fordelingen på tiltak vil gjøres i oppfølging av Forsvarets gjennomføringsplan.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på posten med 568 mill. kroner til nytt hovedbygg på Jan Mayen, jf. nærmere omtale under *Pågående prosjekter – status og fremdrift*.

I tillegg foreslår regjeringen å redusere bevilgningen med 565,4 mill. kroner knyttet til investeringsmidler bevilget i 2024 som ikke videreføres.

De tekniske endringene er en flytting av bevilgning for tiltak ved Andøya Spaceport til kap. 1760, post 45.

Pågående prosjekter – status og fremdrift

Tabell 6.5 Eiendom, bygg- og anleggsprosjekter med kostnadsramme over 200 mill. kroner (kostnadsnivå pr. 1. juli 2025)

Formål/Prosjektnavn	Kostnads- ramme	Anslått utbetaling 2025	(i mill. kr)
			Forventet gjenstående etter 2025
Blåtind – utvikling skyte- og øvingsfelt	459	73	0
Eggemoen – nytt bygg for Forsvarets satellittstasjon	418	3	0
Evenes – fasiliteter for maritime patruljefly	3 668	246	115
Haakonsvern – vedlikeholdsfasilitet for nye ubåter med kaianlegg	4 323	490	2 419
Haakonsvern – ubåtrelaterte tiltak – kontinuerlig ubåtkapasitet	344	20	260
Porsangmoen – eiendom, bygg og anlegg for materiell	407	68	0
Værnes - infrastruktur	317	87	108
Værnes – fullføring av flytting av Luftforsvarets skolesenter	972	140	691
Ørland – ytre perimeter	874	16	0
Ørland – støyreducerende tiltak utenfor baseområdet	1 834	78	5
Ørland – utbedring av hovedrullebane	1 073	70	0
Ørland – eiendom, bygg og anlegg for luftvern	480	163	197
Nytt hovedbygg på Jan Mayen ¹	1 674	568	801

¹ Prosjektet finansieres utenfor de økonomiske rammene for langtidsplanen for forsvarssektoren over kap. 1710 post 47 i perioden 2025–2028.

Blåtind – utvikling skyte- og øvingsfelt

Ved Stortingets behandling av Innst. 270 S (2021–2022) til Prop. 78 S (2021–2022) ble det besluttet å igangsette utvikling av Akkasæter i Blåtind skytefelt i Indre Troms.

Hensikten med prosjektet er å understøtte utvikling av og tilrettelegge for alliert trening og øving i forsvarssektorens skyte- og øvingsfelt i Indre Troms. Med bedre fasiliteter i Blåtind skytefelt vil tilgjengeligheten og kapasiteten i forsvarssektorens totale skyte- og øvingsfelt i Indre Troms økes, både for nasjonale og allierte styrker.

Entrepriser for infrastruktur, forlegningsbygg og teknisk bygg planlegges ferdigstilt medio 2025. Prosjektet planlegges ferdigstilt innen utgangen av 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 459 mill. kroner, inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Eggemoen – nytt bygg for Forsvarets satellittstasjon

Prosjektet for nytt bygg for Forsvarets satellittstasjon på Eggemoen ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2017–2018) til Prop. 1 S (2017–2018). Ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2019–2020) til Prop. 1 S (2019–2020) og Innst. 7 S (2023–2023) til Prop. 1 S (2023–2024) ble prosjektets kostnadsramme og omfang endret. Hensikten med prosjektet er å utvide og oppgradere satellittstasjonen, som er viktig for å opprettholde Forsvarets operative evne.

Prosjektet omfatter et administrasjonsbygg, nytt teknisk bygg, etablering av ny teknisk infrastruktur for antenner og tiltak for å ivareta grunnsikringen

av objektet. De fleste bygningsmessige tiltakene ble ferdigstilt sommeren 2022. Arbeider knyttet til infrastruktur og anlegg planlegges ferdigstilt i 2024. Prosjektet planlegges ferdigstilt i 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 418 mill. kroner, inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Evenes – fasiliteter for maritime patruljefly

Prosjektet for fasiliteter for P-8A maritime patruljefly ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 346 S (2018–2019) til Prop. 60 S (2018–2019). På grunn av risiko for uønsket turbulens, var det nødvendig å flytte fasilitetene lenger sørover enn den opprinnelig planlagte lokaliseringen, og ved Stortingets behandling av Innst. 339 S (2019–2020) til Prop. 78 S (2019–2020) ble prosjektets kostnadsramme økt. På grunn av sterk økning i priser på materialer og arbeid samt høye krav til sikkerhet, ble prosjektets kostnadsramme og omfang endret ved Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023).

Byggeprosjektet omfatter etablering av en hangar for P-8A Poseidon flyene. Videre inneholder prosjektet administrative fasiliteter, verkstedfasiliteter for P-8A Poseidon, samt teknisk lager og verksted- og lagerfasiliteter for bakkeutstyr og redningsutstyr. Det skal også etableres oppstillingsplasser, plattform for lasting av ammunisjon og utendørs spyleanlegg for flyene.

Prosjektet er planlagt ferdigstilt i tredje kvartal 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 3 668 mill. kroner inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Haakonssvern – vedlikeholdsfasilitet for nye ubåter med kaianlegg

Prosjektet for vedlikeholdsfasilitet for nye ubåter med tilhørende kaianlegg på Haakonssvern ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 346 S (2018–2019) til Prop. 60 S (2018–2019). Byggeprosjektet omfatter etablering av et bygg med to vedlikeholdshaller med tilhørende verksted og lager, et administrasjonsbygg med kontor og møterom, et kaianlegg og utomhusanlegg. Kaianlegget inkluderer skipsheis og kaihus for klargjøring av ubåtene før tokt. Utomhusanleggene omfatter transportsystem for ubåtene og infrastruktur. Prosjektet skal ivareta behovet for vedlikehold av fire norske og to tyske ubåter av 212 CD-klassen.

Entrepriser for tomteopparbeidelse, sprengning og fylling er ferdigstilt. Byggestart av kai er påbegynt. Detaljprosjektering av bygg vil fortsette i 2025. Omfangsendringer, hovedsakelig som følge av endrede krav til vedlikehold av ubåtene, i tillegg til lønns- og prisstigning ut over bevilget prisjustering, er en risiko for prosjektets økonomi. Som følge av Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) der det ble vedtatt å anskaffe ytterligere to norske ubåter, og at Tyskland planlegger å anskaffe ytterligere ubåter av samme type, vil det være behov å utvide prosjektets omfang og øke den økonomiske rammen. For å opprettholde fremdriften i prosjektet er det behov for å starte opp noe forberedende arbeider knyttet til utvidelsen innenfor prosjektets ramme. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget i løpet av 2025 med behov for å øke prosjektets omfang og kostnadsramme.

Prosjektet planlegges ferdigstilt tilpasset leveransen av nye ubåter og planlegges terminert i 2029. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 4 323 mill. kroner, inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Haakonssvern - ubåtrelaterte tiltak – kontinuerlig ubåtkapasitet

Prosjektet for utbåtrelaterte tiltak – kontinuerlig ubåtkapasitet på Haakonssvern ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 425 S (2023–2024) til Prop. 59 S (2023–2024). Som følge av anskaffelse av nye ubåter av 212 CD-klassen, jf. Stortingets behandling av Innst. 381 S (2016–2017) til Prop. 123 S (2016–2017) og levetidsforlengelse av Ula-klassen ubåter, jf. Stortingets behandling av Innst. 7 S (2022–2023) til Prop. 1 S (2022–2023), er det behov for relevante og effektive bygg og anlegg på Haakonssvern både for de nye ubåtene fra 2028 og for parallell drift og vedlikehold for Ula-klassen og 212 CD-klassen i perioden 2028–2034 slik at operativ tilgjengelighet sikres.

I prosjektet tilrettelegges bygg og anlegg for trening, opplæring og øving av personell, samt lasting og lossing av ammunisjon. Det legges i stor grad til grunn at eksisterende arealer på Haakonssvern knyttet til Ula-klassen skal gjenbrukes og bygges om og at det kun skal etableres en mindre andel nybygg for å dekke behovet. Prosjektet omfatter tilrettelegging av kai og ombygging og tilrettelegging av verksteder i fjell. I tillegg gjennomføres ombygging og nybygg av undervisnings- og øvingsanlegg, samt verksted og lager. De vil være behov for parallell drift og vedlikehold

både for Ula- og 212 CD-klassen i perioden 2028–2034 og relevante bygg for verksteder, øving og trening tilpasses i henhold til dette.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 344 mill. kroner, inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Porsangmoen – eiendom, bygg og anlegg for materiell

Stortinget vedtok prosjekt for eiendom, bygg og anlegg for materiell på Porsangmoen ved behandlingen av Innst. 420 S (2021–2022) til Prop. 75 S (2021–2022). Hensikten med prosjektet er å etablere garasjer og å legge til rette for gjennomføring av opplæring og vedlikeholde materiellet til Kavaleribataljonen på Porsangmoen. Prosjektet omfatter to flerbrukshaller, som er varme garasjer med areal for undervisning, troppslager og lager for personlig bekledning og utrustning. Det skal også etableres et kontorbygg med rom for undervisning av soldatene, et returpunkt med miljøstasjon og vaskefasiliteter, samt en ny løftebukk i Porsanger tekniske verksted.

Delprosjektene returpunkt med miljøstasjon og vaskefasiliteter og ny løftebukk i Porsanger tekniske verksted og returpunkt er ferdigstilt og overlevert. Delprosjektet flerbrukshall med troppskontorer planlegges overlevert medio 2025. Prosjektet planlegges ferdigstilt i 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 407 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Værnes – infrastruktur

Stortinget vedtok prosjektet for infrastruktur i Værnes garnison ved behandlingen av Innst. 420 S (2021–2022) til Prop. 75 S (2021–2022). Infrastrukturen i Værnes garnison ble etablert på 1950-tallet for å dekke behovene til tidligere Værnes flystasjon. Prosjektet skal modernisere og tilpasse eksisterende infrastruktur, samt etablere ny infrastruktur i garnisonen i samsvar med behov for utbygging, samt krav i lov og forskrift.

Den første av tre entrepriser har hatt oppstart i 2024 og planlegging av de andre entreprisene er påstartet. Prosjektet planlegges ferdigstilt innen utgangen av 2026.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 317 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Værnes – fullføring av flyttingen av Luftforsvarets skolesenter fra Kjevik til Værnes

Prosjekt for fullføring av flyttingen av Luftforsvarets skolesenter fra Kjevik til Værnes ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 425 S (2023–2024) til Prop. 59 S (2023–2024). Prosjektets hensikt er å effektivisere og gi ny innretning for flytek-nisk utdanning og kompetanseutvikling i Luftfor-svaret på Værnes og fremskaffe hensiktsmessig eiendom, bygg og anlegg for virksomheten. I tillegg etableres kvarter slik at det totale forleg-ningsbehovet som følger av flyttingen av Luftfor-svarets skolesenter fra Kjevik til Værnes blir dek- ket. Skolebygget består av arealer for teoretisk og virtuell utdanning på flyskrog samt kontorarbeids- plasser for skolens instruktører. For å ivareta behovet for forlegning av elevene, og udekket behov for kvarter på Værnes, etableres tre nye forlegningsbygg for personellet.

I 2024 planlegges konkurransegrunnlag utar- beidet og detaljprosjektering av prosjektet. I 2025 planlegges kontrahering og oppstart byggeplass. Prosjektet planlegges ferdigstilt i 2026.

Prosjektets kostnadsramme er 972 mill. kro- ner inkl. innredning, merverdiavgift, usikkerhets- avsetning og gjennomføringskostnader.

Ørland – ytre perimeter

Prosjektet for etablering av ytre perimeter ved Ørland flystasjon ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2016–2017) til Prop. 1 S (2016–2017). Ved Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023) ble prosjektets kostnadsramme og omfang endret.

Prosjektet omfatter tiltak for nødvendig grunn- sikring på basen i form av forsterking av ytre peri- meter, inkludert hindring av personell og kjøre- tøy, overvåkingssystem for deteksjon og verifi- kasjon, samt nytt adgangskontrollområde for effektiv og sikker kontroll. Arbeidene gjennomf- ores i fem faser, der fire av fasene er ferdigstilt og overlevert.

Nordre del av fase fem er ferdigstilt i 2024. Siste del av fase fem er i produksjon og planlegges ferdigstilt og overlevert i andre kvartal 2025. Prosjektet planlegges ferdigstilt ultimo 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 874 mill. kroner, inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostna- der.

Ørland – støyreduserende tiltak utenfor baseområdet

Prosjektet for gjennomføring av tiltak for å redusere støykonsekvensene for bygningsmasse med støyømfintlig bruksformål utenfor baseområdet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 381 S (2016–2017) til Prop. 123 S (2016–2017). Prosjektet innebærer å tilby innløsning av bygninger med støyømfintlig bruksformål i rød støysone, og å gjennomføre støyreduserende tiltak på bygningsmasse med støyømfintlig bruksformål i gul støysone innen utgangen av 2019, i henhold til reguleringsplanens bestemmelser for Ørland flystasjon. I tillegg skal eventuell bygningsmasse som innløses i rød støysone avhendes, sikres eller rives.

Prosjektet er delt inn i seks delprosjekter. Prosjektets gjenstående arbeid er innenfor delprosjektet avhending, rivning og sikring hvor arbeidet med rivning av innløste bygg ferdigstilt, unnatt 44 vernede bygg der det vil søkes dispensasjon om enten flytting eller rivning. Delprosjektet planlegges ferdigstilt i løpet av 2025 og prosjektet planlegges ferdigstilt i 2026.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 834 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader

Ørland – utbedring av hovedrullebane

Prosjektet for utbedring av hovedrullebanen på Ørland ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 496 S (2020–2021) til Prop. 123 S (2020–2021). Ved Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023) ble prosjektets kostnadsramme og omfang endret.

Prosjektet omfatter utskifting av masser for å lukke avvik på bæreevnen i sikkerhetsområdet langs den opprinnelige delen av hovedrullebanen. Det er også nødvendig å fornye banedekket på denne delen av rullebanen. Skadet asfaltlag blir frest bort, og det blir lagt nye asfaltlag. I hele rullebanelengden blir det gjennomført tiltak for å utvide baneskuldrene.

Anleggs- og elektroentreprisene i prosjektet pågår og vil fortsette utover høsten 2024. Arbeidet med asfaltering av hovedrullebanen planlegges ferdigstilt i 2024. Sluttoppgjør og eventuelle restarbeider kan forekomme i 2025. Prosjektet planlegges ferdigstilt medio 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 073 mill. kroner, inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Ørland – eiendom, bygg og anlegg for luftvern

Prosjekt for eiendom, bygg og anlegg for luftvern ved Ørland flystasjon ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023). Prosjektet omfatter etablering av fasiliteter for Luftvern bataljonen ved flystasjonen. Prosjektet er relatert til planlagt styrking og økning av personell og materiell, samt endret modell for styrkeproduksjon. Det etableres administrasjonsbygg med kontor- og undervisningsfasiliteter, samt fasiliteter for lagring av utstyr for to luftvern batteri. I tillegg til ny bygningsmasse omfatter prosjektet etablering av to områder som skal dekke behovet for å utføre prosedyre for «klar til strid».

Det forventes at oppstart at arbeider i prosjektet starter opp tredje kvartal 2024. Prosjektet planlegges ferdigstilt i 2027.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 480 mill. kroner, inkludert innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Nytt hovedbygg på Jan Mayen

Justis- og beredskapsdepartementet har forvaltningsansvaret for Samfunnet Jan Mayen. Forsvarsdepartementet ved Forsvaret besørger den daglige driften av Samfunnet Jan Mayen, drift av stasjonen samt transport til og fra øya. Oppgavene består av blant annet drift av øyas infrastruktur og drift og vedlikehold av bygningsmassen knyttet til stasjonen. Forsvaret utfører også tjenester etter avtaler med ulike aktører på øya. Bred norsk sivil og militær tilstedeværelse og aktivitet er viktig for å markere norsk suverenitet og hevde norske interesser på Jan Mayen.

Stasjonsbygget på Jan Mayen ble oppført i 1960 med en forventet levetid på om lag 10 år. Den eksisterende bygningsmassen er i dårlig stand og har større råteskader. Det ble benyttet blant annet asbest ved oppføringen av stasjonsbygget, noe som gjør det vanskelig å gjennomføre utbedringer eller renovering av eksisterende bygningsmasse. Forsvarsdepartementet er ansvarlig for prosjektet og ga i 2022 Forsvarsbygg oppdrag om å utarbeide forprosjekt for nytt hovedbygg på Jan Mayen, jf. Prop. 1 S (2023–2024) for Forsvarsdepartementet. Prosjektet omfatter nybygg og sanering av eksisterende hovedbygg, ny storgarasje og erstatning av to naust. Prosjektet har gjennomgått ekstern kvalitetssikring (KS2). Regjeringen foreslo i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2024 (Prop. 104 S (2023–2024)) en

investeringsfullmakt for å starte opp og gjennomføre prosjekt for nytt hovedbygg på Jan Mayen.

Stortinget vedtok 80 mill. kroner i startbevilgning over kap. 1710, post 47 i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2024 jf. Innst. 447 S (2023–2024) til Prop. 104 S (2023–2024). Forsvarsbygg har fått oppdrag om gjennomføring av prosjekt for nytt hovedbygg på Jan Mayen. Prosjektet gjennomføres i perioden 2024–2028.

Prosjektets kostnadsramme er 1 674 mill. kroner inkl. innredning, merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader. Prosjektet finansieres utenfor de økonomiske rammene for langtidsplanen for forsvarssektoren.

Prosjekter som avsluttes

Evenes – sykestue, velferd og idrett

Prosjektet for sykestue, velferd og idrett på Evenes ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2019–2020) til Prop. 1 S (2019–2020).

Prosjektet omfatter etablering av et samlet bygg for funksjonene velferdstjeneste, undervisning, prestetjeneste, idrett, kantine og tillitsvalgthordning. Prosjektet omfatter også fasiliteter for basehelsetjenesten ved Evenes gjennom etablering av sykestue med direkte tilknytning til velferdsbygget.

Bygget er ferdigstilt og tatt i bruk. Prosjektet planlegges ferdigstilt innen utgangen av 2024 innenfor gjeldende prisjusterte kostnadsramme pr. 1. juli 2024 på 410 mill. kroner.

Haakonsvern – oppgradere infrastruktur og utfase fossilt brensel

Prosjektet for oppgradering av infrastruktur og utfasing av fossilt brensel på Haakonsvern ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 359 S (2017–2018) til Prop. 66 S (2017–2018). Prosjektet omfatter tiltak innenfor høyspent og lavspent elektro, utskifting av vannledninger og etablering av grøfter med el-kabler og rør til fjernvarme og fjernkjøling. Forurensede masser fra grøfter leveres til godkjent mottak. Videre omfatter prosjektet utfasing av fossilt brensel ved at oljetanker og oljekjeler fjernes og erstattes med fjernvarme og fjernkjøling fra en ny energisentral basert på sjøvarme.

Prosjektet ble ferdigstilt og overlevert bruker ultimo 2023. Sluttoppgjør pågår i 2024 og prosjektet planlegges terminert medio 2025 innenfor gjeldende prisjusterte kostnadsramme pr. 1. juli 2024 på 843 mill. kroner.

Haakonsvern – oppgradere utrustningskai

Prosjektet for oppgradering av utrustningskai på Haakonsvern ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 346 S (2018–2019) til Prop. 60 S (2018–2019).

Prosjektet omfatter oppgradering av utrustningskaia og punktvis utdyping av sjøbunnen for å oppnå nødvendig seilingsdybde. Eksisterende omformerstasjon oppgraderes og nytt omformeranlegg for landstrøm etableres. Prosjektet omfatter også to nye kaihus med punkter for tilknytning til blant annet vann, avløp og landstrøm. Videre gjennomføres nødvendige tiltak for sikkerhet rundt kaia.

Prosjektet ble ferdigstilt og overlevert til bruker i mars 2023. Det er i 2024 inngått avtale om forlik vedrørende tidligere uenighet om sluttoppgjør. Sluttoppgjør pågår i 2024 og prosjektet planlegges terminert medio 2025 innenfor gjeldende prisjusterte kostnadsramme pr. 1. juli 2024 på 289 mill. kroner.

Porsangmoen – boliger og forlegninger

Prosjektet for boliger og forlegninger på Porsangmoen ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 496 S (2020–2021) til Prop. 123 S (2020–2021).

Prosjektet omfatter kjøp av inntil 19 boliger og bygging av 72 nye befalskvarter. Boligene etableres i Lakselv sentrum og kvarterene i det eksisterende boligområdet utenfor leiren. Videre omfatter prosjektet bygging av en ny mannskapsforlegning for 192 vernepliktige i seksmannsrom med bad i tilknytning til hvert rom.

Prosjektet planlegges ferdigstilt innen utgangen av 2024 innenfor gjeldende prisjusterte kostnadsramme pr. 1. juli 2024 på 407 mill. kroner.

Værnes – forsyningsbygg

Prosjektet for forsyningsbygg på Værnes ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2019–2020) til Prop. 1 S (2019–2020).

Det nye forsyningsbygget på Værnes vil legge til rette for en fremtidsrettet effektiv logistikkjeneste som støtter opp under den operative virksomheten i hele regionen. Det nye forsyningsbygget skal blant annet inneholde forsyningslager, depoter og administrasjonslokaler. Prosjektet ble overlevert i mai 2022. Prosjektet var opprinnelig planlagt ferdigstilt sommeren 2023, men som følge av manglende installasjon av datautstyr i bygget ble ferdigstillelse forsinket.

Prosjektet planlegges avsluttet innen utgangen av 2024 innenfor gjeldende prisjusterte kostnadsramme pr. 1. juli 2024 på 418 mill. kroner.

Til informasjon

Investeringsprogrammet for sikring av skjermingsverdige objekter

Forsvarsdepartementet gjennomfører et landsomfattende investeringsprogram (SVO-programmet) for å få tilfredsstillende sikring av skjermingsverdige objekter i Forsvaret. Programmet består av en rekke prosjekter som er planlagt per sted eller landsdel hvor det er identifisert manglende grunnsikring av skjermingsverdige objekter. I

programmet gjennomføres fysisk sikring av objektene, som barrierer, deteksjon og verifikasjon.

Forsvarsdepartementet sendte oppdrag til Forsvarsbygg om å starte planleggingen i november 2016, og det ble i 2017 satt av 450 mill. kroner til SVO-programmet. Forsvaret er gitt ansvaret som prosjekteier for SVO-prosjektene.

Alle objekter på gjeldende liste over skjermingsverdige objekter i programmet vil være ferdig sikret i 2024. Et nytt vakthbygg planlegges ferdigstilt ved årsskiftet 2024/2025. Sluttoppgjør og mindre arbeider kan forekomme i begynnelsen av 2025, og det vil derfor bli noen utbetalinger i programmet i 2025. Programmet ferdigstilles innenfor programmets prisjusterte ramme på 609 mill. kroner.

Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsinntekter	5 008 261	4 918 506	6 246 013
47	Salg av eiendom	674 415	285 000	97 690
	Sum kap. 4710	5 682 676	5 203 506	6 343 703

Post 01 Driftsinntekter

Posten omfatter inntekter knyttet til blant annet forvaltning, drift, vedlikehold, utskiftinger og utvikling av forsvarssektorens eiendom, bygg og anlegg, samt oppdrag som gjennomføres for andre virksomheter, med tilsvarende utgifter på kap. 1710, post 01. Bevilgningen på posten foreslås økt med 1 328 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024.

Bevilgningen på kap. 4710, post 01 foreslås økt med 591,6 mill. kroner som tilsvarer økningen i inntektsfinansierte utgifter på kap. 1710, post 01. I tillegg foreslås bevilgningen på posten økt med 568,7 mill. kroner i inntekter som finansieres av økte utgifter på andre kapitler knyttet til verdibevaring av eiendom, bygg og anlegg. Inntektskravet er til slutt prisjustert med 167,2 mill. kroner.

Post 47 Salg av eiendom

Posten omfatter netto inntekter fra salg av fast eiendom. Forsvarsbygg avhender eiendommer som sektoren ikke lenger har behov for. Avhendingen omfatter alt fra salg til miljøopprydding og tilrettelegging for sivil bruk. Avhendingen reduserer forsvarssektorens fremtidige driftsutgifter. For 2025 foreslås inntektskravet satt til 97,7 mill. kroner. Dette er en reduksjon på 187,3 mill. kroner fra saldert budsjett 2024 knyttet til at avhending av arealer ved Bodø lufthavn er gjennomført i 2024, samt at potensialet for salg av eiendom er redusert. Satsingene i langtidsplanen gir behov for å beholde og utvikle eksisterende eiendom, bygg og anlegg.

Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
51	Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	290 854	273 357	352 701
	Sum kap. 1716	290 854	273 357	352 701

Budsjettkapitlet dekker bevilgning til tilskudd til Forsvarets Forskningsinstitutt. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på kap. 1716 med om lag

79,3 mill. kroner. Se nærmere omtale av forslaget under posten.

Post 51 Tilskudd til Forsvarets Forskningsinstitutt

(i mill. kr.)

Saldert budsjett 2024	273,4
Pris- og lønnskompensasjon	10,7
Tekniske endringer	10,4
Øvrige endringer	58,2
Forslag 2025	352,7

Forsvarets forskningsinstitutt er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet hadde ved utgangen av 2023 835 ansatte, som utgjorde 800 årsverk. Styret er instituttets øverste organ og er ansvarlig for instituttets virksomhet overfor Forsvarsdepartementet. Forsvarets forskningsinstitutt omsatte i 2023 for om lag 1,32 mrd. kroner og grunnfinansieringen utgjorde 21,7 prosent av dette. Instituttets øvrige inntekter er i hovedsak knyttet til aktørers kjøp av forskning og utvikling (FoU) fra Forsvarets forskningsinstitutt gjennom prosjekter og oppdrag. Det ble i 2023 gjennomført 179 prosjekter og 216 oppdrag med varierende varighet. Instituttet leverer forskning, utvikling og innovasjon til hele forsvarssektoren, og utfører oppdrag etter kapasitet også for andre totalforsvars- og beredskapsaktører utenfor forsvarssektoren.

Forsvarets forskningsinstituttets formål er å ta frem relevant forskning og utvikling med utgangspunkt i instituttets militærteknologiske og realfaglige kompetanse. Forsvarets forskningsinstitutt skal gi den politiske og militære ledelsen rettidige, forskningsbaserte og uavhengige råd. FoU er sektorens mest langsiktige virkemiddel, og Forsvarets forskningsinstituttets virksomhet skal understøtte forsvarssektorens grunnleggende

kunnskapsbehov og prioriteringer som er satt for utviklingen av forsvarsevnen. Forsvarssektoren er avhengig av å tilpasse seg en verden i rask utvikling, og dette stiller større krav til sektorens evne til å se fremover, være fleksibel og raskt tilpasse seg nye utfordringer.

Forsvarets forskningsinstitutt er aktive i internasjonalt FoU-samarbeid, både når det gjelder forvaltning av internasjonale forskningssamarbeid, og som representant for norske forsvarspolitiske interesser. Dette skjer i rammen av NATO og EU, særlig gjennom det europeiske forsvarsfondet (EDF). EDF-deltakelsen gjør at norsk forsvarsforskning kan bidra til kostnadseffektive og relevante operative løsninger, med bidrag fra både akademia, instituttsektor og industri.

Som en viktig FoU-leverandør til sektoren har Forsvarets forskningsinstitutt et spesielt ansvar for å stimulere til synergieffekter og utveksling av kompetanse mellom sivile og militære, nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer og industri. Forsvarets forskningsinstitutt skal bidra til at sektoren kan nyttiggjøre forskning og resultater fra andre forskningsmiljøer og relevant industri. Hovedsatsingene i langtidsplanen, med strukturelle og kompetansemessige endringer for å øke

effektene av forskning og utvikling, vil ha implikasjoner for Forsvarets forskningsinstitutt som virksomhet fremover.

I samsvar med etablerte prosedyrer for innrapportering av nettobudsjetterte virksomheters kontantbeholdning er det utarbeidet tre standardtabeller med nøkkeltall og kommentarer til Forsvarets forskningsinstituts regnskapstall for 2021, 2022 og 2023, og budsjettall for 2024, jf. vedlegg 3 til denne proposisjonen.

Tilskuddet til Forsvarets forskningsinstitutt er grunnfinansiering som tar utgangspunkt i instituttets egenart og formål. Grunnfinansieringen skal bidra til instituttets langsiktige kunnskapsutvikling slik at Forsvarets forskningsinstitutt har god kompetanse og leverer forskningstjenester av høy internasjonal kvalitet. Grunnfinansieringen er en forutsetning for instituttets egenutvikling og for å kunne levere på kundefinansierte oppdrag på høyere teknologisk modenhetsnivå. Tilskuddet inkluderer også midler til hav- og miljøkartlegging, identifikasjonslaboratorium og tverrfaglig forskning på personell og kompetanse i forsvarssektoren. I tillegg vil en andel av tilskuddet gå til å understøtte FoU-prioriteringene i langtidsplanen for forsvarssektoren.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på posten med 79,3 mill. kroner. Av økningen er 10,7 mill. kroner knyttet til pris- og lønnskompensasjon. Videre er den foreslåtte økningen blant annet knyttet til styrking av instituttets evne til å understøtte FoU-prioriteringer beskrevet i langtidsplanen for forsvarssektoren (36,2 mill. kroner), personellstudier (3,1 mill. kroner) og til drift av Forsvarets forskningsinstituts identifikasjonslaboratorium for kjemiske, biologiske, radioaktive og miljøtrusler (CBRE-ID-LAB) for å opprettholde nasjonale evner i henhold til beredskapssystem for forsvarssektoren (17,0 mill. kroner). FoU-prioriteringene i langtidsplanen beskriver hvilke effekter som skal oppnås: 1) *Norge skal lede og delta i multidomeneoperasjoner og være fremst blant allierte på situasjonsforståelse i nord.* 2) *Norge skal utvikle fremtidige operative evner gjennom teknologisk fornyelse.* De tekniske endringene foreslått på posten er knyttet til videreføring av renholdstjenester (9,6 mill. kroner), verdibevarende husleie (4,9 mill. kroner), avvikling av midlertidig forhøyet arbeidsgiveravgift (-4,1 mill. kroner) og midler til forsvarssektorens miljødatabase (1,9 mill. kroner). Se omtale av etableringen av en ny avdeling ved Forsvarets forskningsinstitutt i Nord-Norge under kap. 1760, post 45.

Kap. 1720 Forsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	40 900 282	40 164 620	46 539 225
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	42 796	48 237	49 500
	Sum kap. 1720	40 943 078	40 212 857	46 588 725

Budsjettkapitlet dekker bevilgning til drift av Forsvaret, unntatt Etterretningstjenesten og Redningshelikoptertjenesten.

I den nye langtidsplanen for forsvarssektoren er det lagt til grunn en betydelig styrking av Forsvarets driftsrammer, jf. Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024). I tillegg skal det også gjennomføres langsiktige endringer av Forsvarets organisasjon og struktur. Målet i langtidsplanperioden er å styrke beredskapen gjennom økt reaksjonsevne og operasjonsutholdenhet, og å styrke evne til daglige operasjoner, samvirke og etterretning. Samtidig innebærer strukturutviklingen i Forsvaret omfat-

tende investeringer i materiell og eiendom, bygg og anlegg, i tillegg til en betydelig økning av personell. Forsvaret har en viktig rolle i arbeidet med donasjoner av materiell til Ukraina og trening og øving av ukrainsk personell, og bidrar sterkt internasjonalt i Norges rolle som medleder i den maritime koalisjonen og i de øvrige koalisjonene for Ukraina.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til Forsvaret med 6 375,9 mill. kroner. Se nærmere omtale av forslagene under postene.

Boks 6.1 Forsvaret

Forsvaret er statens fremste maktmiddel for å ivareta Norges sikkerhet i tråd med sikkerhets- og forsvarspolitiske mål. Forsvaret skal løse de syv oppgavene fastsatt av Stortinget, innenfor et beskrevet ambisjonsnivå og fastlagte ressursrammer. Forsvaret er organisert i ulike driftsenheter i tråd med styrkestrukturen slik den er vedtatt av Stortinget. Forsvarssjefen har full kommando over norske styrker i fredstid og ivaretar ledelse og virksomhetsstyring gjennom Forsvarsstaben (FST). Forsvarssjefen delegerer kommando og kontroll gjennom direktiver til underlagte styrkesjefer.

Forsvaret operative hovedkvarter (FOH) er Norges militære fellesoperative hovedkvarter. Sjef FOH leder Forsvarets styrker og operasjoner på tvers av alle forsvarsgrener og avdelinger. FOH skal bidra til å etablere fellesoperative synergier mellom de taktiske styrkesjefene, koordinere med allierte styrker og hovedkvarter, og utvikle nasjonalt planverk på operasjonelt nivå.

Forsvarets fellestjenester (FFT) består av ulike avdelinger med et bredt spekter av oppgaver. Enkelte av avdelingene understøtter Forsvaret med stabs- og administrasjonsoppgaver. FFT omfatter også Forsvarets kulturvirksomhet, Forsvarets tros- og livsynskorps og Tillitsvalgtdordningen i Forsvaret.

Hæren skal bidra til å løse Forsvarets oppgaver ved å produsere og operere landmilitære styrker som har relevant og nødvendig operativ evne for operasjoner i fred, krise og krig.

Sjøforsvaret skal bidra til å løse Forsvarets oppgaver ved å produsere og operere sjømilitære styrker som har relevant og nødvendig operativ evne i fred, krise og krig.

Luftforsvaret skal bidra til å løse Forsvarets oppgaver ved å produsere og operere luftmilitære kapasiteter som har relevant og nødvendig operativ evne i fred, krise og krig.

Heimevernet (HV) skal bidra til å løse Forsvarets oppgaver ved å produsere militære kapasiteter til innsatsstyrkene og områdestrukturen. Heimevernets territorielle ansvar innebærer vakt og sikring av utpekte objekter og infra-

struktur, territoriell overvåking og kontroll, tilrettelegging for og mottak av allierte forsterkninger og sivilt-militært samarbeid.

Forsvarets spesialstyrker (FS) har tre overordnede oppgaver. Disse er forsvar av Norge, operasjoner i utlandet og støtte til andre sektorer. Enheten skal etter anmodning yte bistand til justissektoren i forbindelse med kontraterroroperasjoner, med et særskilt oppdrag innenfor maritim kontraterror mot offshoreinstallasjoner.

Cyberforsvaret (CYFOR) understøtter Forsvarets operasjoner hjemme og ute ved å etablere, drifte og beskytte Forsvarets informasjonsinfrastruktur.

Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) har ansvar for forsyningstjenester i Forsvaret og utfører tyngre vedlikehold. Nasjonalt logistikkoperasjonssenter (NLOGS) er et felles nasjonalt ledelselement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte på det taktiske kommandonivået.

Forsvarets sanitet (FSAN) produserer og bemanner militærmedisinske kapasiteter til operativ virksomhet for FOH og de øvrige delene av Forsvaret. FSAN har også ansvar for oppfølging av skadde veteraner, herunder forskning på og om veteraner.

Forsvarets høyskole (FHS) sin kjernevirksomhet er utdanning og formidling, samt forskning og utvikling. FHS omfatter Krigsskolen, Sjøkrigsskolen, Luftkrigsskolen, Cyberingeniørskolen, Språk- og etterretningsskolen, Stabsskolen, Befalsskolen og Institutt for forsvarsstudier.

Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) understøtter forsvarssjefens arbeidsgiveransvar. Dette omfatter blant annet ivaretagelse av arbeidsgiverrollen innenfor delegerte avtaler, samt ivaretagelse av forhandlingsmyndighet på vegne av forsvarssjefen for særavtaler i Forsvaret. FPVS har også ansvaret for forvaltning av verneplikten og har ansvar for oppfølgingen av veteraner samt implementering og oppfølging av regjeringens nye tiltaksplan for veteraner.

Etterretningstjenesten er omtalt under kap. 1735.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten foreslås økt med 6 374,6 mill. kroner sammenliknet med saldert

budsjett for 2024. Nedenfor følger endringene fra 2024 til 2025:

Tabell 6.6 Endringer fra 2024 til 2025

	(i mill. kr.)
Saldert budsjett 2024	40 164,6
Pris- og lønnskompensasjon	1 224,0
Tekniske endringer og omdisponeringer	510,4
Satsinger i 2025	4 640,2
Forslag 2025	46 539,2

Regjeringen foreslår å styrke Forsvarets driftsrammer betydelig i 2025 for å utbedre svakheter og legge til rette for vekst. Dette innebærer store satsinger innenfor områder som økt bemanning og tiltak for å tilrettelegge for den videre personellopptrappingen i langtidsplanen, oppbygging av beholdninger av ammunisjon, reservedeler, drivstoff og materiell, styrkingen av grunnmuren for

IKT, Heimevernet og nødvendig tilrettelegging for utnyttelse av nye systemer.

Satsinger i 2025

Tabellen under viser hvordan styrking og satsing fordeler seg i 2025 på ulike tiltak under Forsvaret ekskl. Etterretningstjenesten.

Tabell 6.7 Styrkinger av Forsvarets driftsrammer

	(i mill. kr)
Styrket materielldrift	1 020,6
Forsyningsberedskap	878,9
Satsing for å ivareta og beholde personell	780,4
Personellopptrapping	526,3
Styrket drift	485,4
Styrket internasjonal innsats i 2025	332,5
Styrking Heimevernet	276,8
Styrking av grunnmur IKT og cyberoperasjoner	181,1
Opprettholde sikringstiltak på Andøya	65,8
Økte driftsutgifter som følge av ny eiendom, bygg og anlegg	51,7
Tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner	15,5
Klima- og miljøtiltak	14,9
Styrking av Forsvarets musikk	10,3
Sum	4 640,2

Regjeringens foreslåtte økning av Forsvarets driftsbudsjett skal gå til å styrke Forsvarets operative evne, utnytte nye systemer og kapasiteter og

legge til rette for videre utvikling i tråd med langtidsplanen.

Regjeringen foreslår en betydelig økning i bevilgningen til drift av Forsvarets materiell i 2025. Styrkingen vil blant annet legge til rette for innfasing av nye fartøyer i Sjøforsvaret og ivareta driftskonsekvenser av planlagt strukturutvikling i Hæren. Videre styrkes vedlikeholdskapasiteten knyttet til F-35 samt ivaretagelse og videreutvikling av maritim luftovervåkning ved P-8 maritime patruljefly. Styrket materielldrift vil øke beredskapen i Forsvaret gjennom bedre status og tilgjengelighet på materiellet.

For å bedre beredskapen og øke Forsvarets operative evne gjennom økt operasjonsutholdenhet foreslår regjeringen en videre styrking av forsyningsberedskapen i Forsvaret. Regjeringen prioriterer anskaffelse av tilstrekkelig og riktig personlig bekledning og utrusting, ammunisjon, reservedeler til kritiske materiellsystemer og drivstoff. Det vil være et spesielt fokus på å stanse lagertæring av ammunisjon og anskaffelser for å øke lagerbeholdningen av ammunisjon i 2025. Avhengig av tilgjengelighet i markedet vil den konkrete fordelingen av anskaffelsen innenfor ulike ammunisjonsstyper vurderes av Forsvaret for å få best mulig operativ effekt. I tillegg er det en rekke pågående og planlagte materiellprosjekter som omfatter oppbygging av lagerbeholdninger av ammunisjon og reservedeler som budsjetteres under kap. 1760, post 45.

I satsingen på Forsvaret legger regjeringen til rette for en betydelig økning av personell, i tillegg til flere tiltak for å ivareta og beholde personell for å oppnå målene i langtidsplanen. Styrkingen inkluderer en økning i antall ansatte, vernepliktige og reservister og er spesielt rettet mot operative avdelinger i Forsvaret, samt støttefunksjoner. For å legge til rette for fremtidig personellvekst foreslår regjeringen å styrke utdanningen av befal i Forsvaret med et økt antall elever ved Forsvarets befalsskole. Med virkning fra 2025 tar befalsskolen i bruk fasiliteter ved Kjevik leir. Tiltakene for å beholde personell utredes og detaljeres gjennom et lønns- og insentivprosjekt med hensikt å lage målrettede og balanserte tiltak for å bidra til at den nødvendige opptrappingen skal være gjennomførbar. Det vises til nærmere omtale i kapittel 8, Personell og kompetanse.

For å opprettholde aktivitetsnivået og operativ evne foreslår regjeringen å styrke driften i Forsvaret.

I 2025 foreslår regjeringen videre at Norge aktivt skal bidra med internasjonal innsats. Bidragene preges av økt fokus på avskrekking, og en styrket innsats mot trening av ukrainsk personell. I tillegg planlegges det med større deltakelse i

Operasjon Highmast og Talisman Sabre i 2025, som del av en britisk flåtegruppe som skal seile i Indo-Stillehavet. Andre bidrag videreføres på om lag samme nivå som i 2024, i tråd med planlagte operasjoner per høsten 2024. Regjeringen vil fortsette innsatsen mot internasjonal terrorisme gjennom bidragene til Irak i *Operation Inherent Resolve* og *NATO Mission Iraq*. Videre vil regjeringen bidra til NATOs kollektive forsvar gjennom deltakelse i NATOs forsterkede nærvær i Øst-Europa og innmeldinger til NATOs beredskapsstyrker samt NATOs beredskapsinitiativ. Det planlegges med at Forsvaret i 2025 fortsatt skal delta i øvingsrekken Flintlock med fokus på kapasitetsbygging og økt situasjonsforståelse i regionen. I tillegg tar Norge sikte på å stille med personell til treningssenteret AILCT (*The International Academy for the Fight Against Terrorism*) samt å støtte dette senteret økonomisk. Forsvaret fortsetter som tidligere med en rekke forsvarsrelaterte kapasitetsbyggingstiltak i Georgia, Bosnia-Hercegovina, Montenegro og Nord-Makedonia. Norge vil videreføre tilpassede bidrag til ulike andre operasjoner innenfor rammene av NATO, EU og FN. Dette inkluderer bidrag til *United Nations Mission in South Sudan* (UNMISS), *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO) samt *Multinational Force and Observers* (MFO).

Satsingen på Heimevernet fortsetter i 2025. Regjeringen foreslår å øke antall soldater og befal i både områdestrukturen og innsatsstyrkene. Videre legger regjeringen til grunn et økt øvings- og treningsnivå av innsatsstyrkene og hele områdestrukturen. Dette innebærer at i områdestrukturen skal soldater trene fem dager og befal syv dager. I 2025 foreslår regjeringen å øke områdestrukturen med om lag 500 soldater og befal. I tillegg foreslår regjeringen å starte oppbyggingen av ekstra årsverk (10 prosent stilling) i HV-områdene. Regjeringen foreslår i tillegg å prioritere midler for å styrke tilbudet til Heimevernsungdommen. Med budsjettforslaget kompenseres Heimevernet for de økonomiske effektene den nye forskriften om godtgjøringsmodell for reservister medfører.

Regjeringen foreslår å fortsette styrkingen av Forsvarets evne til å beskytte Forsvarets IKT og sikre handlefrihet i cyberdomenet. Løpende oppdateringer og utskiftning av utstyr skal bidra til å opprettholde sikkerheten i Forsvarets kommunikasjonsinfrastruktur. I 2025 foreslår regjeringen å prioritere midler til gjennomføring av kritisk modernisering av digital grunnmur, herunder kritiske oppdateringer av Forsvarets kommunikasjonsinfrastruktur og reduksjon av vedlikehold-

setterslep. Forbedring av Forsvarets digitale grunnmur innebærer blant annet å modernisere Forsvarets sikre plattformer (FSP), datasentre og kommunikasjonsinfrastruktur (FKI).

I forbindelse med forslag om å opprettholde militær aktivitet ved Andøya flystasjon, og en oppdatert vurdering av sikringsbehov, foreslår regjeringen å videreføre bevilgningen til sikringsstyrker og støttetjenester ved Andøya flystasjon.

I tillegg foreslår regjeringen økte bevilgninger for å gjennomføre tiltak som er beskrevet i regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner fra 2024. Planen inneholder en rekke tiltak innenfor fem ulike innsatsområder: kommunikasjon og informasjon; ivaretagelse av veteraner og deres familier; kompetanse i hjelpeapparatet; forskning, og veteraners kompetanse. Det vises til nærmere omtale i kapittel 8, Personell og kompetanse.

Regjeringen foreslår videre som en del av en helhetlig satsing på klima-, miljø- og bærekraftstiltak en styrking på 14,9 mill. kroner for 2025.

Regjeringen foreslår jf. Prop. 87 S (2023–2024), *Forsvarsløftet – for Norges trygghet* å øke bevilgningen til Forsvarets musikk med 10 mill. kroner for 2025. Dette vil muliggjøre fortsatt kompetanseheving og produksjoner av ulike slag. Utførelse av ulike typer oppdrag er viktig for å opprettholde kvaliteten i Forsvarets musikk og for å opprettholde Forsvarets musikk som en attraktiv arbeidsplass for musikere. Denne økningen er en del av forsvarsløftet og satsingen på Forsvaret. Styrkingen kommer i tillegg til videreføringen av grunnbevilgningen til Forsvarets musikk, der Kultur- og likestillingsdepartementet bidrar med 40 prosent av driftsmidlene.

Tekniske endringer og omdisponeringer

Tekniske endringer og omdisponeringer omfatter regjeringens forslag til militær støtte til Ukraina med en bevilgning til Forsvaret på 1 627,7 mill. kroner, en økning på 577 mill. kroner fra bevilgningen på 1 050 mill. kroner i saldert budsjett 2024. Midlene vil i hovedsak gå til å gjennomføre trening og utdanning av ukrainsk personell som del av den militære støtten til Ukraina gjennom Nansen-programmet. Det er også utgifter til blant annet stabsarbeid og anskaffelse av materiell i forbindelse med treningsoppdragene. Det vises til omtale under kap. 1700, post 79.

Ut over forslaget om bevilgning til den militære støtten til Ukraina inneholder de tekniske endringene og omdisponeringene utskillelse av Forsvarets museer til ny etat, jf. omtale under kap. 1730 Forsvarshistorisk museum, overføring av renholdstjenesten til kap. 1710, Forsvarsbygg, reversering av ettårige bevilgninger i 2024, og en teknisk endring knyttet til verdibevarende husleie til Forsvarsbygg som ses i sammenheng med satsingen på kap. 1710, post 01. Videre er bevilgningen redusert mot en tilsvarende økning på kap. 1735, post 01 knyttet til tekniske endringer i organisering av administrative oppgaver. I tillegg inneholder beløpet foreslåtte rammeoverføringer som følge av avvikling av generaladvokatembetet og forvaltning av ny forskrift om spesifikt angitte bunnforhold, med tilsvarende endringer på henholdsvis kapittel 446, post 01 og kapittel 595, post 01.

Avdelingsvis nedbrytning av bevilgningsforslaget

Tabellen under viser Forsvarets planlagte fordeling av bevilgningsforslaget på kap. 1720, post 01 og post 71, for 2025 sammenstilt med fordelingen

i saldert budsjett for 2024. Flere av satsingsforslagene er midlertidig avsatt sentralt under Forsvarsstaben, og vil bli fordelt til den enkelte driftsenhet i Forsvaret basert på en videre detaljering av Forsvarets gjennomføring av langtidsplanen.

Tabell 6.8 Forsvarssjefens planlagte tildeling innenfor kap. 1720, post 01

Driftsenhet	(i 1 000 kr)	
	Saldert budsjett 2024	Forsvarets plan 2025
Cyberforsvaret	2 767 631	3 175 749
Forsvarets fellestjenester	1 325 709	1 308 804
Forsvarets høyskole	1 122 807	1 190 926
Forsvarets logistikkorganisasjon	3 794 854	5 145 601
Forsvarets operative hovedkvarter	633 264	760 307
Forsvarets personell- og vernepliktssenter	1 202 667	1 763 619
Forsvarets spesialstyrker	1 150 674	1 395 619
Forsvarets sanitet	406 044	463 282
Heimevernet	1 876 119	3 035 421
Hæren	7 417 028	8 100 374
Norske styrker i utlandet	824 716	1 179 076
Kystvakten	1 541 865	1 674 280
Luftforsvaret	8 754 353	9 822 227
Sjøforsvaret	5 420 617	5 982 322
Forsvarsstaben Felles	1 974 512	1 591 118
Totalsum	40 212 857	46 588 725

Post 71 Overføringer til andre, kan overføres

Støtte til veteranorganisasjoner og veteranprosjekter

Forsvaret forvalter en tilskuddsordning for veteranorganisasjoner og veteranprosjekter på vegne av Forsvarsdepartementet. Midler tildeles frivillige organisasjoner basert på søknad om drifts- og prosjektstøtte, og etter formål og bestemmelser i forskrift om tilskudd til frivillig aktivitet på forsvars- og sikkerhetsområdet. Formålet med tilskuddsordningen er å stimulere til økt aktivitet for og ivaretagelse av de som har tjenestegjort for Forsvaret i internasjonale operasjoner, eller til aktivitet som fremmer kunnskap om og engasjement for denne gruppen. Ett av tiltakene i regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner er en revisjon av for-

skriften, blant annet for å styrke aktiviteter for veteranfamiliene, og for å åpne for at også veteraner fra internasjonal innsats og operasjoner som Interflex og Gugne også kan omfattes av aktivitetene som veteranorganisasjonene søker støtte til. Arbeidet forventes ferdigstilt slik at det vil gi effekt for tildelingene i 2025.

I 2023 ble det tildelt om lag 24,2 mill. kroner til 20 tilskuddsmottakere som oppfylte tilskuddsordningens formål.

Bevilgningen til tilskuddsordningen foreslås økt med 2,0 mill. kroner i 2025.

Støtte til Stiftelsen Veteranhjelp

Stiftelsen Veteranhjelp er etablert av Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner for å kunne gi øyeblikkelig hjelp til veteraner og

nærmeste familie som befinner seg i en vanskelig økonomisk situasjon. I 2023 ble stiftelsen tildelt 25 000 kroner i tilskudd av Forsvarsdepartementet. Formålet med tilskuddet er å støtte drift av stiftelsen og deres arbeid for å hjelpe veteraner og deres nærmeste familie som befinner seg i en vanskelig økonomisk situasjon.

Tildelingen til stiftelsen foreslås videreført på om lag samme nivå som i saldert budsjett for 2024.

Støtte til veteranforskning

Regjeringen vil videreføre styrkingen av forskning på veteranfeltet og legge til rette for å utvikle et tverrfaglig miljø for veteranforskning gjennom en tilskuddsordning for forskning på veteranfeltet. Forvaltning av ordningen på vegne av Forsvarsdepartementet er delegert til Forsvaret. Ordningen har som formål å styrke forskningen om veteraner

ved å støtte doktorgradsprosjekter som fremmer og bidrar til ny kunnskap om veteraner fra internasjonale operasjoner. Ordningen må ses i sammenheng med forskning på veteranfeltet som skal gjennomføres ved hhv. Forsvarets høyskole og Forsvarets sanitet, jf. post 01 i samme kapittel. I regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner er det besluttet å søke å styrke ordningen, slik at tilskuddet er på nivå med kostnadene for en doktorgradsstipendiat.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 0,6 mill. kroner i 2025.

Tekniske endringer

Støtte til historie- og minnekulturprosjekter relatert til andre verdenskrig, og Norges Hjemmefrontmuseums støtte til faglitteratur om norsk forsvars- og okkupasjonshistorie, i alt 2,6 mill. kroner, foreslås flyttet til kapittel 1730, post 71.

Kap. 4720 Forsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsinntekter	1 815 842	894 680	1 042 384
	Sum kap. 4720	1 815 842	894 680	1 042 384

Post 01 Driftsinntekter

Bevilgningen på posten foreslås økt med 147,7 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Den årlige prisjusteringen utgjør en økning av inntektskravet med om lag 30 mill. kroner. Ut over dette skyldes endringen inntekter fra deltagende nasjoner etter Nordic Response 2024 på 140,0 mill. kroner. I tillegg foreslås endringer i finansieringsmodellen for Concept Development

and Experimentation (CD&E) med en reduksjon på 8,2 mill. kroner og en reduksjon på 2 mill. kroner knyttet til endret modell for husleie der Joint Warfare Center (JWC) nå betaler husleie direkte til Forsvarsbygg, mens det tidligere ble betalt av Sjøforsvaret så refundert av JWC.

I forbindelse med opprettelsen av Forsvarshistorisk museum foreslås posten redusert med 12,5 mill. kroner mot en tilsvarende økning av kap. 4730, post 01.

Kap. 1730 Forsvarshistorisk museum

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	-	-	176 113
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	-	-	2 575
	Sum kap. 1730	-	-	178 688

Budsjettkapitlet dekker bevilgning til drift av Forsvarshistorisk museum og tilskuddsordninger forvaltet av etaten. Se nærmere omtale av forslagene under postene.

Regjeringen har besluttet å etablere Forsvarshistorisk museum som en ny etat under Forsvarsdepartementet fra 1. januar 2025. Regjeringens målsetting er å videreutvikle Forsvarshistorisk museum som en moderne, profesjonell og fremtidsrettet museumsvirksomhet. Forsvarshistorisk museum skal være attraktivt og relevant for hele befolkningen, belyse norske veteraners innsats og bidra til å bygge forsvarsvilje.

Forsvarshistorisk museum forvalter på vegne av Forsvarsdepartementet store, viktige samlinger knyttet til nasjonens forsvars- og militærhistorie. Regjeringen vil at Forsvarshistorisk museum skal gis forutsetninger for å bevare, videreutvikle og tilgjengeliggjøre disse, samtidig som museets moderne formidlingsevne og forskningskompetanse skal styrkes. Virksomheten skal drives med utgangspunkt i museumsfaglige prinsipper om forskning, formidling, forvaltning og fornying, som vil presiseres i Instruks for Forsvarshistorisk museum.

Museet har et potensial for økt egeninntjening som vil kunne bidra til å akselerere modernisering av virksomheten. Det skal utredes muligheter for å utvide museets omfang av forretningsmessig virksomhet, langsiktig økonomisk planlegging og styring. Det skal også utredes muligheter for et utvidet samarbeid med andre kulturaktører i sektoren, i første rekke med forvaltningen av de nasjonale festningsverkene.

Post 01 Driftsutgifter

Driftsutgiftene til Forsvarshistorisk museum består av 143,7 mill. kroner som er overført fra kap. 1720, post 01. I tillegg foreslår regjeringen en ytterligere satsing på 32,4 mill. kroner som beskrevet i langtidsplanen knyttet til opprettelsen av etaten og styrking av gjenstandsforvaltningen. I 2025 settes den nye virksomheten i stand til å bevare gjenstandssamlinger gjennom komplettering av organisasjon, systemer, prosedyrer og grunnleggende museumsfaglige tiltak. I perioden 2026-2030 planlegges det at aktivitetene gradvis dreies mot videreutvikling av gjenstandsforvaltning, styrking av forskning, oppgradering av formidlingskonsepter og etablering av nye, engasjerende utstillinger med sikte på å øke publikumsbesøk og egeninntjening.

Et viktig satsningsområde vil være forberedelser for utvikling av et nytt sentralt magasin. Det er et mål at dette på sikt skal erstatte dagens løsnings, der samlingene er spredt på 15 ulike steder i bygg som med få unntak ikke tilfredsstillende nasjonale standarder for magasinering.

Samlet foreslås det bevilget 176,1 mill. kroner på kap. 1730, post 01.

Post 71 Overføringer til andre

Med overføringen av Forsvarets museer til den nye etaten Forsvarshistorisk museum overføres samtidig forvaltningen av tilskuddsordningene tilskudd til historie- og minnekulturprosjekter relatert til andre verdenskrig og Norges Hjemmefrontmuseums støtte til faglitteratur om norsk forsvars- og okkupasjonshistorie, til den nye etaten. 2,6 mill. kroner av bevilgningen på kap. 1720, post 71, foreslås flyttet til denne posten.

Samlet foreslås det bevilget 2,6 mill. kroner på kap. 1730, post 71.

Støtte til historie- og minnekulturprosjekter relatert til andre verdenskrig

Ordningen for tilskudd til historie- og kulturminneprosjekter relatert til andre verdenskrig skal forvaltes av Forsvarshistorisk museum på vegne av Forsvarsdepartementet. Midler tildeles basert på søknad til mindre historie- og minnekulturprosjekter relatert til andre verdenskrig. Tilskuddsordningens formål og bestemmelser for tildeling fremgår av forskrift om tilskudd til frivillig aktivitet på forsvars- og sikkerhetsområdet. Tildelingen til tilskuddsordningen foreslås videreført på om lag samme nivå som i saldert budsjett for 2024.

Norges Hjemmefrontmuseums støtte til faglitteratur om norsk forsvars- og okkupasjonshistorie

Norges Hjemmefrontmuseum (NHM) støtter eksterne bokprosjekter, for å bidra til utgivelse av vitenskapelige og populærvitenskapelige bøker om norsk forsvarshistorie og norsk okkupasjonshistorie, som er avhengig av produksjonsstøtte for å kunne nå ut til et større publikum. Omsøkte prosjekter skal tilfredsstillende vitenskapelige og faglitte-rære kriterier. Tilskuddsordningens formål og bestemmelse for tildeling fremgår av retningslinjer for disponering av billettinntekter fra NHM. I 2023 ble det ikke tildelt støtte til prosjekter. I 2025 legges det opp til inntil 1 mill. kroner til ordningen.

Kap. 4730 Forsvarshistorisk museum

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsinntekter	-	-	12 500
	Sum kap. 4730	-	-	12 500

Post 01 Driftsinntekter

Driftsinntektene til Forsvarshistorisk museum baserer seg i stort på inntekter fra publikum ved

museumsdriften. Inntektskravet er overført fra Forsvaret kap. 4720, post 01.

Kap. 1735 Etterretningstjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
21	Spesielle driftsutgifter	3 127 522	3 345 180	4 299 296
	Sum kap. 1735	3 127 522	3 345 180	4 299 296

Det er de senere årene gjennomført en betydelig og nødvendig teknisk modernisering og videreutvikling av Etterretningstjenesten. Dette har økt tjenestens kapasitet. I tråd med den nye langtidsplanen foreslår regjeringen å videreføre og ytterligere forsterke videreutviklingen av Etterretningstjenesten gjennom å fornye eksisterende evner og utvikle nye evner.

I en sikkerhetspolitisk virkelighet som er mindre forutsigbar og mer sammensatt enn på mange tiår er det særlig viktig at Etterretningstjenesten er i stand til å møte Forsvarets og norske myndigheters behov. Etterretningstjenesten skal ha god og kontinuerlig evne til å forstå situasjonen i våre interesseområder, mulig utvikling og til varsling. Satsingen skal gi et bedre og mer oppdatert situasjonsbilde fra havbunnen til verdensrommet og i alle domener. Etterretningstjenesten vil i 2025 ha fokus på den sikkerhetspolitiske situasjonen i Norges nærområder og forhold som påvirker nasjonal sikkerhet.

Om Etterretningstjenesten

Etterretningstjenesten er Norges utenlandsetterretningstjeneste og har som oppgave å skaffe rettidig, pålitelig og relevant informasjon om verden rundt oss, som beslutningsgrunnlag for militære

og sivile myndigheter. Norsk utenlandsetterretning er et sikkerhetspolitisk virkemiddel som skal bidra til å beskytte Norges suverenitet, territoriale integritet, demokratiske styreform og andre nasjonale sikkerhetsinteresser. Etterretningstjenestens hovedoppdrag er å varsle om ytre trusler mot Norge og nasjonale sikkerhetsinteresser, støtte Forsvaret, allierte og partnere, samt understøtte politiske beslutningsprosesser med informasjon av betydning for norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik.

Etterretningstjenesten er en del av Forsvaret, og sjef Etterretningstjenesten er en av to sjefer på operasjonelt nivå i Forsvaret. Etterretningstjenesten har et helhetlig ansvar i Forsvaret for etterretning, cyberoperasjoner, romdomenet, samt militær geografi, meteorologi og oseanografi. Etterretningstjenestens rolle i forsvarskonseptet er gjennomgående.

Etterretningstjenestens rolle i det nasjonale sikkerhetssamvirket er å bidra med vurderinger av trusselbildet mot Norge fra utlandet. Løpende produseres etterretninger som belyser trusler eller mulige trusler mot norske grunnleggende funksjoner og nasjonal sikkerhet. Etterretningstjenesten samarbeider med og støtter en lang rekke etater med relevans for totalforsvaret.

Ved Stortingets behandling av Innst. 357 L (2019–2020) til Prop. 80 L (2019–2020) og lovvedtak 134 (2019–2020) 11. juni 2020, ba Stortinget regjeringen sørge for en uavhengig evaluering av den nye etterretningstjenesteloven fra full ikraft-

tredelse, jf. anmodningsvedtak nr. 676. Oppfølging av anmodningsvedtaket er omtalt i kapittel 5.

Status og fremdrift i prosjekt 0011 Tilrettelagt innhenting er omtalt under kap. 1760, post 45.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

I samsvar med den betydelige styrkingen av forsvarssektoren, foreslår regjeringen å øke ambisjonen for Etterretningstjenesten i 2025 med 494,9 mill. kroner. I tillegg foreslås bevilgningen økt med 30,4 mill. kroner som en teknisk endring knyttet til verdibevarende husleie til Forsvars-

bygg som sees i sammenheng med satsingen på kap. 1710, post 01. Inkludert tekniske endringer mot kap. 1720, post 01 og kap. 1760, post 45 foreslås posten økt med 854,0 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024.

Kap. 1740 Statens graderte plattformtjenester

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	-	-	608 387
	Sum kap. 1740	-	-	608 387

Den sikkerhetspolitiske utviklingen samt kompleksiteten og sårbarheten i samfunnet medfører økt behov for sikker og effektiv kommunikasjon av gradert informasjon i totalforsvaret og virksomheter underlagt sikkerhetsloven. Forsvarsdepartementets interne IKT-organisasjon har de siste årene vært en sentral leverandør av nasjonale graderte IKT-tjenester. FDs IKT-organisasjon etableres som et ordinært forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet fra 1. januar 2025. Dette skal bidra til bedre informasjonsflyt og raskere prosesser i og mellom statsforvaltningen, forsvarssektoren og totalforsvaret for øvrig. I en kritesituasjon vil leveranser av graderte IKT-tjenester være avgjørende for å understøtte kritiske samfunnsfunksjoner og ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser.

IKT-organisasjonen leverer i dag Nasjonalt BEGRENSET nett (NBN). I tillegg skal IKT-organisasjonen levere Nasjonalt HEMMELIG nett (NHN) fra 2025. Dette gir muligheter for informasjonsdeling og kommunikasjon gjennom skrift,

tale og video for virksomheter underlagt sikkerhetsloven samt for aktørene innenfor myndighetsutøvelse, samfunnssikkerhet, beredskap og forsvar som skal ivareta kritiske samfunnsfunksjoner gjennom hele krisespekteret.

Post 01 Driftsutgifter, kan overføres

Posten dekker bevilgning til drift av Statens graderte plattformtjenester. Driftsutgiftene til etaten består av utgifter til administrasjon, fellesutgifter for tjenesteleveransene, samt utgifter som viderefaktureres brukerne av tjenestene. Driftsutgiftene lå tidligere under Forsvarsdepartementets driftsbudsjett på kap. 1700, post 01. For 2025 styrkes posten for å finansiere videreutvikling av felles grunnplattform for tjenesteleveransene og utgifter til nødvendige stabs- og administrasjonsfunksjoner etaten får som nytt forvaltningsorgan, samt merutgifter med tilsvarende merinntekter fra økte tjenesteleveranser.

Kap. 4740 Statens graderte plattformtjenester

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsinntekter	-	-	212 776
	Sum kap. 4740	-	-	212 776

Post 01 Driftsinntekter

Posten omfatter inntekter vedrørende brukerbetaling for tilkobling til Nasjonalt BEGRENSET nett og Nasjonalt HEMMELIG nett.

Kap. 1760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	2 446 180	2 308 484	2 549 575
44	Fellesfinansierte investeringer, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	94 698	165 312	256 733
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	23 691 478	24 812 572	34 476 213
48	Fellesfinansierte investeringer, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	201 753	390 000	650 000
75	Fellesfinansierte investeringer, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1760, post 44</i>	192 952	158 165	348 396
	Sum kap. 1760	26 627 061	27 834 533	38 280 917

Budsjettkapitlet dekker utgifter til anskaffelse av materiell til Forsvaret. Dette omfatter driftsutgifter til forsvarmateriell, utbetaling til produsenter i tråd med inngåtte kontrakter, utgifter til vedlikehold og oppgradering av eksisterende utstyr, og utgifter til avhending av utrangert utstyr. Kapitlet dekker også utgifter til fellesfinansierte investeringer som inngår i NATOs investeringsprogram.

Den nye langtidspanen medfører en omfattende satsing på materiellinvesteringer de neste tolv årene. Første prioritet er å få det Forsvaret vi har til å virke. Det innebærer blant annet å bygge opp tilstrekkelige lagerbeholdninger av ammunisjon og reservedeler. I tillegg er det lagt opp til betydelig satsing på luftvern, nye fregatter med

anti-ubåt helikoptre, standardisert fartøyklasse, langtrekkende droner, helikopter til Forsvarets spesialstyrker og Hæren, langtrekkende presisjonsild, mv.

I 2025 legges det opp til betydelige utbetalinger til nye ubåter, maritim overvåkningskapasitet, program Mime og artilleriammunisjon. I tillegg fortsetter utbetalingene til nye kampfly samt til anskaffelse og oppgradering av sjømålsmissiler (NSM) til Sjøforsvaret og til en rekke andre prosjekter. Regjeringen foreslår en betydelig økning av investeringsnivået også i 2025. Det vises til omtalen under post 45 for nærmere beskrivelse av materiellinvesteringssporteføljen.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under kap. 1760, post 45

Posten finansierer driftsutgiftene til etaten Forsvarsmateriell, og dekker gjennomføringsutgifter til materiellanskaffelsesprosjekter og utgifter knyttet til materiellforvaltning i forsvarssektoren.

Driftsutgifter til kampflyanskaffelsen utgjør 90,8 mill. kroner.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 245,2 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024.

Tabell 6.9 Endringer fra 2024 til 2025

	(i mill. kr)
Saldert budsjett 2024	2 308,5
Pris- og lønnskompensasjon	70,2
Tekniske endringer	24,4
Øvrige endringer	-34,6
LTP-opptrapping	181,0
Forslag 2025	2 549,5

De tekniske endringene skyldes overføring av drift av Hovemoen fra Forsvaret til Forsvarsmateriell, avvikling av midlertidig forhøyet arbeidsgiveravgift og husleieøkning som følge av økt verdibevaring. Øvrige endringer gjelder avslutning av oppfølging etter forliset til KNM Helge Ingstad, tilbakeføring av omstillingsmidler knyttet til effektivisering i Forsvarsmateriell og Forsvarsmateriells utgifter i forbindelse med oppfølging og gjennomføring av donasjoner og anskaffelser fra forsvarssektoren i forbindelse med den militære støtten til Ukraina, jf. omtale på kap. 1700, post 79.

Regjeringen foreslår en økning i bevilgningen på posten på 139,2 mill. kroner til personell for å styrke evne til fremskaffelse og forvaltning. Økningene er nødvendig i takt med økende mengde nye investeringsprosjekter og avhending av utgående våpensystemer. Det foreslås videre å sette av 21,1 mill. kroner til klima-, miljø- og bærekraftstiltak. Midlene vil i hovedsak gå til oppfølging av sosial bærekraft og klima og miljø, samt videreutvikling av Forsvarets investeringsdatabase for å understøtte ivaretagelse av klima og miljøkrav i anskaffelser. I tillegg foreslås en økning av bevilgningen på 20,7 mill. kroner til utøvelse av systemeierskap til NASAMS og missilfamilien.

Post 44 Fellesfinansierte investeringer, nasjonalfinansiert andel, kan overføres

Posten dekker de nasjonale utgiftene knyttet til gjennomføring av NATOs investeringsprogram

for sikkerhet, samt prefinansiering av NATO-prosjekter i Norge når dette er nødvendig. Bevilgningen på posten foreslås økt med 91,4 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Utover kompensasjon for prisvekst skyldes økningen økte nasjonale utgifter tilknyttet endrede rammer på NATO-prosjekter, spesielt knyttet til *Maritime Capability Program* plan.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten omfatter utgifter til materiellanskaffelser til forsvarssektoren, inkludert nye kampfly med baseløsning, og flernasjonale investeringsprogrammer i NATO. Posten omfatter også utgifter til forsknings- og utviklingsaktiviteter (FoU) og innovasjon. Investeringsmidler kan også nyttes til tiltak for å redusere driftsutgifter, øke produktiviteten eller forbedre kvaliteten på leveranser innenfor vedtatt struktur og ambisjonsnivå.

For å redusere effekten av forsvarsbudsjettets eksponering mot valutasvingninger i forbindelse med anskaffelser av forsvarsmateriell, er det lagt til grunn at materiellprosjekter med en kostnadsramme over 1 mrd. kroner, og som er eksponert for utenlandsk valuta, gis en årlig valutajustering. Dette innebærer at investeringsrammen (alt annet likt) vil reduseres i en periode med styrket kronekurs. I motsatt tilfelle, vil en svekket krone medføre at investeringsrammen øker. Hensikten med å foreta årlige valutajusteringer av store investeringsprosjekter er å bevare kjøpekraften til forsvarssek-

toren og øke forutsigbarheten for at målene om økt forsvarsevne i langtidsplanen blir nådd.

Basert på endringer i valutakurser og utbetalinger gjennom året, vil regjeringen foreslå justeringer i revidert nasjonalbudsjett og i nysalderingen i 2025.

Det legges til grunn at endringer i kostnadsrammene for investeringsprosjektene som følge av priskompensasjon og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget.

Innenfor materiellinvesteringsområdet ser vi at den globale situasjonen medfører en del forsinkelser i prosjektene. Det er grunn til å tro at situasjonen også vil gi en prisøkning for materiellinvesteringsprosjektene som vil overgå den kompensasjon som er gitt i årlige prisjusteringer. Konsekvensen av dette kan medføre utfordringer knyttet til å gjennomføre prosjektene innenfor gitte styrings- og kostnadsrammer, samt justering av

tidsplaner. Det kan derfor bli behov for å øke prosjektenes rammer, kutte i omfang og ytelse eller fordele prosjekter, med tilhørende kostnader, over flere år.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) og Forsvarsbygg har en egen FoU-portefølje på denne posten. NSMs FoU-aktiviteter skal rettes mot utvikling av sikkerhetstiltak for å bedre sikkerhetstilstanden i samfunnet. FoU-aktivitetene vil i hovedsak være rettet mot økt kompetanse om forebyggende sikkerhet, utvikling av forebyggende IKT-sikkerhetstiltak, hendelseshåndtering og objektsikkerhet. For Forsvarsbygg vil FoU-aktivitetene i hovedsak rettes mot utvikling av bygningsmessige sikringstiltak.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 9 663,6 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024.

Nedenfor følger endringene fra 2024 til 2025:

Tabell 6.10 Endringer fra 2024 til 2025

	(i mill. kr)
Saldert budsjett 2024	24 812,6
Priskompensasjon	914,4
Ukraina: Gjenanskaffelser og økt produksjonskapasitet Nammo	2 224,3
Øvrige endringer	6 524,9
Forslag 2025	34 476,2

Materiellanskaffelser og teknologiutvikling inngår i arbeidet med den militære støtten til Ukraina. Bevilgningen foreslås økt med 1 389,2 mill. kroner for gjenanskaffelse av materiell som er donert til Ukraina i 2023 og 2024. Videre økes bevilgningen på posten ytterligere med 691,6 mill. kroner for tiltak for økt produksjonskapasitet ved Nammo AS og 143,5 mill. kroner knyttet til treningsoppdrag F-16 og forskning og utviklingsaktiviteter.

Øvrige endringer består av satsinger i tråd med langtidsplanen. Stortinget har vedtatt ny langtidsplan med en omfattende satsing på materiellinvesteringer som skal modernisere dagens forsvar og bygge opp tilstrekkelige lagerbeholdninger av ammunisjon og reservedeler. Bevilgningen på posten foreslås økt med 6 005,7 mill. kroner til materiellinvesteringer, som blir nærmere omtalt under. Videre foreslås en økt bevilgning på 519,2 mill. kroner tilknyttet forskning og utvikling, jf. nærmere omtale under. De resterende

endringene består av en rekke mindre satsinger som ikke omtales nærmere.

Nye prosjekter og programmer for godkjenning

7621 Bakkebasert luftvern

Nasjonal evne til forsvar mot luftbårne våpen og ubemannede luftsystemer skal styrkes gjennom økt volum og ytelse på bakkebasert luftvern. Prosjektet har til hensikt å anskaffe åtte ildledningsentraler og 16 utskytningsenheter for NASAMS, inkludert nødvendig kommunikasjonsinfrastruktur, kjøretøy og støttmateriell. Med dette vil de siste to av de fire eksisterende NASAMS-batteriene bli modernisert og styrket.

Dagens sikkerhetspolitiske situasjon tilsier at strukturutviklingen av bakkebasert luftvern, og oppgradering av NASAMS, forseres. Det er en felles utfordring i forsvarssektoren at utgifter for militært materiell øker og at allerede lange ledetider blir lengre. Det er derfor viktig å inngå bin-

dende kontrakter så raskt som mulig slik at Forsvarets tilgang på nødvendig materiell sikres.

Ambisjonen i ny langtidsplan for forsvarssektoren er å modernisere og styrke de fire eksisterende NASAMS-batteriene og å anskaffe og implementere ytterligere fire batterier.

Gjenanskaffelsene i prosjekt 1146 *Gjenanskaffelse av donerte hovedkomponenter til NASAMS* innebærer en fremskyndet modernisering av de to første av fire eksisterende NASAMS-batterier.

Materiellet som anskaffes er NASAMS-materiell som i hovedsak er produsert av Kongsberg Defence and Aerospace (KDA). Avtale om industrisamarbeid med aktuelle underleverandører blir ivare tatt.

Prosjektets styringsramme (P50) utgjør 4 387 millioner kroner inkludert merverdiavgift og gjennomføringskostnad. Prosjektet anbefales godkjent med kostnadsramme (P85) for kapittel 1760, post 45, på 4 517 millioner kroner inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Godkjenning av endring av kostnadsramme for pågående prosjekt

2559 Landbasert transportstøtte (kjøp av nye lastebiler og oppgradering av eksisterende lastebiler)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 359 S (2017–2018) til Prop. 66 S (2017–2018). Forsvaret anskaffet om lag 2 000 Scania lastevogner i flere varianter i perioden 1987–1996, og vognene nærmer seg slutten på sin tekniske levetid. Gjennom prosjektet anskaffes det nye lastevogner som erstatning for Scania-lastevognene. Innenfor sine fullmakter har Forsvarsdepartementet tidligere godkjent anskaffelser av de 125 høyest prioriterte lastevognene i ulike varianter. Disse lastevognvariantene anskaffes gjennom avrop på en felles norsk-svensk rammeavtale inngått med det tyske selskapet Rheinmetal M.A.N. Military Vehicles. Det er så langt mottatt og overført 109 vogner fra leverandøren til Forsvaret. Resterende vogner er under overføring til Forsvaret.

Den samme rammeavtalen ligger også til grunn ved anskaffelsene i prosjekt 2559. Prosjektet skal anskaffe 340 nye lastevogner i ulike versjoner. De første 56 kjøretøyene er levert fra leverandøren og ble overført til Forsvaret i 2022.

Gjennom Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023), ble prosjektets kostnadsramme økt for å muliggjøre gjenanskaffelse av lastevogner som er donert til Ukraina.

Om lag 500 av Scaniavognene i best tilstand skal levetidsforlenges. Dette arbeidet pågår, og gjøres i stor grad gjennom kjøp av reservedeler og komponenter som står i fare for å gå ut av produksjon.

Forsvaret har udekkede behov for lastevogner som følge av en planlagt økning av strukturen. Prosjektets kostnadsramme foreslås derfor økt for å muliggjøre en anskaffelse av ytterligere omkring 100 lastevogner. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme foreslås økt med 700 mill. kroner til 3 372 mill. kroner inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

6192 Oppgradering av luftvernmissil til FN klasse fregatter

Stortinget vedtok gjennom behandlingen av Innst. 234 S (2013–2014) til Prop. 84 S (2013–2014) å oppdatere luftvernmissilene på fregattene. Oppdateringen og videreutviklingen av ESSM gjennomføres i et NATO-samarbeidsprosjekt, NATO Sea Sparrow Project, som Norge er en del av. Prosjektet består i hovedsak av tre tiltak: 1) Utviklingen av ett nytt missil (ESSM Block 2), 2) Anskaffelse av nye missiler, og 3) Tilpasning av fregattenes våpensystem til de nye missilene, samt levetidsforlengelse av eksisterende missiler av typen ESSM Block 1. Utvikling av missilet ble ferdigstilt i desember 2021. Anskaffelse og innfasingen av missilene er i gang og gjennomføres i perioden 2024–2031. Basert på en ny sikkerhetspolitisk situasjon, og for å kompensere for tidligere reduksjoner av antall missiler som skal anskaffes av prosjektet, foreslås det nå å anskaffe flere luftvernmissiler til fregattene. Regjeringen foreslår derfor å øke kostnadsrammen for P6192 Oppgradering av luftvernmissil til FN klasse fregatter fra 2 645 mill. kroner til 4 084 mill. kroner inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader. Rammeøkningen inneholder i tillegg til omfangsendring en større justering som følge av prisvekst og valutatap.

Tabell 6.11 Kategori 1-prosjekter innenfor materiell

		(i mill. kr)		
	Formål/prosjektnavn	Kostnads- ramme	Anslått utbetaling 2025	Forventet gjenstående etter 2025
0011	Tilrettelagt innhenting	1 286	438	124
1081	Super Sonic Strike Missile	1 178	466	692
1092	Oppgradering av kamp- og støttevogner til Hæren (Oppgradering av CV90)	1 255	51	289
1103	Utvidet mellomøsning Ula-klassen (Videreføring av Ula-klassen ubåter frem til nye ubåter er levert)	5 023	317	4 597
1129	Maritim helikopterkapasitet	13 602	2 491	9 549
1146	Gjenanskaffelse av donerte hovedkomponenter til NASAMS	6 090	602	4 298
1171	NASAMS-komponenter med lang ledetid	973	255	464
2047	Videreføring av MPA- og ISR-kapasitet (P-8A)	12 949	934	915
2513	Logistikk- og støttefartøy	2 859	218	215
2559	Landbasert transportstøtte (kjøp av nye lastebiler og oppgradering av eksisterende lastebiler)	3 372	37	2 970
2595	Komplettering av moderne håndvåpen	923	430	63
4018	Hånd- og avdelingsvåpen	759	8	86
4019	Bekledning og beskyttelse (uniformer og beskyttelsesvester)	995	162	340
5007	Artillerilokaliseringsskann	2 566	315	1 087
5045	Broleggerpanservogn	1 457	40	675
5049	Ingeniørpanservogn	3 026	98	2 121
5067	Ildledning av luftleverte kapabiliteter	734	37	697
5230	Artilleriammunisjon 155 mm	5 408	820	4 100
5430	Bergepanservogn	1 543	78	490
5436	Kampvogner til Hæren (stormpanservogner)	13 582	121	174
5447	Artillerisystem 155 mm (skyts og ammunisjonskjøretøy)	5 467	58	1 912
5475	Elektroniske mottiltak	1 432	346	867
6023	Videreføring av NSM (Hovedoverhaling av eksisterende beholdning og anskaffelse av flere Naval Strike Missile)	2 527	87	757
6086	AEGIS COTS <i>Baseline update (oppgradering av kampløsesystem fregatt)</i>	1 687	21	20
6192	Oppgradering av luftvernmissil til Fridtjof Nansen-klasse fregatter	4 084	383	1 660

Tabell 6.11 Kategori 1-prosjekter innenfor materiell

		(i mill. kr)		
Formål/prosjektnavn	Kostnadsramme	Anslått utbetaling 2025	Forventet gjenstående etter 2025	
6345	Videre oppdatering av Ula-klasse ubåter (oppgradering av sensor- og våpensystemer)	1 985	4	26
6346	Nye ubåter	51 884	4 802	38 494
6359	Fremtidig maritim minemottiltakskapabilitet	4 767	232	4 420
6370	Mellomløsning Ula-klasse ubåter (Utskiftning av ukurante deler på ubåtene samt anskaffelse av flere reservedeler)	717	21	148
6380	Kystjegerkommandoen oppgradering	2 606	59	2 538
6615	Nye kystvaktfartøyer	8 586	211	487
6624	Levetidsforlengelse Indre kystvakt (IKV)	672	28	612
7628	Kampluftvern til Hæren	2 118	38	1 112
7806	Nye transportfly – anskaffelse	6 977	0	1 308
7821	Erstatning missiler til bakkebasert luftvern	10 350	0	10 338
8164	Modernisering av kryptoløsninger	2 590	201	1 928
9360	Stridsvognekapasitet til Hæren (nye stridsvogner)	22 335	291	18 465
1132	Program Mime – leveransebølge 2	3 449	571	829

0011 Tilrettelagt innhenting

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2020–2021) til Prop. 1 S (2020–2021) og Prop. 1 S Tillegg 1 (2020–2021).

Prosjektet er opprettet for å anskaffe et system for tilrettelagt innhenting. Prosjektet ble i en innledende fase benevnt «Digitalt grenseforsvar». Systemet vil gi Etterretningstjenesten mulighet til å innhente elektronisk kommunikasjon som passerer Norges grenser, innenfor de begrensninger og forutsetninger som etterretningstjenesteloven setter.

Anskaffelsen av et system for tilrettelagt innhenting utføres av Etterretningstjenesten, og er planlagt slutført innen 2026. Systemets planlagte kapasitet er vurdert som tilfredsstillende for dagens situasjon. Utvikling i trusselbildet mv. kan medføre behov for å øke kapasiteten i fremtiden.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 286 mill. kroner inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

1081 Super Sonic Strike Missile

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 133 S (2023–2024) til Prop. 17 S (2023–2024). Prosjekt 1081 Super Sonic Strike Missile (3SM) skal utvikle et nytt sjømålsmissil som skal være operativt tilgjengelig innen 2035. Missilet vil bidra til å sikre norsk suverenitet og territoriell integritet ved å styrke Forsvarets troverdige avskrekkingsskapasitet og forbedre evnen til å bekjempe mål på lange avstander. Utviklingsprosjektet vil bli gjennomført i samarbeid med Tyskland. Prosjektet er en del av et maritimt materiell-samarbeid som ble etablert i 2017, som blant annet inkluderer felles anskaffelse av nye ubåter og eksisterende Naval Strike Missiles (NSM). Det er en ambisjon at 3SM, i tillegg til å dekke operative behov i Norge og Tyskland, også utvikles for å være attraktivt missil for NATO-land og andre nære allierte.

Stortinget vedtok i 2023 igangsettelse av den innledende designfasen. Den innledende designfasen skal demonstrere at leverandøren er i stand til å utvikle missilsystemet med relevant ytelse

innenfor forventet økonomisk ramme. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en anbefaling for videre utviklingsfaser ved slutten av den innledende designfasen. Fremtidig anskaffelse av det fullt utviklede missilsystemet vil bli gjennomført som et eget prosjekt.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 178 mill. 2025-kroner inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

1092 Oppgradering av kamp- og støttevogner til Hæren (Oppgradering av CV90)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 360 S (2019–2020) til Prop. 127 S (2019–2020) og omfatter levering av 20 CV90 kamp- og støttevogner til styrking av Hæren.

Hæren hadde 20 CV90-chassis tilgjengelig, og disse er nå bygd om for å dekke deler av Hærens økte behov. Alle 20 kjøretøy er levert.

Ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2022–2023) til Prop. 1 S (2022–2023) ble kostnadsrammen for prosjektet økt for å muliggjøre en anskaffelse av bombekastersystemer og fjernstyrte våpenstasjoner til kjøretøyene. Våpenstasjoner og bombekasterutrustning planlegges levert innen 2026.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 255 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

1103 Utvidet mellomøsning Ula-klassen (Videreføring av Ula-klassen ubåter frem til nye ubåter er levert)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2022–2023) til Prop. 1 S (2022–2023). Hensikten med prosjekt 1103 Utvidet mellomøsning Ula-klassen, er å videreføre teknisk tilgjengelige ubåter frem til ny ubåtklasse er fullt operativ, planlagt i 2035, slik at målet om kontinuerlig ubåtkapasitet ivaretas. Dette er en prioritert aktivitet for å kunne opprettholde en strategisk ubåtkapasitet i overgangen mellom gammel og ny struktur.

Norge mottar første nye ubåt av 212 CD-klassen i 2029. Prosjektet til hensikt å holde ubåtene operative til frem til 2035. Dette for å unngå et kapasitetsgap og opprettholde kontinuerlig ubåtkapasitet i vekslingsfeltet til nye ubåter er innfaset, noe som er avgjørende for Norges evne til å avskrekke og påvirke andres bruk av militære virkemidler i en konflikt i Norge og norske interesseområder.

Prosjektet er et oppdateringsprosjekt og etterfølger prosjektene 6344 Kapasitetsmessig videreutvikling av Ula-klassen, 6345 Videre oppdatering av Ula-klassen og 6370 Mellomløsning Ula-klas-

sen. Prosjektet bygger videre på resultatene oppnådd i disse prosjektene, og omfatter ytterligere oppdateringer og utskifting av ukurante deler og anskaffelse av flere reservedeler til systemene om bord på ubåtene.

Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme er 5 023 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

1129 Maritim helikopterkapasitet (Anskaffelse av Seahawk til støtte av Kystvakten)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023).

Prosjektet er opprettet for å anskaffe maritim helikopterkapasitet til støtte av Kystvakten. Forsvarsmateriell har inngått avtale med amerikanske myndigheter gjennom *Foreign Military Sales* avtaleverket for leveranse av seks MH-60R Seahawk med utrustning for å utføre alle helikopteroppdrag til Kystvakten. Norsk personell gjennomfører nå utveksling til Danmark for å opparbeide erfaring med MH-60R Seahawk og ivareta kompetanse innen maritime helikopteroperasjoner.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 13 602 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader, basert på valutakursnivå pr. 15. desember 2022.

1146 Gjenanskaffelse av donerte hovedkomponenter til NASAMS

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 133 S (2023–2024) til Prop. 17 S (2023–2024). Prosjektet skal gjenanskaffe fire ildledningssentraler og åtte utskytningssenheter som følge av donasjoner.

Ved Stortinget behandling av Innst. 243 S (2023–2024) til Prop. 48 S (2023–2024) ble prosjektets omfang utvidet med fire ildledningssentraler og ti utskytningssenheter. Total har prosjektet et omfang på åtte ildledningssentraler og 18 utskytningssenheter til NASAMS.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 6 090 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

1171 NASAMS-komponenter med lang ledetid

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 425 S (2023–2024) til Prop. 59 S (2023–2024). Prosjektet er rammestyrte, og skal anskaffe

komponenter med lang ledetid som inngår i NASAMS utskyttingsenheter og på den måten sikre fremtidig tilgang på moderne utskyttingsenheter så hurtig som mulig.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 973 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

2047 Videreføring av MPA- og ISR-kapasitet (P-8A)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 127 S (2016–2017) til Prop. 27 S (2016–2017). Prosjektet skal anskaffe fem nye maritime patruljefly av typen P-8A Poseidon knyttet til utfasingen P-3 Orion og DA-20 Jet Falcon. Kapasiteten maritime patruljefly ble besluttet videreført ved Stortingets behandling av Innst. 62 S (2016–2017) til Prop. 151 S (2015–2016). Forsvarsmateriell inngikk avtale med amerikanske myndigheter om anskaffelse av fly gjennom *Foreign Military Sales*-avtaleverket i mars 2017. Alle fem flyene er nå levert av Boeing i henhold til avtalt leveranseplan. Det første flyet ble levert og overtatt av Forsvarsmateriell i slutten av november 2021. Femte og siste fly ble overtatt i slutten av juni 2022. P-8A Poseidon overtok for P-3 Orion sommeren 2023. De siste to flyene er i USA for gjennomføring av nasjonale tilpasninger.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme over kap. 1760 er 12 949 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader. I tillegg vil en del av utgiftene bli belastet kap. 1735 Etterretningstjenesten.

2513 Logistikk- og støttefartøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009). Prosjektet omfatter anskaffelse av et nytt logistikk- og støttefartøy til understøttelse av Forsvarets maritime kapasiteter. Dette vil gi betydelig økt operativ tilgjengelighet og evne til tilstedeværelse over tid. Fartøyet skal også kunne understøtte andre avdelinger i Forsvaret og samfunnet for øvrig i beredskapssammenheng. Fartøyet vil inngå som en viktig plattform i et moderne og alliansetilpasset forsvar.

Byggingen av det nye logistikk- og støttefartøyet, KNM Maud, ble ferdigstilt høsten 2018, og fartøyet er overlevert til Sjøforsvaret. Etter overlevering har det blitt gjennomført en rekke garantiarbeider og utbedringer, men det gjenstår fremdeles flere forhold for å få fartøyet fullt operativt. Prosjektet var planlagt terminert mot slutten av

2024, men opprettholdes inntil videre for å utbedre avvik og restanser som i hovedsak stammer fra bygging av fartøyet.

Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme er 2 859 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

Prosjekt 2595 Komplettering av moderne håndvåpen

Prosjektet omfatter anskaffelser av et lett håndvåpen til alt personell i Forsvaret. Våpnene skal erstatte eldre våpentyper som i dag brukes i Forsvaret. En standardisering rundt én våpentype bidrar til økt operativ effekt og fordeler hva gjelder utdanning og logistikk.

Det er tidligere inngått en kontrakt med en tysk produsent for leveranser av håndvåpen. Kontrakten inneholder opsjoner for tilleggsanskaffelser med avtalte priser og leveransetider, noe som gir redusert risiko for prosjektgjennomføringen. Det gjenstår anskaffelser før hele styrkestrukturen har samme bevæpning.

Gjennom Stortingets behandling av Innst. 425 S (2023–2024) til Prop. 59 S (2023–2024) ble prosjektets kostnadsramme økt for å muliggjøre utløsning av opsjonene i kontrakten med leverandøren. Leveransene planlegges i tiden 2024–2026. Økningen av kostnadsrammen medfører at prosjektet nå rapporteres som et kategori 1-prosjekt.

Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme er 923 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

4018 Hånd- og avdelingsvåpen

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 359 S (2017–2018) til Prop. 66 S (2017–2018). Forsvaret startet en moderniseringsprosess for hånd- og avdelingsvåpen i 2007. Prosjektet omfatter anskaffelse av avdelingsvåpen, og er i hovedsak en erstatning av dagens våpensystemer. Det anskaffes nye mitraljøser, maskingevær og et enhetlig øvingssystem til rekylfri kanon. Leveransene vil bidra til å gi Forsvaret økt operativ evne og beskyttelse for personellet i operasjoner.

Det er så langt levert mer enn 1 250 mitraljøser (12,7 mm) og 1 900 middelstunge maskingevær (7,62 mm) med reservedeler og spesialverktøy. Øvrige leveranser følger i årene frem mot 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 759 mill. 2025-kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

4019 Bekledning og beskyttelse (uniformer og beskyttelsesvester)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014). Formålet med prosjektet er å erstatte og videreutvikle beklednings- og beskyttelsesmaterieell til militært personell i hele Forsvaret. Prosjektet skal legge til rette for at personellet har utstyr som gir tilstrekkelig stridsutholdenhet, stridseffektivitet, overlevelsessevne, mobilitet og beskyttelse mot ytre påvirkninger og trusler fra miljøet under alle operative forhold. Videre skal materiellet gi økt beskyttelse ved forbedret kamuflasje, og det skal gi personellet forbedret beskyttelse av syn og hørsel. Prosjektet gjennomføres i perioden 2014–2025.

Prosjektet leverer initialbeholdning til et nytt komplett uniformssystem («*Nordic Combat Uniform*») som anskaffes gjennom et samarbeid mellom Norge, Sverige, Danmark og Finland. Uniformssystemet leveres med en ny og oppdatert norsk kamuflasje for nordiske forhold. Anskaffelser ut over initialbeholdningene gjennomføres over Forsvarets driftsbudsjett i takt med utfasingen av eldre uniformsmodeller.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 995 mill. 2025-kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

5007 Artillerilokaliseringsradar

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 339 S (2019–2020) til Prop. 78 S (2019–2020). Hæren har i omkring 60 år hatt en kapasitet til å varsle om og lokalisere fiendtlige bombekastere, rør- og rakettartilleri og andre trusler avfyrt fra improviserte utskytingsinnretninger. Denne kapasiteten omtales som artillerilokaliseringsradar. De eksisterende radarene ble tatt i bruk i Hæren på slutten av 1990-tallet, og har nådd sin teknologiske levealder. Videre er det av hensyn til mannskapenes sikkerhet nødvendig å integrere en ny radar på et pansret kjøretøy.

Et nytt artillerisystem ble levert til Hæren i 2020. Artillerilokaliseringsradarene skal integreres med artillerisystemet. Radarene gir Hæren kapasitet til å lokalisere utskytningsstedet for fiendtlige våpensystemer hurtig og nøyaktig.

Ved Stortingets behandling av Innst. 420 S (2021–2022) til Prop. 75 S (2021–2022) ble prosjektets omfang økt til å anskaffe åtte artillerilokaliseringsradarer med tilhørende pansrede kjøretøy, logistikk og materieell for utdanning. Levering er planlagt å finne sted innen 2025.

Kontrakten er inngått og anskaffelsen gjennomføres i et materiellsamarbeid med Nederland.

Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme er 2 566 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

5045 Broleggerpanservogn

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 359 S (2017–2018) til Prop. 66 S (2017–2018). Gjennom Stortingets behandling av Innst. 50 S (2017–2018) til Prop. 2 S (2017–2018), ble det besluttet at Hæren også i fremtiden skal ha en moderne stridsvognkapasitet som et viktig element i den mekaniserte strukturen. En mekanisert struktur er imidlertid helt avhengig av en rekke støttekjøretøy for gjennomføringen av operasjonene, herunder broleggerpanservogner. Slike vogner nyttes til å legge midlertidige broer over vassdrag og fordypninger.

Prosjektet skal tilføre Hæren seks broleggerpanservogner på moderniserte Leopard 2-chassis, samt nødvendig materieell for logistikk og utdanning. De eksisterende broene av typen Leguan, som blir benyttet på dagens Leopard 1-vogner, vil bli videreført da de tidligere er levetidsforlenget. Alle vogner er levert.

Gjennom Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023), ble prosjektets kostnadsramme økt for å muliggjøre en tilleggsanskaffelse av to broleggerpanservogner til Hæren. Disse leveres i 2026.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 457 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

5049 Ingeniørpanservogn

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 359 S (2017–2018) til Prop. 66 S (2017–2018). Gjennom Stortingets behandling av Innst. 50 S (2017–2018) til Prop. 2 S (2017–2018), ble det besluttet at Hæren også i fremtiden skal ha en moderne stridsvognkapasitet som et viktig element i den mekaniserte strukturen. En mekanisert struktur er imidlertid helt avhengig av en rekke støttekjøretøy for gjennomføringen av operasjonene, herunder ingeniørpanservogner. En slik vogn kan blant annet nyttes som gravemas-kin, bulldoser og for minerydding.

Prosjektet opprinnelige formål var å tilføre Hæren seks ingeniørpanservogner på moderniserte Leopard 2-chassis, samt nødvendig materieell for logistikk og utdanning. Disse vognene er levert.

Gjennom Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023) og Innst. 133 S (2023–2024) til Prop. 17 S (2023–2024), ble prosjektets kostnadsramme økt for å muliggjøre en tilleggsanskaffelse av ingeniørpanservogner. Det anskaffes 11 vogner hvorav tre er gjenanskaffelse etter donasjoner til Ukraina. Disse vognene planlegges levert medio 2028.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 3 026 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader

5067 Ildledning av luftleverte kapabiliteter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 425 S (2023–2024) til Prop. 59 S (2023–2024). Forsvaret har gjennom mange år hatt en egen kapasitet til å lede ild fra egne og allierte fly. En slik kapasitet er viktig for bl.a. å kunne gi bakkestyrker tilstrekkelig flystøtte og for å kunne beskytte mål i luft-til-overflate-rollen. Kapasiteten benyttes både ved operasjoner i Norge og i utlandet.

Materiellet som benyttes for å utøve flystøttefaget nærmer seg slutten av sin tekniske og operative levetid og må erstattes. Det skal derfor anskaffes et antall materiellsett som vil sikre at Forsvaret kan videreføre og samtidig styrke sin evne til å lede ild fra egne og allierte fly, inkludert raketter og missiler, eller indirekte fra sjø- og landbaserte langtrekkende presisjonsvåpen. Sekundært kan det samme materiellet også brukes til å lede ild som leveres fra f.eks. rør- eller rakettartilleri.

Norsk industri vil få en sentral rolle i prosjektet hva gjelder integrasjon av enkeltkomponenter i systemet, herunder programvare som brukes for å sammenstille, kontrollere og formatere måldata-informasjon før denne sendes i lesbar og forståelig form til fly eller det våpen som skal benyttes.

Levering planlegges innen 2029.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 734 mill. kroner inkludert usikkerhetsavsetning, gjennomføringskostnader og merverdiavgift.

5230 Artilleriammunisjon 155 mm

Prosjektet ble godkjent ved Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023), og omfatter anskaffelse av 155 mm artilleriammunisjon med en rekkevidde på minimum 40 km. Ammunisjonen skal benyttes i Hærens K9 artilleriskyts.

Regjeringen har forsert anskaffelsen av artilleriammunisjon for å bygge opp beholdningene av

beredskapsammunisjon og for å gi leverandøren forutsigbarhet for å gjøre ytterligere investeringer i produksjonskapasitet.

Prosjektet omfatter også gjenanskaffelser av ammunisjon som er donert til Ukraina.

Granaten er ferdigutviklet ved Nammo Raufoss AS og klar for serieproduksjon. Det skal anskaffes komplette artilleriskudd som omfatter drivladninger, tennpatroner og brannrør i tillegg til granatene. Anskaffelsen gjennomføres direkte fra Nammo, bortsett fra presisjonsbrannrør som må anskaffes gjennom myndighetskjøp direkte fra amerikanske myndigheter.

Det ble signert kontrakt med Nammo sommeren 2023 for selve artillerigranatene. Sammen med avrop på en tidligere inngått kontrakt skal det leveres artillerigranater til Forsvaret i perioden 2024–2028. Det er planlagt ytterligere kontrakter etter hvert som Nammo får innhentet tilbud på drivladninger og brannrør fra sine underleverandører.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 5 408 mill. kroner inkludert usikkerhetsavsetning, gjennomføringskostnader og merverdiavgift.

5430 Bergepanservogn

Prosjektet ble godkjent for gjennomføring av Forsvarsdepartementet som et kategori 2-prosjekt i 2013 med formål om å anskaffe seks bergepanservogner på moderniserte Leopard 2-chassis med tilhørende materiell for logistikk og utdanning. Disse vognene er levert.

Gjennom Stortingets behandling av Innst. 50 S (2017–2018) til Prop. 2 S (2017–2018), ble det besluttet at Hæren også i fremtiden skal ha en moderne stridsvognkapasitet som et viktig element i den mekaniserte strukturen. En mekanisert struktur er imidlertid helt avhengig av en rekke støttekjøretøy for gjennomføringen av operasjonene, herunder bergepanservogner. En slik vogn kan blant annet nyttes for å berge fastkjørte og havarerte tunge kjøretøy.

Gjennom Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023), ble prosjektets kostnadsramme økt for å muliggjøre en tilleggsanskaffelse av tre nye bergepanservogner, hvorav én vogn er gjenanskaffelse etter donasjon til Ukraina. Disse planlegges levert i løpet av 2026. Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme er 1 543 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

5436 Kampvogner til Hæren (Stormpanservogner)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 387 S (2011–2012) til Prop. 93 S (2011–2012). Prosjektet omfatter oppgradering og ombygging av 103 eksisterende stormpanservogner av typen CV90 i kombinasjon med nyanskaffelse av vogner. Vognene vil tilføre Hæren økt kapasitet og kampkraft, og prosjektet er viktig for den fortsatte modernisering og videreutvikling av Hæren.

Prosjektet har levert 144 CV90-vogner i ulike versjoner: stormpanservogner, stridsledelseshogner, stormingeniørvogner, oppklaringsvogner, multirølevogner (bombekaster og transport) og vogner for utdanningsformål. Det er videre anskaffet blant annet fjernstyrte våpenstasjoner, kommunikasjonssystemer og ubemannede strids-tekniske luftfarkoster.

Alle vogner er mottatt fra leverandøren. Det gjenstår enkelte leveranser til oppklaringspanservognene. Dette planlegges levert innen 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 13 582 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

5447 Artillerisystem 155mm (skyts og ammunisjonskjøretøy)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 83 S (2017–2018) til Prop. 12 S (2017–2018). Prosjektet skal anskaffe 24 artilleriskyts med tilhørende ammunisjonskjøretøy, ammunisjon og materiell for utdanning og logistikk. Leveranser av artillerisystemene startet ultimo 2019 og ble fullført i 2020.

Det nye systemet erstatter artillerisystem av typen M109G som ble anskaffet på slutten av 1960-tallet. Det nye systemet vil ha evne til å levere ildstøtte på avstander over 40 km på en effektiv og sikker måte.

Ved Stortingets behandling av Innst. 420 S (2021–2022) til Prop. 75 S (2021–2022) ble det vedtatt å tilføre ytterligere skyts og ammunisjonskjøretøy til Hæren. Tilleggsanskaffelsen gjøres ved utløsning av en opsjon som ligger i den tidligere inngåtte kontrakten. Leveransene er planlagt fullført innen 2026.

Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme er 5 467 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

5475 Elektroniske mottiltak

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2017–2018) til Prop. 1 S (2017–2018). Formålet med prosjektet er å reanskaffe kapasiteten for å utføre elektroniske mottiltak (EMT), ofte benevnt jammesystem. Det planlegges anskaffet et mindre antall systemer som skal monteres dels på pansrede kampstøttekjøretøyer av typen M113 og dels på hjulkjøretøyer av en kommersielt tilgjengelig type. Alle systemene skal benyttes i Hæren.

Hæren har benyttet systemer for elektronisk krigføring i lang tid. Noen av systemene er fornyet gjennom mindre anskaffelser tidligere, men det gjenstår å fornye kapasiteten til å gjennomføre elektroniske mottiltak. EMT-systemer benyttes blant annet for å forstyrre en motstanders kommunikasjon, bryte motstanderens kommandokjede, og forstyrre presisjonsvåpen som er avhengige av elektronisk kommunikasjon.

Gjennom Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023), ble prosjektets kostnadsramme økt for å muliggjøre en tilleggsanskaffelse av EMT-systemer. Alle leveranser planlegges fullført innen 2026.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 432 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

6023 Videreføring av NSM (Hovedoverhaling av eksisterende beholdning og anskaffelse av flere Naval Strike Missile)

Naval Strike Missile (NSM) er et langtrekkende presisjonsvåpen og utgjør Forsvarets hovedvåpen for overflatekrigføring. Våpenet er utviklet i et samarbeid mellom Kongsberg Defence & Aerospace (KDA), Forsvaret og Forsvarets forskningsinstitutt. Missilet ble tatt i bruk i Sjøforsvaret mellom 2012 og 2017, og vil i lang tid være sentral for Forsvarets evne til å levere presis og langtrekkende ildkraft i det maritime domenet. Missilsystemet er designet for en systemlevetid på om lag 20 år forutsatt et hovedvedlikehold etter ti år.

Prosjekt 6023 Videreføring av NSM består av to elementer. Det ene omfatter hovedvedlikehold av den eksisterende missilbeholdningen, planlagt gjennomført i perioden 2021–2029, for å sikre videre operativ drift av missilene på Nansen-lassen fregattene. Stortinget vedtok dette prosjektet gjennom behandling av Innst. 7 S (2020–2021) til Prop. 1 S (2020–2021). Det andre elementet omhandler en suppleringsanskaffelse av NSM som følge av Stortingets tilslutning til å videreføre

Skjold-klasse korvetter frem mot 2030, jf. Stortingets behandling av Innst. 87 S (2020–2021) til Prop. 14 S (2020–2021). Den totale beholdningen av NSM i Sjøforsvaret er i dag begrenset. Da NSM er hovedvåpensystemet på Skjold-klasse korvettene, anses en suppleringsanskaffelse som nødvendig for å opprettholde den maritime kampkraften og den operative evnen til disse overflatefartøylene. Stortinget vedtok suppleringsanskaffelsen av NSM til Skjold-klassen korvetter som en omfangsendring av prosjektet gjennom behandling av Innst. 496 S (2020–2021) til Prop. 123 S (2020–2021).

Gjennom et bilateralt samarbeid støtter Norge Storbritannia med å utstyre deres fartøy med NSM fra norsk beholdning og anskaffer samtidig nye NSM til egen beholdning. Dette er en gjensidig nyttig avtale for begge parter.

Den totale prisjusterte kostnadsrammen for prosjektet omfatter dermed både hovedvedlikeholdet og suppleringsanskaffelsen og er på 2 527 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, gjennomføringskostnader og usikkerhetsavsetning.

6086 AEGIS COTS Baseline Update (Oppgradering av kampløsløssystem fregatt)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014). Formålet med prosjektet er å opprettholde ytelsen til Fridtjof Nansen-klassens våpensystemer ved at delsystemer eller komponenter, hvor ukurans vil kunne påvirke teknisk tilgjengelighet, skiftes ut. På denne måten sikres det at våpensystemet opprettholder sin operative og teknologiske relevans. Prosjektet skal oppdatere programvare og prosessorkraft, samt gjenanskaffe komponenter til fartøyets sensor, våpen og kampløsløssystem.

Stortinget vedtok ved behandlingen av Innst. 337 S (2014–2015) til Prop. 113 S (2014–2015) at prosjektets omfang skulle økes til å omfatte restaktiviteter fra prosjekt 6088 Nye fregatter. Prosjektet omfatter aktiviteter knyttet til klargjøring for helikopter, kommunikasjonssystemer, styre- og fremdriftssystem, radarsystem, sensorsystem og elektrisk anlegg.

Alle aktivitetene er igangsatt. For å oppnå mest mulig operativ tilgjengelighet for fregattene gjennomføres leveransene i hovedsak i forbindelse med hovedvedlikehold. Leveransene forventes dermed ferdigstilt innen 2026.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er på 1 687 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

6345 Videre oppdatering av Ula-klasse ubåter (oppgradering av sensor- og våpensystemer)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2008–2009) til St.prp. nr. 1 (2008–2009), og omfatter oppdatering og oppgradering av sensor- og våpensystemer på Ula-klasse ubåter. Prosjektet skal forbedre sikkerheten under dykking, navigasjonssikkerheten og sikkerheten om bord generelt, slik at nasjonale og internasjonale regelverk og sentrale NATO-krav oppfylles. Prosjektet ble startet opp i 2010 og er forlenget i 3 år til 2025. Forlengelsen skyldes justering av pågående kontrakter som følge av høyt aktivitetsnivå og lavere tilgjengelighet på fartøyer for prosjektet. Det vises også til omtale under prosjekt 6370 Mellomløsning Ula-klasse ubåter og nytt prosjekt 1103 Utvidet mellomløsning Ula-klassen.

Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme er 1 985 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

6346 Nye ubåter

Prosjektet for nye ubåter ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 381 S (2016–2017) til Prop. 123 S (2016–2017). Prosjektet omfatter anskaffelse av fire nye ubåter.

Norge og Tyskland har inngått et omfattende strategisk maritimt materiellsamarbeid, som omfatter nye ubåter, missiler, marine-til-marine samarbeid, forsknings- og utviklingssamarbeid samt industrisamarbeid. Tyskland skal anskaffe to ubåter av samme konfigurasjon som de norske.

Kontrakten for nye ubåter ble signert i juli 2021. Thyssen Krupp Marine Systems (tkMS) vil levere de norske og tyske ubåtene fra 2029. Produksjonen er samordnet for å oppnå stordriftsfordeler og synergier, og for at ubåtene skal ha identisk konfigurasjon. Ubåtsamarbeidet med Tyskland omfatter også utdanning, trening, vedlikehold, levetidsunderstøttelse, reservedeler, oppdateringer og oppgraderinger.

Prosjektet har oppnådd den første store milepælen etter kontraktsinngåelse med ferdigstilling av basis design. Formell byggestart av første fartøy ble startet i september 2023. Deretter følger milepælen konklusjon av detaljert design i august 2024.

Det strategiske partnerskapet med Tyskland omfatter også industrisamarbeid. Samarbeidet er positivt for høyteknologisk kompetanseutvikling i Norge, og for eksportpotensialet til norskutviklede produkter. Primærfokus er samarbeid om videreutvikling av missiler og missilteknologi, og

om kampledelsessystem til de nye norske og tyske ubåtene. Samarbeidet bidrar til å åpne opp det tyske markedet for en rekke norske forsvarsbedrifter, og en forpliktende industriavtale ble signert samtidig med ubåtkontrakten. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 51 884 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Ved Stortingets behandling av Innst. 426 S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) ble det besluttet å anskaffe ytterligere to norske ubåter. Denne beslutningen medfører behov for endring av prosjektets kostnadsramme. Regjeringen vil legge frem et revidert prosjekt for Stortinget på egnet måte.

6359 Fremtidig maritim minemottiltakskapabilitet

Prosjektet ble godkjent ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2023–2024) til Prop. 1 S (2023–2024).

Maritim minemottiltakskapabilitet gir Forsvaret evne til å oppdage og uskadeliggjøre miner og sprenglegemer i havet. En relevant minemottiltakskapabilitet er viktig for å kunne manøvrere egne maritime styrker, og ikke minst for mottak av allierte forsterkninger som fremføres med sjøtransport til Norge.

Prosjektet innebærer en overgang fra dagens konsept med minerydder- og minejaktfartøy til et konsept hvor fremtidige minerydderoperasjoner skal gjennomføres med ubemannede farkoster fra bemannede moderfartøyer utenfor minefarlig område eller fra land. Det skal anskaffes tre grunnpakker for å kunne gjennomføre tre samtidige operasjoner. To skal være fartøysbaserte, og én skal kunne operere fra land eller fra annet fartøy. Minerydderkapasitetene er modulære og kan brukes om hverandre. Det anskaffes to mindre kystgående moderfartøy og noe landtransportkapasitet. Det gjennomføres i tillegg to tiltak innen eiendom, bygg og anlegg på Haakonsværn og Ramsund.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er på 4 767 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

Det er under vurdering en substansiell økning av prosjektets omfang i tråd med ambisjonene i ny langtidsplan for forsvarssektoren.

6370 Mellomløsning Ula-klasse ubåter (Utskiftning av ukurante deler på ubåtene samt anskaffelse av flere reservedeler)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 337 S (2014–2015) til Prop. 113 S (2014–2015), og omfatter oppdateringer og utskifting av ukurante deler og anskaffelse av flere reservedeler til systemene om bord på fire Ula-klasse ubåter. Dette gjøres for å kunne holde ubåtene teknisk tilgjengelige frem til ny ubåtkapasitet innføres. Mellomløsningen bidrar til at Norge opprettholder en kontinuerlig ubåtkapasitet, og legger til rette for innføring av en ny kapasitet.

Ula-klassen var i utgangspunktet planlagt redusert fra seks til fire fartøyer fra 2022 for å sikre operative ubåter frem mot planlagte leveranser av nye ubåter fra 2029. Med bakgrunn i kontraktfestet leveringsplan for de nye ubåtene er det nødvendig å forlenge levetiden til et begrenset antall Ula-klasse ubåter ytterligere. Det vises også til omtale under prosjekt 6345 Videre oppdatering av Ula-klasse ubåter og nytt prosjekt 1103 Utvidet mellomløsning Ula-klassen.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 717 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

6380 Kystjegerkommandoen oppgradering

Prosjektet ble godkjent ved Stortingets behandling av Innst. 425 S (2023–2024) jf. Prop. 59 S (2023–2024).

Prosjektet skal anskaffe nødvendig materiell og eiendom, bygg og anlegg slik at Kystjegerkommandoen kan utvikle seg i samsvar med Stortingets vedtatte ambisjon. Det anskaffes fem fartøyer som erstatning for dagens seks stridsbåt 90, ubemannede luftbårne systemer av ulik størrelse, samt anskaffelse av bordingsbåter. Videre inneholder prosjektet investeringer i en rekke andre materiellsystemer til avdelingen – for eksempel sensorer, kommando og kontrollmateriell, kjøretøyer, mv. Prosjektet inkluderer nødvendige investeringer i eiendom, bygg og anlegg både på Trondenes i Harstad og på Ramsund Orlogsstasjon. Den foreslåtte løsningen vil gi økt situasjonsbevissthet på kysten, gode evner til å innhente måldata for langtrekkende våpen og sikre nødvendig bordingskapasitet til Marinen.

Prosjektets totale kostnadsramme for anskaffelse av materiell- og eiendom, bygg og anlegg er 2 606 mill. kroner inkludert usikkerhetsavsetning, gjennomføringskostnader og merverdiavgift.

6615 Nye kystvaktfartøyer

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014). Prosjektet ble endret ved at omfanget i tidligere prosjekt 3049 Erstatning Nordkapp-klassen ble tatt inn som en del av prosjekt 6615. Antall kystvaktfartøyer ble økt fra ett til tre fartøyer. Sammenslåingen er tidligere omtalt i Prop. 151 S (2015–2016). Revidert prosjekt med ny kostnadsramme, basert på fremforhandlet tilbud fra norsk verft, ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 359 S (2017–2018) til Prop. 66 S (2017–2018). Formålet med prosjektet er å anskaffe tre helikopterbærende kystvaktfartøyer med godkjent isforsterket skrog. Fartøyenes operasjonsområde skal i hovedsak være i de nordlige havområdene. Skroget på fartøyene må derfor ha en viss lengde og utforming for å oppnå god stabilitet, og fartøyene må ha evne til å operere under isforhold.

Første fartøy ble levert våren 2023, andre fartøy ble levert høsten 2023, og tredje fartøy ble levert sommeren 2024. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 8 586 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

6624 Levetidsforlenging Indre kystvakt (IKV)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023).

Indre Kystvakt består i dag av fem fartøy i Nornen-klassen, bygget for et sivilt rederi i perioden 2005–2007 og innleid til Forsvaret og Kystvakten. Forsvaret kjøpte fartøyene fra rederiet i 2012. Fartøyene opererer i indre farvann langs hele norskekysten, og er et viktig bidrag i norsk myndighetsutøvelse på havet. De er både kontaktpunkt og utøvende ledd for en lang rekke offentlige etater med ansvar for ulike saker i dette farvannet.

Det er nå identifisert behov for å gjennomføre en midtlivsoppdatering for å opprettholde fartøyenes operative evne ut levetiden. Dette inkluderer å bedre driftssikkerhet, utbedre teknisk ukurans, oppfylle gjeldende krav til HMS, oppdatere fartøysinnredning og gjennomføre tekniske oppdateringer av flere skipssystemer.

En sentral del av den relativt saktegående Nornen-klassens operasjonskonsept er å benytte hurtiggående patruljebåter. Fartøyene har disse om bord for å øke aksjonsradius og øke antall oppdrag som kan løses samtidig. De benyttes også til styrkebeskyttelse av allierte militære fartøy på besøk i Norge. Disse patruljebåtene er vurdert av

Forsvaret å ha nådd sin forventede levetid og anbefales erstattet med en ny tilsvarende patruljebåt med relevant design og ytelse.

Prosjektets hensikt er å sikre at de fem fartøyene i Nornen-klassen kan videreføres for å sikre en kontinuerlig kystvaktkapasitet i indre farvann.

Det er planlagt utbetalinger fra prosjektet fra 2025 frem til omlag 2030. Den godkjente kostnadsrammen for materiellprosjektet er samlet 672 mill. kroner medregnet merverdiavgift, avsetning for usikkerhet og gjennomføringskostnader.

7628 Kampluftvern til Hæren

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 337 S (2014–2015) til Prop. 113 S (2014–2015). Prosjekt Kampluftvern til Hæren er opprettet for å etablere en evne til å forsvare Hærens manøveravdelinger mot luftangrep. Kapasiteten ble besluttet etablert ved Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012). Prosjektet skal etablere et kampluftvern batteri til Hæren, og vil blant annet benytte eksisterende og allerede innarbeidede løsninger i Forsvaret. Kampluftvern batteriet vil bestå av ulike enheter for ildledning, kortholdsluftvern, luftvern med middels lang rekkevidde og nødvendige stabsfunksjoner for ledelse og logistikk. NASAMS luftvern med middels rekkevidde, som ble overlevert fra Luftforsvaret til Hæren i 2019, er tatt i bruk. Kontrakt på mobilt kortholdsluftvern ble inngått i oktober 2019 med plan om leveranser fra 2023.

Ved Stortinget behandling av Innst. 133 S (2023–2024) til Prop. 17 S (2023–2024) ble prosjektets omfang justert med omvæpning av kampluftvern vognene fra å skyte IRIS-T missiler til AIM-9X missiler.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 2 118 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

7806 Nye transportfly – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007) til St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av fire nye transportfly av typen C-130J. Forsvaret inngikk avtale med amerikanske myndigheter gjennom *Foreign Military Sales*-avtaleverket. Første fly ble levert i november 2008, andre fly i juni 2009 og de to siste sommeren 2010.

I mars 2012 styrtet et C-130J transportfly i Sverige og fem offiserer omkom. Ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012),

vedtok Stortinget en tilleggsfinansiering på 720 mill. kroner for å erstatte det havarerte flyet. Forsvaret fikk rask tilgang til et nytt fly som opprinnelig skulle leveres til det amerikanske luftforsvaret. Erstatningsflyet ankom Norge allerede høsten 2012.

Prosjektet var opprinnelig planlagt avsluttet i 2013, men ble videreført for å kunne ivareta nødvendige ombygginger av erstatningsflyet til norsk konfigurasjon, samt ferdigstilling av SATCOM-installasjon og leveranse av nye redningsflåter. Prosjektet planlegges avsluttet i 2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme, inkludert tilleggsbevilgningen er 6 977 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning.

7821 Erstatning missiler til bakkebasert luftvern

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 133 S (2023–2024) til Prop. 17 S (2023–2024). Prosjektet ivaretar tre forhold. (1) Erstatte dagens AMRAAM 120B med nye og moderne missiler, (2) ivareta ambisjonen om økt volum og miks av missiler med ulik rekkevidde til bakkebasert luftvern og (3) gjenanskaffe missiler som følge av donasjon til Ukraina. Prosjektet skal anskaffe kortholdsmisilet AIM-9X, misilet AMRAAM 120C med medium rekkevidde og misilet AMRAAM Extended Range med lengre rekkevidde.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 10 350 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

8164 Modernisering av kryptoløsninger

Prosjektet ble opprinnelig vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 346 S (2018–2019) til Prop. 60 S (2018–2019) og oppdatert ved behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023). Prosjektet omfatter anskaffelse av et høygradert kryptosystem til forsvarssektoren.

I et moderne forsvar utveksles store mengder gradert informasjon mellom ulike systemer, og slik informasjon må beskyttes. Utviklingen tilsier at et moderne nettverksbasert forsvar vil være mer og mer avhengig av kryptomekanismer. Det er ikke lenger mulig å ha som forutsetning at en har kontroll på alle aktører i et nettverk. Det er da avgjørende at kilden til informasjonen er troverdig og at integriteten er ivaretatt. Prosjektets hensikt er å modernisere kryptoløsningene, slik at fremti-

dige krav til kapasitet, beskyttelse, interoperabilitet, mobilitet og drift imøtekommes. Løsningene skal ivareta konfidensialitet, integritet og autentisitet¹ for informasjonsutveksling mellom stasjonære, deployerbare og mobile enheter på alle graderingsnivåer. Systemene som tas frem vil være relevante for Forsvaret, totalforsvaret og mulig å eksportere til allierte land.

Det er viktig for Norge å ha nasjonal kontroll og nasjonal kompetanse innenfor kryptologi og kryptoteknologi, og det stilles derfor krav til norske leverandører. Det er inngått kontrakt med en norsk industripartner, da høygradert krypto er spesielt sensitivt.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 2 590 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader. Leveransen er planlagt gjennomført i perioden 2026–2031.

9360 Stridsvognekapasitet til Hæren (nye stridsvogner)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2021–2022) til Prop. 1 S (2021–2022). Formålet med prosjektet er å anskaffe moderne stridsvogner med evne til å bekjempe en fiendes landbaserte, mobile plattformer. Prosjektet omfatter også integrert logistikkstøtte, utdanningsmaterieell og del- og støttesystemer.

Anskaffelsen er gjennomført med konkurranse mellom to leverandører fra henholdsvis Tyskland og Sør-Korea. Valg av leverandør ble gjort på grunnlag av det tilbudet som ga det samlet sett beste utfallet basert på blant annet operative, logistikkmessige, merkantile, industrimesige og sikkerhetspolitiske kriterier.

Det er inngått en kontrakt med en tysk leverandør for leveranse av 54 stridsvogner i perioden 2026–2028.

For anskaffelsen er det inngått avtaler om industrisamarbeid tilsvarende verdien av anskaffelseskontrakten.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 22 335 mill. kroner inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader. Kostnadsrammen er basert på valutakursnivå pr. 1. juni 2021 og vil bli gjenstand for justering ved endring i valutakursene.

¹ Konfidensialitet: At informasjonen kun er tilgjengelig for adressert mottaker. Integritet: At informasjonen ikke er endret mellom avsender og mottaker. Autentisitet: At informasjonen kommer fra oppgitt avsender.

Program Mime – leveransebølge 2

Som en del av satsingen på IKT for bedret samhandling i Forsvarets operasjoner, besluttet gjennom Stortingets behandling av Innst. 62 S (2016–2017) til Prop. 151 S (2015–2016) og Innst. 87 (2020–2021) til Prop. 14 S (2020–2021), skal kampnære IKT-systemer i land-, luft- og sjødomenet moderniseres. Dette skal sikre relevant og tidsriktig evne til kommando- og kontroll, situasjonsforståelse og informasjonsdeling mellom enheter i Forsvarets operative struktur, med allierte og med totalforsvaret.

Forsvarsdepartementet har flere planlagte og godkjente materiellprosjekter innenfor området kampnær IKT, og har nå valgt å samle tiltakene innenfor dette området i et eget program for kampnær IKT, kalt Mime-programmet. Når prosjektene blir gjennomført som en del av et program, har regjeringen kommet frem til at det er formålstjenlig å vurdere tiltakene i enkeltprosjektene helhetlig innenfor rammene til programmet. Dette er i tråd med statens prosjektmodell for store investeringer. Mime-programmet skal realisere kampnære IKT-systemer til Forsvaret gjennom flere toårige leveransebølger som blir gjennomført frem mot 2030. Leveransebølge 2 skal ta frem sikre kommunikasjonsløsninger, samhandlingstjenester og taktisk ledelsessystem for landdomenet for å bedre evnen til å utøve effektiv kommando og kontroll i våre nærområder.

Mime-programmet bidrar også til å realisere målsettinger i nasjonal forsvarsindustriell strategi i tråd med Meld. St. 17 (2020–2021). Som et ledd i dette er det etablert et strategisk samarbeid med Kongsberg Defence & Areospace (KDA), som vil ha en sentral rolle innenfor innovasjon, utvikling, anskaffelse og integrasjon i program Mime. KDA vil også ha en viktig rolle i å engasjere og skape muligheter for øvrige deler av norsk næringsliv.

For å ivareta investeringstiltak for nye taktiske radioer er Leveransebølge 2 styrket ved overføring av resterende godkjent styringsramme fra Leveansebølge 1. Leveransebølgens prisjusterte kostnadsramme er 3 449 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, gjennomføringskostnader og usikkerhetsavsetning. Kostnadsrammen er basert på valutakursnivå pr. 1. juli 2022 og vil bli gjenstand for justering ved endring i valutakursene.

Kampflyanskaffelsen – status og fremdrift

Luftforsvaret har mottatt 40 fly, hvorav 34 fly er stasjonert i Norge og seks fly er stasjonert i USA for utdanningsformål. De tolv flyene i leveranseserie

15 og 16 som skulle leveres i 2023 og 2024 blir levert i en oppdatert teknisk konfigurasjon (TR-3). Det er fortsatt forsinkelser i testene på denne konfigurasjonen og leveransene er nå planlagt levert innen sommeren 2025. Med disse flyene vil anskaffelsen av totalt 52 F-35 kampfly vil være fullført.

Luftforsvaret etablerte første operative evne (IOC) i november 2019 og overtok NATO-beredskapen (QRA – *Quick Reaction Alert*) med F-35 på Evenes i januar 2022. Arbeidet med oppbygging mot full operativ evne (FOC) fortsetter. Hovedmålet for 2025 er å fullføre prosjektanskaffelsen av materiell og gjennomføre planlagte tiltak innenfor personell, eiendom, bygg og anlegg og utdanning i den hensikt å produsere flytimer og piloter med kampklar status. I erkjennelsen av de store endringene i den sikkerhetspolitiske situasjonen fra kampflyanskaffelsen ble godkjent i 2012 til dagens nasjonale og internasjonale sikkerhetssituasjon, er det naturlig å vurdere kriteriene for kampflyvåpenets operative evne. I samråd med Forsvaret har kravet til samtidig oppdragsløsning blitt justert fra fire til tre steder.

Luftforsvaret har fortsatt noe lavere tilgjengelighet på F-35 kampfly enn forutsatt. I lys av erfaringen knyttet til styrkeproduksjonsbehovet som er nødvendig for å oppnå full operativ evne er det iverksatt flere ulike tiltak for å styrke den nasjonale driftsorganisasjonen og øke tilgangen på teknisk understøttelse av flyene. Tiltakene innbefatter både styrket samarbeid med strategiske samarbeidspartnere som støtter Luftforsvarets vedlikeholdsorganisasjon, men også endringer internt i Luftforsvaret. De interne tiltakene har til hensikt å styrke bemanningen samt optimalisere prosesser og arbeidstid for å kunne generere mest mulig tilgjengelig flytid med de tilgjengelige ressursene.

På samme vis som oppdateringen til ny teknisk konfigurasjon har påvirket leveransene av nye fly, har endringen også forsinket integrasjonen av nye kapabiliteter. For Norges del innebærer forsinkelsen at integrasjonen av *Joint Strike Missile* (JSM) på F-35 kampflyet sannsynligvis ikke fullføres i 2025 som planlagt. Forsinkelsen vil i så fall ha som konsekvens at F-35 først kan oppfylle alle sine roller når integrasjonen er fullført.

JSM har blitt utviklet som del av kampflyanskaffelsen for å virke mot godt forsvarte land- og sjømål. Kongsberg Defence and Aerospace opplever nå betydelig interesse for JSM hos andre F-35 brukernasjoner og har i 2024 skrevet kontrakt på salg til det amerikanske luftforsvaret. Det er iverksatt et arbeid for å styrke den nasjonale oppfølgingen av utviklingen og potensielt salg av missilet til aktuelle samarbeidspartnere, som Japan, Australia og USA.

Brukerlandene har identifisert et behov for forsterket kjølekapasitet i F-35 for videre oppgradering av flyets systemer, herunder våpen og sensor. Det er iverksatt en oppgradering av motor og tilhørende forsterkning av kjølesystemet er under prosjektering, ledet av det flernasjonale programkontoret.

Det samlede kostnadsbildet for kampflyanskaffelsen

F-35-prosjektets oppdaterte usikkerhetsanalyser følger utviklingen i det samlede kostnadsbildet for anskaffelsen av F-35, og danner grunnlaget for styring og budsjettering av prosjektet. Usikkerhetsanalysene gir et oppdatert estimat for kampflyanskaffelsens forventede investerings- og levetidskostnader, og er et øyeblikksbilde av anskaffelsens kostnadselementer inkludert justerte prisestimater, oppdatert organisering, valuta og usikkerhetsbilde.

Da kampflyanskaffelsen ble vedtatt ble det lagt til grunn en markedsforventning om en gjennomsnittlig vekslingskurs på 6,47 kroner for perioden. Siden kampflyanskaffelsen ble godkjent i 2012 har faktisk vekslingskurs mot amerikanske dollar variert mellom 5,44 og 11,40 kroner med en stabilt høyere vekslingskurs enn opprinnelig beregnet etter 2015. I usikkerhetsanalysen er det i de påløpte kost-

nadene lagt til grunn faktisk valutakurs på utbetalingstidspunktet. For den resterende delen av anskaffelsen er det beregnet en vekslingskurs mot amerikanske dollar på 10,46 kroner.

Det flernasjonale programkontoret har forhandlet frem gode kontrakter med leverandørene, og har iverksatt en rekke initiativer for å redusere kostnadene i produksjonen. Vesentlige initiativer er inngåelsen av en felles bestilling av flyanskaffelser over flere år. I mars 2024 oppnådde programmet omsider Milestone C status som åpner for anskaffelse av materiell til det amerikanske forsvaret over flerårige kontrakter.

Den oppdaterte analysen viser en forventet investeringskostnad på 104,0 mrd. kroner. Dette estimatet er over den prisjustert kostnadsrammen og skyldes svak kronekurs mot amerikanske dollar. Endringen ligger innenfor valutajusteringsordningen og ny valutakorrigert kostnadsramme settes til 104,8 mrd. kroner (P85) beregnet med vekslingskurs på 10,46 NOK/USD. Kostnadsrammen omfatter både tidligere valutamerkostnad, innsparring, gjenstående leveranser og beregnet usikkerhet på disse. Basert på samme usikkerhetsanalyse settes styringsrammen til 104,0 mrd. kroner.

Programmets rammer er inkludert merverdiavgift på de postene der dette påløper.

Tabell 6.12 Kampflyanskaffelsen

Område	(i mill. kr)		
	Pris- og valutajustert kostnadsramme (P85)	Pris- og valutajustert styringsramme (P50)	Forventet kostnad
Nye kampfly med utrustning	104 848	104 020	104 020

Jf. omtale over tabellen.

Tabell 6.13 Kostnadsbilde kampflyanskaffelsen

	(i mill. kr)			
	2012–2024	2025	Gjenstående	Total
Gjennomføringskostnader (post 01)	1 864	105	260	2 229
Samlet kostnadsbilde for F-35 kampfly med utrustning (post 45)	78 950	6 101	19 797	104 848
Kostnadsbilde produksjonsavtale F-35 (post 45)	2 502	216		
Kostnadsbilde for baseløsning (post 47)	8 811	0	0	8 811

Levetidskostnader for kampflyene

På tilsvarende måte som for forventet investeringskostnad, beregner F-35-prosjektet årlig den forventede levetidskostnaden tilhørende investeringen. Levetidskostnadene beskriver kampflyenes totale kostnader fra og med 2012 og ut levetiden i 2054, og utgjør, med en vekslingskurs 10,46 mot amerikanske dollar, 394 mrd. kroner.

Kostnadene inkluderer både anskaffelser av materiell- og eiendom, bygg og anlegg, samt tilhørende drifts- og videreutviklingskostnader for hele perioden. Driftsutgiftene for å operere F-35-systemet omfatter en rekke kostnadselementer, som for eksempel flytimepris, tungt vedlikehold, driftsutgifter for våpen, systemforvaltning, systemspesifikk utdanningsvirksomhet og driftsorganisasjon. Analysen viser økning fra sist analyse som hovedsaklig stammer fra prisøkninger for kapabilitetsutviklinger samt økte kostnader for driftsorganisasjonen i levetiden.

7707 Joint Strike Missile (Utvikling/kvalifisering/integrasjon)

Utviklingsprosjektet for Joint Strike Missile (JSM) trinn 3, som Stortinget godkjente ved behandlingen av Innst. 278 S (2013–2014) til Prop. 98 S (2013–2014), har pågått siden høsten 2014. Utviklingen ble i all hovedsak ferdigstilt i løpet av hø-

sten 2018, men enkelte teknologiområder i missilet vil fortsatt videreutvikles og oppdateres i perioden frem til fullført integrasjon av missilet på F-35.

Kontrakt for hovedleveransen av JSM missiler til Forsvaret ble inngått i 2021.

7720 F-35 Oppgraderinger

Avgjørelsen om innkjøp av F-35 ble fattet i et levetidsperspektiv, som innbefatter at våpensystemet vil bli holdt oppgradert i hele systemets levetid for å ivareta den strategiske effekten av kampflyvåpenet. Norge har gjennom partnerskapsavtalen *Joint Strike Fighter Memorandum of Understanding* (JSF PSFD MOU) forpliktet seg til å bidra i den kontinuerlige videreutviklingen av F-35 våpensystem.

Stortinget vedtok ved behandlingen av Innst. S 496 (2020–2021) til Prop. 123 S (2020–2021) prosjekt 7720 F-35 oppgraderinger. Formålet med prosjektet er å opprettholde en kampflykapasitet som bidrar til nasjonal sikkerhet gjennom utvikling og implementering av felles kapabiliteter som opprettholder den operative ytelsen på våre F-35 kampfly mot forventet trusselbilde i 2030.

F-35-prosjektet deltar aktivt i prosessene knyttet til utviklingen av fremtidige oppgraderingstiltak på F-35. Dette omfatter også arbeidet som pågår med å oppgradere motor og kjølesystem i flyene.

Tabell 6.14 Kategori 1-prosjekter i kampflyanskaffelsen

Formål/prosjektbetegnelse	Kostnadsramme (post 45)	Anslått utbetaling 2025 (post 45)	(i mill. kr)
			Forventet gjenstående etter 2025
7707 <i>Joint Strike Missile</i> – Utvikling trinn 2	1 470	0	324
7707 <i>Joint Strike Missile</i> – Utvikling trinn 3	5 749	54	0
7720 <i>F-35</i> – Oppgraderinger	7 183	316	6 587

Øvrige våpenanskaffelser knyttet til kampflyanskaffelsen

Relevante deler av våpenbeholdningen som tidligere ble benyttet på F-16 er videreført for bruk på F-35. I tillegg pågår en anskaffelse av kanonammunisjon, nye kortholds luft-til-luft-missiler, medium rekkevidde luft-til-luft-missiler og langt-rekkende presisjonsvåpen mot sjø- og bakkemål.

Status i det flernasjonale samarbeidet knyttet til kampflyanskaffelsen

Det flernasjonale F-35-programmet arbeider nå med å ta igjen forsinkelsene som oppsto under og i etterkant av koronapandemien, som følge av et motoruhell med påfølgende tap av flyet hos produsenten Lockheed Martin og ikke minst forsinkelsene i arbeidet med å oppnå stabil drift med ny teknisk konfigurering av flyene.

Fokuset i programmet dreies nå mer og mer mot understøttelse av den globale flåten, inklu-

dert tiltak for å redusere understøttelseskostnadene og leveransesikkerhet i logistikkjeden under operative forhold. Det pågår arbeid med å videreutvikle F-35 for å holde våpensystemet oppdatert i takt med den teknologiske og operative utviklingen. De første videreutviklingene, inklusiv integrasjon av det norskutviklede JSM-missilet, er nå på kontrakt med leverandøren, men er avhengig av den tekniske oppdateringen.

Det andre store innsatsområdet er tiltak som skal bedre den operative tilgjengeligheten på flyene. Dette arbeidet omfatter både programtiltak som å optimalisere vedlikeholdsrutiner, produsent-drevne tiltak for å redusere nedetiden på flyene samt rene nasjonale tiltak hos brukernasjonene for å sikre godt organisert og tilstrekkelig vedlikeholdskapasitet.

Amerikanske myndigheter har i 2022 og 2023 utredet om det bør gjøres tiltak med det flernasjonale prosjektkontoret eller måten programmet styres på. Anbefalingen konkluderer med at programmet fortsatt bør ledes gjennom et prosjektkontor som ivaretar både amerikanske og partnernasjonenes behov og interesser og opprettholde styringsstrukturen i partnerskapet. Den operative forsynings- og vedlikeholdsstyringen skal samordnes med resten av den amerikanske understøttelsen for å oppnå stordriftsfordeler og leveringssikkerhet.

Av partnernasjonene er det nå kun Canada som ikke har fått levert fly. Flyene er satt i bestilling og de forventer sitt første fly levert i 2026. Det er en betydelig interesse for å anskaffe F-35 kampfly også fra nasjoner som ikke er partnere. Japan, Israel og Sør-Korea har mottatt fly. Belgia, Polen, Singapore, Finland, Sveits, Tyskland og Tsjekkia har alle besluttet å anskaffe F-35. I tillegg jobbes det med Hellas og Romania som planlegger å anskaffe F-35. Den store interessen for våpensystemet vil underbygge stordriftsfordelene ved F-35 i anskaffelse og drift.

Flernasjonale programmer i NATO

De viktigste flernasjonale programmene som Norge deltar i innenfor NATO er luftbåren tidligvarslings- og kontroll (NATO *Airborne Early Warning and Control*, NAEW&C (AWACS)), *Multirolle-tankfly (Multi-National Multi-Role Tanker Transport Fleet*, (MMF/MRTT)) samt strategisk lufttransport (*Strategic Airlift Capabilities* (SAC)).

NAEW&C er et nøkkeelement i alliansens felles integrerte luftforsvar. I nærmere 40 år har den stående NATO-eide styrken med avanserte AWACS-overvåkingsfly og tilhørende støtte-systemer gitt tilgang til nødvendig varslings- og

kontrollkapasitet. Programmet består i dag av 16 medlemsland, herunder Norge. For å tilpasse styrken til lavere driftsrammer er antall fly redusert fra opprinnelig 17 til 14. Moderniseringen av flyenes radar og cockpit, for å imøtekomme operative behov frem mot 2025, er i hovedsak fullført.

For å sikre at denne viktige felleskapasiteten i alliansen forblir operativ frem til planlagt utfasing av flyene i 2035, er det nødvendig å forbedre kommunikasjonsløsninger og programvare i flyene. Deltakernasjonene startet gjennomføringen av denne siste levetidsforlengelsen høsten 2019 da kontrakten med systemleverandøren ble inngått. Delprogrammet har en samlet økonomisk ramme på 1 mrd. amerikanske dollar, inkludert drift av anskaffelsesorganisasjonen. Koronapandemien medførte en rekke utfordringer og økt risiko for programmet, men fremdriften har likevel vært god og stort sett som planlagt. Tidsplan og kostnadsramme ligger fast, men utviklingen følges nøye.

Modernisering av første fly ble påbegynt i 2022. Påfølgende uttesting av ny programvare og testflyvning skal etter planen ferdigstilles i 2024. Deretter vil oppgraderingen av de øvrige flyene påbegynnes med sikte på slutføring i 2027.

Alliansens program for fremtidig overvåking og kontroll er i konseptfasen og NATO har ennå ikke valgt løsning/system. Utredning av mulige løsninger pågår og ulike industrikonsortium bidrar med innspill til dette. For at alliansen skal kunne opprettholde nødvendig overvåkingskapasitet, må deler av de fremtidige kapasitetene være på plass før dagens overvåkingsfly i NATO tas ut av tjeneste rundt 2035. Toppmøtet i Madrid 2022 sluttet seg til anskaffelsesstrategien for *Alliance Future Surveillance and Control* (AFSC) som inkluderer en anskaffelse av tidskritiske elementer for å redusere risikoen for et kapasitetsgap. Dette tilsier at det bør inngås en forpliktende samarbeidsavtale (MoU) i 2025 om gjennomføring av en slik investering.

En rekke nasjoner, inkludert Norge, har inngått en ikke-bindende intensjonsavtale om informasjonsutveksling og utredning av muligheter for fellesanskaffelse av en NATO Initial AFSC-kapasitet. Norge er blant de nasjoner som vurderer å delta i en fremtidig fellesanskaffelse. NATO besluttet i 2023 at en anskaffelse gjennomføres via amerikanske myndigheter (*Foreign Military Sales* – FMS), og vil omfatte inntil seks Boeing E-7 med tilhørende støtteutstyr. Forsvarsdepartementet planlegger å komme tilbake til Stortinget våren 2025 med hensyn til norsk deltakelse i anskaffelsen.

NATO vurderer nå å utvide sin evne til luftbåren bakkeovervåking (NATO *Alliance Ground*

Surveillance - AGS) av fem Global Hawk droner operert fra Sigonella i Italia med en maritim kapasitet og en fremskutt operasjonsbase i Nord-Europa. Norge er ett av flere mulige land for en slik base. Nåværende planer i NATO tilsier at de nasjonene som vil delta i en fellesanskaffelse av denne kapasiteten vil inngå en forpliktende samarbeidsavtale (MoU) i 2025 med sikte på å inngå en kontrakt med valgt leverandør i slutten av 2025. En mulig norsk deltakelse må ses i sammenheng med nasjonale planer i langtidsplanen om å anskaffe langtrekkende droner.

MMF består av et samarbeid mellom Norge, Nederland, Luxemburg, Tyskland, Belgia og Tsjekkia. Det er NATO Support and Procurement Agency (NSPA) som gjennomfører anskaffelsen fra Airbus Defence and Space på vegne av deltakernasjonene. Deltakernasjonene betaler i henhold til antall reserverte flytimer, der Norge har vedtatt en betydelig økning i kapasitet fra dagens 100 timer. Nederland er ledernasjon i MMF-prosjektet og flyene blir registrert i Nederland. Hovedbase for MRTT-flyene er i Eindhoven i Nederland. I tillegg er det en permanent Forward Operating Base i Köln/Wahn hvor det til enhver tid skal være stasjonert tre fly.

MRTT vil kunne utføre luft-til-luft-tanking og transport av personell og last. I tillegg vil ett fly stasjonert i Köln/Wahn være oppsatt i en medisinsk evakueringskonfigurasjon. Den primære bruk for Norges del vil være luft-til-luft-tanking av F-35-kampfly og P-8 maritime overvåkingsfly.

Det skal anskaffes 10 fly av typen A330 MRTT, med en opsjon på 2 fly som kan utløses basert på økt behov blant deltakende nasjoner. 8 fly er allerede levert. Programmet holder seg innenfor sitt budsjett og leveransene er i henhold til tidsplanen. MMF oppnådde initiell operativ kapasitet (IOC) tidlig i 2023, med forventet full operativ kapasitet sommeren 2025.

SAC-programmet er viktig for å dekke Norges forsvar sine strategiske transportbehov. Luftvingen består av tre C-17 transportfly lokalisert i Papa i Ungarn. Norge deltar med finansiering og personell som en av tolv medlemsnasjoner. For bidraget mottar Norge ca. 400 flytimer årlig. Programmet ble startet i 2008 og flyene går nå inn i en fase med modernisering. De fleste av investeringene er gjennomført, men det gjenstår etablering av simulator i Papa. Programmet er godt drevet og holder seg innenfor de økonomiske rammene som er fastsatt i Memorandum of Understanding (MOU).

Tabell 6.15 Oversikt over felles materiell- og eiendom, bygg og anleggprosjekter

				(i mill. kr)
Formål/prosjektnavn	Kostnadsramme	Anslått utbetaling 2025	Forventet gjenstående etter 2025	
2078	Sensorer for militær luftromsovervåking	14 143	1 181	8 852
2591	Kommandoplassmateriell (containere, strømforsyning, telt mv.)	771	22	720
8051	Oppgradering VLF-stasjon Novik	1 537	290	827

2078 Sensorer for militær luftromsovervåking

Prosjektet ble opprinnelig vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 346 S (2018–2019) til Prop. 60 S (2018–2019) og omfangsendringen ble godkjent ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2023–2024) til Prop. 1 S (2023–2024). Prosjektet skal anskaffe elleve nye sensorer for overvåking av norsk og nærliggende luftrom. Prosjektet skal også anskaffe nødvendig eiendom, bygg og anlegg med tilhørende infrastruktur der hvor sensorene plasseres, samt tre regionale vedlikeholdssentre. Det er inngått kontrakt for leveranse av

elleve radarer. Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 14 143 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

2591 Kommandoplassmateriell (containere, strømforsyning, telt mv.)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2022–2023) til Prop. 1 S (2022–2023). Kommandoplassmateriell i ulike versjoner brukes i alle militære avdelinger, og er avgjørende for evnen til å utøve effektiv kommando og kontroll

over underlagte avdelinger. Store deler av Forsvarets eksisterende kommandoplassmateriell for taktisk nivå ble anskaffet på 1980-, 1990- og begynnelsen av 2000-tallet. Materiellet er i begrenset grad tilpasset dagens operative behov og krav, og ble anskaffet i en tid da IKT-materiell ennå ikke var tatt i omfattende bruk og hvor kravene til levering av strøm var lavere enn i dag.

Prosjektet skal levere kommandoplassmateriell for bruk i alle forsvarsgrener i forbindelse med ledelse og gjennomføring av operasjoner, inkludert støttesystemer for å operere kommandoplassene som strømforsyning, varme/kjøling, telt, kamouflasje, IKT-nettverk mv. Prosjektet består også av en eiendoms-, bygge- og anleggsdel (EBA) som skal etablere fasiliteter for lagring av materiellet i de periodene materiellet ikke er i bruk. Ny bygningsmasse skal etableres ved et antall lokasjoner i Trøndelag og Nord-Norge.

Anskaffelsen planlegges gjennomført i perioden 2025–2030.

Prosjektets totale kostnadsramme for materiell- og EBA-anskaffelsen er 770 mill. kroner inkludert usikkerhetsavsetning, gjennomføringskostnader og merverdiavgift.

8051 Oppgradering VLF (Very Low Frequency)-stasjon Novik

Prosjektet ble opprinnelig vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 496 S (2020–2021) til Prop. 123 S (2020–2021) og omfangsendring ble godkjent ved behandling av Innst. 403 S (2022–2023) til Prop. 94 S (2022–2023). VLF-stasjon Novik har vært i kontinuerlig drift i over 50 år, uten større tekniske oppdateringer. Dette er en radiostasjon som bruker veldig lav frekvens for å kommunisere med neddykkede ubåter. Stasjonen er en viktig bidragsyter til Norges og NATOs ubåtoperasjoner i nord. NATO betaler for bruk av VLF-tjenestene på Novik gjennom et årlig tilskudd som bidrar til drift og vedlikehold av stasjonen. Prosjektet skal anskaffe en ny senderstasjon og oppdatere aldrende infrastruktur inkludert eiendom, bygg og anlegg, for å sikre en fortsatt stabil og driftssikker VLF-tjeneste.

Det operative behovet for VLF-kapasitet er fremdeles til stede, og er ytterligere aktualisert med økt aktivitet i og interesse for nordområdene. Behovet for en VLF-sender er forsterket av det pågående prosjektet for nye ubåter. Uten en tilgjengelig VLF-kapasitet vil kommando og kontroll over ubåtene bli redusert, og det blir vanskeligere for ubåtene å operere skjult, som vil påvirke evnen til å utføre ubåtoperasjoner negativt.

Det vil bli stilt krav om industrisamarbeid for det inngås avtale med leverandøren. Prosjektet planlegges ferdigstilt i 2027.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 537 mill. kroner, inkludert merverdiavgift, usikkerhetsavsetning og gjennomføringskostnader.

Prosjekter som er avsluttet

Program Mime – leveransebølge 1

Program Mime – leveransebølge 1 ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2021–2022) til Prop. 1 S (2021–2022).

Mime-programmet realiserer kampnære IKT-systemer til Forsvaret gjennom leveransebølger som blir gjennomført frem mot 2030. Leveransebølge 1 har gitt operativ effekt gjennom samvirke på stridsteknisk, taktisk og fellesoperativt nivå. Leveransebølgen håndterer allerede inngåtte forpliktelser og avslutter bølgen. For å ivareta investeringstiltak for nye taktiske radioer er det overført midler til leveransebølge 2.

Leveransebølgen planlegges ferdigstilt innen utgangen av 2024 innenfor gjeldende prisjusterte kostnadsramme på 3 107 mill. kroner.

6401 Erstatning av Stingray Mod 0

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 62 (2007–2008) til St.prp. nr. 22 (2007–2008), og omfatter anskaffelse av nye lettvekttorpedoer. Torpedoene skal kunne benyttes av fregattene og ble benyttet på P-3C Orion maritime patruljefly. Kontrakt ble inngått med BAE Systems i 2009, og det er også inngått en samarbeidsavtale mellom Forsvarets logistikkorganisasjon og BAE Systems om vedlikehold og lagring av torpedoene. Samtlige torpedoer er levert. Prosjektets totale kostnader har vært 1 895 mill. kroner, noe som er om lag 350 millioner mindre enn styringsrammen. Årsaken til mindreforbruket har i hovedsak vært en valutagevinst tilknyttet utbetalingene i britiske pund i perioden 2009–2012.

7660 Helikopter til fregatt og kystvakt (NH90)

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001) til St.prp. nr. 1 (2000–2001). Prosjektet omfattet levering av 14 NH90-helikoptre til Kystvakten og Marinen. Kontrakt ble inngått mellom Forsvarets logistikkorganisasjon og franske NATO Helicopter Industries (NHI) gjennom et felles nordisk anskaffelsesprogram, *Nordic Standard Helicopter Programme* (NSHP), i 2001. Etter omfattende forsinkelser og

mangler i leveranser, hevet Forsvarsmateriell kontrakten 9. juni 2022.

Anskaffelsen omfattet seks NH90 utrustet for antiubåtkrigføring til fregatter og åtte i kystvakt-konfigurasjon. Ambisjon for samlet utnyttelse av kapasiteten var en oppbygging mot 3 900 flytimer årlig til støtte for Marinen og Kystvakten. Alle helikoptrene skulle opprinnelig vært levert i perioden 2005–2008. Etter at kontrakten ble reforhandlet i 2011 ble det avtalt en to-steps tilnærming med leveranse av seks helikoptre i en foreløpig versjon (IOC) i perioden 2011–2012. Helikoptre i endelig versjon (FOC) skulle leveres i perioden 2014–2015. Oppgradering av seks IOC helikoptre skulle deretter gjøres i perioden 2016–2018. Det ble tidlig klart at de reviderte leveranseplanene heller ikke ville bli overholdt av NHI. Først i 2016 var alle helikoptrene i IOC versjon levert. I 2017 ble kontrakten på nytt reforhandlet. I reforhandlet leveranseplan skulle alle FOC helikoptre leveres fra 2017–2019 og oppgradering av IOC til FOC skulle skje i tidsrommet 2018–2022. Igjen oppsto vesentlige forsinkelser i forhold til leveranseplanen. Norge mottok sju helikoptre i FOC versjon, før kontrakten ble hevet. NHI har bestridt at det er grunnlag for å heve kontrakten og det er satt i gang en rettslig prosess for å avklare endelig utfall av saken.

Prosjektets pris- og valutajusterte kostnadsramme var 10 248 mill. kroner, inkludert merverdiavgift og usikkerhetsavsetning. Det er forbrukt 5 727 mill. kroner av den økonomiske rammen. Det endelige økonomiske utfallet avhenger av den rettslige prosessen.

Økt satsing på forskning og utvikling (FoU-løftet)

Langtidsplanen legger til grunn en styrket satsing på forskning og utvikling (FoU) for å møte et mer sammensatt utfordringsbilde, og styrke sektorens evne til å se fremover, være fleksibel og raskt tilpasse seg nye utfordringer. Prioriteringene som er satt i langtidsplanen forutsetter et betydelig FoU-løft. Bevilgningen foreslås økt med 519,1 mill. kroner, og fordeler seg på FoU-prioriteringer (206,5 mill. kroner), strukturelle endringer (183 mill. kroner) og kompetansemessige tiltak (14,5 mill. kroner). I tillegg omfatter FoU-løftet 115,2 mill. kroner til ivaretagelse av kritiske investerings- og driftsbehov ved Forsvarets forskningsinstitutt.

FoU-prioriteringene består av fire tematiske satsinger, økt vektlegging av langsiktig kunnskaps-, teknologi- og kapabilitetsutvikling, og en FoU-satsing i Nord-Norge. De fire tematiske FoU-satsingene bygger opp under de prioriteringene som er

satt for utviklingen av forsvarsevnen fremover og skal bidra til at 1) Norge skal kunne lede og delta i multidomeneoperasjoner og være fremst blant allierte på situasjonsforståelse i nord, og 2) Norge skal utvikle fremtidige operative evner gjennom teknologisk fornyelse. FoU-løftet legger mer vekt på langsiktig kunnskaps-, teknologi- og kapabilitetsutvikling for å understøtte forsvarssektorens grunnleggende kunnskapsbehov, forskningsunderstøttet utvikling i hele livsløpet til viktige materiell-systemer og banebrytende kunnskapsutvikling som bidrar til utviklingen av fremtidens forsvarsstruktur og utforsker teknologiske muligheter. FoU-midler skal tildeles FoU-leverandører i og utenfor forsvarssektoren etter gitte kriterier på en måte som understøtter målsettinger om økt strategisk styring av FoU, økt leverandørmangfold og mer tildeling gjennom konkurranse.

Forsvarets forskningsinstitutt skal etablere en teknologi og kunnskapsintensiv satsing i Nord-Norge som vektlegger nordområderelaterte fagområder og har en tydelig utadrettet profil mot sivil sektor og næringsliv. En satsing i nord vil øke evnen til forsvar, sikkerhet og beredskap i nord, men også utløse forskningsbasert innovasjon i et sivil-militært og tverrfaglig kunnskaps- og teknologisamarbeid. Derfor skal satsingen også dra veksler på andre fagmiljøer og bidra til å forsterke små miljøer og enkeltforskere ved relevante institusjoner i Nord-Norge. Satsingen skal bygge videre på de allerede etablerte initiativene for innovasjon og FoU flere steder i regionen, og må sees i sammenheng med at Nord-Norge er Forsvarets strategisk viktigste operasjonsområde.

Strukturelle endringer er nødvendig for å øke effekten av forskning og utvikling. Det skal etableres et felles nasjonalt forskningssystem som håndterer Norges totale kunnskapsbehov for åpen, skjermet og gradert kunnskap. Dette har betydning for nasjonal sikkerhet, selvråderett og for opprettholdelse av teknologiske fortrinn. Flere av Norges fremste forskningsmiljøer må kunne samarbeide med forsvarssektoren slik at verdensledende forskningsmiljøer kan anvendes innenfor forsvar, sikkerhet og beredskap. Videre skal forsvarssektorens FoU-aktiviteter samordnes til et helhetlig og sammenhengende system, og forskningsinnsatsen styres mer strategisk gjennom porteføljer. Samordningene medfører investering i personell, lokalisering, infrastruktur og kompetanse. Behovet for infrastruktur som håndterer skjermingsverdig og gradert informasjon fra FoU-aktivitet skal i større grad sees i en nasjonal kontekst, og i sammenheng med investeringer i annen nasjonal infrastruktur.

Kompetansetiltak er nødvendig for å få mer effekt ut av FoU-ressursene. Forskningsfronten skal bringes inn i Forsvarets utdanninger, og tilgangen til fagpersoner på doktorgradsnivå som kan sikkerhetsklareres skal økes. Videre skal forskningsbasert kunnskap tilgjengeliggjøres bedre og mer vekt legges på datafangst, formidling og innsikt i hvordan forsvarssektoren anvender FoU-midlene.

Post 48 Fellesfinansierte investeringer, fellesfinansiert andel, kan overføres

Posten dekker nasjonal forskuttering av den fellesfinansierte andelen av NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge. Slike investeringer knytter seg primært til prosjekter for mottak av alliert støtte i krise og krig som det ikke er ventet at nasjonene selv skal finansiere. For autoriserte prosjekter forskutteres utgifter på grunnlag av prognoser for forbruk. Utgiftene refunderes fra NATO, og inntektsføres på kap. 4760, post 48.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 260,0 mill. kroner. Merbehovet i 2025 skyldes først og

fremst at NATO har godkjent Maritime Capability Program Plan (CPP) hvor Norge har flere prosjekter. Det er gode muligheter for at noen nasjonalt pre-finansierte prosjekter blir godkjent som fellesfinansierte investeringer som kan gi merinntekter på posten. For de kommende årene forventes en økning i tråd med at NATOs samlede fellesinvesteringer skal øke betydelig fremover.

Post 75 Fellesfinansierte investeringer, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, kan overføres

Posten dekker Norges tilskudd til de fellesfinansierte investeringene i NATO. Bevilgningen på posten foreslås økt med 200,2 mill. kroner i forhold til saldert budsjett for 2024. Økningen følger av at NATO skal øke den årlige totalrammen for NATO Security Investment Programme (NSIP). Utbetalingene er avhengige av fremdriften i prosjekter i alle NATOs medlemsland, og kan i liten grad påvirkes av Norge.

Kap. 4760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsinntekter	186 780	34 994	36 324
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, inntekter	940 678	1 540 463	1 592 839
48	Fellesfinansierte investeringer, inntekter	339 279	390 000	650 000
	Sum kap. 4760	1 466 737	1 965 457	2 279 163

Post 01 Driftsinntekter

Posten omfatter budsjetterte inntekter for salg av utrangert utstyr av mindre omfang, mest gjennom auksjonssalg. Den dekker også innbetaling av royalti og dagbøter til sektoren. Forsvarsmateriell har styrket kapasiteten til å avhende eldre materiellsystemer de kommende årene.

Posten foreslås videreført på om lag samme nivå som i 2024 justert med prisjustering på 1,3 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

Proessen med å avhende de utrangerte F-16 kampflyene pågår fortsatt. Et salg av 32 F-16 jagerfly med motorer, reservedeler, bakkeutstyr og tilbehør til Romania ble godkjent av amerikanske myndigheter i april 2022 og salgskontrakten ble signert i november samme år. De første tre flyene ble levert til Romania i november 2023, og leveransen vil etter planen pågå ut 2025 etter hvert som flyene er vedlikeholdt og klargjort for levering. Vedlikehold av flyene før overlevering foretas av Kongsberg Aviation Maintenance Services (KAMS). Kontrakten med Romania er verdt om lag 3,5 mrd. kroner og inkluderer vedlikeholdsut-

gifter for å sette flyene i salgbar stand. Netto overskudd fra salget av F-16 tilfaller statskassen. Det er imidlertid betydelig usikkerhet knyttet til periodiseringen av inntektene ved salg av F-16, som avhenger av faktiske leveranser av flyene. Usikkerheten knyttet til inntektene vil imidlertid ikke påvirke utgiftssiden på kapitlet. F-16 skal også doneres til Ukraina i 2024 og 2025. Posten foreslås videreført på om lag samme nivå som i 2024 med prisjustering på 52,4 mill. kroner.

Post 48 Fellesfinansierte investeringer, inntekter

Posten gjelder refusjoner fra NATO i forbindelse med NATOs investeringsprogram for sikkerhet i

Norge. Inntektene blir justert hvert år ut fra forventet fremdrift og forbruk i allerede godkjente prosjekter. Dette er således en balansepost der endringer i utgifter på 1760, post 48, vil medføre tilsvarende endringer for inntekter på post 48. Post 48, inntekter, økes tilsvarende når det er en økning i NATO-finansierte prosjekter. Refusjon fra NATO på prosjekter som er prefinansiert vil også bli inntektsført på kap. 4760, post 48. Bevilgningen på posten foreslås økt med 260,0 mill. kroner. Økningen i 2025 skyldes først og fremst at NATO har godkjent *Maritime Capability Program Plan* hvor Norge har flere prosjekter.

Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	799 378	643 151	607 429
	Sum kap. 1791	799 387	643 151	607 429

Budsjettkapitlet dekker forsvarssektorens driftsutgifter for leveranser av redningshelikoptertjenester til Justis- og beredskapsdepartementet. Justis- og beredskapsdepartementet er fag- og budsjettansvarlig departement for redningshelikoptertjenesten. Forsvarsdepartementet med underliggende etater har system- og operatøransvaret.

Redningshelikoptertjenesten er organisert under Luftforsvaret som en selvstendig luftving. Redningshelikoptertjenesten består av en test og evalueringsenhet (OT&E), samt 330 skvadron. I tråd med definerte samfunns- og effektmål skal 330 skvadron utføre søk- og redningsoppdrag så hurtig og sikkert som mulig. OT&E har i oppgave å etablere operative prosedyrer, samt å konvertere og gi initial trening til operativt og teknisk personell som skal bemanne de nye redningshelikoptrene AW101 SAR Queen.

Redningshelikoptertjenesten drives fra sju baser, hvor Tromsø foreløpig opereres med sivil innleie. SAR Queen er innfasert og opererer fra alle

de planlagte basene til redningshelikoptertjenesten, der Florø som den foreløpig siste basen ble innfasert 1. oktober 2024.

I tillegg til tilstedevakt for ivaretagelse av redningstjeneste inngår helikoptrene i statens luftambulansetjeneste. De inngår også i den nasjonale beredskapen for å støtte innsetting av militære og sivile kapasiteter i forbindelse med krisehåndtering i norske områder på land og til havs. SAR Queen overtok Maritim kontraterrorberedskap i 2024.

De nye helikoptrene har langt bedre rekkevidde, større fart, ny teknologi og har bedre evne til å operere i dårlig vær. Forsvarsdepartementet har for Sea King hatt ansvaret for gjennomføringen av vedlikeholdsprogrammet alene. For SAR Queen er deler av vedlikeholdet styrt av anskaffelseskontraktens avtale om vedlikehold og etterforsyning av komponenter av leverandøren Leonardo Helicopters. Med bakgrunn i dette vil driftsavtale mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet bli oppdatert.

Post 01 Driftsutgifter

Tabell 6.16 Endringer fra 2024

	(i mill. kr)
Saldert budsjett 2024	643,2
Pris- og lønnskompensasjon	10,4
Øvrige endringer	-46,2
Forslag 2024	607,4

Den foreslåtte reduksjonen av bevilgningen på 46,2 mill. kroner er knyttet til overføring av deler av driftsutgiftene til Justis- og beredskapsdepartementet, NAWSARH-prosjektet avvikles og resterende oppgaver innarbeides i driftsorganisasjonen. Dette innebærer forslag om en reduksjon på 159,9 mill. kroner. I tillegg foreslås bevilgningen økt med 7,8 mill. kroner til økt husleie. Videre har Justis- og beredskapsdepartementet foreslått å øke driftsbudsjettet til redningshelikoptertjenesten med 106,0 mill. kroner.

Leonardo Helicopters er ansvarlig for at SAR Queen er tilgjengelig på de basene der de nye helikoptrene er satt i drift. Deler av bevilgningen som tidligere har gått til forsvarssektoren for å dekke utgifter knyttet til dette, vil nå gå til å dekke leverandørens utgifter til vedlikehold og logistikk til understøttelse av helikoptrenes drift. Disse utgiftene vil kun bli regnskapsført over Justis- og beredskapsdepartementets kap. 454 Redningshelikoptertjenesten.

Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2022	Saldert budsjett 2023	Forslag 2024
01	Driftsinntekter	686 103	529 797	482 425
	Sum kap. 4791	686 103	529 797	482 425

Post 01 Driftsinntekter

Forsvarets inntekter på kapittelet er den del av utgiftene som belastes Justis- og beredskapsdepar-

tementet, og foreslås redusert med 47,4 mill. kroner, tilsvarende reduksjonen på 159,9 mill. kroner, økningen på 106,0 mill. kroner og lønnskompensasjonen på 6,6 mill. kroner på kap. 1791, post 01.

Kap. 4799 Militære bøter

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
86	Militære bøter	475,4	500,0	500,0
	Sum kap. 4799	475,4	500,0	500,0

Post 86 Militære bøter

Inntektene gjelder militære bøter.

Del III
Omtale av særlige tema

7 Informasjonssaker

7.1 Forebyggende sikkerhet

Formålet med lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) er å trygge de nasjonale sikkerhetsinteressene våre og å forebygge, avdekke og motvirke sikkerhetstruende virksomhet. De nasjonale sikkerhetsinteressene blir beskyttet ved at departementene identifiserer grunnleggende nasjonale funksjoner (GNF) innenfor sine ansvarsområder. Virksomheter av avgjørende betydning for GNF underlegges sikkerhetsloven, og nødvendige sikringstiltak for skjermingsverdige verdier gjennomføres. For å ivareta lovens formål, er GNF prosessen en kontinuerlig prosess. Denne prosessen kan føre til endringer når det gjelder identifiserte funksjoner og skjermingsverdige verdier, hvilke virksomheter som er av vesentlig og avgjørende betydning, og i hvilken grad en virksomhet er avhengig av eksterne ressurser (andre virksomheter). Hva som kreves for å oppnå et forsvarlig sikkerhetsnivå, kan også bli endret.

Forsvarsdepartementet har identifisert følgende grunnleggende nasjonale funksjoner i egen sektor:

- GNF 1: Situasjonsforståelse – Evnen til etterretning, situasjonsforståelse og rettidig varseling.
- GNF 2: Innsats – Evnen til å håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser og om nødvendig forsvare norsk eller alliertes territorium.
- GNF 3: Kommando og kontroll – Evnen til kommando og kontroll over norske og allierte styrker.
- GNF 4: Beskyttelse – Evnen til beskyttelse av norske og allierte styrker, kritiske samfunnsfunksjoner, samt kritiske funksjoner for Forsvaret.
- GNF 5: Forsvarsdepartementets virksomhet, handlefrihet og beslutningsdyktighet. Dette omfatter departementets rolle som faglig sekretariat for politisk ledelse, utøvelse av myndighet, og styring og oppfølging av underliggende virksomheter, samt departementets beredskapsfunksjoner.

Forsvarsdepartementet har etablert oversikt over virksomheter som er av vesentlig betydning, og har også fattet vedtak om underleggelse av sikkerhetsloven for virksomheter av avgjørende betydning.

Forsvarsdepartementet gjennomfører en årlig revisjon av forsvarssektorens skjermingsverdige objekter og infrastruktur. Siden 2019 er revidering av skjermingsverdige objekter utført på bakgrunn av nytt regelverk og i tråd med identifiserte GNF. Det er iverksatt et omfattende arbeid for grunn sikring av skjermingsverdige objekter gjennom etableringen av et eget investeringsprogram. Det vises til omtale av dette investeringsprogrammet i Del II, 6. Det er fortsatt utfordringer med mål oppnåelsen. Disse utfordringene er i hovedsak tilknyttet sikkerhetsstyring. Forsvaret er en stor og kompleks organisasjon med et stort antall skjermingsverdige objekter. Dette sett i sammenheng med sikkerhetslovens funksjonelle krav betyr at sikkerhetsstyringen må styrkes og utvikles. Videre er det behov for å sementere en omforent forståelse av den rettslige standarden *forsvarlig sikkerhetsnivå*. Dette arbeidet er pågående.

Dagens sikkerhetslov setter krav til beskyttelse av informasjonssystemer gjennom at informasjonssystemer, som i seg selv er av avgjørende betydning for grunnleggende nasjonale funksjoner, skal beskyttes etter loven. Forsvarssektoren benytter et stort antall systemer med varierende kompleksitet og utbredelse. Forsvaret og Forsvarsmateriell har utfordringer knyttet til å beskytte systemene som er i bruk i samsvar med lovpålagte krav. Forsvarsdepartementets særskilte oppfølging av Forsvarets og Forsvarsmateriells arbeid innenfor informasjonssikkerhet har gitt resultater og vil videreføres så lenge det er behov for dette, men det vil ta tid før statusen er tilfredsstillende. Sikkerhetstilstanden i IKT-porteføljen påvirkes av andre utfordringer på IKT-området. Den gjeldende IKT-strategien for forsvarssektoren er utformet for å møte disse. Videre oppfølging av tiltaksområdene i strategien og funn fra Riksrevisjonens undersøkelse av Forsvarets informasjonssystemer for kommunikasjon og informasjonsutveksling i operasjoner er derfor viktig også fra et sikkerhetsperspektiv.

Oppsummert vurderer Forsvarsdepartementet at det viktigste tiltaket for å tilfredsstillere sikkerhetslovens krav er å styrke sikkerhetsstyringen i forsvarssektoren. Dette gjelder særlig aksene Forsvarsdepartementet, Forsvaret og leverandøretatene. Forsvarsdepartementet har derfor i samråd med etatene i forsvarsektoren identifisert konkrete tiltak som til sammen skal bidra til tilfredsstillende sikkerhetsstyring og måloppnåelse. Arbeidet er pågående og omhandler blant annet revidering av instruks for sikkerhetstjeneste i forsvarsektoren, defragmentering av ansvarsforhold etter sikkerhetsloven, strategisk forankring av sikkerhetsledelse, etablering av koordineringsmekanismer i sektoren og styrking av sikkerhetstjenesten.

7.2 Endring av fullmaktsgrense for materiell og eiendoms-, bygg- og anleggsprosjekter

Stortinget vedtok i forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2024, jf. Innst. 447 (2023–2024) til Prop. 104 S (2023–2024), en økning av fullmakten til å starte opp og gjennomføre materiellprosjekter fra en kostnadsramme på 500 mill. kroner til 1 000 mill. kroner. Videre vedtok Stortinget en økning i fullmakten til å starte opp og gjennomføre eiendoms-, bygg- og anleggsprosjekter (inkludert tilhørende innredning) fra en kostnadsramme 200 mill. kroner til 500 mill. kroner. Hensikten med økt beløpsgrense er mer effektiv gjennomføring av prioriterte tiltak.

7.3 NATOs vurdering av Norge

NATOs forsvarsplanleggingsprosess *NATO Defence Planning Process* (NDPP) er forankret i artikkel 3 i NATO-traktaten. Prosessen er en av de større og mer omfattende prosessene i alliansen og blir gjennomført i fem steg. Hensikten med NDPP er å harmonisere de nasjonale langtidsplanene med NATO sine behov. Slik skal alliansen samlet ha tilgjengelige kapabiliteter på kort, mellomlang og lang sikt for å møte de truslene alliansen står overfor. Som ledd i NDPP gjennomfører NATO regelmessige vurderinger av den enkelte allierte sine forsvarsplaner og forsvarsinnsats. Hovedsakelig er det en beskrivelse av utviklingen innenfor ulike deler av forsvarssektoren og totalforsvaret. I tillegg inneholder vurderingene anbefalinger til den enkelte nasjonen om prioriteringer i det kontinuerlige arbeidet med å videreutvikle forsvarsevnen. I forbindelse med evalueringene

gjennomfører NATO to møter med nasjonene; ett i de respektive hovedstedene og ett i Brussel. Møtene og en omfattende dialog har blitt gjennomført for Norge.

Regjeringen har de siste årene valgt å offentliggjøre deler av sluttrapporten i budsjettproposisjonen det året rapporten blir utgitt. NATOs vurdering av Norge har tatt utgangspunkt i Prop. 14 S (2020–2021) *Evne til forsvar – vilje til beredskap*. Imidlertid ble vurderingen noe oppdatert for å reflektere langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036, etter Stortingets behandling av Prop. 87 S (2023–2024) *Forsvarsløftet – for Norges trygghet*.

Vurderingen er oversatt fra originalspråket engelsk.

«*Nato defence planning capability review 2023/2024 Norway – overview*»

1. Langtidsplanen for forsvarssektoren (LTP), som dekker 12-årsperioden 2024 til 2036, ble lagt fram 5. april 2024 og godkjent av Stortinget 11. juni 2024. Den opprettholder Norges tidligere sikkerhets- og forsvarspolitiske mål, og gjenspeiler en forpliktelse til å styrke og modernisere Forsvaret vesentlig, samt å utvikle en mer felles, interoperabel, bærekraftig og beredskapsklar styrke. Hovedtemaene er: styrking av norsk nasjonalt forsvar, med investeringer i alle domener; utskifting av flåten; styrking av luftvern og økt kampkraft i Hæren; økt tilstedeværelse og situasjonsforståelse i nordområdene og Arktis; styrke nasjonal kapasitet til å motta alliert forsterkning; styrke det nordiske sikkerhets- og forsvarssamarbeidet øke beredskapen og responsen til Heimevernet; og videreutvikle Norges totalforsvarskonsept. Norges første prioritet er forsvar av norsk territorium med særlig fokus på den nordlige delen av landet, etterfulgt av beskyttelse av bredere nasjonale og allierte interesser i tilstøtende farvann i nordområdene og Nord-Atlanteren. NATO og transatlantisk sikkerhet er fortsatt bærebjelken i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. LTP peker også på økte investeringer i etterretning, overvåkning, overlevelsessevne, kampkraft, oppgradering av strategiske kjernekapabiliteter og økt beredskap gjennom bedre logistikk, økt personellnivå i operative avdelinger og forbedret trening og tilstedeværelse som sentrale prioriteringer for Norge.
2. De allierte forsvarsministrene ble enige om at Norge skulle prioritere å utvikle en fullt ut kapabel tung infanteribrigade med tilhørende støtte (CS og CSS)¹ innen 2024. Den nye LTP gjenspeiler denne kapabilitetsprioriteringen.

Norge har NATO kapabilitetsmål i land, luft, sjø, spesialstyrker, felleskapasiteter og Stabilisering og gjenoppbygging.

3. Norge investerer i en rekke kapabiliteter som bør styrke forsvarsposisjonen og NATOs evne til å forebygge og avskrekke en aggressor². Når implementert, vil de bidra til å levere NATOs kapabilitetsmål 2021, nærmere bestemt den prioriterte kapabiliteten som er avtalt for Norge.
4. Ved utgangen av 2023 var størrelsen på de væpnede styrkene 24 038 heltidspersonell (en økning på 913 personell eller 4 pst. siden 2021), inkludert rundt 11 000 vernepliktige, støttet av 8 120 sivile, og rundt 8 600 trente reservister. Det er 40 500 i Heimevernet. Forsvarets struktur justeres for å øke tilgjengeligheten av personell i operative avdelinger, og bedre beredskapen i tråd med NATOs standarder. Dette er sentralt, særlig i lys av Norges velkomne beslutning om å etablere fire manøverbataljoner innenfor den forespurte fullt ut kapable tunge infanteri Brigaden fra 2026. Universell verneplikt (menn og kvinner) ble fullt implementert i 2016, og rundt 8–9 000 personell trenes for tiden til militærtjeneste årlig, noe som øker til 13 600 innen 2036. Vernepliktsens varighet varierer fra 12 til 16 måneder, med vernepliktige som tjenestegjør lengre i avdelinger og stillinger som krever avansert kompetanse. Noen vernepliktige kan melde seg frivillig til tjeneste i en periode på 18 måneder. De militære reservene er en viktig del av Forsvarets

samlede styrkestruktur. Reservestyrken består av vernepliktig og frivillig personell, inkludert tidligere ansatt personell, som alle har fullført sin verneplikt. Lengden på årlig repetisjonstrening varierer fra noen få dager til flere uker (opptil maksimalt tretti dager pr. år), avhengig av avdelingens oppdrag og oppgave.

5. 14. mars 2024 kunngjorde statsministeren at Norge vil oppfylle og opprettholde det fornyede løftet om forsvarsinvesteringer (DIP, *Defence Investment Pledge*), om minst 2 pst. av BNP brukt på forsvar, innen utgangen av 2024. Dette er to år tidligere enn planlagt. Med nåværende tall økte andelen av BNP viet til forsvar fra 1,81 pst. i 2023 til 2,20 pst. i 2024, og denne trenden forventes å fortsette. Med dagens planer vil Norge nå 2,65 pst. i 2030. Norge overskrider NATOs retningslinje på 20 pst. til investeringer i større utstyr og forventes å fortsette å gjøre det i fremtiden. Tre bemerkelsesverdige økninger på 15 mrd. kroner (1,4 mrd. dollar) hver i 2025, 2028 og 2031 ligger i utviklingsbanen for økte utgifter. I 2022 var de faktiske forsvarsutgiftene 83 589,32 mill. kroner (8 694,39 mill. dollar), noe som representerer en reell nedgang på 10 pst. fra 2021, som følge av den høye inflasjonen drevet av høye energipriser i 2022. Det var imidlertid 2 974,04 mill. kroner (309,34 mill. dollar) mer enn forutsatt i forrige *Capability Review*. For 2023 er det estimert en økning i reelle termer på 24,40 pst., med anslaget for 2024 som for tiden viser en økning på 22,24 pst.
6. Norge bidrar fortsatt jevnlig til operasjoner, oppdrag og engasjementer i utlandet. Bidrag til NATOs *Forward Land Forces* (FLF), *Standing Naval Forces* (SNF), *Iceland Peacetime Preparedness Needs mission* (IAP), og *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) er høyt verdsatt. Norges tilbud til NATOs styrkemodell er svært betydelig på tvers av alle domener, og spenner over de fleste av landstyrkenes kapabiliteter. Å opprettholde dette foreslåtte bidraget i beredskap vil kreve prioritering og tilhørende investeringer. Norge oppfordres til å sikre at alle tilbud om bidrag er bemannet, opplært, utstyrt og opprettholdt i samsvar med beredskapskrav.
7. Når det gjelder kapabilitetsprioriteringen som ble vedtatt av de allierte forsvarsministrene, fortsetter Norge å implementere finansierte planer for å øke Hærens avanserte evner som har potensial til å levere mye av den etterspurte fullt ut kapable tunge infanteri Brigaden med tilhørende støtte (CS og CSS). Dette inkluderer anskaffelse: nye stridsvogner (MBT) og

¹ *Combat Service* (CS) og *Combat Service Support* (CSS).

² Basert på vedtak tatt i forrige LTP, investerer Norge i en fullt ut kapabel tung infanteri Brigade (Brigade Nord), som i dag er basert på tre tunge infanteribataljoner. Den fjerde tunge infanteribataljonen er planlagt etablert fra 2026, i samsvar med NATOs krav, som definert i MCR 20. Hæren har også finansierte planer for moderne stridsvogner (MBT), oppdaterte stormpanservogner (IFV), et organisk bakkebasert luftvernssystem (GBAD) med svært kort- og kortdistansekapasiteter, moderne artilleri og landbasert langtrekkende presisjonsild. Sjøforsvaret fortsetter å modernisere og styrke sine kapabiliteter, inkludert levetidsforlengelse for fregatter, korvetter og konvensjonelle ubåter (SSK); introduksjonen av nye bakke-til-luft-missiler; anskaffelse og innføring av nye maritime helikoptre og SSK-er; og utvikling av neste generasjons marineangrepsmissil. Restruktureringen av Luftforsvaret fortsetter. Kampskvadronene har erstattet F-16 med F-35-fly, som forventes å oppnå full operativ evne i 2025. P-3 maritime patruljefly (MPA)-flåten ble tatt ut av drift i 2023 og fem P-8A MPA blir tatt i bruk, med full operativ evne (FOC) planlagt i 2025. MH-60R-helikoptre vil erstatte NH90, fra og med 2026, men vil ikke være i stand til antiubåtkrigføring. Det er også planer om å oppgradere Norwegian Advanced Surface-to-Air Missile System (NASAMS) med nye sensorer, nye mellomdistansemissiler og en komplementær kortdistansekapasitet innen utgangen av 2029.

modernisering av stormpanservogner (IFV) for å øke taktisk mobilitet, tapspåføring og beskyttelse; ny generasjon selvgående langt-rekkende artilleri, presisjonsstyrt ammunisjon (PGM) og multirolleradarer for å forbedre kapasiteten til indirekte ildstøtte (IFS) betydelig; og nye systemer for bærbart luftvern (VSHORAD) og kortholds luftvern (SHORAD) med mode 5 (IFF)³ for å gi den nødvendige GBAD-kapasiteten på brigadenivå.

8. Til tross for oppmuntrende fremgang forventes ikke Brigaden å oppnå full operativ evne før tidligst i 2032, som er åtte år forsinket, og selv denne datoen er avhengig av anskaffelse av tilstrekkelig antall stormpanservogner (IFV). Hærens kampkraft, spesielt den NATO-forspurte fullt ut kapable tunge infanteri Brigaden, er fortsatt svekket med mangler på ildkraft, kjøretøymontert panserbekjempelse, etterretning, overvåking, målinsamling og rekognosering, militær ingeniørstyrker (MILENG), kjemiske-, biologiske-, radiologisk- og nukleært materiale (CBRN) kollektiv beskyttelse, og Battle Decisive Munitions (BDM). Når det er sagt, er Norges fremgang på landområdet velkommen, og det samme er beslutningen om å implementere en firemanøverbataljons struktur fra 2026 i samsvar med NATOs krav. Den nye LTP skisserer at den norske Hærstrukturen skal utvikles fra én til tre kampbrigader: Brigade Nord, Finnmarksbrigaden og Brigade Sør. Den nåværende brigaden, Brigade Nord vil fortsette å bli utviklet i tråd med kravene til en fullt ut kapabel tung infanteri Brigade: regjeringens høyeste prioritet for utviklingen av Hæren. Finnmark Landforsvar vil utvides til Finnmarksbrigaden ved å tilføre kapabiliteter, blant annet en lett infanteribataljon, flere CV90 infanterikampkjøretøyer, indirekte ildstøtte, bakkebasert luftvern og nødvendig støtte (CS og CSS). Brigade Sør vil bli utviklet reservist basert som et taktisk samvirkesystem.
9. I det maritime domenet er de viktigste kapabilitetsmålene fire anti-ubåtkrigføring (ASW) kapable overflatekampfartøy og deres tilknyttede helikoptre, fem mindre overflatekampfartøy som er i stand til anti-overflatekrigføring, tre konvensjonelle ubåter, fem overvåkingsfly (MPA) og fire minemottiltaksfartøyer. Samlet sett, med det bemerkelsesverdige unntaket av helikoptrene, er marinen i stand til å gi, kvantitativt, de maritime styrkeelementene som NATOs kapabilitetsmål etterspør. Norges beslutning om å anskaffe MH-60-helikoptre uten ASW-kapabilitet

³ *Identification Friend or Foe* (IFF)

og operere dem fra Kystvaktens havgående patruljefartøyer, i stedet for fregattene, forverrer imidlertid en kritisk mangel for Alliansen. Norge oppfordres sterkt til å utstyre de planlagte helikoptrene med hele ASW-pakken og operere dem fra fregattene i Nansen-klassen for å støtte hele spekteret av NATO-oppdrag⁴. Videre oppfyller ikke marinen fullt ut NATOs maritime BDM kapabilitetsmål på grunn av mangel på missiler for punktforsvar. Til slutt, med en gjennomsnittsalder på over femten år, må Norge rekapitalisere sin overflateflåte. Dette er et dyrt, betydelig og langsiktig forslag, som krever investeringer i dag som ikke vil bli realisert før om et tiår eller mer. Hvis beslutninger ikke tas i tide snart, vil Norge i økende grad bli utfordret til å bidra med den skipstilgjengeligheten og den teknologiske overlegenheten som kreves for meningsfull deltakelse i avansert sjøkamp. Norge oppfordres derfor sterkt til å definere den fremtidige sammensetningen av sin flåte, stille med ressurser til å utvikle flåten, og sikre at den kan møte nasjonale og NATO-oppgaver både i kvantitet og kvalitet. Regjeringen har til hensikt å ta opp flåtemodernisering og eventuelle nødvendige strukturelle endringer i den nye LTP. Den nye LTP fastsetter at den fremtidige marinen vil bli utviklet gjennom en flåteplan for å anskaffe minst fem nye ASW-fregatter. Disse skal anskaffes, driftes og vedlikeholdes i et strategisk samarbeid med en nær alliert. Videre vil Norge anskaffe inntil 28 standardiserte marinefartøyer, i to størrelser for både kystvakten og marinen,⁵ og utvide den eksisterende ubåtkontrakten, til totalt seks nye ubåter.

10. I luftdomenet er de viktigste NATO-kapabilitetsmålene: en rekke luftkampkapabiliteter, bakke til luft luftvernssystem (SBAMD), luftovervåking og kontroll, signalinnsamling for etterretning, overvåking og rekognosering, og deployerbare aktiveringsmoduler for flybaser. Norge forventes å oppfylle nesten alle sine luftrelaterte NATO-kapabilitetsmål for 2021, men med kvalitative mangler og forsinkelser. Lagrene av presisjonsstyrt ammunisjon er for tiden under kravene, men med finansierede planer om å gjenopprette dem på kort sikt. I tillegg hindrer mangelen på et anti-strålingsmissil full levering av *Suppression of Enemy Air Defence* (SEAD) kapabiliteten. Donasjoner til Ukraina, selv om de er velkomne, har bidratt til

⁴ Den nye LTP skisserer introduksjonen av maritime helikoptre med ASW-kapabilitet fra 2029.

⁵ Dekker både havgående og kystnære farvann.

å forringe kapasiteten til Norges NASAMS mellomdistanse SBAMD-system, men det er finansierte planer om å rette opp dette på kort sikt og øke denne evnen betydelig på mellomlang sikt. Levering av et langtreggende SBAMD-system er planlagt på mellomlang sikt, og finansieres i den nye LTP. Norge har kansellert planene om å anskaffe en deployerbar luftvernradar, noe som betyr at de ikke vil oppfylle det tilhørende kapabilitetsmålet. Bell 412 SOF og taktiske lufttransporthelikoptre er ikke fullt ut kapable for NATO-oppdrag, og er i fare for utilsiktet tap fra egne og bare til nytte når de opererer i et godartet miljø. Planer om å erstatte Bell 412 med nye, mer kapable helikoptre, som beskrevet i den nye LTP, bør løse disse problemene, men ikke før på mellomlang sikt, en betydelig forsinkelse i dagens kapabilitetsmål. Norge oppfordres til å sikre finansiering av sine ulike planer for å adressere de manglene som er identifisert i luftdomenet, og dermed levere fullt kapable luftstyrker uten ytterligere forsinkelser. Dette bør inkludere akselerasjonen av planene om å erstatte den aldrende flåten av Bell 412 helikoptre.

11. De viktigste kvantitative NATO-kapabilitetsmålene for spesialstyrkene (SOF) er: en *Special Operations Component Command* (SOCC) for mindre fellesoperasjoner (minus) (SJO-), to innsatsskvadroner for land, en maritim innsatsskvadron som øker til to fra og med 2028, en fixed-wing luftinnsatsenhet og tre rotary-wing luftinnsatsenheter. Norge forventes å levere disse kapabilitetene kvantitativt, men med fortsatt noen alvorlige kvalitative mangler innen SOF luft på grunn av de betydelige tekniske begrensningene til Bell 412 helikoptret. Disse manglene er adressert i den nye LTP, med anskaffelse av SOF kompatible helikoptre som starter i 2025, og fortsetter på mellomlang sikt. Norge når sitt SOCC (SJO-) mål i kvantitative termer, men det vil fortsatt være ikke-deployerbart. Forsinkelser i å fullt ut oppfylle de kvalitative kravene til SOF kommando- og kontrollkapabiliteten og rotary-wing luftinnsatsenheter bidrar til de generelle manglene i Alliansen, og utgjør for tiden en potensiell negativ innvirkning på SOF beredskapen og fleksibiliteten innenfor NATOs avskrekkings- og forsvarsplaner.
12. For felleskapasiteter har Norge avtalt å stille med et bredt spekter av styrker, sentrert om logistikk, lufttransport i teatret (ni helikoptre, to fly), medisinsk støtte, militær ingeniørstøtte (MILENG), cyberforsvar og kommunikasjons-

og informasjonssystemer (CIS). Norge fortsetter å levere alle de etterspurte felles og tilretteleggings NATO-kapabilitetsmålene kvantitativt, om enn i noen tilfeller med kvalitative begrensninger. Norge er godt forberedt til å tilrettelegge for NATO-styrker og gi vertslandsstøtte. Militær logistikk - kapabiliteter og kapasiteter suppleres og sikres med sivile kapabiliteter, og redundans og fleksibilitet gis gjennom totalforsvarskonseptet. Logistikkstøttekapabiliteter er godt utviklet. Medisinsk støtte, strategisk løft, felles etterretning, overvåking og rekognosering, CIS- og cyberspace-operasjoner bidrar alle til Norges styrke, og spesielt de to sistnevnte områdene forventes å bli styrket av betydelige finansierte planer. Selv om noen få mangler har blitt adressert siden forrige *Capability Review*, og CBRN-forsvar for APOD/SPOD⁶ er prioritert, er de deployerbare, fellesoperative hovedkvarter kapabilitetene⁷ fortsatt bekymringsområder. På samme måte er løft med helikoptre i teatret og poolen av medisinsk personell fortsatt en utfordring. Alt dette tilsier at Norge må prioritere og arbeide mer for å nå alle sine kapabilitetsmål innen felleskapasiteter. Spesielt oppfordres Norge sterkt til å følge opp planene om utskifting av helikopterflåten Bell 412, slik de er beskrevet i den nye LTP.

13. Norge bidrar til deployerbare stabiliserings- og gjenoppbyggingkapabiliteter (S&R) med to støtte koordineringsteam, to militære treningskadre og en polititreningskadre på ulike beredskapsnivåer, og oppfyller sine NATO kapabilitetsmål.
14. Siden 2021 har Norge fortsatt å vise sitt engasjement for å styrke motstandskraft og beredskap, blant annet gjennom ytterligere finansiering. Norge har etablert et sofistikert varslings-system og har spilt en sterk rolle i å støtte enerisikkerheten til andre allierte. Norge fortsetter å forbedre rammeverket for å håndtere ukontrollert forflytning av mennesker. Det oppfordres til å fortsette å utvikle og implementere pågående planlegging for ivaretagelse av masseskade.
15. I sum fortsetter Norge å adressere de kapabilitetsmangler som ble identifisert i forrige

⁶ APOD: *Air Port of Debarkation*. SPOD: *Sea Port of Debarkation*.

⁷ Norge har som mål å tilby et fellesoperativt hovedkvarter for mindre fellesoperasjoner og ett logistikk hovedkvarter som deployerbare kapabiliteter, med klartid fra 2024. Begge er foreløpig ikke-deployerbare.

NATO *Capability Review*, og det er gjort frem-skrutt i gjennomføringen av mange av NATOs kapabilitetsmål. Norge gjør også kritiske tilpasninger i strukturen i Forsvaret for å øke tilgjengeligheten av personell til operative avdelinger for å bidra til bedre beredskap i tråd med NATOs standarder. Norge forventes derfor nå å oppfylle de fleste av NATOs kapabilitetsmål kvantitativt på kort sikt. Den fullt ut kapable tunge infanteri Brigaden, med tilhørende støtte (CS og CSS), som forsvarsministrene prioriterer for Norge, forventes imidlertid fortsatt ikke å oppnå full operativ evne før tidligst i 2032, åtte år senere enn avtalt. Det er også åpenbart at nåværende kvantitative og kvalitative mangler har potensial til å undergrave kampkraften til Hæren, Marinen og Luftforsvaret. Dette inkluderer kritiske mangler i *Battle Decisive Munitions* (BDM) på tvers av alle domener. Denne generelle situasjonen er mindre ønskelig, men forventes å bli utbedret gjennom den nye LTP.

16. Norges forpliktelse til å implementere det fornyede løftet om forsvarsutgifter (DIP), som fremgår av å bruke minst 2 pst. av BNP på forsvar i 2024, er en velkommen utvikling. Norge må opprettholde dette nivået på forsvarsutgif-

tene for å gjennomføre NATOs kapabilitetsmål 2021. Norge bør merke seg at det trolig vil etterspurt å akseptere mer krevende kapabilitetsmål i fremtiden, noe som gjenspeiler kravene fra familien av planer innenfor konseptet av DDA (*Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area*), med ytterligere implikasjoner for forsvarsutgiftene.

17. Det anbefales at Norge gir høyere prioritet og større innsats og ressurser, på å gjennomføre alle NATOs kapabilitetsmål fullt ut og uten ytterligere forsinkelser. Norge bør legge særlig vekt på å ta opp den kapabilitetsprioriteringen som de allierte forsvarsministrene er enige om, og fremme utviklingen av en fullt ut kapabel tung infanteri Brigade ved å akselerere planene for etablering av fjerde bataljon. Inntil det, vil mangler i interoperable, deployerbare, kamppapabiliteter med den nødvendige beredskapen fortsette å utgjøre en risiko for gjennomføringen av SACEURs planer for avskrekking og forsvar av Alliansen, så vel som de høyere målene for det avtalte ambisjonsnivået. I denne forbindelse er den nye LTP en velkommen utvikling da den forventes å løse disse manglene.

8 Personell og kompetanse

8.1 Forsvarets utdanningssystem

For å imøtekomme ambisjonene i ny langtidsplan må styrkingen av Forsvarets utdanningssystem forsterkes i 2025. Regjeringen har siden den tiltrådte arbeidet for å styrke utdanningskapasiteten i Forsvaret. I tidligere budsjettproposisjoner har regjeringen foreslått konkrete satsinger på økning av studieplasser og styrking av lærekreftene ved Forsvarets høyskole samt etablering og utbedring av eiendom, bygg og anlegg til undervisningsformål.

I 2023 var det 312 elever som gjennomførte grunnleggende befalsutdanning. Det ble i 2023 tatt opp 272 elever til grunnleggende offisersutdanning. Totalt ble det tatt opp 1 040 elever til alle utdanningene ved Forsvarets høyskole i 2023. Forsvaret har de senere år vært Norges største lærebedrift. I 2023 hadde Forsvaret 551 lærlinger i 31 ulike lærefag. Av disse utgjorde om lag 21 pst. kvinner. De aller fleste lærlinger som går opp til fagprøve består prøven.

Forsvarets utdanningssystem er ikke dimensjonert for det forsvarsløftet som det legges opp til. Kapasiteten i Forsvarets utdanninger, kompetanse og støttestrukturer skal derfor økes. I ny langtidsplan legges det opp til en betydelig styrking av utdanningskapasiteten.

I 2025 vil regjeringen legge til rette for en tydelig økning av antall studenter ved offisersutdanningene i Forsvaret fra 2026. Videre vil Forsvaret øke utdanningskapasiteten på grunnleggende befalsutdanning med om lag 50 elevplasser. I 2025 skal eiendom-, bygg- og anleggsprosjekter som understøtter dette prioriteres. Videre skal årsverksopptrappingen i Forsvaret blant annet gå til å bygge en robust utdanningsstruktur.

Fag- og funksjonsutdanning i Forsvaret har hittil ikke vært akkreditert etter nasjonale standarder. Gjennom Prop. 64 L (2023–2024) *Endringer i fagskoleloven (institusjonsakkreditering for fagskoler mv.)* åpner regjeringen for at flere av Forsvarets utdanninger skal kunne akkrediteres som fagskoleutdanninger etter nasjonale standarder. Nødvendig forskriftsarbeid for å få dette på plass er påbegynt og vil fortsette med høy prioritet i 2025.

Regjeringen vil i årene fremover øke antall studieplasser på offisers- og befalsutdanningene. Grunnleggende offisersutdanning vil bygges opp til en kvote på i underkant av 500 per år som skal opprettholdes frem mot første halvdel av 2030-tallet for å understøtte vekstfasen. Deretter vil behovet kunne reduseres til i underkant av 400 per år. Tilsvarende vil grunnleggende befalsutdanning bygges opp til en kvote på drøyt 600 per år som skal holdes på det nivået i samme periode for å understøtte vekstfasen. Deretter vil behovet kunne reduseres til om lag 350 per år.

8.2 Rekruttere og beholde

Ved utgangen av 2023 hadde Forsvaret 18 348 ansatte. Forsvaret hadde i 2023 en total kvinneandel på om lag 21 pst.

Forsvaret forserte i 2023 gjeldende plan for personellopptrapping, i tråd med regjeringens ambisjon om en hurtigere oppbemanning enn langtidsplanen for 2021–2024 la til grunn. Den forserte personellopptrappingen fortsetter i 2024. Ved utgangen av 2024 forventer Forsvarsdepartementet at Forsvaret vil ha oppbemannet med om lag 720 årsverk sett opp mot inngangen til langtidsplanen for 2021–2024, hvilket er om lag 170 årsverk mer enn planens målsetting.

Ny langtidsplan legger opp til en betydelig personellvekst i Forsvaret, som påbegynnes allerede i 2025. Det er planlagt med en personellopptrapping på 295 nye årsverk, i overkant av 400 flere vernepliktige i førstegangstjeneste og i overkant av 600 flere reservister innen utgangen av 2025.

Forsvarssektoren rekrutter i all hovedsak godt, men det er utfordringer innenfor enkelte områder. Blant annet er det for mange som slutter i Forsvaret og søker en karriere i andre sektorer. Regjeringen legger derfor opp til styrket innsats for å rekruttere og beholde personell.

For å beholde personell lenger i Forsvaret har Forsvarsdepartementet sammen med partene i forsvarssektoren utredet forbedringer i sektorens lønns- og insentivsystem. Utredningen anbefaler et helhetlig og fleksibelt lønns- og insentivsystem

som gir et godt grunnlag for å rekruttere og beholde personell. Implementeringen startet i 2024 og fortsetter utover i ny planperiode. Regjeringen legger til rette for at sektoren selv kan ta grep på kort sikt og at partene skal komme frem til helhetlige og langsiktige forbedringer som bidrar til at forsvarssektoren kan bli en mer forutsigbar, fleksibel og attraktiv arbeidsplass i fremtiden. Flere tiltak som kommer av lønns- og insentivprosjektet vil bli iverksatt i 2025, blant annet økt forutsigbarhet for personellet, forenkling, forbedring og digitalisering av avtaleverk og styring, økt bruk av fjernkontorløsninger, etablering av kontorfellesskap, og bedre vilkår for flytting, pendling og fleksibilitet i hele landet.

Ordning for militært tilsatte (OMT) ble fastsatt gjennom Stortingets behandling av Prop. 111 LS (2014–2015). Forsvarsdepartementet har i samarbeid med Forsvaret gjennomført en evaluering av de foreløpige effektene av OMT, som ble slutført i mars 2024. Forsvarsdepartementet har med grunnlag i evalueringens sluttrapport bedt forsvarssjefen om å anbefale konkrete endringer for å forbedre ordningen. Regjeringen vil i 2025 komme tilbake til Stortinget med eventuelle endringsforslag i lys av forsvarssjefens anbefalinger.

Selv om det de siste årene har blitt satt i gang en rekke tiltak for å rekruttere og beholde personell, er det nødvendig å gjøre ytterligere tilpasninger for å møte personell- og kompetanseløftet som det legges opp til i ny langtidsplan. Blant tilpasningene som iverksettes fremover er at Forsvarets stillinger i større grad skal lyses ut eksternt, for å tilrettelegge for økt re-rekruttering av tidligere ansatte. Dette krever en gjennomgang og utvikling av bestemmelser og rutiner for personellforvaltning. Videre skal det legges til rette for at personell med relevant sivil kompetanse, kan søke på stillinger i Forsvaret og i sektoren. Sivilt personell vil i større grad enn i dag rekrutteres til utvalgte stillingskategorier som i dag bekles av militære, eksempelvis innenfor IKT, HR, forvaltning og økonomi.

8.3 Verneplikt

8.3.1 Førstegangstjeneste

Forsvaret har en grundig seleksjonsprosess for å velge ut personer til førstegangstjeneste, og det er Forsvarets behov som avgjør hvor mange som kalles inn. Årlig innhenter og behandler Forsvaret personopplysninger fra om lag 60 000 kvinner og menn. I 2023 møtte over 25 000 personer til sesjon, og videre ble mer enn 11 000 kalt inn til

førstegangstjeneste. Dette tilsvarer om lag 18 pst. av et årskull. I 2023 fullførte i overkant av 9 100 personer førstegangstjenesten, og drøyt 3 000 av disse var kvinner. Dette ga en kvinneandel på om lag 33 pst. av dem som fullførte førstegangstjenesten.

Vernepliktsundersøkelsen 2023 hadde en svarprosent på 25 pst. Av de som svarte, sier om lag åtte av ti at de trives ganske godt eller meget godt i Forsvaret, og trivselen er stigende. Dersom førstegangstjenesten hadde vært frivillig, ville om lag tre av fire kvinner og menn likevel valgt å gjennomføre tjenesten, med en svak økning fra forrige undersøkelse. Videre svarte 49 pst. av kvinner og menn at de har blitt mer positive til videre tjeneste i Forsvaret i løpet av førstegangstjenesten. Dette er en økning på 9 prosentpoeng siden undersøkelsen i 2021. I april 2024 fremmet regjeringen forslag om å beholde tilleggspoeng for fullført førstegangstjeneste, som ett av tre mulige tilleggspoeng ved opptak til høyere utdanning. Regjeringens forslag gir økt anerkjennelse til de som avtjener førstegangstjeneste og er et tydelig signal om verneplikts rolle i det norske forsvaret.

Forsvaret skal kalle inn flere vernepliktige soldater til førstegangstjeneste i 2025, og en større andel av disse skal gjennomføre 15 eller 16 måneders tjeneste. Regjeringen er opptatt av at antallet som kalles inn til førstegangstjeneste skal være basert på Forsvarets behov. Dette er et viktig prinsipp for å unngå kostbar overproduksjon av kompetanse, og for å redusere belastningen staten pålegger de vernepliktige og samfunnet.

I perioden frem mot 2028 skal antallet vernepliktige i førstegangstjeneste økes ytterligere. Regjeringen satser på styrking av rekruttskolene, med særlig fokus på kapasitetsheving på Terningmoen. Videre vil regjeringen legge til rette for at ungdom får en større innsikt i hva verneplikten innebærer, med plikter og rettigheter, og muligheter for videre karriere i Forsvaret.

8.3.2 Reservister

Ny godtgjøringsmodell for reservister basert på inntektskompensasjon vil tre i kraft i 2025. Det innebærer blant annet at reservister kan få dekket tapt arbeidsinntekt som følge av gjennomføringen av tjenesten, med inntil seks ganger folketrygdens grunnbeløp. Innføring av en ny godtgjøringsmodell innebærer en harmonisering med godtgjøringsmodellen som ble innført for Sivilforsvaret i 2018, jf. forskrift om godtgjøring for tjeneste i Sivilforsvaret. Det betyr at tjenestepliktig

personell godtgjøres etter samme prinsipper uavhengig av hvilken beredskapsset de representerer.

Heimevernets områdestruktur ble i 2023 økt med 500 og besto av 37 500 soldater ved årsskiftet. I tillegg ble Heimevernet styrket med årsverk. Økningen fortsetter med 500 nye soldater til områdestrukturen i 2025. Blant annet opprettes Heimevernsdistrikt 07, og tre nye innsatsstyrker. I tillegg starter oppbygging av flere verv i områdestrukturen som innebærer et økt antall 10 pst. stillinger. Arbeidet med å modernisere Heimevernets utrustning fortsetter i 2025.

Mye av økningen i Forvaret de kommende årene vil basere seg på økt bruk av reservister. I tillegg til en økning av Heimevernet, vil flere andre strukturelementer helt eller delvis basere seg på bruk av reservister. I 2025 er det en ambisjon om å øke antallet reservister i Forvaret med i overkant av 600. Arbeidet med å øke trening og øvingsnivået til reservistene i hele styrkestrukturen fortsetter, og det forutsettes at hele Heimevernets områdestruktur skal øve i 2025.

8.4 Særskilte kompetansebehov

Forsvarssektoren har behov for kompetanse innenfor en rekke områder som også er svært ettertraktet i det øvrige samfunnet. Dette gjelder særlig teknologi- og systemkompetanse. En rekke personell- og kompetansekrevene våpensystemer er planlagt innført eller allerede tatt i bruk, for eksempel F-35 kampfly, nye ubåter, luftvern og maritim overflatestruktur. Regjeringens satsing på et datadrevet forsvar innebærer særskilte kompetansebehov på flere IKT-områder.

Regjeringen har iverksatt flere tiltak for å styrke flyteknisk kompetanse. Høsten 2023 ble det startet opp en femte flyfaglinje ved Fosen videregående skole, etter samarbeid mellom Forsvarsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Trøndelag fylkeskommune.

Videre har regjeringen finansiert etableringen av en flyingeniørutdanning ved NTNU, som startet opp høsten 2024. De første flyingeniørene forventes å være ferdig utdannet våren 2027.

Forsvaret har mål om å tiltrekke seg personell med særskilt kompetanse innenfor cyberdomenet. I 2024 rekrutterer Etterretningstjenesten et femte kull med cybertalenter gjennom Talentprogram cyberoperasjoner. Dette programmet videreføres i 2025.

Det skal utarbeides en langsiktig strategi for hvordan sektoren skal dekke kompetansebehovet på utvalgte områder. Strategien skal blant annet

beskrive hvilke av disse områdene som skal produseres i Forsvarets egne utdanninger, og hva som skal dekkes gjennom samarbeid med sivile sektorer.

8.5 Legitimitet og tillit

Forsvarssektoren er avhengig av legitimitet og tillit i samfunnet, blant sektorens medarbeidere og hos allierte og partnere. Verdier som demokrati, rettssikkerhet, integritet og profesjonalitet er sentrale i utøvelsen av politisk og militær makt, og etterlevelse av disse er nødvendig for befolkningens oppslutning og tillit til Forsvaret.

Forsvaret etablerte i 2023 et prosjekt med ansvar for den helhetlige utviklingen av Forsvarets profesjon og kultur, herunder operasjonalisering av «Helhetlig plan mot mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret» og «Handlingsplan for økt likestilling og mangfold 2023–2026». Prosjektet ble etablert for å sikre nødvendig lederkraft og fokus i utviklingen av Forsvaret der målet er et forsvar hvor oppdragsløsningen gjøres i et arbeidsmiljø og en kultur preget av samhold, tillit, trivsel og motstandskraft med nulltoleranse for mobbing og seksuell trakassering. Den militære profesjonen og Forsvarets oppdrag og egenart vil stå i sentrum, og fokus i videre utvikling vil rettes inn mot innsatsområdene system, ledelse og kultur. Forsvaret har i 2023 gjennomført flere tiltak som støtter opp under utvikling av profesjonskultur. Ett av disse er overføring av Hærens konsept «Mitt lag» til alle Forsvarets avdelinger. Gjennom styrket tillit, samarbeid og kommunikasjon, er tiltakets ønskede effekt å bygge sterke lag og samtidig motvirke mobbing og seksuell trakassering.

Forsvarssektoren skal i 2025 tydeligere operasjonalisere og kommunisere innad og utad hvilke verdier den etterstreber. Det strategiske og kunnskapsbaserte arbeidet med verdier, ledelse, kultur, likestilling og mangfold i forsvarssektoren skal styrkes i langtidsplanperioden som en del av arbeidet med sosial bærekraft. I løpet av 2024 skal etatene i forsvarssektoren utvikle en handlingsplan for alle bærekraftsdimensjoner som skal tydeliggjøre mål og tiltak. Verdiarbeidet skal integreres mer systematisk i prosesser, verktøy og opplæring. Utviklingen av profesjonelle ledere som er gode rollemodeller som internaliserer sektorens verdier og systematisk bygger og ivaretar en verdibasert kultur, skal styrkes. Dette inkluderer å integrere et kjønns- og likestillingsperspektiv i hele sektoren. Etatene konkretiserer mål og

tiltak. Arbeidet pågår og vil videreutvikles, implementeres og være gjenstand for kontinuerlig utvikling i langtidsplanperioden.

8.6 Veteraner

Anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av personell før, under og etter tjeneste i internasjonale operasjoner er et særlig, sektorovergripende samfunnsansvar. I 2024 la regjeringen frem en ny, tverrsektoriell tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner, med en tidshorisont frem til 2028. Forsvarsdepartementet og Forsvaret har fått ansvar for å implementere en rekke av tiltakene. Med mindre annet fremgår av tiltaksplanen, kommer tiltakene i tillegg til allerede etablerte tiltak innenfor veteranområdet.

Forsvaret ble i revidert nasjonalbudsjett tildelt 6,3 mill. kroner mer til veteranarbeid i 2024 til oppstart av arbeidet med tiltaksplanen. Arbeidet med å implementere tiltakene i tiltaksplanen fortsetter i 2025, og regjeringen vil prioritere over 15 mill. kroner til dette arbeidet.

Tiltakene i tiltaksplanen er innenfor fem ulike innsatsområder: kommunikasjon og informasjon, ivaretagelse av veteraner og deres familier, kompetanse i hjelpeapparatet, forskning, og veteraners kompetanse. Tiltakene er konkrete, og er angitt med tidsplan og ansvarlig departement.

Innsatsområde kommunikasjon og informasjon

Det viktigste tiltaket i innsatsområdet kommunikasjon og informasjon er utviklingen og oppfølgingen av en digital kompetanseressurs som skal gi informasjon om veteraner og internasjonale operasjoner og internasjonal innsats til veteraner, deres familier, personell i hjelpeapparatet, myndighetspersoner, forskere mv. Kompetanseressursen skal markedsføres mot relevante fagmiljøer.

Innsatsområde ivaretagelse av veteraner og deres familier

Når det gjelder ivaretagelse av veteraner og deres familier vil et av de viktigste tiltakene være utvidelsen av kapasiteten på Forsvarets veteransenter Bæreia. Med en liten økning i årsverk og driftsmidler skal kapasiteten økes med om lag 50 prosent. Dette vil gi et betydelig bedre tilbud til familier, samt etablere et tilbud til veteraner fra internasjonal innsats. Veteransenteret vil fortsatt ha

myndigheten til å prioritere blant dem som søker på tilbudet.

Det vil videre bli gjort kjent at familiene kan søke støtte fra familievernkantorene også etter hjemkomst, og at tilbudet også er åpent for personell fra internasjonal innsats.

Tiltaksplanen gir åpning for økonomisk veiledning til personer som mottar betydelige erstatninger, samt utvidet tid til å legge frem sin sak for klagenemnda ved behov.

Forskriften som regulerer tilskuddsordningen for tilskudd til veteranorganisasjoner og veteranprosjekter skal revideres i tråd med forventet utvidelse av virkeområdet i forskriften til også å omfatte aktiviteter og organisasjoner for personell som har gjort tjeneste i internasjonal innsats.

Innsatsområde kompetanse i hjelpeapparatet

Kompetansen i hjelpeapparatet vil styrkes gjennom digitalisering og tilgjengeliggjøring av kompetansehevende kurs. Disse vil også gjøres mer relevante for flere behandlere ved at utfordringer hos annet innsatspersonell også vil omfattes av kursene. De regionale fagnettverkene for innsatspersonell og veteraner vil også videreutvikles.

Nasjonal veterankonferanse har i mange år vært et meget vellykket arrangement for å øke bevisstheten og kompetansen om veteraner i kommuner og blant tjenesteytere. I 2025 vil denne legges til Oslo.

Innsatsområde forskning

I tillegg til satsingen på forskning som allerede er i gang, vil flere områder styrkes. Forsvarets helseregister har tidligere drevet noe forskning og utvikling innenfor veteranforskning, men det vil nå etableres en mer permanent løsning. Forskningen på helsen til kvinnelige veteraner, i likhet med kvinnelig militært personell, er mangelfull. Regjeringen vil derfor styrke forskningen på kvinners deltakelse i internasjonale operasjoner og internasjonal innsats som et ledd i tiltaksplanen.

Det ble etablert en tilskuddsordning for doktorgradsprosjekter innenfor veteranfeltet i 2023, og forskriften som regulerer ordningen trådte i kraft i august 2024. Ordningen videreføres og styrkes noe for å dekke økte kostnader til stipendiater.

Regjeringen vil videreføre styrkingen av forskning på veteranfeltet hos Forsvarets høyskole/Institutt for forsvarsstudier og Forsvarets sanitet, samt stimulere til utviklingen av et tverrfaglig forskningsmiljø for veteranforskning.

Forskning er ikke minst viktig for å styrke kompetansen i hjelpeapparatet og for å bedre forvaltningens arbeid med veteransaker.

Innsatsområde veteraners kompetanse

Veteraners kompetanse ivaretas ved at samarbeidet med Karriere Troms – Midt- og Sør-Troms

utvides ved utviklingen av en metode for å synliggjøre veteraners kompetanse, herunder skadde veteraners kompetanse.

Regjeringen mener at de 31 tiltakene som nå foreligger til sammen utgjør en god tiltaksplan, som innenfor akseptable rammer vil gjøre situasjonen bedre for veteranene og deres familier. Veteranene vil bli bedre ivaretatt i fremtiden.

9 Oppfølging av §§24 og 26a i likestillings- og diskrimineringsloven – Aktivitets- og redegjørelsesplikten (ARP) for Forsvarssektoren

I det følgende redegjør Forsvarsdepartementet for status for likestillingsarbeidet og arbeidet mot diskriminering i forsvarssektoren i henhold til likestillings- og diskrimineringslovens §§ 24 og 26a. Fremming av likestilling og ikke-diskriminering er en viktig del av forsvarssektorens arbeid, både som arbeidsgivere og myndighetsutøvere. Rapportene i dette kapittel omfatter status i virksomhetene ved utgangen av 2023. Omtale av etatenes og Forsvarsdepartementets arbeid er hentet fra årsrapportene for dette året. Disse er offentliggjort i sin helhet på etatenes egne nettsider. Forsvarsdepartementets rapport er offentliggjort på regjeringen.no. Det vil i det følgende bli gitt korte sammendrag av rapportene.

9.1 Forsvarsdepartementets og underliggende virksomheters likestillingsarbeid som offentligmyndighet

---

Forsvarsdepartementet

Likestilling og mangfold er sentrale demokratiske verdier som forsvarssektoren skal etterleve og forsvare, og som gjør sektoren i stand til å løse samfunnsoppdraget på best mulig måte. Det er viktig å bidra til befolkningens oppslutning om betydningen av en så god forsvarssektor som mulig, slik at Forsvaret er i stand til å møte de sikkerhets- og forsvarspolitiske utfordringene som Norge står overfor.

En rekke alvorlige saker med varsler knyttet til mobbing og seksuell trakassering (MOST) i Forsvaret ble avdekket i media i 2022 og 2023. Forsvarets oppfølging av dette har stått høyt på Forsvarsdepartementets dagsorden. Forsvarsdepartementet mener at Forsvaret på en god måte har tatt fatt i disse utfordringene, gjennom økt oppmerksomhet på kultur og profesjon, holdningsarbeid og etableringen av bedre og mer effektive varslingskanaler.

Forsvarsdepartements ambisjon er at det pågående arbeidet med likestilling og mangfold skal bidra til at befolkningens støtte til Forsvaret forblir på et høyt nivå, og at mange ønsker seg en fremtid i organisasjonen. Det er avgjørende at Forsvaret lykkes med å gjennomføre det store antallet planlagte og igangsatte tiltak i organisasjonen for økt likestilling og mangfold, hva angår holdninger, kulturbygging og forbedring av systemer og rutiner for varsling. Det vil ikke være mulig å gjennomføre den vedtatte langtidsplan for perioden 2025-2036 dersom Forsvaret ikke fortsetter å rekruttere godt, evner å re-rekruttere ønsket kompetanse som i dag arbeider utenfor sektoren og beholde relevant kompetanse som i dag arbeider i forsvarssektoren – i den størrelsesorden som planen legger opp til.

9.2 Underliggende virksomheters likestillingsarbeid som offentlig myndighet

---

Forsvaret

Forsvaret har stor innvirkning på samfunnet for øvrig. Hvert år er 60 000 ungdommer i kontakt med Forsvaret. Verneplikten er et bærende prinsipp i samfunnskontrakten mellom landets borgere og staten. Da Norge innførte allmenn verneplikt 1. januar 2015, ble Norge det første NATO-landet som gir både menn og kvinner lik plikt til å verne om sitt land.

- Forsvaret har et ansvar for å implementere et kjønnsperspektiv og motvirke diskriminering i all sin virksomhet, også det når det gjelder operativ aktivitet på norsk jord. I regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet har Norge forpliktet seg til å ivareta et kjønnsperspektiv i planlegging, utførelse og evaluering av alle operasjoner og oppdrag Norge deltar i. Videre å sikre at norsk militært og sivilt personell har god kunnskap om kvinner, fred og sikkerhet, herunder forebygging og håndte-

ring av seksualisert vold i konflikt, samt seksuell utnyttelse, overgrep og trakassering. Det er et pågående arbeid å sette denne opplæringen tilstrekkelig i system, og integrere et kjønnsperspektiv i operativt planverk.

Forsvarsbygg

Bygge- og anleggsbransjen er en bransje med høy risiko for sosial dumping, med fare for at utenlandske arbeidstakere som utfører arbeid i Norge får vesentlig dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn norske arbeidstakere. Utenlandske arbeidstakere har ofte vært ansatt i midlertidige stillinger, eller i bemanningsforetak som leier ut arbeidskraft. Forsvarsbygg arbeider for å motvirke sosial dumping i leverandørkjeden. Videre stilles det krav om at leverandørene har lærlinger, i kontrakter som inngår på byggeprosjekter.

Deler av Forsvarsbyggs aktivitet innenfor bygg- og eiendomsbransjen faller inn under definisjonen offentlig myndighetsutøvelse, i den forstand at beslutninger som tas kan være bestemte for rettigheter eller plikter for allmenheten. Det kan være knyttet til nye og/eller eksisterende bygg, anlegg og uteområder. Slike anlegg skal utformes på en måte som gjør at de er tilgjengelig for alle og kan brukes på en likestilt måte. Lov- og forskriftskrav om universell utforming ligger til grunn i alle prosjekter som gjennomføres av Forsvarsbygg.

Forsvarsmateriell

Forsvarsmateriell anser høy integritet som avgjørende for omdømme og tillit. Et eget integritetsrammeverk er et viktig bidrag i dette arbeidet. Rammeverket består av virksomhetens verdigrunnlag, et anti-korrupsjonsprogram og etiske retningslinjer for statstjenesten. Det stilles krav til leverandører til forsvarssektoren som omfatter blant annet leverandørens miljøansvar, sosiale- og økonomiske ansvar, korrupsjonsforebygging og virksomhetsstyring.

Forsvarets forskningsinstitutt

I Forsvarets forskningsinstituttts arbeid med likestilling og ikke-diskriminering, legges Forsvarets forskningsinstituttts etiske retningslinjer til grunn for utførelsen av oppgavene som offentlig myndighet.

Forsvarets forskningsinstitutt har egen forskningsaktivitet knyttet til personell i forsvarssektoren. I den forbindelse gjennomfører instituttet regelmessig de såkalte mobbing og seksuell trakassering (MOST)-undersøkelsene. Disse har så langt blitt gjennomført tre ganger i Forsvaret (2018, 2020, 2022) og for første gang i resten av forsvarssektoren sommeren 2022.

Forsvarets forskningsinstitutt bidrar til likestilling, medborgerskap, forskning og forskningsbaserte råd gjennom formidling av dette. Forsvarets forskningsinstitutt arbeider kontinuerlig med å forbedre forskningsformidlingen og tilgjengeliggjøringen av forskningen. Dette gjøres ved at forskningen deles offentlig og digitalt så langt det er mulig. Blant annet legges ugraderte rapporter, publikasjoner og artikler på instituttets hjemmeside på internett (www.ffi.no).

9.3 Forsvarsdepartementets og underliggende virksomheters likestillingsarbeid som arbeidsgivere

---

Det følger av likestillings- og diskrimineringsloven § 26 at alle arbeidsgivere har en plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering. Forsvarssektoren har som strategisk mål å være en arbeidsplass som rekrutterer, velger ut og tilrettelegger for å beholde dyktige medarbeidere uavhengig av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person, eller kombinasjoner av disse forholdene.

Tabell 9.1 Tilstand for kjønnslikestilling i forsvarssektoren i 2023 (tall for 2022 i parentes)

Virksomhet	Kjønns balanse (prosent)		Midlertidig ansatte (antall)		Foreldre- permisjon (gj.sn antall dager)		Faktisk deltid (antall)		Ufrivillig deltid (antall)	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Forsvars- departementet	35 (34)	65 (66)	15 (12)	13 (12)	115 (160)	82 (99)	1 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Forsvaret	20,7 (20,3)	79,3 (79,7)	1 841 (1 742)	3 838 (3 838)	146 (142)	58,5 (74)	176 (163)	218 (196)	x	x
Forsvarets forsknings- institutt	27,3 (28)	72,7 (72)	9 (12)	15 (19)	175 (176)	98 (119)	18 (42)	27 (35)	0 (0)	0 (0)
Forsvarsmateriell	24,6 (24,2)	75,4 (76)	13 (14)	19 (22)	110 (129)	50 (76)	15 (16)	18 (21)	0	0
Forsvarsbygg	28 (26)	72 (74)	22 (10)	69 (51)	96 (94)	69 (70)	11 (5)	6 (4)	x ¹	x ¹

¹ Forsvarets forvaltningsverktøy for personell gir ikke informasjon om frivillighet eller ufrivillighet når det gjelder deltid. Forsvarsbygg har ikke data som gir informasjon om frivillighet når det gjelder deltid.

Forsvarsdepartementet

Antall ansatte ved utgangen av 2023 var 446. Dette omfatter ikke ansatte i permisjon i mer enn seks måneder, uføretrygd eller permisjon til annen stilling. Kjønnsfordelingen i Forsvarsdepartementet i 2023 var 34 pst. kvinner og 66 pst. menn. Fordelingen på kjønn, lønn, deltid og nivåer er i vesentlig grad uendret sammenliknet med tidligere år.

Forsvarsdepartementets viktigste verktøy for å sikre likestilling- og ikke-diskriminering er å sørge for at relevante tiltak, lover, forskrifter og regler på området er innarbeidet i rutiner og prosessbeskrivelser som følger i den daglige virksomheten. Likestilling vektlegges både ved rekruttering, lønnsendringer og drøftes lokalt med arbeidstakerorganisasjonene.

Omlag en tredjedel av Forsvarsdepartementets ansatte er militære, disse tjenestegjør i departementet for en periode på tre til fem år. Forsvaret

har, av ulike årsaker, noe høyere lønn enn Forsvarsdepartementet. Lønnen det militære personalet får i den perioden de er i Forsvarsdepartementet, må til en viss grad tilpasses, for å unngå utilsiktede lønnsforskjeller i Forsvaret. I tillegg har Forsvaret en høyere andel menn enn mange andre arbeidsplasser. Totalt for alle ansatte er det likevel ingen signifikant forskjell på lønn for menn og kvinner.

9.4 Underliggende virksomheters likestillingsarbeid som arbeidsgiver

Forsvaret

Forsvaret har i løpet av 2023 opplevd stabilisering eller bedring i de fleste kategorier når det gjelder kjønnslikestilling, sammenliknet med 2022.

Tabell 9.2 Kvinneandel i Forsvaret for 2023 i prosent

Kvinneandel	2022	2023
Totalt alle ansatte	20,3	20,7
Militært ansatte	15,7	16,1
Vernepliktige (førstegangstjenestegjørende)	36,0	33,2
Sivilt ansatte	33,0	33,4
Offiserer	12,4	12,6
Spesialister	17,5	18,0
Internasjonal tjeneste	12,2	12,3
Læringer	22,6	21,4
Hæren	21,8	22,4
Sjøforsvaret	16,5	17,1
Luftforsvaret	18,0	18,0
Cyberforsvaret	21,5	18,1
Styrkedisponerte	13,8	15,0

Militært personell som tjenestegjør i øvrige etater i sektoren og i Forsvarsdepartementet inngår ikke i tallene.

Det er en høyere andel kvinner som jobber deltid enn menn, sett i forhold til den generelle kjønnsbalansen i Forsvaret. Det er samtidig svært få av Forsvarets ansatte som arbeider deltid. Dette kan bl.a. skyldes at Forsvaret sjelden lyser ut deltidsstillinger. I 2023 ble det utlyst til sammen 35 deltidsstillinger, 20 av disse var sivile og 15 var militære stillinger som områdesjef i Heimevernet.

Likestillingsarbeidet i Forsvaret er interseksjonelt, som innebærer oppmerksomhet på at alt personell skal ha likeverdige rettigheter og muligheter uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, etnisitet, alder, hudfarge, livssyn/religion, familieforhold eller kjønnsidentitet.

I 2023 systematiserte og videreutviklet Forsvaret arbeidet med likestilling gjennom *Handlingsplan for økt likestilling og mangfold i Forsvaret 2023–2026*. Planen har et bredt perspektiv på arbeid med likestilling og mangfold, og omfatter diskrimineringsgrunnlagene kjønn, funksjonsvariasjon, alder, etnisitet og hudfarge, språk, seksuell orientering og kjønnsidentitet, religion og livssyn. Mange av tiltakene er tatt inn i Virksomhetsplanen for Forsvaret 2024-2035 og gjenspeiles således i den daglige tjenesten i Forsvaret.

Forsvaret skal være en attraktiv arbeidsplass for hele befolkningen, og det er et mål i Forsvarets likestillings- og mangfoldspolicy å jevne ut kjønnsbalansen i organisasjonen. Etter at allmenn verneplikt ble innført i 2015, har det viktigste målet, i et likestillings- og inkluderingsperspektiv, vært å gjøre førstegangstjenesten attraktiv og tilpasset behovene kvinner har, slik at flest mulig kvinner gjennomfører førstegangstjenesten. Dette er et arbeid som over tid har ført til en positiv utvikling i antall kvinnelige vernepliktige som fullfører førstegangstjenesten. Kvinneandelen for fullført førstegangstjeneste økte fra 29 pst. i 2019 til i overkant av 36 pst. i 2022. I 2023 falt andelen til 33,2 pst.

Økt kvinneandel i førstegangstjenesten skal oppnås gjennom en bærekraftig og systematisk prosess, i dialog med relevante fagmiljø internt og eksternt. Forsvaret er i gang med å analysere årsakssammenhenger for dagens kjønnsbalanse blant førstegangstjenestegjørende, og vil fortløpende vurdere og implementere aktuelle virkemidler og systemendringer.

Mange yrker og stillinger i Forsvaret medfører mye reisevirksomhet, øving og trening, mens rotasjon i stillinger ofte fører til et behov for flytting eller pendling. Personellet i Forsvaret uttrykker et ønske om forutsigbarhet i tjenesten, geografisk attraktivt tjenestested, samt sosial og familiemessig

stabilitet. Undersøkelser om sluttårsaker, samt Forsvarets samlivsundersøkelse (2022)¹ viser at dette gjelder både menn og kvinner.

Forsvarsmateriell

Pr. desember 2023 hadde Forsvarsmateriell 1 533 medarbeidere. 24,3 pst. av disse er kvinner og 75,7 pst. menn. Det var 27 deltidsansatte hvorav 41 pst. kvinner og 59 pst. menn.

Forsvarsmateriell har gjennomført en risikovurdering av diskriminering og hindre for likestilling, og utarbeidet en handlingsplan for likestilling, mangfold og inkludering for perioden 2023–2025. Likestillingsarbeidet er beskrevet og forankret i ulike strategidokumenter, prosedyrer og retningslinjer. Det pågår et arbeid med å etablere en ny livsfasepolitikk.

Forsvarsmateriell har null-visjon for mobbing og trakassering. Det er obligatorisk å gjennomføre e-læringskurs om varsling av kritikkverdige forhold. Forsvarsmateriell etablerte en handlingsplan for mangfold i 2019. Denne er nå revidert, og nye tiltak vurderes gjennomført.

Forsvarsbygg

Tallene for 2023 viser at det forekommer lønnsforskjeller mellom kvinner og menn i de ulike stillingskodene. Dette vurderes å ikke være systematiske lønnsforskjeller mellom kjønnene. Der det er lønnsdifferanser, anses disse som små og ikke begrunnet i kjønnsforskjeller. Forsvarsbygg arbeider systematisk med å analysere lønnsnivåer mellom ansatte i sammenlignbare stillinger og funksjoner for kunne avdekke eventuelle systematiske eller utilsiktede lønnsforskjeller mellom kjønnene. Analysearbeidet gjøres sammen med virksomhetens tillitsvalgte.

I løpet av 2024 vil Forsvarsbygg overta ansvaret for renholdet i forsvarssektoren. Dette er en gruppe medarbeidere som i større grad har deltidsstillinger. Den første overføringen av renholdsmedarbeidere startet i desember 2023. Dette er årsaken til at antall deltidsstillinger har økt fra 0,64 pst. i 2022 til 1,1 pst. i 2023. Forsvarsbygg vil i 2024 starte en kartlegging av ufrivillig deltid.

I Forsvarsbyggs handlingsplan for likestilling og mangfold for perioden 2022–2026 er det blant annet satt en målsetting om å øke kvinneandelen innenfor alle stillingskategorier der kvinner er underrepresentert og om en langsiktig kvinnean-

del på 40 pst. I tillegg skal alle ansatte ha samme lønns- og arbeidsvilkår.

Målsettingen om at alle ansatte skal ha like rettigheter og muligheter uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, etnisitet, hudfarge, livssyn/religion, familieforhold eller kjønnsidentitet, ligger til grunn for Forsvarsbyggs utøvelse av arbeidsgiveransvaret.

Gjennom en egen livsfasepolitikk legges det til rette for at medarbeiderne kan ta ut sitt potensiale i alle faser av arbeidslivet. Dette er viktig fordi mangfold gir økt kompetansebredde og bidrar til et godt arbeidsmiljø. Like muligheter for kvinner og menn innebærer også at alle i større grad enn tidligere deler ansvar for familiens velferd, både økonomisk og på andre måter.

Forsvarets forskningsinstitutt

I 2023 ble det utarbeidet en handlingsplan for likestilling, mangfold og inkludering ved Forsvarets forskningsinstitutt. Den skal gjelde for perioden 2024–2026 og er utarbeidet i samarbeid mellom representanter fra arbeidsgiver og tillitsvalgte. Handlingsplanen inneholder aktiviteter som gjør at Forsvarets forskningsinstitutt kan ta tak i systematiske skjevheter, arbeide målrettet for å skape mer likestilling og mangfold og forhindre alle typer diskriminering. Forsvarets forskningsinstitutt har definert tre overordnede mål med tilhørende delmål for dette arbeidet. For å lykkes med målene og delmålene inneholder handlingsplanen flere konkrete tiltak. Handlingsplanen skal evalueres årlig.

Forsvarets forskningsinstitutt har en fast, partsammensatt arbeidsgruppe som årlig beregner blant annet Forsvarets forskningsinstituttets lønnsvekst for menn og kvinner. Beregningen omfatter også kartlegging av eventuelle skjevheter. Disse beregningene er godt innarbeidet som en del av underlaget til å forberede lokale forhandlinger.

Alle stillinger på Forsvarets forskningsinstitutt har i utgangspunktet en stillingsprosent på 100, med unntak av ni bistillinger innen forskningen (der stillingsprosenten er på 10–20 pst.) og 10 bistillinger som ringevakt (tilkallingsvakt) innen fagområdet vakt og sikring (10–20 prosents stillinger). Ingen av disse 19 har meldt om at de jobber ufrivillig deltid.

Forsvarets forskningsinstitutt har et mål om at organisasjonen skal ha en inkluderende kultur og et arbeidsmiljø med nullvisjon for mobbing og seksuell trakassering. Forsvarets forskningsinstitutt har en omforent lønnspolitikk som gir et rammeverk og et virkemiddel for å unngå utilsiktede lønnskjevheter.

¹ Gjennomført av OsloMet og Arbeidsforskningsinstituttet.

Med bakgrunn i handlingsplanen om forebygging og håndtering av uønsket adferd fra 2022, ble det våren 2023 gjennomført dilemmatrening der alle medarbeidere gikk gjennom et strukturert opplegg med lederen sin. Her fikk ledere og medarbeidere snakket sammen om realistiske, kre-

vende situasjoner knyttet til uønsket adferd. Erfaringen viser at slik trening gir økt forståelse for hva som er akseptert adferd og som ikke er det. Forsvarets forskningsinstitutt ser nytten av å benytte denne metoden også i andre sammenhenger.

10 Oppfølging av FNs bærekraftsmål

Forsvarssektorens bærekraftsarbeid er vesentlig for å opprettholde tillit og forsvarsvilje i samfunnet, hos partnere og medarbeidere i sektoren. Forsvarsdepartementet og etatene arbeider med å implementere FNs bærekraftsmål basert på Meld. St. 40 (2020–2021) (bærekraftmeldingen). Bærekraft skal være integrert i beslutninger og handlinger for en best mulig forsvarsevne. NATOs strategiske konsept fra 2022 setter klima og miljø høyt på agendaen og fremfører at allierte skal styrke sin motstandskraft gjennom blant annet å fremme verdier og prinsipper for ansvarlighet. Overordnet ambisjon er at *Forsvarssektoren løser sine oppgaver basert på FNs bærekraftsmål*.

Fred, rettferdighet og sikkerhet

Forsvarssektoren arbeider mot overordnede mål om en freds-, rettferdighets- og sikkerhetstilstand, som handler om forutsetninger for en bærekraftig europeisk og internasjonal sikkerhets-, retts- og samfunnsorden.

Mål 16 Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner

Som beskrevet i del I av denne proposisjonen, er å hindre krig og bevare av fred de viktigste målene for norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, og følger et sentralt bidrag til bærekraftsmål 16 Fred og rettferdighet. Målet fremstilles derfor innledningsvis i omtalen av bærekraftsarbeidet. Relevante delmål under mål 16 er:

- Delmål 16.1: Betydelig redusere alle former for vold og dødelighet knyttet til vold i hele verden.
- Delmål 16.2: Stanse overgrep, utnyttning, menneskehandel og alle former for vold og tortur mot barn.
- Delmål 16.a: Styrke relevante nasjonale institusjoner, blant annet gjennom internasjonalt samarbeid, med sikte på å bygge kapasitet på alle nivåer, særlig i utviklingsland, for å forebygge vold og bekjempe terrorisme og kriminalitet.

I den grad det internasjonale samfunnet evner å forhindre eller motvirke aggresjon over tid, er dette uttrykk for en internasjonal sikkerhetsorden som er holdbar og derfor bærekraftig. Den russiske angrepskrigen mot Ukraina illustrerer at en internasjonalt ønsket, legitim og bærekraftig sikkerhetsorden *ikke* kan tas for gitt. Bærekraft i denne sammenheng forutsetter at militære eller andre maktmidler over tid er tilgjengelige for å avskrekke fra, og i ytterste konsekvens, forsvare et legitimt internasjonalt samfunn mot den type aggresjon som Russland i dag gjør seg skyldig i. Satsing på et sterkt nasjonalt forsvar, kollektiv sikkerhet i NATO, bilateralt forsvarssamarbeid med allierte og fortsatt omfattende militær støtte til Ukrainas forsvarskamp, er maktpolitiske tiltak som Norge tar del i for å bidra til en bærekraftig sikkerhetsorden, regionalt i Europa og internasjonalt.

«Rettferdighet» er i denne sammenheng knyttet til en internasjonal rettsorden som kan sikre at folkerettslige standarder etterfølges, av stater og gjennom internasjonale institusjoner. Forutsetningen for en bærekraftig internasjonal rettsorden er en bærekraftig sikkerhetsorden som rent maktpolitisk kan garantere og opprettholde slike internasjonale rettsprinsipper.

- Bidrag til internasjonale militære operasjoner som har som mål å bevare fred og redusere vold i sårbare stater og regioner, kan regnes som bidrag til å oppnå delmålene under bærekraftsmål 16. På grunn av den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa beskrevet i del I, ligger norske bidrag til slike internasjonale militære operasjoner på et lavere nivå sammenliknet med de foregående tiårene. Norge stiller i 2025 bidrag til FN-operasjonen UNTSO i Midtøsten, UNMISS i Sør-Sudan, den internasjonale styrken *Multinational Force and Observers* (MFO) i Egypt og med stabsoffiserer til *Combined Maritime Force* (CMF) i Bahrain. Norge bidrar både i den USA-ledede og NATO-ledede innsatsen i Irak.

Samarbeid i sektoren og med myndigheter, industri, NATO

I tråd med bærekraftsmål 17 vektlegger forsvarssektoren å samarbeide om bærekraft innenfor og på tvers av ulike bærekraftsmål og arbeidsstrømmer.

Mål 17 Samarbeid for å nå målene

Delmål 17.17: Stimulere til og fremme partnerskap i det offentlige, mellom det offentlige og private og i det sivile samfunn som bygger på partnerskapenes erfaringer og ressursstrategier.

Forsvarssektorens samarbeid med myndigheter, industri, NATO, EU og andre samarbeidspartnere er viktig for å forstå handlingsrommet og mulighetene som ligger i det grønne skiftet. Forsvarssektoren deltar i et forum for bærekraft og compliance sammen med industrien og i regi av FSi (Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening). Forsvarssektoren er representert i en rekke internasjonale samarbeidsforum som har klima og miljø på dagsorden, slik som NATO, det europeiske forsvarsbyrået (*European Defence Agency*) og øvrig forsvarssamarbeid. Samarbeid og erfaringsutveksling i disse foraene er viktig for å dele informasjon og beste praksis for en samkjørt utvikling blant allierte, yte støtte til allierte i deres arbeid og for å kunne få inspirasjon til vårt eget klima- og miljøarbeid.

Velfungerende institusjoner (godt styresett)

Forsvarssektoren skal løse sine oppgaver på en etisk og ansvarlig måte. Lederskap og kultur, samt prosesser, verktøy og opplæring, skal understøtte utviklingen av en robust og bærekraftig sektor.

Av Meld. St. 40 (2020–2021) *Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030* fremgår at bærekraftsmål 16 om velfungerende institusjoner har flere delmål om å bygge robuste og ansvarlige virksomheter.¹ Verdier som demokrati, rettssikkerhet, integritet og profesjonalitet er sentrale i utøvelsen av politisk og militær makt, og etterlevelse av disse er nødvendig for befolkningens oppslutning og tillit til

¹ Blant annet: delmål 16.3: Fremme rettsstaten nasjonalt og internasjonalt, og sikre likhet for loven, rettsikkerhet og rettsvern for alle; delmål 16.5: Betydelig redusere korrupsjon og bestikkelser i alle former; delmål 16.6: Utvikle effektive, ansvarlige og åpne institusjoner på alle nivåer; delmål 16.7: Sikre lydhøre, inkluderende, deltakelsesbaserte og representative beslutningsprosesser på alle nivåer; og delmål 16.10: Sikre allmenn tilgang til informasjon og beskytte grunnleggende friheter, i samsvar med nasjonal lovgivning og internasjonale avtaler

Forsvaret. Verdier har også betydning for indre robusthet og den samlede stridsevnen gjennom å bygge intern vilje og samhold, motivasjon, og godt lederskap.

Alle etatene viderefører sitt verdi- og kulturarbeid, herunder å operasjonalisere sektorens verdi-grunnlag. Forsvaret har en satsning på helhetlig utvikling av Forsvarets profesjon og kultur for å ivareta lederkraft og fokus i utviklingen av et arbeidsmiljø og en kultur preget av samhold, tillit, trivsel og motstandskraft med nulltoleranse for mobbing og seksuell trakassering. Alle etatene arbeider for å motvirke risiko for korrupsjon, herunder å redusere mulighetene for inhabilitet og innsidehandel i sektoren. Dilemmatrening utøves i alle virksomhetene. Flere etater er medlem av Etisk Handel Norge som arbeider for menneskerettigheter og leverandørkjeder. Grunnleggende krav til menneskerettigheter, anstendige arbeidsforhold og anti-korrupsjon i leverandørkjeden vurderes. Ressurser og kompetanse til å systematisk følge opp leverandørene kan være utfordrende. Forsvarsmateriell gjennomfører årlig stedlige kontroller hos utvalgte leverandører og underleverandører.

Etisk råd for forsvarssektoren tar generelt opp og gir råd om etiske utfordringer.

Forsvarsdepartementet støtter land på Vest-Balkan og Ukraina i deres nasjonale arbeid med utviklingen av demokratiske og motstandsdyktige virksomheter. Forsvarsdepartementet arbeidet aktivt for å heve den politiske profilen på arbeidet for godt styresett i NATO. Både toppmøtet i Brussel i 2021 og ikke minst toppmøtet i Madrid i 2022 har bidratt til å heve den politiske oppmerksomheten rundt godt styresett. NATOs strategiske konsept omtaler nå det å fremme godt styresett som grunnleggende for alle alliansens oppgaver.

Utdanning

Mål 4 Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.

Et bredt spekter av kompetanse er nødvendig for å kunne løse oppgavene og ivareta Forsvarets samfunnsoppdrag. Dette krever tilgang på et bredt rekrutteringsgrunnlag fra samfunnet, og evne til å tilrettelegge for et nødvendig kompetansemangfold i egen virksomhet. Gitt den generelle demografiske utviklingen med en aldrende befolkning og færre personer i arbeidsfør alder, vil situasjonen med knappere personell- og kompetanseressurser på tvers av alle sektorer kunne spisse seg til ytterligere i årene som kommer. Det vil bli enda viktigere i fremtiden at all utdanning,

både i samfunnet generelt og i forsvarssektoren spesielt, har god kvalitet, er inkluderende og relevant, og legger til rette for livslang læring.

Delmål 4.4: Innen 2030 oppnå en betydelig økning i antall unge og voksne som har kompetanse, blant annet i tekniske fag og yrkesfag, som er relevant for sysselsetting, anstendig arbeid og entreprenørskap.

Forsvaret er Norges største lærebedrift, og bredden i utdanningstilbudene og antall fagområder er stor. Selv om utdanning og opplæring i forsvarssektoren først og fremst gis med bakgrunn i målet om å tilføre Forsvaret den kompetansen som er nødvendig og hensiktsmessig for at Forsvaret skal kunne utføre sitt samfunnsoppdrag, tilflyter også mye av kompetansen samfunnet for øvrig.

Forsvaret har sitt eget skolesystem. I grovt deles utdanningen i Forsvaret inn i nivådannende utdanning, fag- og funksjonsutdanning (FFU) og etter- og videreutdanning. I tillegg gir etaten opplæring i form av læringeordning, kurs og soldatutdanning. Blant Forsvarets skoler er det kun Forsvarets Høgskole (FHS) som gir akkreditert utdanning etter nasjonale standarder i dag. Forsvaret, i samarbeid med Forsvarsdepartementet, jobber for at flere av Forsvarets utdanninger skal kunne akkrediteres slik at bl.a. kompetansen til de ansatte i Forsvaret i større grad enn i dag blir synliggjort for samfunnet for øvrig. Forsvarsdepartementet har som en del av dette arbeidet bidratt til Kunnskapsdepartementets arbeid med endringer i fagskoleloven. Lovendringene er godkjent av Stortinget og trådte i kraft den 1. august 2024. Endringene inkluderer en hjemmel for unntak og tilpasninger som blant annet vil kunne åpne for at flere av Forsvarets utdanninger kan få permanente unntak fra loven og dermed tilbys som fagskoleutdanninger

Ut over Forsvarets egne utdanninger tilrettelegger etatene i forsvarssektoren for utdanning og opplæring i samarbeid med, eller i regi av andre aktører og institusjoner. For eksempel er flere ansatte ved FFI veiledere for masterstudenter og ph.d.-stipendiater som er tilknyttet universiteter og høyskoler, og bidrar på den måten til høyere utdanning.

Delmål 4.5: Innen 2030 avskaffe kjønnsforskjeller i utdanning og opplæring og sikre lik tilgang til alle nivåer innenfor utdanning og yrkesfaglig opplæring for sårbare grupper, inkl. personer med nedsatt funksjonsevne, urfolk og barn i utsatte situasjoner.

Det har vært en stabil økning i kvinneandelen på grunnleggende befalsskoleutdanning, mens det på krigsskoleutdanningene har vært en synkende trend i antallet kvinner som tas opp. Det er et mål med uttak av minimum 30 pst. av hvert kjønn innen all nivådannende utdanning fra 2024 ved Forsvarets høgskole.

Likestilling, mangfold og inkludering

Forsvarssektoren skal være likestilt, mangfoldig og inkluderende. Dette innebærer blant annet at forsvarssektoren skal jobbe aktivt, målrettet og planmessig for å skape mer likestilling og mangfold, og hindre diskriminering på tvers av alle diskrimineringsgrunnlagene. Likestilling innebærer at alle personer skal ha like rettigheter og muligheter. Med mangfold menes bred representasjon basert på diskrimineringsgrunnlagene, i tillegg til andre momenter som for eksempel utdanning og kompetanse.

Mål 5 Likestilling mellom kjønnene: Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet.

Relevante delmål under mål 5 er:

Delmål 5.1: Få slutt på alle former for diskriminering av jenter og kvinner i hele verden og Delmål 5.C: Vedta og styrke god politikk og vedta gjennomførbar lovgiving for å fremme likestilling og styrke jenters og kvinners stilling på alle nivåer i samfunnet.

Delmål 5.2: Avskaffe alle former for vold mot alle jenter og kvinner både i offentlig og privat sfære, inkl. menneskehandel, seksuell utnyttning og andre former for utnyttning.

Delmål 5.5: Sikre kvinner fullstendig og reell deltakelse og like muligheter til ledende stillinger på alle nivåer der beslutninger tas, i det politiske, det økonomiske og det offentlige liv.

Alle etatene arbeider systematisk med likestilling og mangfold gjennom handlingsplaner som bl.a. inkluderer undersøkelse om mobbing og seksuell trakassering (MOST). I regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet har Norge forpliktet seg til å ivareta et kjønnsperspektiv i plan-

legging, utførelse og evaluering av alle operasjoner og oppdrag Norge deltar i. Forsvaret har bl.a. utgitt en likestillings- og mangfoldspolicy og etablert Forsvarets likestillings- og mangfoldsutvalg.

Forsvarssektorens interne arbeid med likestilling og mangfold omtales i kapittel 9, *Oppfølging av §§24 og 26a i likestillings- og diskrimineringsloven (aktivitets- og redegjørelsesplikten (ARP) for forsvarssektoren)*.

Mål 10 Mindre ulikhet: Redusere ulikhet i og mellom land.

Delmål 10.2: Innen 2030 sikre myndiggjøring og fremme sosial, økonomisk og politisk inkludering av alle, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, rase, etnisitet, nasjonal opprinnelse, religion eller økonomisk eller annen status.

Likestillingsarbeidet i sektoren har tradisjonelt vært forbundet med kjønnslikestilling, og det er derfor størst bevissthet og kunnskap om tilstanden for kjønnslikestilling. Det er et mål om å arbeide for likestilling og ikke-diskriminering på tvers av alle diskrimineringsgrunnlagene, og det arbeides med å øke kompetanse og bevisstgjøring om dette. I Forsvarets handlingsplan for likestilling og mangfold er det flere tiltak som skal bedre mangfoldet i organisasjonen, blant annet ved å innhente kunnskap om status på minoritetsrepresentasjon blant en avgrenset gruppe. Sektoren har en lang vei å gå når det gjelder mangfold utover kjønn, og dette arbeidet bør utredes og systematiseres i større grad. Det er også utfordrende å måle mangfold utover kjønn på en god måte, og dette gjøres ikke systematisk i sektoren i dag.

Ved gjennomføring av øvelser i områder som berører reindrift og villrein, legger Forsvaret innsett i dialog med og involvering av reindriftnæringen. Reindrift og samiske kulturminner er prioriterte hensyn.

For mer utfyllende rapportering på tiltak i forsvarssektoren som er med på å oppfylle bærekraftsmål 5 og 10, vises det til kapittel 9, *Oppfølging av §§24 og 26a i likestillings- og diskrimineringsloven (aktivitets- og redegjørelsesplikten (ARP) for forsvarssektoren)*.

Klima og miljø

Forsvarssektoren skal arbeide systematisk og helhetlig for å redusere klimagassutslipp, minimere miljøpåvirkning, og ivareta natur- og kulturverdier tilknyttet sektorens samlede aktiviteter. Sektoren jobber for å redusere energiforbruket og øke lokal fornybar energiproduksjon. Gjennom samar-

beid i sektoren skal det arbeides for å tilpasse infrastruktur, eiendom, bygg, anlegg, materiell, øvelser, operasjoner og beredskap i takt med klimaendringer.

Mål 6 Rent vann og gode sanitærforhold: Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle.

Delmål 6.3: Innen 2030 sørge for bedre vannkvalitet ved å redusere forurensning, avskaffe avfallsdumpling og mest mulig begrense utslipp av farlige kjemikalier og materialer, halvere andelen ubehandlet spillvann og i vesentlig grad øke gjenvinning og trygg gjenbruk på verdensbasis.

Sektoren arbeider kontinuerlig for å redusere utslipp og bruk av kjemikalier som utgjør en trussel mot helse og miljø. Det jobbes blant annet med å bytte ut farlige stoffer. En del av internkontrollarbeidet til Forsvarsbygg består i å dokumentere og overvåke vannkvaliteten i bekker, elver, innsjøer og sjøområder på arealene Forsvaret bruker. Utslipp til vann er regulert gjennom forskrift og gjennom utslippstillatelser og andre konsesjoner. Forsvarsbygg følger opp dette gjennom overvåking og prøvetaking.

Mål 7 Ren energi til alle: Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris.

Delmål 7.2: Innen 2030 øke andelen fornybar energi i verdens samlede energiforbruk betydelig.

Det jobbes med å øke produksjonen og lagring av fornybar energi lokalt. I regjeringens forslag til bevilgning til klima- og miljøtiltak ligger det inne tiltak som styrker dette. På Stjernebygget på Rygge er det installert et solanlegg og 200 kWh batteribank for at Luftforsvaret skal få teste ut teknologien. Det jobbes med konsepter for å realisere semipermanente strømforsyningsløsninger basert på sol, vind og batterilagring.

Delmål 7.3: Innen 2030 få forbedringen av energieffektivitet på verdensbasis til å gå dobbelt så fort.

Arbeid med energieffektivisering i sektorens bygninger har pågått i flere år, og vil fortsette fremover. Dette gjøres blant annet gjennom energileddelse for å optimalisere driften av sektorens eiendom, bygg og anlegg, og ved å bevisstgjøre forsvarssektoren på eget energiforbruk. I 2023 var energiforbruket om lag 604 GWh, som er en energibesparelse på 25 GWh eller 4 pst. sammenlignet med referanseåret 2020. Besparelsen skyldes økt fokus på energioptimalisering. Sektoren innførte

strakstiltak høsten 2022 for å redusere energiforbruket for eiendom, bygg og anlegg på kort sikt. Strakstiltakene handlet om å redusere eller skru av innetemperatur, redusere drift av byggene i ferier og inneklemt dager, samt sørge for presis driftstid på ventilasjon. Forsvarsbygg investerte ca. 42 mill. kroner i energitiltak i 2023, som vil gi en estimert energireduksjon årlig på 9 GWh. I regjeringens forslag til bevilgning til klima- og miljøtiltak ligger det inne tiltak som styrker energieffektiviseringen ytterligere.

Delmål 7.A: Innen 2030 styrke det internasjonale samarbeidet for å lette tilgangen til forskning og teknologi på området ren energi, inkl. fornybar energi, energieffektivisering og avansert og renere teknologi for fossilt brensel, og fremme investeringer i energiinfrastruktur og teknologi for ren energi.

Forsvarssektoren er representert i en rekke internasjonale samarbeidsforum som har energi på dagsorden, slik som ulike komiteer, arbeidsgrupper og andre undergrupper, herunder i NATO, det europeiske forsvarsbyrået (*European Defence Agency*) og øvrig forsvarssamarbeid.

Mål 13 Stoppe klimaendringene: Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem.

Delmål 13.1: Styrke evnen til å stå imot og tilpasse seg klimarelaterte farer og naturkatastrofer i alle land.

Analyser av miljørisiko og omfattende miljøovervåking av tilstand er en del av det forebyggende arbeidet som er pålagt gjennom konsesjoner og tillatelser for sektorens virksomhet. Forsvarsbygg har i 2023 gjort miljørisikoanalyser flere steder, som på tankanlegg, kaianlegg og på flere av skyte- og øvingsfeltene. Basert på analysene har etaten laget handlingsplaner med tiltak som gir lavere miljørisiko. Forsvarsbygg utarbeider også egne leirplaner. Leirplanene styrker beslutningsgrunnlaget for hvordan areal skal disponeres. I løpet av 2023 er prosedyrene for håndtering av klimaendringer forbedret. Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) utvikler kunnskap om hvordan forsvarssektoren blir påvirket av klimaendringer, -tiltak og -tilpasning. FFI arrangerte en egen klima- og sikkerhetskonferanse som bidro til et bedre kunnskapsgrunnlag. Tema i 2023 var sikkerhet i nordområdene i lys av klimaendringer, og mulige teknologiske løsninger som kan redusere Forsvarets klima- og miljøavtrykk.

Sektoren skal i 2025 styrke arbeidet med klimatilpasning på sektorens arealer og styrke intern

kompetanse, og regjeringens forslag til bevilgning til klima- og miljøtiltak understøtter dette.

Delmål 13.2: Innarbeide tiltak mot klimaendringer i politikk, strategier og planlegging på nasjonalt nivå.

De direkte klimagassutslippene fra forsvarssektoren er i stor grad relatert til drivstofforbruk fra fartøyer, fly og kjøretøy. Med mer aktivitet og mer bruk av slikt materiell, øker også utslippene noe. Det forventes en økning i forsvarssektorens klimagassutslipp fremover som følge av styrking av Forsvarets kapasitet i tråd med ny langtidsplan for forsvarssektoren. Styrkingen gir mer materiell i bruk og økt aktivitetsnivå. Samtidig fremgår det i langtidsplanen at sektoren skal trappe opp klima- og miljøtiltakene.

Forsvarssektoren har gjennomført flere tiltak som reduserer belastningen på klima. Utfasing av fossilt brensel til oppvarming av sektorens bygnings er i all hovedsak ferdigstilt. Forsvaret bruker ulike simulatorer for fly, fartøy og kjøretøy til øving og trening. Dette bidrar til å redusere klimagassutslipp. Når regjeringen i 2023 vedtok å gå til innkjøp av 54 nye stridsvogner ble det også besluttet å anskaffe to simulatorsett som skal til henholdsvis Indre Troms og Rena. Miljøbelastningen kan reduseres ved at deler av øvingen kan gjennomføres uten slitasje på naturen, og uten bruk av drivstoff og ammunisjon. For F-35 kampfly er målsetningen for simulatorbasert trening 40 pst., et mål som ble nådd i 2023 med en andel på 40,1 pst. Mer systematisk og målrettet arbeid knyttet til simulatorbruk vil bli viktig fremover.

Et tiltak for å redusere direkte klimagassutslipp er å øke kapasitet for landstrøm. Oppgraderingen av utrustningskaien på Sjøforsvarets hovedbase Haakonsværn i Bergen ble ferdigstilt i 2023. Landstrømsanlegget ved kaien har nå kapasitet til å forsyne to større fartøy med strøm samtidig.

I 2023 iverksatte forsvarssjefen tre bærekraftspiloter på basene Ørland, Haakonsværn og Skjold med et spesielt fokus på nullutslippsteknologi mot 2050, energieffektivisering og energisikkerhet. Ørland har utarbeidet mandat og etablert en prosjektgruppe for bærekraftspiloten. Hovedinnretningen for prosjektet *bærekraft og beredskap* er lokale fornybare energiløsninger, redusert miljøpåvirkning og økt matforsyningssikkerhet.

Forsvarsbygg pekte i 2023 ut tre byggeprosjekter på Linderud som pilot for utslippsfri byggeplass. Det ble satt minimumskrav til en stor/medium (over 8 tonn) og en liten (under 8 tonn) utslippsfri maskin og bruk av tildelingskriterier på minst et av prosjektene som ambisjonsnivå.

Arbeidet med etablering av ladeinfrastruktur for nullutslippskjøretøy videreføres, og ligger inne som et av tiltakene i regjeringens forslag til bevilgning til klima- og miljøtiltak i 2025.

Forsvarsbygg har implementert et system for miljøoppfølgingsplaner som skal brukes på prosjekter. Denne setter krav til miljøledelse, byggeplass og uteområder, energi, gjenvinning og avfall, helse- og miljøfarlige stoffer, materialkrav og utslipp til vann, jord og luft.

Produksjon, innovasjon og forbruk

Forsvarssektoren skal gjennomføre anskaffelser i tråd med både sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft. Det tilrettelegges for å jobbe systematisk fra tidlig fase utredning, gjennom anskaffelsesprosessen og til oppfølging av etterlevelse. Forsvarssektoren skal ha god oversikt over muligheter for sirkulærøkonomi i sektoren, identifiserer mulige tiltak og jobber aktivt for å holde materiell og materiale i omløp så lenge som mulig. Slik minimerer sektoren sin påvirkning på natur og klima, i tillegg til å støtte opp under økonomisk bærekraft.

Mål 8 Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

Delmål 8.3: Fremme en utviklingsrettet politikk som støtter produktive aktiviteter, opprettelse av anstendige arbeidsplasser, entreprenørskap, kreativitet og innovasjon, og stimulere til formalisering av og vekst i antallet små og mellomstore bedrifter, blant annet ved å gi dem tilgang til finansielle tjenester.

Forsvarssektoren er en betydelig samfunnsaktør, med virksomhet som berører mange mennesker og lokalsamfunn over hele Norge. Gjennom virksomhetenes tilstedeværelse oppstår også økonomiske effekter for mange lokalsamfunn, både direkte og indirekte.

De økonomiske effektene er beregnet ut fra sektorens utbetaling av lønn og godtgjørelse til personell, vare- og tjenestekjøp fra nasjonale leverandører, inklusive nasjonale materiellinvesteringer og drift av eiendom, bygg og anlegg. Den samlede økonomiske effekten av forsvarssektorens tilstedeværelse i 2021 er estimert til 43,3 mrd. kroner. I tillegg kommer økonomiske effekter til utlandet på om lag 17,2 mrd. kroner, samt indirekte økonomiske effekter fra utlandet gjennom gjenkjøpsavtaler med norsk forsvarsindustri.²

² Forsvarsdepartementet: Økonomisk effekt av forsvarssektorens tilstedeværelse i 2021.

Forsvarssektoren har et nært samarbeid med industrien gjennom trekantmodellen, som er et tett samvirke mellom brukere, forskere og industri. Regjeringen vil styrke forsvarssektorens evne til å dra nytte av ekspertisen til næringslivet ut over de tradisjonelle forsvarsbedriftene. Regjeringen vil derfor videreutvikle og forsterke samarbeidet mellom forsvarssektoren og små og mellomstore bedrifter som har relevant teknologi, kompetanse og produkter. Målet er å bidra til en bedre utnyttelse av teknologipotensialet i disse bedriftene, jf. Meld. St. 17. (2020–2021) *Samarbeid for sikkerhet. Nasjonal forsvarsindustriell strategi for et høyteknologisk og fremtidsrettet forsvar.*

Norske bedrifter, eller sammenslutninger av norske bedrifter, kan søke Forsvarsdepartementet om støtte til FoU-samarbeidsprosjekter. Hensikten med denne ordningen er å stimulere industri og næringsliv til utvikling av teknologi, produkter og tjenester basert på Forsvarets behov. Bærekraftige løsninger for sektoren vil på lik linje med andre behov kunne utløse støtte fra ordningen.

God kompetanse og kapasitet for å ivareta klima- og miljøkrav i anskaffelser er et viktig tiltak, og inngår i regjeringens forslag til bevilgning til klima- og miljøtiltak til Forsvarsmateriell i 2025.

Mål 11 Bærekraftige byer og lokalsamfunn: Gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige.

Delmål 11.4: Styrke innsatsen for å verne om og sikre kultur- og naturarven i verden.

Forsvarssektoren er en betydelig forvalter av norsk kulturarv og kulturmiljø, og produserer et mangfold av kulturopplevelser. Forsvarssektorens 14 nasjonale festningsverk og flere grensebefestninger er attraktive arenaer for historie- og kulturformidling, reiseliv og rekreasjon. Fokuset på festningene som kulturdestinasjoner er økende og mange av Forsvarets museer er å finne på festningene. I 2023 hadde festningene om lag 3,3 mill. besøkende, som er en økning på 14 pst. fra 2022.

Det utføres kartlegging, arkeologiske utgravninger og merking av arkeologiske kulturminner i forsvarssektorens områder. Forsvarsbygg har levert kulturminnerådgivning i forbindelse med utarbeiding av arealplaner i Halkavarre skyte- og øvingsfelt.

Forsvarsbygg jobber kontinuerlig med tilpassning og oppgradering slik at kulturminneverdier og god funksjonalitet opprettholdes. I 2023 har man blant annet utført vedlikeholds- og istandsettingsprosjekter på Karljohansvern, Kongsvinger

festning, Fredriksten festning, Akershus festning og Setnesmoen, Bergenhus festning.

I tråd med den nye langtidsplanen foreslår regjeringen å styrke ivaretagelsen av festningsverkene. Det vises til egen omtale av dette i budsjettforslaget i kapittel 6.

Mål 12 Ansvarlig forbruk og produksjon. Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre.

Delmål 12.4: Innen 2020 oppnå en mer miljøvennlig forvaltning av kjemikalier og alle former for avfall gjennom hele livssyklusen, i samsvar med internasjonalt vedtatte rammeverk, og betydelig redusere utslipp av kjemikalier og avfall til luft, vann og jord for å i størst mulig grad begrense skadevirkningene for folkehelsen og for miljøet.

Delmål 12.5: Innen 2030 redusere avfallsmengden betydelig gjennom forebygging, reduksjon, materialgjenvinning og ombruk.

Delmål 12.6: Stimulere selskaper, særlig store og flernasjonale selskaper, til å ta i bruk bærekraftige metoder og integrere informasjon om egen bærekraft i sine rapporteringsrutiner.

Delmål 12.7: Fremme bærekraftige ordninger for offentlige anskaffelser, i samsvar med de enkelte landenes politikk og prioriteringer.

Et eksempel hvor anskaffelser er brukt til å bidra til energieffektivisering og lavere CO₂-utslipp, er i fremskaffelsen av tre nye kystvaktfartøyer av Jan Mayen-klassen. Fartøylene bygges etter Det Norske Veritas' strengeste miljø- og utslippskrav, inkl. fremtidige utslippskrav som er varslet innført. Teknologivalgene på de nye kystvaktfartøyene vektlegger klima- og miljøorienterte løsninger innenfor det mulighetsrommet som fartøyenes oppgaver, operasjonsmønster og operasjonsområde tillater. Det er blant annet gjennomført analyser av livssyklus kostnader som en del av beslutningsgrunnlaget. På bakgrunn av analysene er skroget designet slik at energimotstanden er vesentlig redusert, noe som reduserer drivstofforbruk og dermed også reduserte kostnader og klima- og miljøavtrykk enn uten tiltakene.

Forsvarssektoren har siden 1998 hatt en egen miljødatabase, og Forsvarets forskningsinstitutt utgir årlig *Forsvarssektorens miljø- og klimaregnskap*. Regnskapet for 2023 er gitt ut i rapport FFI 24/01046³. Rapportene gir oversikt over resultat og utvikling for sentrale miljøaspekter over tid, som næringsavfall, energi, drivstoff, ammunisjon

og kjemikalier. I tillegg presenteres forsvarsektorens utslipp av klimagasser i et klimaregnskap. Miljødatabase skal styrkes ytterligere ved at det foreslås økte midler til driften.

Mål 14 Livet i havet: Bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling.

Delmål 14.1: Innen 2025 forhindre og i betydelig grad redusere alle former for havforurensning, særlig fra landbasert virksomhet, inkl. marin forsøpling og utslipp av næringssalter.

Forsvarsbygg gravde i 2023 opp og fjernet ca. 50 000 tonn med forurensede masser fra strand sør på Møringa i Horten (Karljohansvern). Det sanerte området ble i etterkant restaurert og tilbakeført gjennom et samarbeid mellom Forsvarsbygg, Statsforvalter og lokale representanter fra Karljohansvern.

Opprydding av flourstoffer (PFAS) fra brannskum ved flystasjonene til sektoren er fortsatt høyt prioritert. Det skal derfor gjennomføres flere slike prosjekter som omfatter tiltak som blant annet reduserer utlekking av PFAS fra aktive og nedlagte brannøvingsfelt. Sektoren skal også fortsette arbeidet med å gjennomføre miljøopprydning i skyte- og øvingsfelt og sørge for miljøovervåking. Det er foreslått satt av ekstra midler til slike tiltak i 2025.

I 2023 er det gjennomført en rekke strandryddeaksjoner i regi av forsvarssektoren for å bidra til bedre lokalmiljø. Blant annet samarbeidet Forsvarsbygg med Oslofjordens friluftsråd og Skjærgårdstjenesten i et prosjekt kalt Krafttak for en renere Oslofjord. I 2023 ryddet prosjektet på Rauer, Oscarsborg, Dypeklo, Mellomøya og Østøya. Til sammen ble det samlet inn ca. 940 kg marint avfall.

Delmål 14.2: Innen 2020 forvalte og beskytte økosystemene i havet og langs kysten på en bærekraftig måte for å unngå betydelig skadevirkninger, bl.a. ved å styrke økosystemenes motstandsevne og ved å iverksette tiltak for å gjenoppbygge dem, slik at havene kan bli sunne og produktive.

Ved øving og bruk av skyte- og øvingsfelt i sjø blir miljøverdier tatt hensyn til gjennom for eksempel tidsavgrensninger i sårbare perioder for dyreliv, restriksjoner tilknyttet ferdsel, uønskede inngrep og installasjoner, og avstandskrav til ulike områder med miljøverdier.

Det er fastsatt flere forbudsområder på sjøen med hjemmel i sikkerhetsloven § 7-5 og forskrift

³ Forsvarssektorens miljø- og klimaregnskap for 2023 (ffi.no)

av 20. desember 2018 nr. 2058 om militære forbudsområder innenfor Sjøforsvaret. Disse forbudsområdene knytter seg primært til Forsvarets interesser og installasjoner. Siden områdene ofte er forholdsvis urørte, kan de representere kvaliteter som er viktige for marint liv.

Delmål 14.4: Innen 2020 innføre effektive tiltak for å regulere uttaket av fiskebestandene, få slutt på overfiske og ulovlig, urapportert og uregulert fiske og ødeleggende fiskemetoder, og iverksette vitenskapelig baserte forvaltningsplaner for å gjenoppbygge fiskebestandene på kortest mulig tid, i det minste til de nivåene som kan gi høyest mulig bærekraftig avkastning ut fra bestandenes biologiske særtrekk.

Flere av Forsvarets fartøy er beredskapsfartøy som inngår innenfor søk- og redning, fiskeri- og miljøoppsyn, kontroll av utenlandske fartøy, sikkerhetsberedskap og oljevernberedskap. Den nye fartøyklassen Jan Mayen har en forbedret funksjonalitet hva gjelder oljevern og miljøberedskap. Denne har en egen is-lense som kan samle olje opp fra is, en «fisketrål» til å fange opp olje fra sjøens samt en innretning som skiller olje fra sjøvann og pumper olje over i egen tank om bord. De har også varmesøkende kamera som benyttes til å lete etter eller markere oljeflak i sjøkart.

Mål 15 Livet på land: Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av arts- mangfold.

Delmål 15.4: Innen 2030 bevare økosystemer i fjell- områder, inkl. det biologiske mangfoldet der, slik at de skal bli bedre i stand til å bidra til en bærekraftig utvikling.

Forsvarsbygg har i løpet av 2023 gjennomført opprydding og restaurering i en rekke områder. Områdene som er ryddet og restaurert er Børja i

Eidskog kommune, Nes skytefelt i sjø i Fredrikstad kommune, Grønnstabben skyte- og øvingsfelt i sjø i Meløy kommune og Karljohansvern i Horten kommune.

Delmål 15.5: Iverksette umiddelbare og omfattende tiltak for å redusere ødeleggelsen av habitater, stanse tap av biologisk mangfold og innen 2020 verne truede arter og forhindre at de dør ut.

Sektoren bidrar i oppfølgingen av nasjonale strategier og tiltaksplaner knyttet til å ivareta naturmangfold. Forsvarets miljøoffiserer og kompetansemiljøer i etatene legger ned en omfattende innsats for å redusere skader på miljøet under utdanning og øvelser. Viktige naturverdier på forsvarssektorens arealer sikres gjennom utvikling av reguleringsplaner, hvor det settes av hensynssoner med begrensinger for bruk. For å følge opp at verneformålet ivaretas utarbeider Forsvarsbygg forvaltningsplaner for områdene som omfatter tilsyn og skjøtsel. Forsvarssektoren ved Forsvarsbygg har gjennomført en rekke skjøtels- og restaurerings- tiltak for truet natur. Dette inkluderer gjennomført slått for å restaurere enger, tilpasset skjøtsel som tilrettelegger for pollinerende insekter og fjernet fremmede arter. Tiltakene for naturmangfold skal styrkes i 2025 og inngår i regjeringens forslag til bevilgning til klima- og miljøtiltak i 2025.

Delmål 15.8: Innen 2020 innføre tiltak for å unngå innføring og spredning av fremmede arter for å redusere fremmede arters påvirkning på land- og vannbaserte økosystemer i betydelig grad, og dessuten kontrollere eller utrydde prioriterte fremmede arter.

Bekjempelse av fremmede arter utføres årlig på mange av forsvarssektorens lokasjoner. Flere lokasjoner i sektoren er også kartlagt for fremmede arter det siste året. Ved NATO-øvelser kreves at utstyr skal ha veterinærattest for å unngå spredning av sykdom og fremmede arter.

11 Heleide foretak under Forsvarsdepartementet

Rygge 1 AS

Selskapet eier infrastruktur (testcelle) på Rygge flystasjon. Denne benyttes til testing av motordele til F135-motoren som brukes i F-35 kampflyene. Testcellen inngår som en viktig del av motordepot for vedlikehold av F135. Testcellen leies ut til Kongsberg Aviation Maintenance Services AS, KAMS (tidligere AIM Norway AS), som er ansvarlig for motordepotet. Rygge 1 AS var tidligere et

datterselskap av KAMS. Staten overtok eierskapet gjennom en utdeling av samtlige aksjer i Rygge 1 AS som tingsutbytte i 2019 forut for gjennomføring av salg av aksjene i KAMS til Kongsberg Defence & Aerospace AS. Staten eier 100 pst. av selskapet. Det er ingen ansatte i selskapet. Statens mål som eier i Rygge 1 AS er å bidra til etablering og drift av motordepot i Norge. Testcellen ble ferdigstilt og satt i drift våren 2022.

Forsvarsdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2024–2025) om statsbudsjettet for år 2025 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et framlagt forslag.

Forslag

Under Forsvarsdepartementet føres det i Prop. 1 S (2024–2025) statsbudsjettet for budsjettåret 2025 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 1700–1791, 4700–4799

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
		Alle	
1700	Forsvarsdepartementet		
	01 Driftsutgifter	903 556 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	160 423 000	
	22 IKT-virksomhet, <i>kan overføres</i>	472 879 000	
	43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet, <i>kan overføres</i>	6 620 000	
	52 Overføringer til statlige forvaltningsorganer, <i>kan overføres</i>	6 008 000	
	53 Risikokapital, NATOs innovasjonsfond	13 590 000	
	60 Overføringer til kommune og fylkeskommune	2 980 000	
	71 Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	94 995 000	
	72 Tilskudd til forskningsrådet, <i>kan overføres</i>	64 994 000	
	73 Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	160 744 000	
	78 Norges tilskudd til NATOs og internasjonale driftsbudsjetter, <i>kan overføres</i>	1 943 649 000	
	79 Militær støtte til Ukraina, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1710, post 01 og 47, kap. 1720, post 01 og kap. 1760, post 01 og 45</i>	2 006 150 000	
	90 Kapitalinnskudd, NATOs innovasjonsfond	24 180 000	5 860 768 000
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		
	01 Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	7 400 174 000	
	47 Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	5 892 441 000	13 292 615 000
1716	Forsvarets forskningsinstitutt		
	51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	352 701 000	352 701 000
1720	Forsvaret		
	01 Driftsutgifter	46 539 225 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	49 500 000	46 588 725 000
1730		Forsvarshistorisk museum		
	01	Driftsutgifter	176 113 000	
	71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	2 575 000	178 688 000
1735		Etterretningstjenesten		
	21	Spesielle driftsutgifter	4 299 296 000	4 299 296 000
1740		Statens graderte plattformtjenester		
	01	Driftsutgifter	608 387 000	608 387 000
1760		Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold		
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	2 549 575 000	
	44	Fellesfinansierte investeringer, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	256 733 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	34 476 213 000	
	48	Fellesfinansierte investeringer, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	650 000 000	
	75	Fellesfinansierte investeringer, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1760, post 44</i>	348 396 000	38 280 917 000
1791		Redningshelikoptertjenesten		
	01	Driftsutgifter	607 429 000	607 429 000
		Sum alle	110 069 526 000	110 069 526 000
		Sum departementets utgifter	110 069 526 000	110 069 526 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
		Alle		
4700		Forsvarsdepartementet		
	01	Driftsinntekter	13 245 000	13 245 000
4710		Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		
	01	Driftsinntekter	6 246 013 000	
	47	Salg av eiendom	97 690 000	6 343 703 000
4720		Forsvaret		
	01	Driftsinntekter	1 042 384 000	1 042 384 000
4730		Forsvarshistorisk museum		
	01	Driftsinntekter	12 500 000	12 500 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
4740	Statens graderte plattformtjenester		
	01 Driftsinntekter	212 776 000	212 776 000
4760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold		
	01 Driftsinntekter	36 324 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, inntekter	1 592 839 000	
	48 Fellesfinansierte investeringer, inntekter	650 000 000	2 279 163 000
4791	Redningshelikoptertjenesten		
	01 Driftsinntekter	482 425 000	482 425 000
4799	Militære bøter		
	86 Militære bøter	500 000	500 000
	Sum alle	10 386 696 000	10 386 696 000
	Sum departementets inntekter	10 386 696 000	10 386 696 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under Forsvarsdepartementet, med følgende unntak:

- a. Inntekter fra militære bøter kan ikke benyttes som grunnlag for overskridelse.
- b. Inntekter ved salg av større materiell kan benyttes med inntil 75 pst. til overskridelse av bevilgningen under kapittel 1760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse, skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kapittel 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift. Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser ut over gitte bevilgninger

III

Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan:

1. foreta bestillinger ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1700		Forsvarsdepartementet	
	01	Driftsutgifter	34 mill. kroner
1720		Forsvaret	
	01	Driftsutgifter	14 650 mill. kroner
1760		Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	
	01	Driftsutgifter	1 100 mill. kroner
	44	Fellesfinansierte investeringer, nasjonalfinansiert andel	370 mill. kroner
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	143 820 mill. kroner
	48	Fellesfinansierte investeringer, fellesfinansiert andel	870 mill. kroner
1791		Redningshelikoptertjenesten	
	01	Driftsutgifter	60 mill. kroner

2. gi Forsvarets forskningsinstitutt fullmakt til å ha økonomiske forpliktelser på inntil 60 mill. kroner ut over det som dekkes av egne avsetninger.

IV

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan gi tilsagn om tilskudd ut over gitt bevilgning, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1700		Forsvarsdepartementet	
	72	Tilskudd til Norges forskningsråd	238 mill. kroner
	73	Forskning og utvikling	380 mill. kroner
	78	Norges tilskudd til NATOs og internasjonale driftsbudsjetter	120 mill. kroner

V

Investeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan:

1. starte opp følgende nye investeringsprosjekter:

Prosjekt	Kostnadsramme
7621 Bakkebasert luftvern	4 630 mill. kroner

og endre omfang og kostnadsramme for følgende investeringsprosjekter:

Prosjekt	Kostnadsramme
2559 Landbasert transportstøtte	3 164 mill. kroner
6192 Oppgradering av luftvernmissil til FN klasse fregatter	4 405 mill. kroner
Program felles IKT-tjenester i departementsfellesskapet, endringstrinn 1,2 og 3	2 242 mill. kroner

2. Fullmaktene under punkt 1 gjelder også forpliktelser som inngås i senere budsjettår, innenfor kostnadsrammen for prosjektene. Forsvarsdepartementet gis fullmakt til å pris- og valutajustere kostnadsrammene i senere år.
3. endre tidligere godkjente prosjekter som anført i Prop. 1 S (2024–2025), herunder endrede kostnadsrammer.
4. starte opp og gjennomføre materiellinvesteringsprosjekter med en kostnadsramme under 1 000 mill. kroner.
5. starte opp og gjennomføre eiendoms-, bygge- og anleggsprosjekter (inkludert tilhørende innredning) med en kostnadsramme under 500 mill. kroner.
6. nytte bevilgningen på den enkelte investeringspost, hhv. post 44, 45, 47 og 48 fritt mellom formål, bygg- og eiendoms-kategorier, anskaffelser og prosjekter som presentert i Prop. 1 S (2024–2025).
7. gjennomføre konsept- og definisjonsfasen av planlagte materiellanskaffelser.
8. igangsette planlegging og prosjektering av eiendoms-, bygge- og anleggsprosjekter (inkludert tilhørende innredning) innenfor rammen av bevilgningen på de respektive poster.
9. inkludere gjennomføringskostnader i eiendoms-, bygge- og anleggsprosjekter på post 47.

Andre fullmakter

VI

Nettobudsjettering av salgsomkostninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan trekke salgsomkostninger ved salg av materiell og fast eiendom fra salgsinntekter før det overskytende inntektsføres under kapittel 4760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, inntekter og kapittel 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg, post 47 Salg av eiendom.

VII

Personell

Stortinget samtykker i at:

1. Forsvarsdepartementet i 2025 kan fastsette lengden på førstegangstjenesten, repetisjons-tjenesten og heimevernstjenesten slik det går frem av Prop. 1 S (2024–2025).
2. enheter oppsatt med frivillig heimeverns-personell kan overføres til forsvarsgrener og fellesinstitusjoner, og benyttes i operasjoner i utlandet.

VIII

Fullmakter vedrørende fast eiendom

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan:

1. avhende fast eiendom uansett verdi til markedspris når det ikke foreligger annet statlig behov for eiendommen. Eiendommene skal normalt legges ut for salg i markedet, men kan selges direkte til fylkeskommuner eller kommuner til markedspris, innenfor EØS-avtalens bestemmelser. Dersom eiendommene er aktuelle for friluft- eller kulturformål kan de selges på samme vilkår til Statskog SF hvis ikke fylkeskommuner eller kommuner ønsker å kjøpe eiendommene. Likeledes kan eiendommer som er nødvendige for å oppfylle samfunnets målsetting om å opprettholde en selvfinansiert sivil luftfart, selges direkte til Avinor AS. Dette gjelder følgende eiendoms kategorier:
  - a. rullebaner, taksebaner med tilhørende sikkerhetsområder, flyoppstillingsplasser og andre arealer og infrastruktur for flyoperasjoner
  - b. terminal innrettet mot det service- og tjenestebehov som forbrukere og myndigheter har bruk for
  - c. områder for kollektiv og privat tilbringertjeneste
  - d. kontorer og lignende
  - e. eiendommer for fremtidig utbygging
2. og avhende fast eiendom til en verdi av inntil 100 000 kroner vederlagsfritt eller til underpris når særlige grunner foreligger.

IX

Tidspunkt for belastning av
utgiftsbevilgninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillinger gjennom NSPA (NATO Support and Procurement Agency), andre internasjonale organisasjo-

ner eller andre lands myndigheter fra det tidspunkt materiell blir bestilt, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår.

X

Uttak fra lager av materiell som er utgiftsført
tidligere år

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2025 kan fravike Bevilgningsreglementets bestemmelser om kontant- og ettårsprinsippet ved uttak fra lager som er utgiftsført på kapittel 1720 i tidligere budsjettår til anvendelse på Forsvarsdepartementets kapitler 1700, 1735 og 1791, samt Justis- og beredskapsdepartementets kapittel 481.

XI

Kjøp/innløsning av boliger med fellesgjeld

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet gjennom Forsvarsbygg i 2025 kan kjøpe/innløse boliger med fellesgjeld, slik at samlet gjeld knyttet til eierskap av slike boliger ikke overstiger 100 mill. kroner.

XII

Militær støtte til Ukraina

Stortinget samtykker til at Forsvarsdepartementet i 2025, innenfor rammen av Nansen-programmet, kan foreta donasjoner av materiell fra forsvarssektoren som anses som særlig viktig for Ukrainas forsvarskamp. Helhetlige vurderinger av konsekvensene for Forsvarets operative evne og nasjonal beredskap skal ligge til grunn for regjeringens beslutninger om slike donasjoner. Innenfor gjeldende samtykke skal beslutninger om donasjoner fra forsvarssektoren ikke gå ut over en tilstrekkelig nasjonal responsevne.

Vedlegg 1

Ordninger i tilknytning til verneplikten

Følgende bestemmelser gjelder for verneplikten i 2025.

Førstegangstjenesten

I samsvar med forsvarsloven § 18 kan vernepliktige bli pålagt inntil 19 måneder ordinær tjeneste.

Førstegangstjenestens varighet er normalt tolv eller 16 måneder, men kan differensieres mellom seks og 18 måneder. Førstegangstjeneste ut over normal varighet baseres på frivillighet.

All førstegangstjeneste er ordinær tjeneste etter forsvarsloven § 17.

Forsvaret kan forkorte førstegangstjenesten med inntil seks uker. Tjenestepliktige som ikke ønsker å få redusert tjenestetiden skal gis anledning til å fullføre tjenesten dersom forholdene ligger til rette. Av hensyn til utdanning og arbeid kan den enkelte vernepliktige som er innkalt til minimum tolv måneders tjeneste få redusert tjenestetiden med inntil seks uker. Reduksjon i tjenestetiden skal være forutsigbar for de vernepliktige og ikke få konsekvenser for beredskapen.

Tjenestepliktige som avtjener førstegangstjeneste kan ta ut inntil seks uker av foreldrepengeperioden. Dette kommer i tillegg til 14 dager omsorgspermisjon etter arbeidsmiljøloven § 12-3.

Repetisjons- og heimevernstjeneste, samt kurs

Tjenestepliktige kan kalles inn til repetisjons- og heimevernstjeneste hvert år.

Repetisjonstjeneste skal normalt ikke overstige 21 dager. Offiserer, befal og øvrig militært nøkkelpersonell med kompetanse Forsvaret har behov for, kan i tillegg kalles inn til tjeneste i inntil ni dager før og etter hver repetisjonstjeneste. Den totale varigheten på årlig repetisjonstjeneste skal ikke overstige 30 dager.

Den årlige tjenesteplikten i Heimevernet er inntil seks dager for tjenestepliktige med menig grad, og inntil ni dager for offiserer (OF 2–9), befal (OR 5–9), grenaderer og konstabler (OR 2–4). Fagpersonell i Heimevernet kan i tillegg pålegges inntil tre dagers tjeneste som del av den årlige tjenesteplikten.

Det er ingen begrensning i antall innkallinger i tjenesteperioden. Tjenestepliktige kan inngå kontrakt om utvidet tjenesteplikt. Slik tjenesteplikt kommer i tillegg til den årlige tjenesteplikten.

Tjenestepliktige kan kalles inn til fag- og funksjonsrettet etterutdanningskurs av inntil tolv dagers varighet. Denne tjenesten regnes som ordinær tjeneste, og kan, dersom det er nødvendig, komme i tillegg til den årlige repetisjons- eller heimevernstjenesten.

Tjenestepliktige som sier seg villige til sjefsstillinger og forutbestemte nøkkelstillinger på lavere og midlere nivå, kan kalles inn til etterutdanningskurs av inntil fem ukers varighet.

Tjenestepliktige som ikke er pålagt annen tjeneste, kan kalles inn for å støtte gjennomføring av repetisjonstjeneste og etterutdanningskurs. Tjenesten omtales som hjelpetjeneste.

Godtgjøringer til tjenestepliktige

Godtgjøringer til tjenestepliktige med menig grad (OR 1) skal reguleres årlig med grunnlag i justering av grunnbeløpet i folketrygden. Reguleringen gjøres gjeldende fra 1. januar.

Offiserer og spesialister (OF 1–9 og OR 2–9), som ikke er tilsatt i Forsvaret, skal under årlig repetisjons- og heimevernstjeneste og etter ekstraordinær tjeneste, godtgjøres ut fra grad etter de til enhver tid gjeldende satsene for slik tjeneste. Satsene fastsettes med utgangspunkt i lønnsplanhefte for staten. Godtgjøring gis for alle tjenestegjørende dager, inklusive reisedager til og fra tjenesten.

Regjeringen innfører i 2025 en ny godtgjøringsmodell for styrkedisponerte tjenestepliktige, som ikke er stadig tjenestegjørende (reservister), basert på inntektskompensasjon, der reservister kan få dekket tapt arbeidsinntekt som følge av gjennomføringen av pliktig tjeneste med inntil seks ganger folketrygdens grunnbeløp. Innføring av en ny godtgjøringsmodell innebærer en harmonisering med godtgjøringsmodellen som ble innført for Sivilforsvaret i 2018, jf. forskrift om godtgjøring for tjeneste i Sivilforsvaret. Ny godtgjøringsmodell erstatter tidligere ordning for godtgjøring av reservister.

Ny godtgjøringsmodell for reservister vil ikke påvirke modellen for godtgjøringen til tjenestepliktige i førstegangstjeneste.

Vedlegg 2**Oversikt over Forsvarsdepartementets
enkeltstående tilskudd**

Tabell 2.1 Oversikt over enkeltstående tilskudd

(i 1 000 kroner)				
Kapittel	Post	Navn på tilskuddsmottaker	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
1700	52	Norges forskningsråd	22 000	0 ¹
1700	52	Innovasjon Norge		6 008
1700	53	Risikokapital, NATO innovasjonsfond	14 995	13 020
1700	60	Troms fylkeskommune		2 980
1700	71	Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur		3 700
1700	71	Stiftelsen KNM Narvik		2 500
1700	71	The Atlantic Council of the US	2 700	3 500
1700	71	Center for Strategic and International Studies	250	265
1700	71	Center for a New American Security	350	350
1700	71	Investinor, Forvaltning NATO innovasjonsfond	1 600	1 600
1700	72	Norges forskningsråd	0	64 994
1700	90	Kapitalinnskudd. NATO innovasjonsfond	27 848	24 180
1720	71	Stiftelsen Veteranhjelp		25

¹ Tilskuddet til Norges forskningsråd er flyttet til post 72.

Oversikten omfatter ikke tilskudd som staten gir som medlem av en internasjonal organisasjon, etter avtale med andre land om samarbeidstiltak eller etter avtale med internasjonale frivillige organisasjoner. Tilskuddene til *The Atlantic Council of*

the US, Center of Strategic and International Studies og *Center for a New American Security* er avtalt i utenlandsk valuta, og mindre avvik i de angitte kronebeløpene vil derfor kunne forekomme.

Vedlegg 3**Standardiserte nøkkeltall for forvaltningsorganer med særskilte fullmakter – Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)**

Tabell 3.1 Virksomhetens brutto utgifter og inntekter fordelt etter art

Utgifter/inntekter	(i 1000 kr)			
	Regnskap		Budsjett	
	2021	2022	2023	2024
1. Utgifter				
<i>Driftsutgifter</i>				
Lønnsutgifter	733 006	792 108	858 005	925 000
Varer og tjenester	262 070	377 806	353 852	400 000
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>995 076</i>	<i>1 169 914</i>	<i>1 211 857</i>	<i>1 325 000</i>
<i>Investeringsutgifter</i>				
Investeringer, større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	38 311	44 679	121 141	60 000
<i>Sum investeringsutgifter</i>	<i>38 311</i>	<i>44 679</i>	<i>121 141</i>	<i>60 000</i>
<i>Overføringer fra virksomheten</i>				
Utbetalinger til andre statlige regnskaper	0	0	0	0
Andre utbetalinger	12 820	0	0	30 000
<i>Sum overføringsutgifter</i>	<i>12 820</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>30 000</i>
<i>Finansielle aktiviteter</i>				
Kjøp av aksjer og andeler	0	0	0	0
Andre finansielle utgifter	0	-684	1	0
<i>Sum finansielle utgifter</i>	<i>0</i>	<i>-684</i>	<i>1</i>	<i>0</i>
Sum utgifter	1 046 207	1 213 909	1 332 999	1 415 000

Tabell 3.1 Virksomhetens brutto utgifter og inntekter fordelt etter art

Utgifter/inntekter	(i 1000 kr)			
	2021	2022	Regnskap 2023	Budsjett 2024
2. Inntekter				
<i>Driftsinntekter</i>				
Inntekter fra salg av varer og tjenester	804 185	910 199	1 015 354	1 075 000
Andre driftsinntekter	0	23 166	27 812	30 000
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>804 185</i>	<i>933 365</i>	<i>1 043 166</i>	<i>1 105 000</i>
<i>Investeringsinntekter</i>				
Salg av varige driftsmidler	5	0	0	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	<i>5</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Overføringer til virksomheten</i>				
Inntekter fra statlige bevilgninger	257 827	265 676	290 854	313 700
Andre innbetalinger	0	0	0	0
<i>Sum overføringsinntekter</i>	<i>257 827</i>	<i>265 676</i>	<i>290 854</i>	<i>313 700</i>
<i>Finansielle aktiviteter</i>				
Innbetalinger ved salg av aksjer og andeler	0	0	0	0
Andre finansielle innbetalinger	0	0	0	0
<i>Sum finansielle inntekter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>1 062 017</i>	<i>1 199 041</i>	<i>1 334 020</i>	<i>1 418 700</i>
3. Netto endring i kontantbeholdningen (2-1)	15 810	-14 868	1 021	3 700

Generelt:

FFI følger Statlige regnskapsstandarder (SRS) ved føring av sitt regnskap.

Noen kommentarer til regnskapet:

- Store anskaffelser i prosjekter og oppdrag blir aktivert og inntekter periodiseres for å dekke fremtidige avskrivninger. Dette gjør at avskrivningene av store anskaffelser i prosjekter og oppdrag ikke får resultat effekt for instituttet. Disse periodiseringene er ikke en del av de periodiserte inntektene som beregnes i forhold til fremdrift i prosjektene.
- Lønns- og personalkostnader økte med 7,1 prosent fra 2022 til 2023, mens gjennomsnittlig

lønnsøkning var på 6,6 prosent. I samme periode økte antall ansatte med 13, men en reduksjon i deltidsstillinger førte til en total økning på 17 årsverk. Pensjonspremien ble redusert med 0,2 prosentpoeng fra 2022 til 9,9 prosentpoeng.

- Inntekter fra statlige bevilgninger: består av basisbevilgning, basisbevilgning øremerket til prosjektet «Personell og kompetanse», tilskudd til drift av forskningsfartøyet H.U. Sverdrup II, tilskudd Identifikasjonslaboratoriet og tilskudd til CBRNE-satsningen.
- I henhold til SRS 10 vises kun forbrukte bevilgninger som inntekt i FFIs eksterntregnskap.

Tabell 3.2 Virksomhetens inntekter spesifisert etter inntektskilde

Inntektskilde	Noter	(i 1000 kr)			
		Regnskap		Budsjett	
		2021	2022	2023	2024
<i>Bevilgninger til finansiering av statsoppdraget</i>					
Bevilgninger fra fagdepartementet	1	249 539	261 592	290 854	308 700
Bevilgninger fra andre departement		0	0	0	0
Bevilgninger fra andre statlige forvaltningsorganer		0	0	0	0
Tildelinger fra Norges forskningsråd	2	8 288	4 084	4 451	5 000
<i>Sum bevilgninger</i>		<i>257 827</i>	<i>265 676</i>	<i>295 305</i>	<i>313 700</i>
<i>Offentlige og private bidrag</i>					
Bidrag fra kommuner og fylkeskommuner		0	0	0	0
Bidrag fra private		0	0	0	0
Tildelinger fra internasjonale organisasjoner		0	0	47 207	0
<i>Sum bidrag</i>		<i>0</i>	<i>0</i>	<i>47 207</i>	<i>0</i>
<i>Oppdragsinntekter m.v.</i>					
Oppdrag fra statlige virksomheter	3	686 414	818 975	868 309	963 000
Oppdrag fra kommunale og fylkeskommunale virksomheter		0	0	0	0
Oppdrag fra private	4	76 114	91 224	95 387	112 000
Andre inntekter		41 662	23 166	27 812	30 000
<i>Sum oppdragsinntekter m.v.</i>		<i>804 190</i>	<i>933 365</i>	<i>991 508</i>	<i>1 105 000</i>
<i>Sum inntekter</i>		<i>1 062 017</i>	<i>1 199 041</i>	<i>1 334 020</i>	<i>1 418 700</i>

Generelt:

Tildelinger fra andre departementer eller Norges forskningsråd (NFR): Disse er små og forholdsvis stabile i omfang. Dette gjelder prosjekter som gjennomføres med finansiering av NFR eller andre departementer. Det er mottatt kr. 285.973 i Retur-EU-midler i 2023.

Bevilgninger: Basistilskudd, forvaltningsoppdragsmidler, drift av H. U. Sverdrup II og tilskudd til identifikasjonslabben har vært stabile og har kun mindre justering i henhold til det generelle prisnivået.

Noter:

1. Bevilgninger fra fagdepartement: Består av basisbevilgning, basisbevilgning øremerket til prosjektet «Personell og kompetanse», tilskudd til drift av forskningsfartøyet H.U. Sverdrup II, tilskudd Identifikasjonslaboratoriet og tilskudd til CBRNE-satsningen.
2. Tildelinger fra NFR: Dette er både prosjekter hvor kun FFI og NFR er avtaleparter, men også deltakelse i større konsortier med finansiering fra NFR.
3. Oppdrag fra statlige virksomheter: oppdragsforskning for Forsvaret og andre statlige etater.
4. Oppdrag fra private: Oppdragsforskning for sivile og ikke-statlige aktører innenlands og utenlands.

Tabell 3.3 Forholdet mellom virksomhetens kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember

	(i 1000 kr)				
	Noter	2021	2022	2023	Endring 2022 til 2023
<i>Kontantar og kontantekvivalentar</i>					
Behaldningar på oppgjerskonto i Noregs Bank		749 987	735 132	736 153	1 021
Behaldningar på andre bankkonti		0	0	0	0
Andre kontantbeholdningar		23	10	10	0
<i>Sum kontantar og kontantekvivalentar</i>		<i>750 010</i>	<i>735 142</i>	<i>736 163</i>	<i>1 021</i>
<i>Avsetjingar til dekning av påkomne kostnader som forfell i neste budsjettår</i>					
Feriepengar m.m.		101 031	108 444	118 100	9 656
Skattetrekk og offentlege avgifter		82 835	78 942	95 327	16 385
Gjeld til leverandørar		102 495	137 781	135 824	-1 957
Gjeld til oppdragsgivarar		304 287	281 282	296 627	15 345
Anna gjeld som forfell i neste budsjettår		-23 539	-61 581	-59 618	1 963
<i>Sum til dekning av påkomne kostnader som forfell i neste budsjettår</i>		<i>567 109</i>	<i>544 868</i>	<i>586 260</i>	<i>41 392</i>
<i>Avsetjingar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår</i>					
Prosjekt finansierte av Noregs forskingsråd		0	0	0	0
Større starta, fleirårige investeringsprosjekt finansierte av grunnløyvinga frå fagdepartementet		0	0	0	0
Konkrete starta, ikkje fullførte prosjekt finansierte av grunnløyvinga frå fagdepartementet		56 870	68 778	66 755	-2 023
Andre avsetjingar til vedtekne, ikkje starta føremål		0	0	0	0
Konkrete starta, ikkje fullførte prosjekt finansierte av løyvingar frå andre departement		0	0	0	0
<i>Sum avsetjingar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår</i>		<i>56 870</i>	<i>68 778</i>	<i>66 755</i>	<i>-2 023</i>

Tabell 3.3 Forholdet mellom virksomhetens kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember

		(i 1000 kr)			
	Noter	2021	2022	2023	Endring 2022 til 2023
<i>Andre avsetjinger</i>					
Avsetjinger til andre føremål/ ikkje-spesifiserte føremål		0	0	0	0
Fri verksemdskapital		126 031	121 496	83 148	-38 348
<i>Sum andre avsetjinger</i>		<i>126 031</i>	<i>121 496</i>	<i>83 148</i>	<i>-38 348</i>
<i>Langsiktig gjeld (netto)</i>		0	0	0	0
Langsiktige forpliktingar knytt til anleggs- midlar		0	0	0	0
Anna langsiktig gjeld		0	0	0	0
Sum langsiktig gjeld					
<i>Sum netto gjeld og forpliktingar</i>		<i>750 010</i>	<i>735 142</i>	<i>736 163</i>	<i>1 021</i>

Generelt:

Periodiseringer i prosjekter og oppdrag økte med 13,3 millioner kroner fra 2022 til 2023, samtidig som omsetningen økte fra 1.224,8 millioner kroner til 1.315,2 millioner kroner.

Fri virksomhetskapi tal utgjør 6,3 prosent ved årsslutt 2023.

Noter:

1. Beholdningen på oppgjørskonto i Norges bank: Inneholder feriepenge r, skattetrekk, fordringer fra leverandører, ikke gjennomførte

prosjektaktiviteter og frie likvide midler. Se også note 3 nedenfor.

2. Beholdningen på andre bankkonti, andre kontantbeholdninger og kontantekvivalenter: Kontantkasse H. U. Sverdrup II og beholdning gavekort til spesielle markeringer.
3. Gjeld til oppdragsgivere: Prosjekter og oppdrag som er under gjennomføring, men hvor arbeidet ikke er ferdig.
4. Periodiseringer i prosjekter og oppdrag som er finansiert av bevilgninger er skilt ut slik at dette vises i raden «Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet».».

Budsjettstatistikk for perioden 2022–2025

Tabell 4.1 Budsjett og regnskap

		2022				2023				2024				2025	
Kap.	Betegnelse	Post	Saldert budsjett	Reell endring	Regnskap	Saldert budsjett	Reell endring	Regnskap	Saldert budsjett	Reell endring	Regnskap	Saldert budsjett	Reell endring	Forslag budsjett	Reell endring
1700	Forsvarsdepartementet	1	969 178	74 363	706 591	671 512	-8 336	750 195	719 231	21 000	750 195	719 231	21 000	903 556	78 964
		21	140 719	0	118 122	144 941	0	114 447	154 550	0	114 447	154 550	0	160 423	0
		22	0	0	375 193	531 645	222 963	504 518	881 024	313 580	504 518	881 024	313 580	472 879	328 537
		43	9 936	0	5 025	5 991	-2 300	3 810	6 402	0	3 810	6 402	0	6 620	0
		52	0	0	19 848	4 300	0	19 300	25 585	14 500	19 300	25 585	14 500	6 008	3 085
		53	0	0	0	13 300	13 300	14 669	14 995	1 110	14 669	14 995	1 110	13 590	-1 975
		60	0	0	600	1 550	-300	16 500	1 906	-350	16 500	1 906	-350	2 980	1 000
		71	80 078	-7 025	78 717	82 210	379	83 561	91 517	3 680	83 561	91 517	3 680	94 995	0
		72												64 994	41 360
		73	158 078	9 000	138 974	96 097	-50 249	148 221	125 958	370 000	148 221	125 958	370 000	160 744	30 000
		78	437 520	30 000	970 778	653 361	196 811	646 302	1 068 330	370 000	646 302	1 068 330	370 000	1 943 649	8 29 832
		79	0	0	2 239 251	572 000	572 000	1 270 000	4 450 000	3 878 000	1 270 000	4 450 000	3 878 000	2 006 150	-2 443 850
		90	0	0	0	24 680	24 680	27 243	27 848	3 168	27 243	27 848	3 168	24 180	-3 668

Tabell 4.1 Budsjett og regnskap

		2022				2023				2024		2025	
Kap.	Betegnelse	Post	Saldert budsjett	Reell endring	Regnskap	Saldert budsjett	Reell endring	Regnskap	Saldert budsjett	Reell endring	Saldert budsjett	Reell endring	
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	1	5 161 669	265 262	6 435 037	5 505 151	360 860	6 565 858	6 236 577	283 025	7 400 174	292 755	
		47	3 532 802	333 046	3 181 231	3 993 600	393 675	3 666 464	4 736 401	670 103	5 892 441	1 067 650	
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	51	249 780	8 350	264 888	252 010	-3 806	290 854	273 357	14 133	352 701	58 162	
1720	Forsvaret	1	32 137 891	444 942	36 719 503	35 432 556	2 516 684	40 900 282	40 164 620	3 395 665	46 539 225	4 981 037	
		70	0	-60 000	0	0	0	0	0	0	0	0	
		71	40 165	0	34 470	44 305	2 937	42 796	48 237	0	49 500	2 005	
1730	Forsvarshistorisk museum	1	0	0	0	0	0	0	0	0	176 113	52 166	
		71									2 575	0	
1735	Etterretningstjenesten	21	2 580 633	187 229	2 841 489	2 955 881	316 001	3 127 522	3 345 180	237 235	4 299 296	494 911	
1740	Etat for sikker samhandling	1	0	0	0	0	0	0	0	0	608 387	180 368	
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold	1	1 950 015	62 871	2 217 718	2 106 718	118 756	2 446 180	2 308 484	90 606	2 549 575	146 449	
		44	132 669	37 500	138 859	147 690	12 500	94 698	165 312	7 500	256 733	85 800	

(i 1000 kr)

Tabell 4.1 Budsjett og regnskap

		(i 1000 kr)								
		2022		2023		2024		2025		
Kap.	Betegnelse	Post	Saldert budsjett	Reell endring	Regnskap	Saldert budsjett	Reell endring	Regnskap	Saldert budsjett	Reell endring
		45	20 346 486	1 716 489	20 812 486	21 296 264	790 671	23 691 478	24 812 572	1 985 476
		48	350 000	0	297 927	470 000	120 000	201 753	390 000	-80 000
		75	111 931	0	133 479	123 208	7 924	192 952	158 165	26 800
1791	Redningshelikopter-tjenesten	1	661 021	-180 322	762 780	703 934	40 830	799 378	643 151	-73 609
	Sum totalt		69 050 571	2 921 705	78 792 966	75 832 904	5 645 980		90 849 402	11 191 622
									110 069 526	15 690 263

Beløpene i tabellen over er i nominelle kroner. Endringene mellom de årlige vedtatte budsjettene fremkommer som reell endring justert for effektivisering, altså nominell endring justert for kompensasjoner, tekniske endringer og effektivisering i henhold til langtidspanen for perioden 2017–2020 og 2021–2024.

Vedlegg 5**Nøkkeltall for perioden 2022–2025**

Tabell 5.1 Utviklingen i forsvarsbudsjettet 2022–2025

	(i 1000 kr)			
	Saldert budsjett 2022	Saldert budsjett 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag budsjett 2025
Totalbudsjettet	69 050 571	75 832 904	90 849 402	110 069 526

Tabell 5.2 Fordeling av saldert budsjett 2022–2024 og forslag for 2025

År	Materiell- investeringer	EBA- investeringer	Drift uten støtte til Ukraina	Støtte til Ukrainas forsvarskamp
2025	29,3 pst.	6,5 pst.	58,1 pst.	6,1 pst.
2024	27,3 pst.	6,0 pst.	60,6 pst.	6,1 pst.
2023	27,7 pst.	6,2 pst.	64,7 pst.	1,3 pst.
2022	29,5 pst.	6,0 pst.	64,5 pst.	0 pst.

Tabellen er basert på nominelle kroner.

Materiellinvesteringer omfatter:

- Kapittel 1760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold
  - post 45, Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

EBA-investeringer omfatter:

- Kapittel 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

- post 47, Nybygg og nyanlegg
- Kapittel 1760 Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedlikehold
  - post 44, Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel
  - post 48, Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel
  - post 75, Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet

Vedlegg 6

Forsvarets fremtidige styrkestruktur (strukturtabellen)

Tabell 6.1 Forsvarets fremtidige styrkestruktur (strukturtabellen)

Hæren	Sjøforsvaret	Luftforsvaret	Heimevernet	Forsvarets spesialstyrker
- Nasjonalt landoperasjons-senter	- Nasjonalt sjøoperasjons-senter	- Nasjonalt luftoperasjons-senter	- Territorielt operasjons-senter	- Nasjonalt spesialoperasjonssenter
- Brigade Nord med fire manøverbataljoner og støttebataljoner	- Seks Ula-klasse ubåter, erstattes av seks nye ubåter	- Luftkontroll og varsling - NASAMS luftvern-batterier	- Tolv HV-distrikter	- Forsvarets spesialkommando
- Finnmark landforsvar utvikles til Finnmarksbrigaden med tre manøverbataljoner og støttebataljoner	- Fire Fridtjof Nansen-klasse fregatter erstattes av minst fem nye fregatter	- Langtrekkende luftvern Baseforsvar	- 16 innsatsstyrker	- Marinejegerkommandoen
- Luftvernoperasjons-senter	- Seks Skjold-klasse korvetter erstattes av standardiserte fartøy	- Fem P-8 maritime patruljefly	- 45 000 soldater i HV	
- Rakettartilleribataljon	- Fire minerydderfartøyer	- Fem C-130J transportfly		
- Brigade Sør (reservistbasert)	- Erstattes av standardiserte fartøy	- Seks Seahawk helikoptre til understøttelse av Kystvakten		
- HM Kongens Garde	- Logistikk- og støtte-skvadron med ett stort logistikkfartøy som videreføres og to mindre fartøy som erstattes av standardiserte fartøy	- Nye maritime helikoptre til understøttelse av nye fregatter		
- Etterrettingsregimentet	- Seks ytre og fem indre kystvaktfartøy erstattes av standardiserte fartøy	- 18 Bell 412 helikoptre, erstattes av nye helikoptre til Hæren og Forsvarets spesialstyrker		
- Militerpolitiregimentet	-	- 16 AW101 SAR Queen redningshelikoptre		
		- Langtrekkende droner		

Tabell 6.1 Forsvarets fremtidige styrkestruktur (strukturtabellen)

Hæren	Sjøforsvaret	Luftforsvaret	Heimevernet	Forsvarets spesialstyrker
	<ul style="list-style-type: none"> - Utvikling av totalt inntil ti nye havgående standardiserte fartøy - Utvikling av totalt inntil 18 nye kystnære standardiserte fartøy - Autonome minerydde-systemer, mineleggings-systemer, undervannsovervåkingssystemer - Fire helikopterbærende ytre kystvaktfartøy - Kystjegerkommandoen - Minedykkerkommandoen 			
Øvrige felleselementer				
- Etterretningstjenesten	- Cyberforsvaret med	- Forsvarets sanitet med	- NATO felleskapasiteter	
- Forsvarets operative hovedkvarter	Cyberforsvarets operasjonssenter og CIS-regiment	Sanitetsregimentet	- Baser og understøttelse	
- Forsvarets romvirksomhet	Forsvarets logistikkorganisasjon med Nasjonalt logistikkoperasjonssenter	Vertslandstøttebataljon		
		Mottaks- og transportbataljon		
		CBRN-kompani		
		Tung ingeniørbataljon		

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: Aksell AS – 10/2024

